

MARIE-LOUISE BACHMAN

STUDIER I KUNGL.
VITTERHETS HISTORIE OCH
ANTI KVITETS AKADEMIENS
HISTORIA

KUNGL. VITTERHETS
HISTORIE OCH ANTI KVITETS AKADEMIEN

KUNGL. VITTERHETS
HISTORIE OCH ANTIKVITETS AKADEMIENS

HANDLINGAR

HISTORISKA SERIEN

★

FJORTONDE DELEN

STOCKHOLM 1969

RIKSANTIKVARIÄMBETET OCH
STATENS HISTORISKA MUSEER
ANTIKNARISK - TOPOGRAFISKA
ARKIVET

KUNGL. VITTERHETS
HISTORIE OCH ANTIKVITETS AKADEMIENS
HANDLINGAR
UTGIVAS MED ANSLAG FRÅN STATENS
HUMANISTISKA FORSKNINGSRÅD

Oljemålning av Gustaf Brusewitz
i Göteborgs museums myntkabinett

BROR EMIL HILDEBRAND

Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens sekreterare 1837—1879

KUNGL. VITTERHETS
HISTORIE OCH ANTIKVITETS AKADEMIENS HANDLINGAR
HISTORISKA SERIEN 14

MARIE-LOUISE BACHMAN

STUDIER I
KUNGL. VITTERHETS HISTORIE
OCH ANTIKVITETS AKADEMIENS
HISTORIA

ALMQVIST & WIKSELL
STOCKHOLM
GÖTEBORG · UPPSALA

UTGIVEN MED ANSLAG FRÅN
STATENS HUMANISTISKA FORSKNINGSRÅD

LUND 1969
CARL BLOMS BOKTRYCKERI A.-B.

FÖRORD

Detta arbete framlades i sin första utformning som licentiatavhandling i historia vid dåvarande Stockholms högskola. När det nu åtskilligt senare i reviderat och något utvidgat skick utkommer av trycket kan jag tyvärr inte längre nå min lärare, professor Torvald Höjer med mitt tack för hans uppmuntran och stöd under avhandlingsarbetet.

Förste antikvarie Nils Ludvig Rasmusson har varit den som i första hand uppmuntrat och befrämjat arbetets revidering och befordrande till trycket, det sistnämnda i sin egenskap av ledamot av Vitterhets historie och antikvitetsakademien, i vars serie av Handlingar det nu utges. För all den hjälp han lämnat och de goda råd han givit vill jag härmed framföra mitt uppriktiga och varma tack.

INLEDNING

Den tryckta litteraturen till Vitterhets historie och antikvitetsakademiens historia är särskilt för den äldsta tiden ganska rik. Främsta rummet tillkommer Henrik Schücks omfångsrika arbete »Kgl. Vitterhets historie och antikvitetsakademien. Dess förhistoria och historia» i åtta delar, vilken börjar med Antikvitetskollegiet och går fram till 1837. Endast de tre sista delarna behandlar Vitterhets historie och antikvitetsakademien i egentlig mening. Detta stora verk, skrivet på Schücks ålderdom, imponerar genom den bredd som författaren givit sin skildring. Att volymerna blivit så omfångsrika som de är, beror på att Schück låtit in extenso avtrycka talrika dokument, varigenom verket fått en karaktär av källpublikation. Enbart materialsamling är dock Schücks historia långtifrån, ty även om handlingarna ofta är medtagna i sin fulla längd, har materialet också bearbetats och skildringen vidgar sig på många ställen till en svensk kulturhistoria. Jämte akademiens protokoll utgör övriga officiella handlingar grunden till det kolossala verket. Det kan konstateras vid en genomgång av protokollen, att Schück inte låtit någonting av vikt gå sig förbi i dessa. Däremot har han inte utnyttjat akademiens arkiv fullständigt utan förbisett vissa handlingar, liksom han tydligen inte heller systematiskt genomgått litteratur och källmaterial på andra håll. En undersökning av omständigheterna kring akademiens stiftande visade att Schücks framställning trots sitt jätteformat är långtifrån uttömmande eller helt korrekt.¹ Även på andra punkter torde det alltså vara möjligt att fördjupa bilden av akademiens historia.

Den viktigaste källan till akademiens historia utgör protokollen från dess sammanträden. För den äldre tiden är de ganska magra men sväller från 1820-talet, så att de vid slutet av den i föreliggande arbete behandlade perioden omfattar upp emot ett 80-tal paragrafer per sammanträde. Då akademien handlade de minsta detaljärenden i form av inköp, julpengar till vaktmästaren etc. ger protokollen en

god överblick över vad som utträttats men inte över hur arbetet bedrevs. Diskussionsreferat förekommer sällan, medan däremot skriftliga yttranden över olika frågor ofta bilagts protokollen. Dessa ger, kompletterade med kungabrev, koncept och annat officiellt material, en stomme till utvecklingen. För att kunna se bakom kulisserna och få fram bakgrunden till olika åtgärder, måste alltså annat källmaterial såsom brev och memoarer anlitas. Det privata källmaterialet flödar mycket rikt för den här behandlade perioden 1837—1879, ty mitten av 1800-talet var i hög grad en brevskrivandets tid. I detta sammanhang skulle jag vilja citera ett yttrande av B. E. Hildebrand angående den kommande uppgiften att skriva 1800-talets historia. Efter att ha konstaterat att Sveriges historia är minst bearbetad för den tid, då källorna flyter rikast, säger Hildebrand: »Ännu värre måtte det en gång blifva för våra efterkommande, att ur de massor som nu skrives och tryckes framleta våra dagars historia. Ett befängtt tråkigt studium måste det blifva!»² Ett »befängtt tråkigt studium» är det emellertid inte att gå igenom Hildebrands egna brev och den stora samlingen brev ställda till honom. Däremot har brevmaterialets rikedom gjort en begränsning av materialgenomgången nödvändig. Endast brev till och av Hildebrand har sålunda systematiskt genomgåts, inte otryckta brevväxlingar mellan akademiledamöterna inbördes. Det senare materialet kan möjligen ge en del kompletterande upplysningar men knappast i större utsträckning. Genomgången av i tryck tillgängliga brevväxlingar mellan akademiledamöter har nämligen visat sig mycket litet givande.

Syftet med föreliggande arbete var ursprungligen att med mindre bred uppläggning av ämnet och särskild betoning av akademiens insatser för historievetenskapen fortsätta Schücks akademihistoria under 1800-talet. En penetrering av Schücks arbete var då nödvändig för att få fram utgångsläget 1837. Det visade sig emellertid, som nyss nämnts, att vissa kompletteringar kunde göras till den redan behandlade perioden av akademiens historia. Denna upptäckt och den omständigheten att Schücks arbete saknar register och alltså är ganska svårtillgängligt, gjorde det lämpligt att utföra resumén av akademiens historia fram till 1837 mer omfattande än som från början var planerat. Det första partiet av föreliggande arbete utgör alltså en sammanfattning av de tre sista volymerna av Schücks arbete, i huvudsak grundat på detta men också på kursiv

genomgång av akademiens protokoll och övrigt källmaterial i akademiens arkiv.

Huvuddelen av arbetet är ett försök att behandla akademiens historia från 1837 till 1879, den period, då dess öden leddes av Bror Emil Hildebrand. Det visade sig nämligen snart nödvändigt att begränsa ämnet närmare i tiden. En lämplig gräns bildade då sekreterarskiftet 1879. I arbetets första utformning behandlades den akademien alltmer dominerande funktionen som fornminnesvårdande ämbetsverk rätt kortfattat. Den överarbetning som senare skett har syftat till att mer detaljerat redovisa verksamheten inom andra vetenskapsgrenar än historien och något utvidga skildringen av akademien som ämbetsverk. Arbetet gör emellertid inte anspråk på att vara en uttömmande och definitiv skildring av akademiens historia under den första Hildebrandska epoken.

KUNGL. VITTERHETS HISTORIE OCH
ANTIKNITETS AKADEMIENS HISTORIA
1786—1837

AKADEMIENS INSTIFTANDE

Den 20 mars 1786 instiftade Gustav III en litterär akademi, Svenska akademien, samtidigt som han återupplivade sin mors skapelse Vitterhetsakademien, nu kallad Vitterhets historie och antikvitets akademien.¹ Det var gamla planer, som kungen nu tagit sig tid att ge fast form och omsätta i verkligheten. Han utarbetade själv första utkastet både till Svenska akademiens och Vitterhets historie och antikvitetsakademiens statuter. Som förebilder tjänade de två franska akademierna, Académie française och Académie des inscriptions et belles lettres, vilken senares statuter kungen studerade och bitvis ordagrant överförde på dess svenska motsvarighet.

Gustav III ville skapa en egen akademi och ville därför inte utan vidare överta sin mors Vitterhetsakademi. Å andra sidan ansåg han sig inte kunna upplösa denna. Problemet löstes genom att den omorganiserade Vitterhetsakademien fick andra arbetsområden, i statuterna angivna på följande sätt: »Historiens, antiquiteters utforskande, medaillers och inscriptioners uttydande, uppfinnande samt författande, så på svenska språket, som på latin, grekiska, fransyska och italienska. — — Latin, fransyskan och de öfrige lärde språkens odlande och kännedom — — samt at genom dem stadga smaken.»² Efter franskt mönster skulle Vitterhets historie och antikvitetsakademien komplettera Svenska akademien.

Till den reorganiserade Vitterhetsakademien överfördes alla medlemmar från den gamla akademien, men den fick en ny sekreterare, Gudmund Jöran Adlerbeth. Den gamla Vitterhetsakademiens siste sekreterare, Nils von Rosenstein, fortsatte sin syssla i den glansfullare Svenska akademien. Adlerbeth var sedan 1778 antikvarie och chef för Antikvitetsarkivet, den från stormaktstiden härstammande fornvårdande institution, som under 1700-talet fört ett liv i skymundan. De sista kvarvarande resterna av Antikvitetsarkivets samlingar, som 1780 delats mellan Kungl. biblioteket och Riksarkivet, överfördes 1786 till Vitthets historie och antikvitetsakademien samtidigt som

det förklarades att befattningen som sekreterare i akademien för-
enades med befattningen som antikvarie. På detta vis fick aka-
demiens sekreterare en säker lön utan att statsverket betungades med
en ny utgift. Genom detta sammankopplande av Antikviteralsarkivet
och den halvt vetenskapliga, halvt litterära Vitterhets historie och
antikviteralsakademien gav Gustav III, förmodligen helt oavsiktligt,
möjlighet åt akademien att fortsätta arkivets arbete, ehuru inte
mycket märktes därav under dess första decennier.

AKADEMIENS SAMMANSÄTTNING

Jämfört med Vitterhetsakademien (sammanlagt 22 personer under tiden 1753—1782) utgjorde dess efterföljare en talrik församling, fördelad på 3 klasser enligt dåtida bruk: 14 honorära, 20 arbetande och 16 utländska ledamöter. Indelningen motsvarar närmast den i Fredrik II:s vetenskapsakademi, som bestod av »honoraire», »ordinaires» och »étrangers.»¹ Den utländska klassen blev inte fulltalig förrän under Liljegrens sekretariat (1826—37), och även den honorära klassen uppnådde sällan det stipulerade antalet ledamöter. Ett tomrum i den arbetande klassen måste däremot genast fyllas (§ 32 i statuten). Vid inval av ny ledamot uppsattes en förslagslista med flera namn, som först måste godkännas av kungen, innan akademien kunde skrida till val (§ 29). Varje halvår valde akademien preses och vice preses, en representant ur vardera av de båda svenska klasserna (§ 33). Omval skedde aldrig i följd, och något större inflytande på akademiens arbete utövade inte dess preses till vilken ofta utsågs en nyvald ledamot.² Den person, som hade möjlighet att ta ledningen inom akademien var dess sekreterare, som utnämndes av kungen, och som tillika var antikvarie (§ 34). Att akademien under långa tider befann sig i dvala och just inte uträttade någonting positivt, berodde till stor del på sekreterarens olämpliga egenskaper och brist på intresse.

Till Vitterhets historie och antikvitetsakademien överflyttades samtliga den gamla Vitterhetsakademiens ledamöter, varvid de fördelades på den honorära och den arbetande klassen. De utgjorde 14 personer, de flesta höga ämbetsmän med vittra intressen. Därjämte var tre av landets främsta historiker ledamöter, nämligen Sven LAGERBRING, Anders af BOTIN och Anders SCHÖNBERG. Gustav III utsåg själv så gott som alla de nya ledamöter, som behövdes för att uppnå fullt antal. Bland dessa kan nämnas lärdomshistorikern Johan Henrik LIDÉN, numismatikern Jacob von ENGSTRÖM, kulturhistorikern Johan MURBERG och akademiens sekreterare Gudmund Jöran

ADLERBETH. Akademien valde själv de tre sista i den arbetande klassen: Jonas HALLENBERG, Jacob Fredrik NEIKTER och Carl Gustaf NORDIN. De närmast följande åren tillfördes akademien vidare Henrik Gabriel PORTHAN, Olof CELSIUS (hedersled.), Schering ROSENHANE och Eric Michael FANT. På det hela taget utgjorde akademien under Gustav III:s tid en församling, som omfattade de bästa representanterna för humanistisk vetenskap i landet. Skulle något namn nämnas såsom felande av de inom akademiens intressesfär verk samma, skulle det bli C. G. Gjörwell.

Av den äldsta uppsättningen arbetande ledamöter var von Engeström och Murberg de mest aktiva. Den förre kan rent av räknas som en av de ledande i akademien under Gustav III:s tid. Både akademiens protokoll och dess tryckta *Handlingar* vittnar om att akademien genom Engeströms delaktighet i mordet på Gustav III miste en av sina mest intresserade medlemmar. Han upphörde för övrigt inte med sin vetenskapliga korrespondens med akademien efter sin avflyttning från Stockholm utan sände ända till sin död 1802 in bidrag till dess verksamhet.³ I Rosenhane hade akademien också en trogen medarbetare, vars namn är förknippat med den stora bok- och gravyrsamling, som hans syster och arvtagerska donerade till akademien 1822. Av de äldsta honorära ledamöterna var många flitiga deltagare i akademiens sammanträden, men ingen utom Nils von ROSENSTEIN kan sägas ha gjort någon verklig insats, ehuru sådana personer som Joachim ELMERS och Johan LILJESTRÅLE omfattade akademien med livligt intresse. Rosenstein deltog under sin långa tid som medlem av akademien (1786—1824) i flera sammanträden än någon annan, företrädde akademien utåt, t.ex. vid uppvaktningar av kungen, och förde protokoll ibland när både sekreterare och amanuens mankerade, allt jämsides med sina ämbetsgöromål och sin funktion som Svenska akademiens ständige sekreterare.

Under slutet av 1700- och början av 1800-talet (c:a 1795—1810) tillfördes akademien inte särskilt många nya krafter. Omsättningen var alltså inte stor utan akademien »äldrades». Bland de nya arbetande ledamöterna må nämnas Carl Gustaf LEOPOLD (inv. 1802), bland hedersledamöterna hovkanslern, sedermera utrikesstatsministern Lars VON ENGESTRÖM (inv. 1793), vilken kom att få betydelse för akademiens historia. Inom den honorära klassen ersattes långsamt de gamla gustavianerna av nya herrar, t.ex. Mathias ROSENBLAD (inv. 1805) och Gustaf af WETTERSTEDT (inv. 1810), så att denna del

av akademien kan sägas vara väl så representativ som den gustavian-ska tidens. Detta gäller däremot inte den arbetande klassen, särskilt inte fornforskningens företrädare. Den »götiska» rörelsen med sitt livliga, litterärt inriktade fornintresse stod i motsättning till akademien, vars enda representant för de nordiska antikviteterna var med. dr. Anders BLAD (inv. 1811), en amatör. Inte heller en så verksam arkeolog som N. H. Sjöborg, professor i historia i Lund, invaldes, men det torde ha sina speciella orsaker (se nedan s. 57 f.). Numismatik, klassisk arkeologi och akademiens övriga vetenskaper var däremot bättre och rikligare företrädade med bl.a. orientalisterna Johan David ÅKERBLAD (inv. 1803) och Mathias NORBERG (inv. 1809) samt filosofen Nils Fredrik BIBERG (inv. 1810).

Omkring 1820 är bilden annorlunda. Som den förste av göterna hade Götiska förbundets stiftare Jacob ADLERBETH invalts 1818. Han kom genast efter sitt inträde 1819 att tillhöra akademiens mest aktiva ledamöter och torde ha verkat mycket till fromma för dess ändamål, efter sin sed i det fördolda. Det kunde, som Henrik Schück framhåller, ha varit mycket naturligt om han blivit riksantikvarie, men han föredrog tydligen att inte synas.⁴ Adlerbeth följdes av ett flertal kända kulturpersonligheter: Frans Michael FRANZÉN (inv. 1820), Samuel ÖDMANN (inv. 1820), Esaias TEGNÉR (inv. 1821) och Erik Gustaf GEIJER (inv. 1824). Akademien kunde nu åter sägas omfatta de humanistiska, främst de historiska vetenskapernas grädda i Sverige. Dess honorära klass utgjorde vid mitten av 1820-talet liksom tidigare en representativ samling herrar med flera excellenser i spetsen, vilka samtliga var mycket intresserade för akademien och deltog flitigt i dess sammanträden. Kanslipresidenten Fredrik Wilhelm VON EHRENHEIM, generalen Anders Fredrik SKJÖLDEBRAND och presidenten Gustaf Wilhelm AF TIBELL hörde till dessa. De nya, som kom till under Liljegrens tid, bar kända namn såsom Johan Olof WALLIN (inv. 1826), Jöns Jacob BERZELIUS (inv. 1829), Hans JÄRTA (inv. 1832), Magnus BRAHE (inv. 1834) och Bernhard VON BESKOW (inv. 1834). Järta, Beskow och Berzelius kom att bli synnerligen aktiva ledamöter, vilkas insatser satt spår i akademiens historia. Den arbetande klassens kärntrupp under samma tid utgjordes av Adlerbeth, envoyén Carl Gustaf VON BRINKMAN, Franzén, bibliotekarien Pehr Adam WALLMARK, Blad och akademiens f.d. amanuens, numera chefen för Riksarkivet Olof SUNDEL. Kretsen av aktiva göter slöts nu, då Johan Henric SCHRÖDER (inv. 1827), Leonard Fredrik RÄÄF (inv.

1829) och Johan WALLMAN (inv. 1829) intogs i församlingen. Bland de övriga nytillkomna i denna klass märks de båda historikerna Anders FRYXELL och Anders Magnus STRINNHOLM, den senare en verksam deltagare i akademiens arbete (båda inv. 1834). Filosofen Samuel GRUBBE (inv. 1829) kom senare genom sin ställning som statsråd att vara akademien till gagn. Ytterligare några professorer invaldes såsom latinaren Johan LUNDBLAD, men de spelade en mindre betydande roll.⁵

Schück undrar, om Gustav III genom att inrätta en klass för utländska ledamöter möjligen haft planer på att göra akademien internationell men finner det troligare, att avsikten bara varit att kunna utdela hedersbevisningar.⁶ Därpå tyder kungens val av de fem första utländska ledamöterna. Utkastet till akademiens stadgar, skrivet av kungen själv, ger på denna punkt ytterligare upplysningar, som understryker den utländska klassens honorära karaktär. I marginalen till konceptets första sida har Gustav III nämligen angett vilka den omskapade akademiens ledamöter skulle bli. För svenskarnas del överensstämmer listan med de verkliga utnämningarna på stiftelsedagen så när som på vissa omkastningar av ordningsföljden. Så är däremot inte fallet med utlänningarna. De utländska ledamöter, som den 20 mars 1786 utsågs, var fem, medan utkastet upptar sju namn av vilka endast två återfinns bland de verkligen utsedda. Utkastets förteckning har följande utseende: »1. Cardinal Bernis. 2. Cardinal Boncompagni, stats sekreterare. 3. Cardinal Zelada, bibliotecair af Vatican. 4. Cardinal Antonelli. 5. Le Duc de Nivernois. 6. Grefven af Choiseuill Gouffier. 7. Herr Bailli — 9 vacanta.» Nr 1 och 5 blev ledamöter av akademien.⁷ Det är härav ganska tydligt att Gustav III velat ha en lysande samling högt uppsatta män i den utländska klassen och också velat hedra personer, som han träffat under sin utländska resa. Vad eller vem som föranlett honom att låta endast kardinal BERNIS och hertig DE NIVERNAIS inväljas upplyser källorna inte om. Ett brev från A. J. von Höpken till kungen ger emellertid besked om att utländske ledamoten nr 3 enligt akademiens matrikel, baron E. F. VON HERTZBERG blivit intagen på brevskrivarens förslag. Den höge adressaten måtte ha beaktat förslaget omedelbart, ty brevet är daterat den 20 mars, stiftelsedagen.⁸ Höpkens brev låter oss också få veta att namnen på de övriga den 20 mars utsedda utlänningarna, dansken P. F. SUHM och ryssen P. S. PALLAS funnits på ett papper, som kungen visat Höpken och som

möjligen kan vara identiskt med förslaget till statuter. Höpkens mening »Pallas et Suhm étant nommés, celui-la [Hertzberg] pourrait peut-etre mériter d'achever le trio» gör att man misstänker ändringen av utländska ledamöter bero på en önskan att göra klassen mer allsidig ur nationell synpunkt. Utkastets lista omfattar ju bara fransmän och italienare.

Den mest kände av de utlänningar, som i övrigt invaldes under 1700-talet var Friedrich VON SCHILLER (inv. 1797). Den ende, som akademien hade någon verklig beröring med var orientalisten professor O. G. TYCHSEN i Rostock, som korresponderade med flera av ledamöterna och insände sina skrifter av vilka en trycktes i *Handlingarna*.⁹ Bland dem, som under 1800-talets början hedrades med ledamotskap, märkes ryske ministern i Stockholm Peter VAN SUCHTELEN (inv. 1816), flera framstående danska vetenskapsmän såsom språkforskaren R. C. RASK (inv. 1825), kardinalen Angelo MAI i Milano (inv. 1822) och den schweiziske historikern SISMONDI (inv. 1826). Någon intimare kontakt mellan dessa berömda lärde och akademien uppstod dock ej. Somliga, såsom Rask och numismatikern C. M. FRAEHN, skänkte den sina skrifter, men något vetenskapligt utbyte märktes inte annat än i sällsynta fall.¹⁰ De nya ledamöter, som tillkom efter 1826, var inga större berömdheter med undantag för egyptologen Jean CHAMPOLLION, som brevväxlade med J. G. Liljegren om hållristningarna 1827. Som en randanmärkning kan anföras, att Walter Scott fick en röst vid val den 5/2 1830. En utländsk hedersledamot utnämndes 1835, nämligen prins JOHAN AV SACHSEN. Den utländska klassen var alltså huvudsakligen att betrakta som en dekoration.

Den femte paragrafen av akademiens statuter ålade den att brevväxla med såväl in- som utländska lärde. Någon korrespondens att tala om förekom, fränsett de första åren, inte förrän mot 1820-talets slut. Här som på andra områden var det sekreteraren J. G. Liljegren, som tog nya initiativ. På hans förslag tillkom en ny klass inom akademien, nämligen de svenska korrespondenterna.¹¹ Under de sex första åren av hans verksamhet utsågs nio svenskar och två norrmän till korresponderande ledamöter. De flesta av dessa uppehöll livlig kontakt med akademien, och några avancerade senare till ordinarie ledamöter. Mest nytta hade Liljegren av prästen N. J. EKDAHL, som var mycket ivrigt antikvariskt verksam under resor på Gotland och i Norrland.¹²

Även en utländsk korrespondentklass tillkom nu.¹³ I syfte att utvidga de utländska förbindelserna beslöt man 1827 att kalla till korrespondenter sekreterarna i en rad samfund med ämnesinriktning liknande akademiens. Sammanlagt 19 personer hedrades med utländskt korresponderande ledamotskap under tiden 1826—1837, däribland flera framstående danska vetenskapsmän samt skalderna Adam OEHLENSCHLÄGER och Ludwig TIECK.

Den ombildade Vitterhetsakademiens förste sekreterare blev automatiskt Gudmund Jöran ADLERBETH (1751—1818). Han saknade inte intresse för i varje fall vissa delar av sina ämbetsåligganden, men några positiva insatser har han inte gjort. Tvärtom krympte under hans tid som antikvarie Antikvitetsarkivets gamla samlingar till ett minimum, med myntkabinettets avskiljande 1793 (se nedan) som sista led i sönderfallet. Adlerbeth ville gärna vistas på sitt gods Ramsjöholm, och under hela sommarhalvåret var han därför borta från Stockholm. Under den tiden fördes akademiens protokoll av andra personer.¹⁴ Han synes redan tidigt ha varit betänkt på att söka sig en annan utkomst än den förenade antikvarie-sekreterare-sysslan, vilken han kom att inneha blott till utgången av år 1793.¹⁵ Adlerbeths speciella intresseområde bland akademiens vetenskaper var numismatiken. Efter sin avgång som sekreterare fortfor han att under vintrarna vara en flitig deltagare i akademiens sammanträden och bidrog med levnadsteckningar och några smärre uppsatser till dess *Handlingar*. I det stora hela var tiden som antikvarie endast en episod i Adlerbeths liv.

Adlerbeths avgång som sekreterare sammanföll nära med organiserandet av Kunglig museum (nuv. Nationalmuseum) på grundval av Gustav III:s som statsegendom förklarade konstsamlingar. Den drivande kraften bakom denna nybildning var överceremonimästaren C. F. Fredenheim, som redan 1792 utnämndes till chef för det blivande museet. Den nitiske Fredenheim önskade göra sitt museum så stort som möjligt och kastade därvid sina blickar på det akademien underställde myntkabinettet, den värdefullaste delen av Antikvitetsarkivets återstående samlingar. Enligt kungligt brev överflyttades detta 1793 från akademien till museet. Garde des médailles, d.v.s. chef för museets avdelning för mynt och medaljer, skulle vara identisk med antikvarien. På det viset fick Fredenheim lön åt en av sina avdelningschefer, Johan David FLINTENBERG (1762—1819), förut oavlönad sekreterare vid museet, vilken genom ackord efter-

trädde Adlerbeth. Denna utnämning innebar, anser Schück, en tydlig degradering av akademien och en seger för Kungl. museum.¹⁶ Flintenbergs sekreterartid blev mycket kort, inte mer än drygt ett år. Redan i början av 1795 blev han tvungen att begära avsked på grund av sjukdom. Någon dålig sekreterare var han inte och inte heller obekant för akademien, då han vunnit pris i dess första tävling i historia 1787, men någon framskjuten ställning i samhället i likhet med Adlerbeth intog han inte. Efter sitt tillfrisknande 1799 deltog han åter i akademiens arbete som vanlig ledamot.¹⁷

Till efterträdare utsågs även denna gång en sekreterare vid Kungl. museum och protégé till Fredenheim, Georg Frans TIHLEMAN (1770—1802), en helt ung man. Han förde protokollen med prydlig handstil, mera gott kan inte sägas om honom. Vid hans död upptäcktes att han lämnat efter sig både akademiens kassa och myntkabinettet i den största oreda.

Tihlemans efterträdare blev en akademien betydligt värdigare person, nämligen rikshistoriografen Jonas HALLENBERG (1748—1834).¹⁸ Trots att Hallenberg var riksantikvarie i femton år, längre än någon före B. E. Hildebrand, måste man emellertid ge hans biografer rätt i att han som sådan var skäligen passiv. Hans vetenskapligt viktigaste insats inom ramen för Vitterhetsakademien är hans inträdestal. Hallenbergs bristande arbete för akademien skulle möjligen kunna förklaras av hans relativt höga ålder vid ämbets-tillträdet (55 år), men då han dog först vid 86 års ålder och ännu på sin höga ålderdom var verksam som författare av lärda avhandlingar, kan denna omständighet lämnas ur räkningen. Troligare förefaller det vara att Hallenberg inte passade som ämbetsman utan var en ren forskare, som föga intresserade sig för sina ämbetens praktiska sysslor och utvecklingsmöjligheter. Möjligen var det också med motvilja som han tillträtt sitt sekreterarskap. Så framställer han det åtminstone själv i ett brev 1817.¹⁹ Hallenbergs uppfattning av fornsforskningen var litterär. Han ansåg att fornsakerna bäst förklarades av de skriftliga källorna, främst de klassiska, inte tvärtom. Denna uppfattning började under 1800-talets andra decennium alltmer undanträngas av ett empiriskt föremålsstudium, vilket företrädades av den moderna arkeologiens grundläggare såsom dansken C. J. Thomsen m.fl.²⁰ Hallenbergs vetenskapliga ståndpunkt gjorde, att han var mindre intresserad av att ordna fornsaksamlingar än av att diskutera enstaka föremål eller fynd, vilket hans uppsatser vittnar

om. Här bör dock inskjutas att även akademien som helhet vid denna tid företrädde samma uppfattning som Hallenberg.

Utnämningen till riksantikvarie var Hallenbergs första verkliga statstjänst. Hans första ämbetsåtgärd var nog så nödvändig: att inventera samlingarna, vilket särskilt beträffande myntkabinettet tog lång tid i anspråk. Sedan väl ordning och reda blivit återställda, vakade Hallenberg noga över samlingarna och släppte inte in någon där, allra minst någon som han ogillade.²¹ I fortsättningen inskränkte sig hans verksamhet till yttranden över tävlingsskrifter och inskriftsförslag, vilka ofta var synnerligen grundliga och lärda.²² Sin avsevärda lediga tid tillbringade Hallenberg med studier och författarskap. Numismatiken, särskilt den orientaliska, hade länge intresserat honom, och redan före sekreterartiden hade han varit sakkunnig i myntärenden i akademien. Han samlade själv mynt och skänkte exemplar ur sin samling till myntkabinettet.²³ Resultaten av sina forskningar föredrog han dock aldrig inför akademien, inte ens beskrivningarna av fynd, som behandlats i akademien. Varför han inte nu bidrog till dess vetenskapliga verksamhet är svårt att förklara, ty 1787 hade han läst upp ett stycke av sin Gustaf II Adolfs-historia på ett sammanträde. Hallenbergs ämbetsgärning är alltså helt passiv, fränsett de ovan nämnda yttrandena, vilka dock inte speciellt ålåg sekreteraren att skriva utan likaväl hörde till vanliga ledamöters uppdrag. Inte ens protokollet skrev Hallenberg alltid själv. Långa perioder var han frånvarande från sammankomsterna.

Hallenbergs avgång från tjänsten blev dramatisk. Hans förhållande till den mäktige excellensen Lars von Engeström var dåligt, särskilt därför att denne beskyddade professor N. H. Sjöborg i Lund, vars skrifter Hallenberg intog en kritisk inställning till. En uppmärksammas lärde träta mellan dessa båda herrar utbröt, som kulminerade 1818 med Hallenbergs beskrivning av ett guldsmycke, som hittats i Motala ström.²⁴ Även i akademien uppstod strid. Engeström ville ge Hallenberg en skrapa för att han låtit trycka sin berättelse om det remarkabla fyndet, innan den lämnats till akademien, vilket denne, som var mycket ömtålig för tillrättavisningar, besvarade med att begära avsked. Engeström nöjde sig med den förklaring Hallenberg avgav, och avskedet beviljades.²⁵

Efterträdare utnämndes först 1820. Det blev även denna gång en av akademiens ledamöter, det mångsysslande medicinalrådet Carl Birger RUTSTRÖM (1758—1826), som genom sina numismatiska in-

tressen kunde sägas vara kvalificerad för sin post. Utnämningen hade föregåtts av talrika sonderingar för vilka Schück ingående redogjort.²⁶ En orsak till att det var så svårt att få kandidater till riksantikvarieposten var dess dåliga lön (300 rdr bco plus tillskott ur akademiens egen kassa på 100 rdr sedan 1812).²⁷ Den som var riksantikvarie måste därför ha andra befattningar samtidigt för att kunna försörja sig. Rutström, som vid sitt ämbetstillträde var 62 år, har inte gjort någon nämnvärd insats för akademien. Hans funktion som sekreterare var bara ett av hans många uppdrag. Utom för numismatiken kan man hos Rutström spåra ett visst intresse för akademiens bibliotek. Lika passiv som förut var akademien ändå inte, men det berodde på andra än sekreteraren. Omsättningen bland ledamöterna började nämligen nu ge akademien ett nytt ansikte.²⁸

Efter Rutströms död fick akademien en sekreterare, som tog sin syssla på allvar och också hade förutsättningar för att kunna sköta den samt inte minst ett brinnande intresse för akademiens lärdomsgrenar och ingående kunskap om dess historia. Med tanke på Johan Gustaf LILJEGRENS insatser för Vitterhetsakademien kan det vara berättigat att på denna plats meddela några biografiska data.²⁹

Liksom Hallenberg var Liljegren (1791—1837) bondson från Småland. Han studerade i Lund för bl.a. Sjöborg och blev docent 1815 samt e.o. adjunkt påföljande år. Redan 1816 flyttade han emellertid till Stockholm, förmodligen på Sjöborgs inrådan. Som alla lundensare beskyddades han här av excellensen von Engeström, Lunds universitets kansler. Hans första offentliga uppdrag i huvudstaden blev att översätta isländska handskrifter på Kungl. biblioteket, varjämte han redan 1817 som amanuens knöts till Samfundet för utgifvande af handskrifter rörande Skandinavians historia. Liljegrens intresse var redan tidigt inriktat på flera ämnen, vilka hade det gemensamt, att de hörde till det gamla Antikvitetskollegiets område. Nordisk arkeologi, isländsk litteratur och diplomatik var jämte runologi föremål för han studier. Kanske var det runologien, som intresserade honom allra mest. Ända sedan sin överflyttning till Stockholm utövade Liljegren en livlig litterär verksamhet inom sina intresseområden och kvalificerade sig för sina kommande befattningar vid akademien genom den tävlingsskrift om runorna, som 1821 belönades med antikvariska priset.³⁰ Sedan Liljegren 1822 blivit knuten till akademien såsom dess amanuens började han intressera sig för Antikvitetskollegiets historia, som han genom grundliga

arkivforskningar satte sig in i. Resultatet blev åter en tävlingsskrift (se s. 54). Ett annat forskningsområde, som utövade dragningskraft på Liljegren, var kalendrar och tideräkning, i vilket ämne han 1825 inlämnade en tävlingsskrift, som belönades med antikvariska pris-medaljen. Även 1826 fick akademien belöna Liljegren, denna gång med två pris.³¹ Han hade alltså verkligen gjort sig förtjänt av den plats som riksantikvarie han samma år förordnades till.³² Liljegren hade också genom Lars von Engeströms påtryckning 1823 blivit aktuarie i Riksarkivet, där han avancerade till t.f. sekreterare (chef) 1829 och riksarkivarie 1835. Han kom alltså att i sin person förena riksantikvarie- och riksarkivariebefattningarna men titulerades professor eller kansliråd, vilka titlar han tilldelades 1819 respektive 1834.

Så snart Liljegren tillträtt sin befattning, inträdde en tydlig uppryckning av akademien, och en mängd nya initiativ togs på många områden. Han satte igång att ordna samlingarna, och nog behövdes det en upprustning, ty de enklaste hjälpskap saknades. Så måste t.ex. en våg inköpas och kort därpå en handlykta, båda för myntkabinettets räkning.³³ Fornsakssamlingen uppställdes på ett bättre sätt än förut i de nya lokaler, som erhållits (se nedan s. 28).³⁴ Ordningsarbetet sträckte sig även till annat. Akademiens beslut samlades, varigenom Liljegren kunde återknyta till tidigare åtgärder. Kontinuitet och känsla för traditioner är högst påtaglig hos honom, men så hade han ju ingående studerat Antikvitetskollegiets historia. Den 2 juni 1829 påpekade Liljegren exempelvis vid en sammankomst, att tvåhundra år förflutit sedan Gustav II Adolfs memorial för »riksens häfdasökare» utfärdades.³⁵

På alla områden märktes uppryckningen: brevväxlingen, den vetenskapliga verksamheten, fornminnesvården. Det blev tyvärr för mycket för Liljegren, som gärna åtog sig uppdrag och arbetade flitigt men inte hade förmågan att planera i stort. Mycket förblev därför ansatser. Det mesta fullföljdes likväl av hans efterträdare, som var lika arbetsam men inte så splittrad och en starkare och mer praktisk natur. En avmattning är skönjbar kring mitten av 1830-talet. Efter de första årens febrila nyverksamhet på alla områden absorberades Liljegren alltmer av Svenskt diplomatarium och sina runforsknings-³⁶ Riksarkivet, som han också skulle sköta, var han mindre intresserad av, men hans efterlämnade anteckningar tyder på att han sysslat en del med Gustav Vasas historia. De ekonomiska be-

kymmer Liljegren hade för att kunna fullfölja diplomatariearbetet plågade honom, liksom känslan av att inte kunna uppfylla alla krav, som ställdes på honom, och de bröt ned hans krafter. Nedtryckt av dålig hälsa och andra bekymmer fann han, att självmord var den enda utvägen.³⁷ Liljegren var mycket hårt bedömd av sin samtid, som tyckte att varken hans begåvning eller utbildning var tillräckliga för alla de höga befattningar han genom sin beskyddare erhöill. Hans av alla påtalade oförmåga att uttrycka sig i skrift vållade honom mycket bekymmer, ty han var tvungen att anlita andra personers hjälp vid utskrivandet av de akademiska utlåtandena och anförandena. Under de sista åren var det hans extra amanuens B. E. Hildebrand, som fick ombesörja författandet, vilket försatte Liljegren i en obehaglig situation, då han blev beroende av en underordnad. Hur svårt han hade det framgår tydligt av Hildebrands självbiografi.³⁸ Som initiativtagare kommer Liljegren trots sina brister dock alltid att behålla sin plats i akademiens historia.

AKADEMIENS ORGANISATION OCH VERKSAMHET

Varje tisdag under tiden 1 november—1 juli höll Vitterhets historie och antikvitetsakademien sammanträden; under ferierna juli—oktober sammanträdde man bara en gång i månaden (§ 16 i statuterna). Extra sammanträden förekom vid behov.¹ För att akademien skulle vara beslutför fordrades att sju ledamöter var närvarande, vilket under Gustav III:s sista år ofta visade sig svårt att ordna. Särskilt under år 1789 måste många sammanträden inställas, och ett par gånger infann sig endast en ledamot. Man förfor då ibland så, att de beslut, som de tillstädeskomna ledamöterna enats om, efteråt underställdes ytterligare så många som behövdes för att statuternas fordran skulle uppfyllas.² Antalet närvarande höll sig under 1700-talets sista och 1800-talets första årtionden kring i medeltal tio personer. Från omkring 1810 märks ett ökat deltagande i sessionerna. Akademien skulle hålla två offentliga sammankomster årligen, dels den 20 mars, dels den 24 juli, som var den gamla Vitterhetsakademins högtidsdag. Då den efter Gustav III:s död måste avstå sina lokaler till Reuterholms statsutredning, upphörde emellertid dessa offentliga sammankomster för att ej återupptas förrän 1909.³

Vitterhets historie och antikvitetsakademien hade av Gustav III i särskilt brev blivit anvisad lokal för sina sammanträden i Wrangelska palatset på Riddarholmen. Där inrymdes också större delen av de akademien anförtrödda samlingarna, de överblivna resterna av Antikvitetsarkivet. Denna lokal fick den bara behålla i sex år, sedan måste den dela rum med Svenska akademien i slottets biblioteksflygel. Samlingarna blev dock tills vidare kvar i Wrangelska palatset, där de 1802 allvarligt hotades av en eldsvåda och endast tack vare amanuensen Sundels insats till allra största delen räddades. Stora delar skingrades dock tillfälligt vid den brådsakande räddningen undan lågorna och återfanns först långt senare.⁴ Samlingarna fick en tillfällig fristad i Vetenskapsakademiens hus vid St. Nygatan, innan de återförenades med akademien på slottet. Den värdefullaste

delen av akademiens föremålssamlingar, myntkabinettet, frångogs, som ovan nämnts (s. 20) år 1793 dess vård och underställdes det då inrättade Kungl. museum. Denna anordning bestod till 1816. Sambandet med akademien bevarades dock, då antikvariern, akademiens sekreterare, i sin person förenade ställningen som garde des médailles, d.v.s. chef för myntkabinettet, även då detta var en avdelning av Kungl. museum.

Genom en »donationsskrift» ordnades den nyinrättade akademiens ekonomi. Sekreteraren fick den lön, som varit uppförd på Antikvitetsarkivets sekreterare. Akademien fick likaledes överta detta verks amanuens och vaktmästare. Till priser, ljus och övriga omkostnader erhöll akademien 438 rdr sp. av arrendet för Torneå laxfiske. Häring gick bl.a. 50 jetonger av silver att utdelas under feriesammanträdena. Utöver dessa anslag fick akademien del av de litterära pensioner, som Gustav III tilldelade sina två akademier gemensamt, förmodligen efter fransk förebild.⁵ En enda privat donation kom akademien i åtnjutande av under tiden 1786—1826, nämligen 1000 rdr sp. skänkta av dess arbetande ledamot J. H. Lidén, som då han på grund av sjukdom såg sig ur stånd att uppfylla sina plikter som ledamot, i stället 1791 donerade denna summa. Den enda ändring i akademiens ekonomiska förhållanden, som i övrigt inträffade under ovannämnda period, ägde rum strax efter Gustav III:s död, då akademien fick 400 rdr till jetonger även under vintersessionerna.⁶ Av det lilla kapitalet insattes en del i riksgäldskontoret eller andra liknande inrättningar för att förräntas. Någon verkligt aktiv insats kunde inte gärna förutsättas med akademiens begränsade tillgångar, som inte ens tillät den att själv förlägga sina *Handlingar*. Vid sekreteraren Tihlemans död 1802 upptäcktes, att denne förskingrat akademiens medel till en summa av 2429 rdr riksg. Genom akademiledamoten Rosenhanes insats uppreddes dock denna ledsamma affär, och akademien fick tillbaka sitt kapital.⁷

År 1801 fick Vitterhets historie och antikvitetsakademien av staten en ny uppgift, som föga överensstämde med dess ställning som vetenskapligt sällskap. Den ärvde nämligen efter det då upplösta kanslikollegiet uppgiften att förrätta kansliexamen, varigenom den rätt arbetslösa akademien fick något att syssla med. Förhör med dem, som önskade bli antagna till kanslister vid någon av kansliexpeditionerna förrättades från och med 1801 av ett utskott inom akademien. Den behöll sin funktion som examinator till 1865.⁸

Den yttre ramen för akademiens verksamhet förblev i allt väsentligt oförändrad under Liljegrens tid (1826—37), som annars står i kontrast till den tidigare delen av akademiens historia. Sammanträdena hölls som förut varje vecka, nu i kanslersgillet sessionssal på slottet. Ferierna förlades till månaderna juni—september i stället för juli—oktober.⁹ De akademien underställda samlingarna, som fört en ambulerande och undanskuffad tillvaro i olika smårum på slottet, fick 1830 nya lokaler i kommandantsflygeln. Dessa rum var dock inte mycket bättre eller större än de tidigare, men Liljegen gjorde vissa ansträngningar att åstadkomma ordning, och samlingarna var numera efter anmodan tillgängliga för besökare. Någon ändring av större vikt i akademiens ekonomiska förhållanden inträdde inte utan man drog sig fram på det anslag Gustav III beskärt den. Att detta verkligen lyckades berodde på att besparingar kunde göras på ett delanslag, nämligen det till priser. Dessa utdelades ganska sällan, medan anslaget lyftes varje år. På så sätt fick akademien med tiden ett litet kapital att tillgå.

Vitterhets historie och antikvitetsakademiens verksamhet under perioden 1786—1837 kan uppdelas på följande sätt: a) vetenskapligt skriftställarskap i form av avhandlingar, inträdestal etc., muntlig föredragsverksamhet samt tävlingar b) medalj- och inskriftsärenden c) fornminnesvård.

Det för samtid och eftervärld synliga resultatet av akademiens vetenskapliga verksamhet utgöres av dess tryckta skrifter, dess *Handlingar*. Föregångaren Vitterhetsakademien hade under sin i realiteten ganska kortvariga aktivitet utgivit fem volymer *Handlingar* innehållande prisbelönta skrifter, tal och avhandlingar. Lovisa Ulrikas ursprungliga mening tycks ha varit att utge en litterärt-kritisk journal.¹⁰ Någon sådan recensionstidskrift blev det dock aldrig tal om, utan Vitterhetsakademien utgav liksom sin kollega Vetenskapsakademien en actapublikation, kallad *Handlingar*.¹¹

Den reorganiserade akademien började 1786 en ny serie *Handlingar*. En planerad journal på franska, som skulle redogöra för vad som utträttades i de svenska lärda sällskapen, kom aldrig till utförande.¹² Diskussion uppstod 1787 om utomstående arbeten skulle få tryckas i akademiens *Handlingar*. Anledning härtil var en tidigare framställning av ledamoten Elers, om inte allmänheten borde uppmuntras att insända avhandlingar och försök i de ämnen, som hörde till akademien. En kungörelse med detta syfte utarbetades av Adler-

beth, som härvidlag stödde sig på den i § 5 av statuterna omtalade brevväxlingen. Den trycktes den 10 maj 1787, sedan den godkännts av kungen, som dock var av den meningen att de av »korrespondenter» insända arbetena inte skulle få publiceras i de egentliga *Handlingarna* utan bara som bihang till dessa.¹³ Innehållet i *Handlingarna* begränsades därför till ledamöternas egna verk och till prisbelönta tävlingsskrifter jämte av akademien godkända förslag till inskriptioner och minnespenningar. Material till fyllandet av volymerna, som stadseenligt skulle utkomma vartannat eller vart tredje år, saknades i början ingalunda. Tvärtom kunde det dröja åtskilliga år, innan ett inträdestal publicerades. Vad beträffar tryckningen hade akademien inga medel att själv ombesörja denna. Olika boktryckare åtog sig emellertid att utan omkostnad för akademien förlägga *Handlingarna* och dessutom tillhandahålla ett visst antal friexemplar. Vid 1800-talets början uppstod svårigheter, då boktryckaren J. P. Lindh, som förlagt delarna 5 och 6 förklarade att han inte kunde fortsätta på de gamla villkoren utan förlust. Han ville ha ett bidrag från akademien på 100 rdr riksg. utan skyldighet att lämna friexemplar. Akademien måste gå med på detta anbud. Lindh skulle dock enligt kontraktet lämna ett exemplar av *Handlingarna* till akademien.¹⁴ Den omständigheten att akademien inte disponerade över sina egna tryckta skrifter, visade sig ha en besvärlig och dyrbar konsekvens. Man blev nämligen tvungen att i bokhandeln köpa upp serier av *Handlingarna*, då dessa skulle skänkas till förtjänta personer eller bytas mot andra sällskaps skrifter. Utgivningstakten blev under 1800-talet långsammare än som stipulerats, vilket säkert delvis berodde på brist på material.¹⁵ När därför ett arbete av magister Carling med titeln »Samlingar till en historia om romarnes financeverk» anmälades 1813 och efter prövning befunnits vara värdefullt, anhöll akademien om kungens tillstånd att få införa även utomstående skrifter i *Handlingarna*. Bifall gavs på akademiens anhållan, men man begagnade sig underligt nog inte av tillståndet nu utan först långt senare.

En genomgång av innehållsförteckningarna i de tretton delar av *Handlingarna*, som utkom 1786—1837, visar de allmänna dragen av akademiens vetenskapliga produktion. De första volymernas innehåll är ganska jämnt fördelat mellan de olika kategorierna skrifter (avhandlingar, inträdestal, tävlingsskrifter), medan de senare (efter del 6) endast omfattar tal och tävlingsskrifter. En förbättring av

standarden skedde under Liljegrens tid, men mycket av det som då framlades för akademien publicerades först under den följande sekreterarens ämbetsperiod. Det enda internationella bidraget utom de utländska pristagarnas alster är den utländske ledamoten O. G. Tychsens uppsats »Tentamen de numis sic dictis incognitis (medallas desconocidas) veterum Hispanorum».¹⁶

Den fjärde paragrafen i akademiens statuter ålade de arbetande ledamöterna den betungande uppgiften att varje år inlämna avhandlingar.¹⁷ Enligt kungens första utkast till statuterna var det meningen att avhandlingarna skulle »utgiöra den förnämste delen af de Handlingar Akademien ålliger at utgifva».¹⁸ Så blev knappast fallet. Akademien, som i alla andra fall höll på en strikt observans av statuterna, efterlevde aldrig denna paragraf, förmodligen därför att det för de flesta ledamöterna var omöjligt att rätta sig efter den. Den som var mest hörsam mot bestämmelsen var den produktive lektor Murberg, som under de nitton år han tillhörde akademien inlämnade sammanlagt åtta avhandlingar i skilda kulturhistoriska ämnen, t.ex. »Om Helga Lekamens gille i Stockholm», alltså i medeltal en vartannat år.¹⁹ Under Gustav III:s tid inlämnades ett antal värdefulla avhandlingar eller uppsatser av flera akademiledamöter utom Murberg såsom Adlerbeth, Engeström och Porthan. Sämre blev det under den följande tiden fram till 1826. Allt färre alster av akademiledamöterna själva föredrogs och till slut sinade strömmen nästan helt.

Om man granskar en förteckning över samtliga avhandlingar, finner man att de flesta har historia i vidsträckt mening till ämne. T.o.m. akademiens astronomiska ledamöter försökte anpassa sina arbeten efter dess humanistiska karaktär. D. Melanderhjelm inlämnade exempelvis ett opus betitlat »Om astronomiens nytta i historien».²⁰ Utom historien är numismatiken bäst representerad, och endast tack vare Murbergs flit har historien inte blivit distanserad av det senare under 1700-talet mycket omhuldade ämnet.

Hallenberg läste 1787 i akademien upp en avhandling »Om Sweriges ställning med Europas magter i allmänhet vid konung Gustaf Adolfs andtråde på thronen». Det rörde sig tydligen om ett kapitel ur hans Gustav Adolfs-historia, och den inflöt därför inte i vederbörlig ordning i akademiens *Handlingar*. Porthan bidrog med »Undersökning om de nationer, hörande till finska folkstammen, hvilka i den äldre nordiske historien omtalas» och »Försök att upplysa Konung Aelfreds geographiska beskrifning öfver den europeiska

Norden», båda nära sammanhängande med hans inträdestal (se nedan s. 35) och jämte Murbergs de bästa avhandlingar som akademien mottog under denna tid.²¹ Schönbergs enda bidrag till akademiens verksamhet var en liten uppsats »Berättelse om nunneklostret vid Aspenäs» i vilken han framförde en förfelad gissning att det vid Aspenäs i Östervåla socken i nordvästra Uppland funnits ett birgittinerkloster redan 1356.²² Flintenberg, som var intresserad av ekonomisk historia, fick sin uppsats »Anmärkningar om utländska specerier nyttjade i Sverige uti 16. seklet» tryckt i del 8 av *Handlingarna*. År 1811 inlämnade han för genomläsning till akademien en »Tabellarisk öfversigt öfver penninguppbörden i Sverige, som år 1552 influtit i Kon. Gustaf I:s räntekammare». De av akademien utsedda granskarna fann emellertid Flintenbergs tabeller kostsamma att trycka och avskräckande att läsa, varför författaren tog tillbaka dem.²³ Av titeln att döma tycks Flintenberg ha rört sig på samma marker, som senare Hans Forssell, men hans presentation av det svårbearbetade materialet från Kammararkivet passade tydligen inte övriga ledamöters smak. Adlerbeth skrev utom en större numismatisk avhandling »Anmärkningar rörande det som förnämligast bör iakttagas vid skådepenningars uppgivande» tre mindre historiska uppsatser: en tolkning av en notis i Nestorskrönikan, ett avvisande av påståendet, att Gustav II Adolf skulle ha studerat i Padua, samt ett försök att bevisa möjligheten av att Attila erövrat Sverige.²⁴ Slutligen märkes några arbeten av E. M. Fant. År 1798 hade han insänt »Om prakten i hertig Johans til Finland hof», som dock trots beslut härom aldrig trycktes. Samma öde mötte två »lefvernesbeskrifningar öfver riksföreståndaren Sten Sture den yngre och rikscansleren Eric Sparre», vilka Fant inlämnade till akademien 1811. De refuserades men först 1819 efter författarens död, ett uttryck för akademiens negativa inställning vid denna tid.²⁵

Numismatiken är som nyss nämnts kvantitativt väl representerad bland »avhandlingarna». Även kvalitativt står sig de numismatiska bidragen gott, ty von Engeströms myntbeskrifningar ges ett högt betyg av nutida fackmän, som anser att Engeström metodiskt var långt före sin tid.²⁶ Utom Engeström sysslade även Adlerbeth och Murberg på ett förtjänstfullt sätt med numismatiska problem.

Återstår att nämna tre avhandlingar i konst- och kulturhistoriska ämnen. Mest betydande är bibliotekarien J. Björnstjernas historik över Suecia antiqua, medan Uppsalaprofessorn J. Floderus' kultur-

historiska opus »Om grekernas seder och lefnadssätt» är ofullbordat.²⁷ Kommerserådet Erik Skjöldebrands avhandling »Om ett urgammalt skaldeslag under namn af ballader» från år 1798 uppges av Schück vara »förlorat för eftervärlden». Så är dock inte fallet, ty ett manuskript finns i akademiens arkiv av vilket framgår att det rör sig om ett s.k. presidietal. Det visar sig innehålla ett försvar för balladen som diktart och röjer i sin polemik mot parodiska ballader, bl.a. i Stockholmsposten, att dess författare hörde till förromantikens vapendragare. Något större självständigt värde har talet inte.²⁸

Utöver det redan omtalade arbetet av akademiens tyske ledamot Tychsen inflöt under den här behandlade tiden före Liljegrens sekretariat ytterligare ett alster av en icke ordinarie akademiledamot i *Handlingarna*, nämligen en skrift av den originelle utlandssvensken Jacob Gråberg, i akademiens matrikel införd som nr 1 bland de svenska korrespondenterna. Dess titel »Sur l'arrivée de Sigge Fridulfson sous le nom d'Odin dans la Scandinavie» röjer rätt väl vad det är som avhandlas.²⁹

Så många avhandlingar trycktes inte av akademien efter 1826, men en livlig föredragsverksamhet pågick i stället, vilket protokollen bär vittne om. Liljegen bidrog själv med ett program för akademiens verksamhet dolt bakom den otympliga titeln: »En allmän öfversigt af de ämnen som nu för tiden fäste lärda världens uppmärksamhet uti häfdeforskningen för att såmedelst kunna uppfatta ett riktigt begrepp om dess närvarande ställning och följa skeende upptäckter». Hans enda tryckta uppsats är den förteckning över jordfynd, som publicerades i *Handlingarnas* trettonde del, en sammanställning av fynd från 1547 och framåt grundad på arkivmaterial. Vidare höll han akademien à jour med sina runologiska forskningar, vid sidan av diplomatariet hans huvudintresse på 1830-talet, och höll smärre föredrag i anslutning till antikvariska undersökningar, oftast i samband med förevisning av något föremål eller någon handling.³⁰ Liljegen introducerade härmed en för akademien ny form av vetenskaplig verksamhet som i fortsättningen kom att bli mycket vanlig. Även Rääf och Adlerbeth bidrog med antikvariska föredrag. Geijer läste upp ett stycke ur Svea rikes häfder och en avhandling kallad »Jemförelse mellan heroiska tidsålderns seder hos greker och skandinaver».³¹ J. H. Schröder och Fryxell delgav akademien arkivaliska underrättelser, den senare som en fortsättning på sitt inträdestal (se nedan s. 37). Schröder hade varit i tillfälle att bese Kristian II:s

arkiv, sedan detta blivit fört till Christiania, och beskrev dess innehåll.³² Underrättelser av samma slag lämnade också von Brinkman. Den för akademien mycket intresserade hedersledamoten G. W. af Tibell delgav kollegerna resultaten av sina genealogiska m.m. undersökningar.³³ Livligt verksam i denna humanistiska akademi var även Berzelius, som var en flitig deltagare i sammanträdena och en gynnare av samlingarna, som han berikade med mynt, böcker och fornsaker. Han meddelade också antikvariska upplysningar, varav en, det kritiska debattinlägget »Om Runamo och dess inskrift», trycktes i *Handlingarna*.³⁴

Allt som allt var detta en synnerligen livlig verksamhet utan motstycke tidigare i akademiens historia. Akademien räknade nu bland sina ledamöter många av landets ledande kulturpersonligheter och dessutom ivriga »fornvänner» i sin bästa ålder, vilket bidrog till den intensiva verksamhet som jämfört med föregående decennier bedrevs av akademien. Denna hade tidigare helt stått vid sidan av utvecklingen på fornforskningens och historiens områden men blev nu ett centrum för antikvarisk forskning. Som Schüek träffande har sagt fortlevde Götiska förbundet i akademien.³⁵ Det verkar t.o.m. som om den urgamle Hallenberg smittats av den nya livaktigheten, ty hans namn dyker upp igen i protokollen. Han förklarade visserligen, då han valdes till preses för första halvåret 1827, att han inte var i stånd att åta sig uppdraget, eftersom han inte gick ut om vintrarna, men samma år inlämnade han en notis om en runinskrift i Pjätteryd, och 1828 ville han låna några nyligen gjorda fynd av kufiska mynt.³⁶ Av F. W. von Ehrenheim väcktes 1826 förslaget att alla böcker, som skänktes till akademien, skulle recenserars (muntligt). Spår av en sådan presentation kan nog skönjas i ovan nämnda föredrag och diskussioner.³⁷ Även ett erbjudande från en utanför akademien stående forskare av skrifter till införande i *Handlingarna* förekom. Det var professor C. G. Brunius, den kände arkitekten och konsthistorikern, som erbjöd sina anteckningar om Lunds domkyrkas restaureering jämte sin hållristningslära. Skrifterna överlämnades till granskning av några akademiledamöter men hördes sedan ej mera av.³⁸

Delvis betydelsefullare än den nu refererade delen av akademiens vetenskapliga produktion är inträdestalen. Många av dem har ett stort värde och är intressanta ur lärdomshistorisk och historiografisk synpunkt, då de fick karaktär av programförklaringar och princip-

utredningar. Särskilt gäller detta ett antal under 1700-talet hållna tal med historiskt ämne.

Samtliga arbetande ledamöter höll ett mer eller mindre vetenskapligt inträdestal, medan hedersledamöterna inskränkte sig till ett anförande i allmänna ordalag. Somliga honorära ledamöter föredrog dock att hålla ett vetenskapligt anförande.³⁹ Någon skyldighet att hålla tal föreskrevs inte i statuterna i vilka talen bara omnämnes i samband med *Handlingarnas* innehåll. Så var emellertid det vedertagna bruket i akademier för att en invald ledamot skulle anses höra till församlingen. Talet behövde inte uppläsas av författaren utan kunde insändas med posten, en eftergift åt de i landsorten bosatta ledamöterna. Med tiden tenderade inträdestalen att förvandlas till omfångsrika avhandlingar. Sådana förekom för övrigt redan på 1700-talet (Hallenberg). Alla arbetande ledamöter, som tog inträde höll alltså tal, men samtliga tal publicerades inte, och i allmänhet dröjde det många år mellan talets uppläsande i akademien och dess offentliggörande. Talen besvarades av preses eller sekreteraren, som harangerade den nye ledamoten. Även dessa svarstal trycktes.

Främsta rummet bland de inträdestal, som hölls under Gustav III:s tid tillkommer Hallenbergs »Undersökning huruvida forntidens historiska arbeten kunna nu för tiden tjäna häfdateknare till efter-syn», en stor avhandling på 174 sidor. Hallenberg ger med detta tal den första grundliga utläggningen på svenska av historieskrivningens metodik, vilket knappast framgår av titeln, som framhäver arbetets karaktär av inlägg i debatten om värdet av antikens historieskrivning som förebild för senare tider.⁴⁰ Som Nils Ahnlund påvisat vänder sig Hallenberg mot dem, som ännu ansåg antikens historiker för ouppnåeliga mönster, och kritiserar i detalj den klassiska litteraturen. Främst bland de regler, som en historieskrivare har att följa, står för Hallenberg kravet på fullkomlig sanning. En hävdateknare får inte ta parti och »skriftsättet [måste] tvärtom lämpas efter ämnet».⁴¹ Bland motstridiga uppgifter måste han välja den som är trovärdigast.

Inte bara Hallenberg utan även andra nya ledamöter valde att ta sitt inträde med historieteoretiska utläggningar. Så Jacob von Engeström, som egentligen var numismatiker, och E. M. Fant. Deras inlägg är mera kortfattade men saknar därför inte betydelse som förebud för en ny tid. Engeströms »Strödda tankar om den visshet som finnes i historien» innehåller bl.a. uttalanden om fornminnesmärkenas betydelse och har nyligen karakteriserats som en »vägled-

ning i källkritik». ⁴² Som sådan är den den första på svenska språket. Fant intar i sin utredning »Om svårigheten att i historien finna sanningen» en tvivlande hållning mot den isländska traditionen. ⁴³ I samma stil talade även Johan Björnstierna 1794, då han framställde »Korta påminnelser om det, som en historieskrivare har att iakttaga.» Det korta talet, som aldrig trycktes, har blivit förbisett av Schück, trots att det finns bevarat i akademiens arkiv. Några märkligare uttalanden innehåller det inte. Rosenhane talade vid sitt inträde »Om historiens öden inom fäderneslandet», alltså om svensk historieskrivning. Talet är en av de första svenska historiografiska framställningarna. Det har sitt största intresse i att det visar den dåtida uppfattningen av tidigare historieskrivning. Rosenhane förlitade sig helt på Snorre, medan rudbeckianernas förirringar naturligtvis avvisades. ⁴⁴ Ytterligare en av de 1786 invalda nya ledamöterna talade över ett mera allmänt historiskt ämne, nämligen C. G. Nordin. Hans tal »Om åtskilliga äldre författare i nordiska historien, hvilka synas vara understuckna och för den skull icke kunna förtjäna trovärdighet» blev aldrig tryckt och finns inte heller bevarat i akademiens arkiv eller Nordins egna samlingar. Vad det innehöll har blivit föremål för en utredning av Ahnlund med titeln »Carl Gustaf Nordin som kritiker och hyperkritiker». Ahnlund visar, att talet måste ha varit ett alster av den hyperkritiske Nordin. ⁴⁵

Porthans inträdestal hör till de mera betydande, som hållits under den här behandlade perioden. »Anmärkningar, rörande finska folkets läge och tillstånd vid den tiden, när det först lades under svenska kronans vissa och varaktiga välde» är en kritisk utredning av grundläggande betydelse för finsk historieskrivning. ⁴⁶ Murberg talade »Om K. Gustaf I:s vård om allmänna upplysningen», ett föga tacksamt ämne. Detta tal är liksom Murbergs avhandlingar väl underbyggt med otryckt material och därför inte utan värde. ⁴⁷ Även en hedersledamot, biskopen Uno von Troil höll ett inträdestal med historiskt ämne, om än mycket kort. Han meddelade »En uplysning i Kon. Gustaf den I:s historia», nämligen ett brev från 1521 i vilket Gustav Vasa för första gången kallar sig »Sveriges föreståndare». ⁴⁸

Historiskt intresse har också Adlerbeths tal »Om Sveriges forna österländska handel, i anledning af arabiske penningar fundne i svensk jord» den första utredningen av detta centrala problem i svensk fornhistoria, som på olika sätt kommit att sysselsätta akademien ända in i våra dagar. ⁴⁹ Bibliotekarien Ristell, som talade över

»Sambandet mellan historien och medaille-vetenskapen, samt om den hjälpreda som den förre af den senare kan hemta» gav inte någon principutredning utan kom bara med allmänna funderingar.⁵⁰ 1816 lämnade von Brinkman ett »Försök om den historiska vetenskapens framskridande utbildning hos äldre och nyare författare». Det trycktes inte, men ett ofullständigt manuskript finns i akademins arkiv. Av detta kan utläsas, att Brinkman liksom Hallenberg vänder sig mot ett upphöjande av den antika historieskrivningen som ett ouppnåeligt ideal och understryker kravet på sanning i den historiska framställningen. Brinkman kommer också in på källkritiska frågor och betonar vikten av att man endast sätter sin tro till utsagor av vittnen, som själva deltagit i de händelser, som de upptecknat, eller som haft möjlighet att göra en oväldig bedömning av dessa. Historikern kan dock också använda sig av sin intuition, som hjälper honom att igenkänna trovärdiga äldre författare på samma sätt som man genom umgänge med människor lär sig att urskilja vilka som är hederliga och vilka som är opålitliga. Manuskriptet slutar mitt i en längre utläggning om värdet av folksägnen och forntidslitteratur för historievetenskapen. Detta värde bedömer Brinkman såsom mycket ringa.⁵¹ Av intresse för historievetenskapen är också det tal, som 1811 insändes av orientalistens professor Norberg i Lund. Han återgav i översättning ett utdrag av Mehmed Rasjids turkiska historia.⁵²

Då akademien kring 1820 tillfördes friska krafter, avsattes omedelbart resultat i form av värdefulla inträdestal, bland vilka särskilt Franzéns »Om ryska namnets och rikets ursprung af ett svenskt, i Ryssland bosatt folk, vid namn Rhos» bör framhållas.⁵³ Det är en stor avhandling, som behandlar ett viktigt och mycket diskuterat problem i skandinavisk och rysk fornhistoria. I den rika historiska och språkvetenskapliga litteraturen i denna fråga har emellertid Franzéns arbete blivit föga beaktat. Franzén följdes av Geijer, som gav »Några betraktelser öfver den store Gustaf Adolfs tidevarf», en sammanfattande överblick över stormaktstidens början. Historiskt är också Jacob Adlerbeths tal 1819 med titeln »Anmärkningar om källorna och utsigterna till en säkrare kännedom af Sveriges forntida tillstånd». Det blev aldrig tryckt.⁵⁴ I akademins arkiv finns emellertid ett koncept. Det är ganska ofullständigt utarbetat, men torde ändå ge en bild av Adlerbeths anförande. Det är genomsyrat av den götiska andan med dess entusiasm för forntiden och inne-

håller bl.a. ett program för fornminnesvården, med önskemål om upprättande av antikvariska museer och beskrivning av alla fasta fornlämningar. Adlerbeth betonar att kunskap om det forntida Sverige bör hämtas både från skriftliga urkunder och från fornlämningar, bägge är lika viktiga källor. Av de skriftliga källorna till Sveriges fornhistoria sätter han den isländska litteraturen främst och drar en lans för denna mot dess kritiker (tyskarna C. F. Rühs och A. L. von Schlözer). Adlerbeth ger en översikt av den tidigare fornforskningen i Sverige, särskilt utvecklingen efter 1809, då man varit mer positivt inställd mot forntiden och dess utforskande än under det föregående seklet. Hans språkvetenskapliga intresse visar sig i den tonvikt han lägger vid dialekternas betydelse som fornminnen.

Av de båda under Liljegrens tid nytillkomna historikerna gav Strinnholm »En blick öfver framstegen af det historiska studium sedan början af vetenskapernas återupplifvande i Europa». Talet hölls dock först på hösten 1837 efter sekreterarskiftet. Det trycktes ej och finns inte bevarat i akademiens arkiv.⁵⁵ Fryxell återgav i sitt tal 1835 resultaten av sin resa till arkiv i åtskilliga europeiska länder. Denna studieresa var en banbrytande insats, under vilken Fryxell fick upp ögonen för diplomatrapporternas betydelse som historiska källor.⁵⁶ Viktigt var också Järtas (hedersled.) tal »Om svenska kyrkans yttre skick och förhållande till staten efter reformationen och intill slutet af 16e århundradet.»⁵⁷ Rääfs utredning »Om beskaffenheten af Sveriges offentliga handlingar under medeltiden» var en mycket betydande studie på ett förut obearbetat område. Med denna över 100 sidor långa avhandling gjorde Rääf en stor insats i svensk diplomatik, ty först på 1950-talet har en motsvarighet tillkommit genom Åke Ljungfors avhandling »Bidrag till svensk diplomatik före 1350».⁵⁸ De båda lundensarna, biskop V. Faxe (hedersled.) och professor A. O. Lindfors, höll också tal av historiskt intresse. Den förre lämnade med »Om sodalitium clericorum majus i Lund» ett bidrag till kännedomen om de medeltida gillena, betydelsefullt som utredning av ett specialämne, och den senare skrev en kort biografi över ärkebiskop Andreas Sunesson med anledning av återupptäckten av hans grav i Lunds domkyrka.⁵⁹

Av samtliga inträdestal som hölls under perioden 1786—1837 är ungefär en tredjedel att betrakta som hörande till historiefvetenskapen, vilken alltså är ganska väl representerad kvantitativt. Av ovanstående framgår vidare att kvaliteten är hög. Sämre företrädare

är antikviteterna, särskilt de nordiska, vilket också är att vänta, ty den arkeologiska vetenskapen befann sig ännu i sin linda. Mycket betecknande för ståndpunkten inom denna disciplin är amatör-arkeologen och läkaren Anders Blads inträdestal 1812 »Om några jordfynd, som man nyligen gjort i Sverige» med dess på den forn-nordiska sagolitteraturen grundade utläggningar. En annan hållning intogs av Leopold i hans av en negativ kritik präglade tal »Om antiqvarisk lärdom och antiquitetsstudium i afseende på de före-bråelser deremot blifvit gjorda att vara antingen osäkert eller få-fängligt».⁶⁰ Till den nordiska fornforskningen bör också räknas Samuel Ödmanns »Några qvarlefvor af naturens fordna kännedom, hemtade ur nordiska sagorna». Liksom Blad byggde han sin fram-ställning på sagolitteraturen. Den nordiska mytologin berördes av P. A. Wallmark i hans tal 1819 »Om det nationella i vitterheten». Ett numismatiskt ämne för sitt inträdestal valde bortsett från Adler-beth endast J. H. Schröder med »Anmärkningar över Sverges äldsta mynt», en för sin tid utmärkt avhandling.⁶¹

De klassiska antikviteterna var under 1700-talets slut och 1800-talets början överallt i Europa föremål för ett intensivt studium, som i motsats till det nordiska antikvitetsstudiet var av klart vetenskap-lig karaktär. De och den klassiska litteraturen behandlades i åtskil-liga inträdestal i akademien. Bland dessa bör särskilt nämnas Fre-denheims redogörelse för den av honom anställda bekanta gräv-ningen på Forum Romanum.⁶² Väl inte klassisk arkeologi men ett besläktat område sysslade diplomaten Erik Bergstedt med, då han i sitt inträdestal berörde ett besök vid Egyptens pyramider.⁶³ Av de övriga talen, vilka representerade, förutom klassisk filologi och vitterhet, ämnen såsom litteraturhistoria, filosofi m.m., nämnes här endast de märkligaste.⁶⁴ Ett typiskt 1700-talsämne hade valts av filosofen J. F. Neikter, som 1787 höll sitt inträdestal »Om orsakerna till smakens olikhet, upkomst och fall hos särskilda folkslag». Stilis-tiskt anser Schück detta tal överglänsa samtidiga tal i Svenska aka-demien, där det onekligen hade passat bättre.⁶⁵ Icke utan värde för sin tid var Sundels inträdestal 1821 »Strödda antekningar till up-lysande af svenska språket under medeltiden och det närmast der-efter inträffande tidehvarf». I Vitterhetsakademien är han den förste som uppmärksammat det svenska språket.⁶⁶ Utan jämförelse viktigast bland de ännu icke anförda tal, som hölls under Liljegrens

tid, var filosofen Samuel Grubbes stora avhandling »Anmärkningar öfver forntidens åsigt af staten».⁶⁷

Akademiens *handlingar* skulle utom de nu behandlade kategorierna skrifter även innehålla avlidna ledamöters »lefvernesbeskrifningar» (§ 13), vilka Gustav III hade tänkt sig upplästa av sekreteraren på högtidsdagen den 24 juli.⁶⁸ Dylika minnesteckningar hade redan den gamla Vitterhetsakademiens ledamöter författat, och de kunde i sin tur bygga på en utbildad praxis i Vetenskapsakademien samt på franska förebilder.⁶⁹ Levnadsteckningarna i Vitterhets historie och antikvitetsakademien skulle vara korta och sakliga, inga äreminnen som i Svenska akademien.⁷⁰ Urvalet av biograferade ledamöter ter sig ganska nyckfullt. Vissa avlidna medlemmar av akademien fick omedelbart ett skriftligt eftermäle av en kollega, medan andra som kanske varit minst lika framstående aldrig fick den äran. Uppläsandet av minnestalen omgavs några gånger med en viss högtidlighet, och den avlidnes närmaste anhöriga inbjöds att övervara denna del av sammankomsten.⁷¹ Något mera varaktigt försök till uppräckning ifråga om författandet av levnadsteckningar förekom först 1820, då frågan togs upp av hedersledamoten, riksmarskalken Fleming. Rutström ålades att sätta upp en lista på de bortgångna ledamöter, som ännu inte fått någon minnesruna, och med denna som utgångspunkt lyckades akademien utse författare till mer än hälften av de saknade biografierna. Mer än en ansats blev det dock inte.⁷² G. J. Adlerbeth fick i stället för levnadsteckning en medalj slagen till sitt minne 1821.⁷³ Allt som allt 22 minnesteckningar trycktes i *Handlingarna*. Några märkliga alster är inte dessa korta, sakliga minnestal. De följer samma linje som Vetenskapsakademiens biografier och utgör alltså en nykter motsats till Svenska akademiens motsvarande minnestal. Ett förslag att ordna frågan om levnadsteckningarna på ett nytt sätt gjordes 1827, då sekreteraren fick i uppdrag att sammanställa biografiska notiser om avlidna ledamöter. Mängder av sådant material finns bland Liljegrens efterlämnade papper.⁷⁴

Det återstår att av akademiens egen skriftliga produktion nämna några tal. Under Gustav III:s tid hölls på akademiens högtidsdag den 24 juli, Lovisa Ulrikas födelsedag, tal som skulle innehålla hyllningar till drottningens minne (§ 24). Ett exempel härpå är hovmarskalken S. Pipers tal 1786. Nästa år talade vid detta tillfälle Jacob von Engeström under rubriken »Uplifvadt minne af framfarne

åldrars vittre landsmän, med deras vitterhets-yrken». Hallenberg höll högtidstalet 1789, kallat »Om vitterhetens tillstånd i Europa under drottning Lovisa Ulricas tidehvarf». År 1791 talade Elis Schröderheim. Hans tal, rubricerat »Om nöjen vid svenska hofvet i äldre och senare tider» verkar typiskt både för sin tid och sin upphovsman.⁷⁵ I och med upphörandet av de offentliga sammankomsterna upphörde emellertid också talen. Några försök att i likhet med Vetenskapsakademien införa traditionen att hålla tal vid presidets nedläggande förekom också i Vitterhetsakademien. Så höll den gamle A. J. von Höpken ett avskedstal, då han som Vitterhetsakademiens siste direktör lämnade platsen åt Vitterhets historie och antikvitetsakademiens förste preses.⁷⁶ En av Murbergs avhandlingar var också egentligen ett presidietal, liksom E. Skjöldebrands utläggning om balladerna.

I detta sammanhang kanske det är lämpligt att påpeka, att Vitterhetsakademien under åren kring sekelskiftet 1800 var på god väg att bli ett rent vittert sällskap, men knappast på det sätt som Gustav III menat. Det var den gamle f.d. justitiekanslern Liliestråle som man hade att tacka för detta. Många sammanträden utfylldes med högläsning av Liliestråles litterära alster av olika slag såsom fabler, sagor och estetiska avhandlingar, t.ex. »Om angenäma och oangenäma känslors ursprung».⁷⁷

Statuternas § 8 ålade akademien att författa en beskrivning av mynt och antikviteter i de statliga samlingarna. Det enda försöket i den vägen var arbetet på en katalog över de kufiska mynten i Myntkabinettet, som särskilt under åren 1787—88 livligt sysselsatte akademien. Planen för katalogen utvidgades undan för undan, och vetenskaplig korrespondens rörande fynd och samlingar av kufiska mynt i Sverige inleddes men resulterade i ingenting. Troligen var katalogens tilltänkte författare, sedermera professorn i Åbo och chefen för Kungl. biblioteket P. Malmström, inte den lämplige mannen. Han upphörde i varje fall med arbetet, som därefter totalt avstannade. Ett försök till insats på ett av akademiens senare centrala verksamhetsområden utgjorde dock detta katalogarbete.⁷⁸ Liljegren gjorde på detta som på så många andra områden ett försök att förverkliga statuternas föreskrifter, men det blev efterträdaren som förde verket i hamn.⁷⁹

Bland övriga ärenden, som behandlades i akademien, kan nämnas följande, som visar vilket brett register akademien hade i början.

Jacob von Engeström kom 1787 med ett förslag att man skulle från förstörelse rädda den framstående 1600-talsfilologen, biskop Laurentius Norrmannus' handskrivna tillägg till H. Stephani grekiska lexikon, ett arbete, som förvarades i Uppsala universitetsbibliotek. Som det var skrivet på en mängd mycket små lappar, löpte det risk att förskingras, och Engeström menade nu att akademien skulle försöka uppspåra någon lämplig person, som kunde ordna materialet. Detta visade sig omöjligt, och initiativet ledde till ingenting.⁸⁰ För att avhjälpa den brist på sysselsättning, som akademien vid 1700-talets slut led av, kom Johan Elers med ett förslag att man skulle utarbeta en beskrivning över Stockholm och Liliestråle med ett annat, att man skulle skriva Karl XI:s historia. Både projekten förblev orealiserade, i varje fall av akademien.⁸¹

Vissa av de smärre försök att ge akademien arbete som gjordes har särskilt intresse, då de visar en kontinuitet mellan Antikvitetsarkivet och Vitterhetsakademien på ett av den förstnämnda institutionens centrala arbetsområden. M. Benzelstierna väckte sålunda 1787 förslag om skyddandet av historiska handlingar från förstörelse, varvid han särskilt nämnde den dagbok statssekreteraren Hermelin författat under Karl XII:s krig och som han förmodade hade begagnats av Jöran Nordberg men sedan försvunnit. Efterforskningar efter denna dagbok gjordes, men akademien lyckades inte spåra upp den.⁸² Det förefaller av detta och annat ganska tydligt att akademien upptagit Antikvitetsarkivets intresse för gamla handlingars uppspårande och bevarande, såvida man inte skall anse försök sådana som det ovan omtalade som yttringar av det under 1700-talet vanliga intresset för utgivande av heterogena urkundsamlingar. Ytterligare ett exempel kan anföras ur akademiens protokoll: Rosenstein anmälde den 10/12 1793 att handskrifter rörande svensk historia kunde erhållas från den danske greven Moltkes dödsbo. Då akademien inte hade några medel till inköp, kunde den emellertid inte utnyttja dylika tillfällen utan fick nöja sig med vad den fick i gåva.⁸³ Dessa skänker av arkivalier utgjordes dock oftast av enstaka »pärmebrev» av mindre betydelse och från ganska sen tid, eller av kopior. Ett exempel utgör akademiens »korrespondent» hovkvartermästare Geddas gåvor, som utom sigillstampar bestod av avskrifter av Stenbocks »Relation», vilken redan var tryckt, Arckenholtz då ännu otryckta men bekanta fortsättning av Pufendorffs

historia, och en 1610 tryckt svensk översättning av tysken Sleidanus' bok om de fyra monarkierna.⁸⁴

Riksarkivet hyste under den tid det här är fråga om i huvudsak handlingar från 1520 och framåt, då större delen av Antikvitetsarkivets samlingar av medeltida dokument vid dess delning tillfallit Kungl. biblioteket. Man betraktade ännu långt in på 1800-talet Gustav Vasas tillträde till regeringen som en skarp historisk gräns. Vad som låg före denna händelse var »antikvariskt» och skulle utforskas av akademien, som skulle samla både föremål och skriftligt material i form av urkunder. Det förefaller att döma av en verksamhet sådan som komminister Kylanders i Vadstena, som om allmänheten redan från början uppfattat akademien som Antikvitetsarkivets fortsättare. Kylander korresponderade med akademien och insände förteckningar över i Östergötland befintliga originalpergamentbrev.⁸⁵ Flintenberg, som ju var historiker, ämnade tydligen under sin sekreterartid fortsätta Peringskiölds och andra antikvariers avskriftsarbete, ty den 9/12 1794 meddelade han att han tagit avskrift av två medeltidsdiplom i detta syfte. Ännu så sent som på 1760-talet hade för övrigt assessorn N. R. Brocman i Antikvitetsarkivet hållit på med ett liknande avskriftsarbete. Även under den följande passiva tiden mottog akademien då och då enstaka brev eller handlingar, t.ex. 1808, då till Hallenbergs protokoll är fogat, utan anteckning om proveniens, avskrifter av brevväxlingen mellan Philippe Maigret och svenske ministern i Paris von Gedda rörande Karl XII:s död. Hedersledamoten Nils Cleve-Edelcrantz skänkte 1812 avskrifter av danska handlingar av intresse för svensk historia. Första gången Liljegrens namn förekommer i akademiens protokoll är i ett liknande sammanhang. Han erbjöd sig att göra avskrifter av svenska handlingar i Köpenhamn.⁸⁶ Ytterligare ett ärende av samma karaktär bör nämnas. Rosenstein kom 1794 med förslag »om icke, sedan secreteraren Gahm nu aflidit, hwilken skal hafwa gjort åtskillige samlingar, hörande till vår historias uplysande, det wore en omtanke, wärdig Academien, at göra sig underrättad, så wäl om deres beskaffenhet, såsom ock huruvida någon utwäg til deras bibehållande wore påtänkt». Sekreteraren skulle inhämta upplysningar och fick till svar, att sterbhuset skulle meddela honom en förteckning, när boutredningen var avslutad. Flintenbergs sjukdom tycks här ha kommit hindrande emellan, ty ärendet hörs inte av mer.

Samlingarna, 60 band, inköptes av Uppsala universitetsbibliotek 1804.⁸⁷

Samlande, ordnande och publicerande av urkunder var ett av Liljegrens stora intressen, varför en av hans första åtgärder, sedan han tillträtt sin post, blev att åstadkomma ordning i akademiens arkiv. I början av år 1828 uppvisade han ett resultat härav i form av en förteckning över Antikvitetsarkivets forna samling av medeltidsdiplom. Några veckor senare omtalade han att N. J. Ekdahl, en av hans biträden i diplomatariearbetet, gjort en förteckning över akademiens lilla handskriftssamling. Två år senare var detta ordningsarbete avslutat, ty då anmälde Liljegren att akademiens manuskriptsamling skulle bindas.⁸⁸ Gåvor av enstaka diplom och andra handlingar mottogs alltså. Viktigast var de kopior, som Alexander Seton, diplomatiariets finansiär, lät ta av de i Åbo förvarade avskrifterna ur Vatikanarkivet, vilka strax därpå gick upp i rök vid stadens brand, men betydelsefulla var också de mängder av diplom som Ekdahl skrapade ihop under sina antikvariska Norrlandsresor och donerade till akademien.⁸⁹ På sammanträdena meddelade Liljegren upplysningar om intressanta dokument som han påträffat, t.ex. Magnus Erikssons brev 1359 om allmänt riksmöte.⁹⁰

Paragraferna 19—23 i akademiens statuter behandlar de tävlingar, som akademien i likhet med de flesta utländska samfund och sin svenska föregångare hade till uppgift att utlysa.⁹¹ »För upmuntran af lärdom och vitterhet» utsattes fyra stora tävlingspriser jämte fyra mindre priser eller accessit i följande ämnen: historia, antikviteter, inskriptioner eller deviser samt vältalighet på främmande språk, alltså i akademiens fyra »huvudvetenskaper». Det sistnämnda ämnet definierades i § 20 som »en afhandling på fransyska, latin eller grekiska af någon vältalighets, filosofiskt eller poetiskt ämne, som på vers eller prose efter Academiens begäran utstakas». Priserna utgjordes av två guldmedaljer på 26 dukater för historie- och vältalighetsämnen, en guldmedalj på 15 dukater för antikviteterna och en om 12 dukater för inskriptionerna. Dessutom kunde fyra silvermedaljer om 12 dukater utdelas som mindre priser.⁹² Medaljerna utdelades på det offentliga sammanträdet den 20 mars.

Akademien skulle varje år föreslå tre tävlingsämnen i varje gren, vilka förslag underställdes kungen som utvalde ett. Ämnena kungjordes på högtidssammanträdet den 20 mars och annonserades i både svenska och utländska tidningar.⁹³ Eventuella deltagare i täv-

Tabell 1. *Tävlingsskrifter 1787—1836*

Antal inkomna skrifter					Antal inkomna skrifter				
År	H	A	I	V	År	H	A	I	V
1787	1 ¹	1	18 ¹	1	1812	—	1	2	—
1788	1 ¹	1	11 ¹	7	1813	—	—	—	—
1789	—	—	4	1	1814	—	—	4	—
1790	—	—	3 ¹	2 ¹	1815	—	1	1	—
1791	—	—	3 ¹	2	1816	—	—	2	4
1792	2 ¹	1	5 ¹	20 ¹	1817	—	1 ¹	—	2
1793	1	—	2	2 ¹	1818	—	—	—	—
1794	1 ¹	1	6	2	1819	2 ¹	1	1	1 ¹
1795	1	1 ¹	5	1	1820	—	—	1	1
1796	1 ¹	—	3 ¹	5 ¹	1821	—	3 ¹	—	2
1797	2	—	3	2 ¹	1822	—	1 ¹	1 ¹	—
1798	1/2	—	3	1	1823	1	—	—	—
1799	—	1	2	3	1824	1 ¹	—	—	—
1800	—	1	2	3 ¹	1825	1	1 ¹	—	2
1801	—	1 ¹	4	2	1826	2 ¹	3 ¹	—	— ²
1802	—	3 ¹	4	3 ¹	1827	—	—	1	—
1803	1	—	1 ¹	2	1828	—	2 ¹	1	—
1804	1 ¹	—	—	1 ¹	1829	—	—	—	—
1805	—	—	—	1	1830	—	—	1	—
1806	1	1	1	2 ¹	1831	—	—	1	—
1807	1 ¹	—	1	1	1832	1 ¹	—	—	—
1808	1	1	—	—	1833	—	1 ¹	—	—
1809	1	—	1	—	1834	1 ¹	—	—	—
1810	1 ¹	—	—	—	1835	—	—	1	—
1811	—	—	1	—	1836	—	1 ¹	—	—

H=historia; A=antikviteter; I=inskrifter; V=vältalighet.

¹=pris utdelat.

²=tävlingen avskaffad.

Förteckning över samtliga pristagare finns i Rasmusson, Medaljer och jetonger, s. 53 ff.

lingarna skulle insända sina alster anonymt före den 20 januari nästkommande år. Senare inkomna skrifter diskvalificerades dock inte alltid, eftersom konkurrensen sällan var stor. Det förekom likaledes att ej fullt utarbetade skrifter inlämnades och blev antagna.⁹⁴ De insända skrifterna remitterades av akademien till några ledamöter för granskning och upplästes sedan vid sammanträdena jämte remissyttrandena, som ofta var skriftliga. Det var vanligt att författaren till en tävlingsskrift ålades att vidtaga ändringar och för-

bättringar som villkor att för få sin skrift belönad och tryckt.⁹⁵ Granskningen var ingående och kritiken ofta nedgörande. Även godkända och belönade avhandlingar måste vidkännas justeringar.

Något större antal deltagare lockade aldrig akademiens tävlingar fram, allra minst de två vetenskapliga i historia och antikviteter, i vilka aldrig fler än tre skrifter inkom samtidigt, i historia aldrig fler än två. Mest tilldragande var inskriftskonsten, vilken liksom vältaligheten ofta fick utländska bidrag. Ämnena var tydligen inte alltid så lockande, ehuru många av dem är fullt acceptabla ännu. Åtskilliga var både välformulerade och aktuella, t.ex. det första antikvariska prisämnet »Om de äldsta svenska mynt» och det historiska ämnet om sillfisket. En sillfiskeperiod pågick just vid den tiden (1790-talet) i Bohuslän. Kanske skrämde emellertid formuleringarna eller ämnenas vidlyftighet bort eventuellt hugade författare.⁹⁶ Akademien ansåg sig vidare bunden att upprepa samma ämne år efter år tills ett pris kunde utdelas, vilket knappast kan ha verkat stimulerande.⁹⁷ Vad angår ämnenas karaktär förefaller det som om gränsen mellan historia och antikviteter var tämligen flytande. Enligt nutida mening är ju de flesta antikvariska ämnena kulturhistoriska, numismatiska o.s.v. (Se tabell 3.) Begreppet antikvitet åsyftade under 1600-talet inte bara direkta fornlämningar såsom gravhögar etc. utan allt som rörde forntiden, alltså också forntidslitteraturen. Att detta gällde även det senare 1700-talet tyder det antikvariska prisämnet »Om de gamla nordiska sagor» på.⁹⁸ Då ämnena blev annorlunda formulerade 1818 kan man se hur akademien tänkte sig gränsdragningen. Det visar sig att allt som hörde till forn- och medeltiden betraktades som antikviteter utom den rent politiska historien. Från Gustav Vasa och framåt sträckte sig historien i egentlig mening.⁹⁹ Särskilt torde observeras att de ämnen som var historiografiska eller behandlade källkritiska problem ansågs höra till den antikvariska grenen.

Akademien fortsatte direkt sin föregångares verksamhet på tävlingsområdet, ty dess historiska ämne för 1787 är att betrakta som en ren fortsättning av 1755 års ämne »Krigskonsten i k. Gustaf I:s tid». Vitterhetsakademien hade utlyst tävlingar i skaldekonst, vältalighet och historia, i nu nämnd ordning. I skaldekonst och vältalighet hade utdelats fem respektive sex guldmedaljer jämte åtskilliga accessit. Bland pristagarna i dessa litterära tävlingar märkes Johan Henrik Kellgren. Av akademiens tolv tävlingar i historia hade

Tabell 2. Förteckning över tävlingsämnen

*Den historiska tävlingen 1786—1849*¹

1786 Om hansestädernas handel med Sverige, de förbund de med detta rike ingådt, den verkan deras magt och hug att blanda sig i rikets företagande haft på dess öden och välstånd samt när denna aldeles upphört.

1787 Om svenska krigsmagtens och krigskonstens tillstånd ifrån k. Gustaf I:s död till k. Gustaf Adolfs antråde till regeringen.

1788—1791 Om svenska krigsväsendets förändring och skick i k. Gustaf Adolfs tid.

1791 Om provinciellagarnas ålder, och hvad anledning de gifva till närmare kännedom af nationens tillstånd.

1792—1793 Om svenska bergverkens tillstånd och öden från äldsta tider till kon. Gustaf I:s tid.

1794—1795 Om sillfisket vid skånska stränderna under medeltiden.

1796—1798 Sillfiskets historia från Gustaf I:s tid.

1799—1804 Om de böcker och skrifter tryckta och otryckta, som i Sverige blivit författade av kungliga personer.

1805—1806 Om rikets uppbörd och kammarverk under medeltiden.

1807—1809 Om Sveriges uppbörd och kammarverk under k. Gustaf I:s regering.

1810—1817 Sveriges kammarverk under kungarne Erik XIV:s, Johan III:s, Sigismunds och Carl IX:s regering.

1818—1849 En avhandling i Sveriges kyrko-wettenskaps- eller konsthistoria ifrån Gustaf I:s antråde till regeringen till slutet af sjuttonde seklet.

¹ Årtalen avser de år då resp. ämnen utlystes.

fem resulterat i att man kunnat utdela det stora priset, medan en gång ett opus belönats med det mindre.¹⁰⁰ Man hade efter förmåga bemödat sig om en vetenskaplig bedömning av de historiska tävlingsskrifterna, vilket protokollen tydligt utvisar. Anders af Botin granskade sålunda noga de inkomna skrifterna.¹⁰¹ År 1786 uppstod i Vitterhets historie och antikvitetsakademien en diskussion om principerna för bedömning av historiska tävlingsskrifter, varvid det av Rosenstein hävdades att man borde vara strängare mot dessa än mot vittra alster. Gustaf III blev intresserad av meningsutbytet i akademien och begärde att den skulle avge ett yttrande i denna principfråga. Man enades då om att de historiska prisämnena kunde vara av två slag, sådana som tidigare inte var fullt utredda, och sådana som redan behandlats av historiska författare. I det förra fallet borde det fordras större fullständighet än i det senare, då det kunde

Tabell 3. Förteckning över tävlingsämnen

*Den antikvariska tävlingen 1786—1849*¹

1786—1787 Om de äldsta svenska mynt ifrån rikets ursprung till slutet af tolfhundra talet, hvilka af dem, som svenska anses, verkeligen äro det eller från utrikes orter inkommit.

1788—1789 Om de gamla nordiska sagor i afsigt att af språk, skriftsätt och de anförda händelser m.m. utröna tiden, när dessa sagor blifvit författade samt hwad mer eller mindre trovärdighet den ena eller andra af dem må äga till uplysande af svenska häfderna.

1790 Undersökning när sigiller först hos oss kommo i bruk samt hwad uplysning man af de äldsta så allmänna som enskildta kan vänta i historien.

1791—1793 Om de förnämstes och förmögnares lefnadssätt i Sverige före konung Albrechts tid [något olika utformning varje år].

1794 Om den så kallade Odens penning, förvarad i kungl. kabinettet.

1795—1797 Om beskaffenheter av de världsliga ämbeten, som omtalas i nordiska handlingar före folkungatiden samt de dem åtföljande skyldigheter och rättigheter.

1798—1800 Undersökning af början, föremålet och beskaffenheten af våra förfäders härnadsfärder.

1801 Om sättet att välja och kröna konungar i Sverige före konung Gustaf I:s tid.

1802 Manufacturernas och hantverkeriernas ålder, skråordningar och beskaffenhet under hedniska och catolska tiden.

1803—1805 Fullständig förteckning på de isländska sagor, som röra nordiska historien med uppgift om deras ålder och författare.

1806—1810 Om Ivarska och Sigurdska konungaätten i Sverige.

1811—1816 Om folkmängden i Sverige före digerdöden.

1817 Om gillen i Sverige under catolska tiden.

1818—1849 En afhandling i något ämne, hörande till kännedomen om Sverige i förnåldern eller medeltiden, räknat till Konung Gustaf I:s antråde till regeringen, vare sig om regerings-, brottsmåls- eller twistemålslagarne, kyrkowäsendet och underwisningsverket, wettenskaperna, konsterna, handeln och sjöfarten, sederna och lefnadssättet, hwarvid äfwen ifråga komma fäderneslandets äldre minnesmärken och deras förklaring, efter författarens eget val.

Extra frågor 1826—49

1826—1829 Hwad anledning af häfdernas wittnesbörd, ortens namn, språk eller minnesmärken, har man till den förmodan att en folkvandring till Swerige och ett infall derstädes, skett af en hunnisk folkstam? [Något förkortad titel.]

1826—1849 I hwad mån har Swerige eller Swenska medborgare deltagit i de så kallade korstågen eller detta land erfarit den werkan, som dessa tåg haft på andra europeiska folkslags seder, och deras tillväxt i konsten och wettenskapen?

Hwad inflytelse hafwa normännerne haft på den gamla nordfranska witterheten och hwad gemenskap har ägt rum emellan denna och den isländska litteraturen? [Något ändrad formulering 1831:] I hwad mon har normännernas ned-sättning i Frankrike, England och Italien medverkat till medeltidens romantiska witterhet och ridderliga anda?

I hwad förhållande stodo Skandinavien offer-prester till staten, och hwad likhet hade dessa med druiderna eller andra gamla folkslags prester?

¹ Årtalen avser de år då resp. ämnen utlystes.

anses räcka med att sammanställa det äldre materialet med »ordning och redighet». ¹⁰²

Vitterhets historie och antikvitetsakademiens första tävling i historia gav till resultat ett enda bidrag (se tabell 1—2), författat av J. D. Flintenberg, senare akademiens sekreterare. Det belönades med stora priset men inte utan anmärkningar från akademiens historiker, främst Hallenberg. Vari dessa bestod framgår tyvärr inte klart. Akademien hade emellertid börjat sin verksamhet med att belöna ett förtjänstfullt arbete, som trots naturliga brister betydde ett framsteg för historieskrivningen på sitt område. ¹⁰³ Även 1788 inkom endast en historisk prisskrift, som dock ansågs värd att belönas. Författare var Carl Adlersparre, registrator i Riksarkivet, på vars material han grundat sin avhandling. Det lyckade resultatet kanske föranledde valet av nästa års ämne, som blev en fortsättning av det gamla. Det slog inte så väl ut, ty något försök inkom inte förrän 1792, då dessutom ytterligare ett ämne utlysts. Författaren till denna avhandling (på franska) visade sig vara en tysk löjtnant, J. G. Höyer. Han tilldelades ett mindre pris, men skriften trycktes aldrig. Schück litar i sin kommentar på Hallenbergs omdöme och hans yttrande att Höyer endast begagnat utländska källor. Han observerade inte att själva prisskriften finns kvar i akademiens arkiv. Den är ganska liten till omfånget och beskriver endast Gustav II Adolfs arméer i Tyskland. ¹⁰⁴ Det var enda gången en utlänning deltog i den historiska tävlingen. Även en avhandling i det andra ämnet för 1792 hade inkommit. Akademien enades efter diskussion om att tilldela dess författare, magister Fale Burman, stora priset på villkor att senare delen av avhandlingen utvidgades före tryckningen. ¹⁰⁵ Den historiska skrift, som inlämnades 1794 blev utsatt för skarp kritik. Akademien var tveksam, om man kunde tilldela författaren priset ens mot det sedvanliga löftet om omarbetning. Det uppstod en principdiskussion under vilken Rosenstein yttrade att akademien visserligen inte borde ge sitt bifall åt svaga författare, men inte heller vara för njugg. Avsikten var ju att uppmuntra lärdomen. Litteraturens läge i Sverige tillät inte så stor stränghet. ¹⁰⁶ Han var alltså mindre fordrande nu än 1786. Till sist fick författaren, bergsfogden J. E. Ångman, sitt pris, men något särskilt värdefullt arbete hade han inte åstadkommit. ¹⁰⁷

I den antikvariska tävlingen dröjde det ända till 1795 innan någon skrift kunde belönas. De fåtaliga opus som dessförinnan förelåg till bedömning ansågs samtliga vara bristfälliga. Förste antikvariske

guldmedaljör blev medicine doktor Anders Blad, som var ivrig amatörarkeolog och numismatiker. Något märkligare arbete var inte hans skrift om den beryktade »Odenspenningen», men han visade åtminstone en kritisk inställning mot tidigare författares fantasier, vilket var mycket nog vid en tid då numismatiken, bortsett från Engeström, stod mycket lågt i Sverige.¹⁰⁸ Under de följande åren fick akademien allt färre och allt sämre vetenskapliga skrifter att bedöma. År 1796 belönades visserligen utan större anmärkningar ett arbete om sillfisket av lantbrukaren A. D. Enander, men sedan dröjde det till 1801 innan någon medalj utdelades. Komministern Elof Wäsström belönades då för en skrift om vikingatågen, trots att akademien hade invändningar att göra mot hans stil. Ännu mer att invända mot Wäsströms opus har Schück, som finner det vara ett utslag av den aldrig helt avsmnade göticismen.¹⁰⁹ Betydligt bättre var nästa prisbelönade antikvariska skrift, författad av akademiens amanuens Olof Sundel 1802. Sundel hade dessutom två underkända konkurrenter. Han fick en ny medalj två år senare, nu i den historiska grenen.¹¹⁰ Den 1807 enda inkomna historiska skriften tilldömdes stora priset trots Hallenbergs motstånd. Dess författare var kammar-skrivare P. A. Granberg, som belönades även 1810, trots att hans avhandling uppvisade vissa brister. Akademien ansåg dock att författaren »icke genom för mycken stränghet» borde »afskräckas att arbeta i svenska historien».¹¹¹

Akademien lät nu samma ämnen stå kvar år efter år trots ett klen resultat. År 1817 utdelades visserligen för fjärde gången den antikvariska guldmedaljen men för en skrift av diskutabelt vetenskapligt värde. Författare var lagman G. Lindh som i sin avhandling om Sveriges folkmängd före digerdöden lämnade exakta uppgifter om antalet invånare i landet redan under sagokungarnas tid. I akademien visade sig endast Blad icke utan skäl kritisk mot författarens tillvägagångssätt. På något säkrare mark befann sig Lindh, då han i likhet med flera senare författare som sysslat med samma problem, beräknade Sveriges folkmängd under 1300-talets början med utgångspunkt från uppbörden av peterspenningen. Hans resultat avvek emellertid högst avsevärt från vad t.ex. Hans Hildebrand kom fram till och ernåddes på ett minst sagt lättvindigt sätt. En uppbörd av 20.659 peterspenningar i Linköpings stift 1333 med en halv penning per hushåll gav 41.318 bönder. Sedan beräknade Lindh 7 personer per hushåll och uppskattade den övriga befolkningen i stiftet (hant-

verkare, präster o.s.v.) till 1/3 av den jordbrukande och fick då en summa på 361.532 personer. Slutsumman för hela riket, 2.639.434 personer, nåddes genom att lägga befolkningsproportionerna i dagens Sverige till grund för beräkningen. Som jämförelse meddelas Hildebrands siffra om 384.280 personer för hela Sverige utom Norrland och Finland.¹¹²

Rent allmänt märks under 1800-talets andra decennium ett minskat intresse för tävlingarna, även de i värtalighet och inskriftskonst, som förut lockat många deltagare. Formen för denna litterära verksamhet behöfde tydligen revideras och tanken på en ändring av tävlingsämnenas karaktär dök därför upp. Rosenstein, som i sin egenskap av Svenska akademins sekreterare hade erfarenhet av fördelarna med ett mindre bundet ämnesval, tog upp frågan i januari 1818. Han undrade om inte ett friare val av ämnen skulle leda till att antalet tävlande ökades och akademien därigenom skulle kunna utdela pris och få material till sina *Handlingar*, som nu inte kunde utges så ofta av brist på bidrag. Ett förslag i denna riktning utarbetades och godkändes.¹¹³ 1818 utlystes sålunda »en avhandling i Sveriges kyrko-wettenskaps- eller konsthistoria ifrån Gustaf I:s antråde till regeringen till slutet av sjuttonde seklet», respektive »en afhandling i något ämne, hörande till kännedomen om Sverige i fornåldern eller medeltiden, räknat till Konung Gustaf I:s antråde till regeringen, vare sig om regerings-, brottmåls- eller twistemåls-lagarne, kyrkowäsendet och underwisningsverket, wettenskaperna, konsterna, handeln och sjöfarten, sederna och lefnadssättet, hwar-vid äfwen ifråga komma fäderneslandets äldre minnesmärken och deras förklaring, efter författarens eget val». Resultatet lät inte vänta på sig, ty två avhandlingar i historia och en i antikviteter anmälades detta år inkomna. Den sistnämnda som hade titeln »Om fäktarspelen i Rom» och den ena av de två historiska avhandlingarna underkändes, medan den andra, av Lorenzo Hammar-sköld med titeln »Försök att framställa fortgången och utvecklingen af det philosophiska studium inom fäderneslandet till början af det adertonde seklet» tillerkändes priset med det sedvanliga förbehållet av ändringar som villkor för tryckning i *Handlingarna*.¹¹⁴

De ämnen som utlysts 1818 återkom varje år i tävlingsprogrammet. Till dessa allmänna ämnen kom några extra frågor (se tabell 3). De följande åren inflöt inga historiska men väl några antikvariska skrifter. År 1821 fick akademien granska icke mindre än tre dylika.

Tabell 4. Förteckning över tävlingsämnen

Tävlingen i inskriftskonst 1786—1879

1786 Epitaphium öfver riks-cantzleren Axel Oxenstierna, öfverskrift på dockan i Carlscrona, inscription på fältmarskalken greve August Ehrensvärds minnesvård i Sveaborg, som kunna författas på svenska, latin, fransyska och italienska. Förslag till skådepenningar och jettoner öfver de store svenske män, som utmärkt konung Gustaf Adolfs och drottning Christinas tider, hvarvid till författarenas val lemnas, at antingen föreslå någon skådepenning, som tienar at utmärka hvarje persons hela förtienst eller fästa sig wid någon särskilt berömelig gerning.

1787 Följande tre inscriptioner, nämligen 1) Gustavianska grafchoret i Upsala domkyrka, då det genom Hans Maj:ts föranstaltande hunnit iståndsättas. 2) Under k. Gustaf Adolfs ärestod, hvilken kommer att upresas på Norrmalms torg. 3) På nya bron öfver Norrström. Samt upgifter till skådepenningar öfver de namnkunniga män, hvilka i Sverige utmärkt K. Carl Gustafs regering.

1788—89 1) Försök till inscription på latin eller svenska öfver K. Eric XIV:s graf i Westerås. 2) Försök på latin, författade till skådepenningar öfver svenska konungar af Birger Jarls ätt samt de märkligaste under deras regeringar förelupna händelser.

1790—91 Förslag till 1) inscription å en minnesvård öfver framlidne achiatern och riddaren von Linné och 2) till minnespenningar öfver namnkunniga män, som lefwat under k. Carl XI:s regering.

1792—95 1) Inscription öfver myntet på latin i anledning av senaste reparationen. 2) Minnespenningar, äfven på latin, öfver Sveriges namnkunnigaste enskilda personer från drottning Margaretas till K. Gustaf I:s tid.

1796—1801 Inscription öfver beursebyggnaden och skådepenningar öfver de märkligaste timade händelser i Sverige uti innevarande seculo, efter författarens eget val. [Något varierande stilisering.]

1802 Förslag till epitaphier öfver Birger Jarl, riksmarsken Torkel Knutsson och konung Carl VIII Knutsson. Förslag till skådepenningar öfver namnkunniga svenska personer och händelser, under adertonde århundradet, efter författarens eget val.

1803 Förslag till epitaphier öfver konung Carl VIII Knutsson, kongl. rådet och cantzlipresidenten grefwe Bengt Oxenstjerna, kongl. rådet och fältmarskalken grefwe Magnus Stenbock. [Skådepenningar enl. ovan under 1802.]

1804—12 [Epitafier enl. ovan under 1803.] Skådepenningar öfver händelser och namnkunnige personer under Gustaf Adolfs eller Carl 10 Gustafs regering, efter författarens eget val.

1813—17 Epitaphier öfver namnkunnige män, och skådepenningar öfver händelser och namnkunnige personer i Sverige från början af K. Gustaf I:s regering till K. Carl 12:s död, efter författarens eget val.

1818—79 Förslag till inskrifter å monumenter samt inskrifter och sinnebilder på minnespenningar öfver märkvärdiga händelser i Sveriges historia, öfver dess konungar, drottningar och öfriga medlemmar af konungahuset, samt öfver enskilda personer, som vunnit ryktbarhet och gjort sig af fäderneslandet berömligen förtjenta — allt efter författarens eget val, med förbehåll att förslagen upptaga både monuments-inskrifter och minnespenningar. [Varierande stilisering.]

Tabell 5. Förteckning över tävlingsämnen

Tävlingen i vättalighet, filosofi eller poesi på grekiska, latin eller franska 1786—1825

1786—87 Åreminne öfver den namnkunnige svenska lärde archiatren Herr Carl von Linné.

1788—89 Undersökning om man af fria konsternas af- eller tilltagande i en stat kan något med säkerhet döma till förhållandet af ett folkslags seder.

1790—91 Ode på latin öfver slaget vid Helsingborg 1710.

1792 Skaldeqväde på latin öfver segren vid Narva 1700.

1793—94 Hwad winst tillflöt svenska witterheten under drottning Christinas regering?

1795 Åreminne på latin eller fransyska af Hugo Grotius.

1796 Åreminne på latin eller fransyska öfver Samuel Puffendorff.

1797—99 Undersökning på latin eller fransyska om en historieskrifvares skyldighet, att i sina omdömen om store män, hafva et noga afseende på det tidehvarfs lynne och omständigheter hwari de lefwat, så at han å ena sidan icke fortplanter och befäster tankesätt, som kunna vara oriktige och skadlige; och å den andra icke förswagar eller förstör den vörndad och beundran för stora egenskaper, för sinnesstyrka och verksamhet, för hjeltebedrifter, hvilka äro nödvändiga att bibehålla hos ett folk, om det skall blifwa sjelfständigt, ädelt och lyckligt.

1800—01 Hvilka äro i anseende till mänsklighetens allmänna lycksalighet, detta århundradets förmåner eller brister i jämförelse med det nästförflutnas?

1802—03 Undersökning om nyttan eller olägenheterna af de hjälpmedel, man i sednare tider upfunnit till vetenskapers lättare lärande samt huruvida dessa hjälpmedel till äfventyrs skada grundligheten i lärdom.

1804—05 Philosophisk jämförelse emellan grekernas och romarnes tragedier och comedie med de moderna folkslagens, hwad företråde de kunna äga för hwarandra, hwad fullkomlighet i theaterkonsten ännu kan förwäntas.

1806—12 Aestetisk jämförelse emellan de latinske författare af den så kallade gyllene åldren och dem af silfweråldren, jämte undersökning huruvida icke de märkligaste skilnader i smak och stil dessa författare emellan äfwen återfinnas hos andre nationers författare i mon af odlingsens framskridande.

1813—14 Critisk undersökning om icke en del af Roms gamle classiske auctorer under medeltidens barbari verkligen på vissa orter varit oafbrutet kände och läste samt hvilka dessa auctorer varit?

1815—16 Ett poeme öfver Sveriges och Norriges förening (på latin).

1817—18 Rätta grunderna för att bestämma språkens skyldskap ej blott af ordens likhet till ljud och bemärkelse, utan af deras grammaticaliska beskaffenhet, med tillämpning i synnerhet på det grekiska och latinska samt de med det sednare närbeslägtade nu lefwande språk.

1819—20 Jämförelse mellan de hufvudsakligaste metoder att författa historien, med deras fel och brister.

1821 Har menskliga snillet i afseende på förstånd och redbar kunskap varit

med tidens lopp i en beständig tilväxt, eller har vårt släktes odling i olika tider af och tilltagit skiftevis; och i sådant fall hvad är orsaken dertill?

1822—23 När man öfverser hela lärdomshistorien ifrån de äldsta tiderna, så synes den dela sig i tre stora epoker: den första, då all lärdom war concentrerad hos wissa personer, filosofer, som i föreläsningar och i skrifter hwar för sig omfattade alla wetenskapsgrenar: den andra, då universiteterna uppkommo och wetenskaperna utskiftades emellan särskilde personer under en gemensam styrelse, i slutet af åttonde seklet: den tredje, då de undergingo en ytterligare fördelning genom lärda sällskap och de af regeringarne privilegierade academierne, i sextonde och sjuttonde seklerna. I den första epoken bearbetades alla kunskaperna i massa inom samma hufwuden, theologie, moral, politik, förnuftslära, naturphilosophie; i den andra classifierade, fördelte på wissa faculteter och personer inom samma corpser; i den tredje fördelte emellan särskilde corpser, så att de rationelle stadnat inom universiteterna och de empiriske merendels inom academierne. Om man nu uppsätter såsom högsta föremål för förnuftsodlingen, att lära känna människans plats i skapelsen, hennes moraliska och fysiska förhållande till natur, samhälle och sig sjelf genom hwilka framsteg i denna philosophie utmärka sig hwar epok framför de andre? hwilka inflytelser på den hafwa uppkommit genom den delning, som de allmänna stiftelserna infört? Hwad hafwa sjelfwa wetenskaperna wunnit derwid?

1824 Frögdeqwäde öfwer DD.KK.HH. Kronprinsens och Kronprinsessans för-målning.

Den av dåvarande adjunkten J. G. Liljegren författade »Anmärkningar öfver runorna och runminnesmärkena» ansågs väl värd stora priset. Jämförd med de tidigare antikvariska prisskrifterna betecknar onekligen Liljegrens arbete, trots vissa brister, ett stort framsteg.¹¹⁵ Även 1822 utdelades den antikvariska medaljen, nu till magister Johan Wallman för »Historisk- och geografisk undersökning om Skandinavians bebyggande efter orientaliska och västerländska källor».¹¹⁶ Två år senare inlämnades en skrift i den antikvariska tävlingen, rubricerad »Försök att framställa nordiska häfdeforskningens framsteg i Sverige under 250 år efter Vasaättens uppstigande på thronen», alltså av titeln att döma ett historiskt arbete. Den föreslogs också av Rutström till erhållande av det större historiska priset, sedan akademins granskare funnit den värd belöning. Författare var Liljegren.¹¹⁷ Orsaken till att den inlämnades som antikvarisk tävlingsskrift var den, att Liljegren med häfdeforskning menade fornforskning, inte historieskrivning i allmänhet. Även nästa år fick akademien belöna Liljegren, denna gången för en rent antik-

varisk skrift, »Öfversigt af fornnordiska tideräkningen».¹¹⁸ Det historiska opus, »Om jesuiternas försök att vinna insteg i Sverige», som inflöt ansågs däremot vara misslyckat. År 1826 inströmmade inte mindre än två historiska och tre antikvariska skrifter, vilket var det högsta antal vetenskapliga prisskrifter som akademien någon gång mottagit till bedömning. Vinnare av de pris som utdelades var också nu Liljegren, vars historiska avhandling »Kongl. antiquitets collegii historia och beskrifning» utgjorde en fortsättning på hans 1824 belönade arbete. Den antikvariska handlade om »Det sinnbildliga i gamle skandinavernas språk och skrift».¹¹⁹ Även en tredje avhandling »Fornskalldatal» anses av Schück ha Liljegren till upphovsman. De återstående behandlade hunnernas vistande i Sverige och Gustaf I:s reformation. Avhandlingen om hunnerna väckte intresse såtillvida att en extra prisfråga om detta problem utlystes för de tre följande åren. En uppryckning hade inträtt sedan ämnena fick en friare formulering, men detta är ett bedrägligt sken, eftersom de flesta av de inströmmande skrifterna hade samma upphovsman, Liljegren.

Under dennes egen ämbetsperiod inkom inte något större antal tävlingsskrifter, men kvalitén på de inkomna var i stället mycket högre än någonsin tidigare. Av de två skrifter som ansågs höra till den historiska grenen blev båda belönade, av de fyra antikvariska tre. Inskriftstävlingen var däremot tydligen mogen att avskaffas, ty intet av de inlämnade förslagen kunde godkännas.¹²⁰ De två belönade historiska arbetena var författade av inga mindre än Hans Järta och Bernhard von Beskow. Järtas avhandling hade titeln »Försök att framställa svenska lagfarenhetens utbildning ifrån konung Gustaf I:stes tillträde till regeringen intill slutet af 17:de århundradet» och utgjorde det första resultatet av hans på äldre dagar påbörjade historiska studier.¹²¹ Akademien fick nu sin uppmärksamhet riktad på Järta, som enhälligt valdes till hedersledamot den 2/5 1832. Beskow belönades för sin konsthistoriska avhandling »Anmärkningar vid Ehrensvärds omdömen om konst». Av de tre belönade antikvariska tävlingsskrifterna är den förnämsta H. Reuterdahls »Öfversigt af den behandling som det hedniska Sveriges historia erhållit före mediet af 17:de århundradet», en historiografisk avhandling. Arbetet är grundläggande inom sitt område och visar en för tiden ovanlig, kritisk inställning till de behandlade källorna. Författaren själv satte ännu på äldre dagar värde på det och var

väl medveten om det nya i dess tesar.¹²² Även den av amanuensen vid Kungl. biblioteket J. E. Rydqvist 1836 författade lilla avhandlingen »Om Nordens äldsta skådespel» var ett mycket framstående vetenskapligt arbete, medan den 1828 belönade tävlingsskriften »Öfversigt af svenska fornlemningar» är mindre märklig. Den hade till upphovsman den tidigare belönade magister Wallman.¹²³ Ett svar på den från 1826 utlysta extra prisfrågan om det nordiska inflytandet på den franska medeltidslitteraturen var inte av den arten att det kunde ifrågakomma till någon belöning. År 1837 höjdes det antikvariska priset till lika belopp med det historiska, men åtgärden avsatte inga resultat i form av ökat antal tävlingsskrifter. Intresset för tävlingar av detta slag började ebba ut.

Som ett allmänt omdöme kan sägas att tävlingarna som arbetsform under den här behandlade perioden inte var utan betydelse. Vissa av de belönade arbetena är av hög kvalitet och deras författare ingalunda okända för den svenska lärdomshistorien. De alster som akademien fick att bedöma i de två litterära tävlingarna var däremot genomgående föga märkliga, vilket knappast är ägnat att förvåna, då ju funktionen som litterär smakdomstol innehades av Svenska akademien. Att vältalighetstävlingen avskaffades 1826 får ses som ett led i den då pågående uppräckningen av akademien. Man ville befria den från de icke-vetenskapliga uppgifter den begåvats med av sin stiftare.¹²⁴ Under den gustavianska tiden var dock inskriftstävlingen ganska populär (se tab. 1) och akademien granskade noga de inströmmande bidragen.

Det åliggande som i början mest kom att sysselsätta Vitterhets historie och antikvitetsakademien var det som omtalades i statuternas § 10, nämligen granskningen av inskriptioner på medaljer och offentliga byggnader, minnesmärken o.dyl.¹²⁵ Denna skyldighet gav akademien livlig sysselsättning under 1700-talet och 1800-talets första decennier, ja var tidvis dess viktigaste syssla. De olika förslagen blev föremål för ingående utläggningar och kritik, som visar akademiledamöternas intresse för hithörande frågor. Den längsta diskussion, som finns refererad i protokollen, gällde basreliefer i Åbo akademi och hölls 1806. Den omfattar 36 sidor av de då för tiden inte särskilt vidlyftiga protokollen.¹²⁶ Hallenberg, som var en grundlärdd latinare, hörde till dem som kom med de mest ingående resonemangen. »Medaljakademien» tog alltså sin uppgift på allvar. Bland de av enskilda personer insända inskriftsförslagen förekom

naturligtvis en del kurios, t.ex. organistens i Ovensjö anhållan om lämplig inskription på en sten som han ville resa till minne av att Gustav III som kronprins under sin dala-resa ätit middag vid hans hem.¹²⁷ Det bör också påpekas, att inskriftsärenden kunde leda till historiska undersökningar av ganska ingående slag.¹²⁸

Enligt statuterna skulle akademien författa en svensk medalj-historia från äldsta tider t.o.m. Adolf Fredriks tid (§ 7). Med medalj-historia menades i detta fall uppfinnandet av en rad medaljer som i bilder och deviser återgav en epoks viktigaste händelser, alltså ett slags konstnärlig verksamhet. Akademien tog genast itu med denna uppgift och fördelade mellan sina ledamöter det första ledet av arbetet, att göra upp en förteckning över de händelser som borde anses värda att ihågkommas med skådepenningar. Mycket längre kom man inte. Några sådana förslag till urval inlämnades visserligen, men mer blev inte gjort.¹²⁹ Indirekt fick akademien mer att göra med Gustav III:s egen medaljhistoria, vars utarbetande kungen igångsatt redan 1780 med Adlerbeth som textförfattare. Inte heller detta verk blev färdigt, men akademien arbetade mycket med utkastet till de enskilda medaljförslag, som skulle ingå i det stora verket. Man kom så långt att 87 av 120 plåtar graverades, men efter Gustav III:s död avstannade arbetet för att avslutas först i början på 1840-talet, då man återfunnit de bortglömda plåtarna (se s. 148).

Som innehavare av Antikvitetsarkivets samlingar och med riksantikvariens som sekreterare borde Vitterhetsakademien genast ha fått ta hand om de jordfynd av ädelmetall, som i enlighet med lagens påbud anmäldes till inlösen av staten. Emellertid fortsatte man, som Schück visat, att insända fynden till Kanslikollegiet under vilket Antikvitetsarkivet sorterat. Kungen tycks dock ha menat att akademien var rätta forum för fyndärenden, och en viss oreda rådde därför.¹³⁰ Det oklara förhållandet fortfor sedan Myntkabinettet 1793 övergått till Kungl. museum. Först sedan Kanslikollegiet upphört att existera 1801 blev det akademien ensam som handlade fyndärendena. De var för övrigt varken många eller stora, mest rörde det sig om myntfynd.¹³¹ Något anslag för inlösen fanns inte, och när det någon gång blev fråga härom rekvirerades pengar från kansliets expensanslag. Antalet fyndärenden ökade på 1810-talet, delvis rent slumpartat, delvis beroende på större intresse för »antikviteter» och på nyodlingsarbeten.

Utom fyndärenden fanns det en annan uppgift som akademien

kunde överta efter Antikvitetsarkivet, nämligen fornminnesvården. Lika litet som jordfynden nämndes den i statuterna, men den kom dock att under Gustav III:s tid sysselsätta akademien en hel del, delvis till följd av utomstående initiativ. Anledningen till att en mer allmän diskussion av fornminnesvården kom igång var den i Gustav Vasas ungdomshistoria bekanta Isala lada, som en löjtnant Hertzenhielm i ett brev till akademien ömmade för. Detta »minnesmärke» var av en art, som intresserade både Gustav III och akademien. De verkliga fornminnesmärkena hade man däremot ännu inte förståelse för. Resultatet av diskussionerna blev att ladan reparerades och dess ägare, ättling till Gustav Vasas räddare, fick en minnespenning. En arkivalisk undersökning gjordes t.o.m. för att få reda på rätta namnet på bonden i Isala.¹³² Ett annat försök till fornminnesvård, närmast byggnadsminnesvård, gjordes samma år (1787) av akademien. Denna gång var anledningen en berättelse från en »korrespondent», doktor Naezén, om det förfall den Soopska graven i Skara domkyrka råkat i. Akademien anhöll i ganska diffusa ordalag hos Kungl. Maj:t om ytterligare åtgärder för minnesmärkens bevarande, specificerat i en önskan att i likhet med Antikvitetskollegiet få anställa en tecknare. Kungl. Maj:t beslöt emellertid att genom skrivelser till landshövdingar och konsistorier anmoda dessa att utse lämpliga personer, som på respektive orter kunde avrita minnesmärken, alltså en decentralisering av den planerade verksamheten. Svar inkom på de utgående skrivelserna, men därefter hördes intet mer om denna sak.¹³³

De personer, som akademien brevväxlade med under sina första verksamhetsår kan betraktas som dess första korrespondenter. Någon större insats gjorde de inte, men deras existens visar dock att det fanns ett intresse ute i bygderna för akademiens arbete. År 1805 utfärdades ett cirkulär till landshövdingarna om anstalters vidtagande för bevarande av fornminnen. Vem som egentligen stod bakom detta förefaller vara oklart. Schück gissar på Mathias Rosenblad med inspiration från professor N. H. Sjöborg.¹³⁴ Att initiativet inte kom från akademien torde vara säkert, ty den hade för tillfället liksom sin systerakademi kommit ur takt med tidens strömningar. Ett tecken härpå, som återspeglas i akademiens protokoll, är behandlingen av A. L. Stiernelds anhållan 1810 om att under akademiens inseende få rädda fornminnen av skilda slag från förstörelse. Akademien ansåg detta onödigt, och inte heller regeringen fäste av-

seende vid förslaget. Fyra år senare var det inte ett förslag, som föredrogs för akademien, utan en redan utfärdad instruktion enligt vilken Sjöborg, utan att akademien fått yttra sig, fick vården av landets fornminnen uppdragen åt sig med förbigående av riksantikvarien Hallenberg. Sjöborg beskyddades av universitetskanslern Lars von Engeström, som hade tagit sig an hans plan för en intensifierad fornminnesvård.¹³⁵ Vidare märkes L. F. Rääfs samma år (1814) i Götiska förbundets tidskrift *Iduna* publicerade uppsats »Tankar om sättet att uppsöka och vårda fäderneslandets fornlemningar» i vilken bl.a. framfördes tanken på återupprättandet av 1600-talets antikvitetsarkiv. Initiativen i fornminnesfrågorna kom alltså från andra håll än från akademien. Dess insatser på detta område för Antikvitetskollegiets nit var således till en början negativa, fränsett ansatserna under Gustav III:s tid. Den passiva hållningen hade säkert sin grund i akademiens sammansättning och i Hallenbergs bristande intresse.

Så fort Liljegen hade tillträtt sitt ämbete ryckte fornminnesvården fram som ett av akademiens viktigaste arbetsfält. På akademiens hemställan utfärdades 1828 ett nytt fornvårdsplakat, som skulle uppläsas i kyrkorna vartannat år, och i 1832 års almanacka infördes en liten uppsats om vad gemene man hade att iakttaga med anledning av den nya lagen. Resultaten lät inte vänta på sig. Allmänhetens intresse visade sig i ökat antal fynd, som erbjöds till inlösen, och i ökad korrespondens i hithörande frågor. Akademien bestämde att fynden skulle förtecknas och i form av en katalog publiceras i *Handlingarna*, vars trettonde del innehöll en sådan förteckning omfattande åren 1826—29. De märkligaste fynden skulle även publiceras i tidningarna för att stimulera intresset.¹³⁶ Jordfynden utgjordes inte längre enbart av mynt och föremål av ädla metaller utan också av stenyxor, på tidens språk kallade »viggar», en benämning som syftar på den magiska betydelse man trodde att yxorna hade haft. En kuriosasamling, som fanns hos Kammarkollegium, tog akademien hand om, då den kunde utgöra en värdig grund till »ett Nationellt Historiskt Museum». Planer på ett sådant fanns alltså redan nu.¹³⁷ Det nya fornvårdsplakatet anknöt till traditionerna från 1600-talet genom att påbjuda en inventering av alla landets kyrkor (den gällde endast inredning och inventarier), vilken ägde rum under åren närmast efter 1828. Akademien fick även till behandling ett flertal ärenden rörande byggnadsminnesmärken så-

som Visby ruiner, Alvastra kloster och Lunds domkyrka. Det allmänna intryck man får av akademiens verksamhet i hithörande frågor är, att från och med Liljegrens tid är alla slags ärenden redan representerade, som nu handläggs av Riksantikvarieämbetet. Allmänhetens intresse för fornminnen, som vaknat på 1810-talet, möttes av Liljegren, som var mån om att hålla kontakt med de olika landsändarna och ville leda fornvännernas entusiasm i rätta banor. På hans initiativ tillkom, som ovan omtalats, en ny klass inom akademien, de svenska korrespondenterna. Han inrättade också en organisation av riksantikvariens ombud, som var mycket värdefull för fornminnesvården ute i landet, men vars utbyggnad tyvärr inte fullföljdes av hans efterträdare.¹³⁸

Gustav III intresserade sig för båda sina akademier. Han besökte inte bara högtidssammanträdena i Vitterhets historie och antikvitetsakademien utan även vanliga sammankomster och deltog i arbetet.¹³⁹ Efter krigsutbrottet 1788 fick kungen annat att tänka på, och akademien hade inte så ofta nöjet att till protokollet kunna anteckna att Hans Majestät behagade bevista sammankomsten i sin »griljerade» loge. Akademien hade under kungens livstid full sysselsättning med tävlingsskrifter, inskriftsgranskning och övriga projekt. Kontakten med allmänheten var jämförelsevis livlig och initiativ saknades inte, vare sig från ledamotskretsen eller utomstående.

Början var lovande, men ansatserna fullföljdes inte. Man kan inte undgå att märka en förändring i inställningen till akademien från de styrandes sida efter 1792. Den miste sin möteslokal, varigenom inga offentliga sammankomster längre kunde hållas, myntkabinettet ställdes under en annan institutions inseeende och till sekreterare utsågs personer i underordnad ställning. Särskilt sistnämnda omständighet var ödesdiger. Det fanns ingen som kunde ta ledningen inom akademien. Den hade allt mindre att göra: det blev mest val, granskning av eventuella tävlingsskrifter och inskrifts-ärenden. Under flera sammanträden förekom ingenting annat än protokollsjustering och jetongutdelning. En annan gång var enda ärendet att bestämma sammanträdesdagarna under ferierna.¹⁴⁰ Åtminstone somliga av ledamöterna var medvetna om denna brist på göromål och gjorde försök att avhjälpa den, men alla projekt rann ut i sanden. Akademien hade tydligen drabbats av den allmänna

kraftlösheten under sengustaviansk tid och var nära att helt förtvina. Kanske berodde passiviteten också på en »förgubbning» av ledamöterna. Efter sekelskiftet 1800 blev de ärenden som akademien fick att handlägga så småningom något talrikare. Inskrifter, prisskrifter, fynd och examinering av sökande till kansliet gav akademien sysselsättning, men dess inställning till sina funktioner var mycket passiv. Man bara besvarade de remisser som kom in men tog inga egna initiativ. Akademiens obefintliga ekonomiska resurser torde emellertid också ha bidragit till dess inaktivitet. En förskjutning i balansen mellan ärendena kan iakttas från 1810-talet, då tävlingsskrifternas bedömande inte längre intar en framskjuten plats, medan fynd-ärendena blivit flera. En föryngring av ledamotsuppsättningen hade börjat, som hade till följd en större aktivitet. Både på det numismatiska och arkeologiska området märks en uppvaknande verksamhetslust. M. Rosenblad uttryckte exempelvis 1825 en förhoppning att »antikvitetskabinettets» samlingar skulle kunna publiceras.¹⁴¹

Vitterhets historie och antikvitetsakademien var vid sitt stiftande en humanistisk vetenskapsakademi, som också hade vissa litterära uppgifter; den var en svensk Académie des inscriptions et belles lettres. Första ledet i dess namn, vitterheten, kom att spela en viss roll under akademiens första årtionden men avvecklades sedan såsom otidsenlig för en vetenskapsakademi. Sedan 1820-talet har det första ledet i akademiens namn varit obsolet och endast angett dess ursprung från Lovisa Ulrikas huvudsakligen litterära samfund. Desto betydelsefullare visade sig med tiden akademiens genom sekreteraren förmedlade arv från Antikvitetsarkivet vara. Historia, antikviteter och »medailler» skulle vara akademiens lärdomsgrenar. Med antikviteter avsåg i varje fall den kunglige stiftaren och säkerligen också den äldsta ledamotsuppsättningen minnena från den klassiska forntiden och »historiska» minnesmärken såsom Isalalada, Mora stenar o.dyl. Därpå tyder både ordalydelsen av statuternas § 4 och akademiens arbete under de första åren. Den klassiska arkeologien var under senare delen av 1700-talet på väg att utvecklas till en vetenskap, medan motsvarande process för den nordiska fornforskningens del inträffade först efter 1830. Med verkliga »antikviteter», alltså med fornsaker och fasta fornminnesmärken, sysslade akademien mycket litet under sina första årtionden, vilket ämnena i den antikvariska tävlingen bäst visar. Alldeles omedveten om sin roll som Antikvitetsarkivets fortsättare var akademien inte, men det var

medaljer, historia och i mindre grad de »lärda språkens odlande» som den sysslade med fram till 1820-talet.

Akademiens tillbakadragna ställning och ringa betydelse efter Gustav III:s död visas bäst av det faktum att de insatser till fromma för historia och antikviteter, som gjordes under 1810- och 1820-talen, hade till upphovsmän personer som stod utanför akademien. Fornminnesvården höll på att gå riksantikvarien ur händerna. Genom sin passivitet hade akademien avvisat A. L. Stierneld och med honom en uppgift, som den skulle ha kunnat ägna sig åt, nämligen urkundsutgivningen. Nu blev det Samfundet för utgifvande av handlingar rörande Skandinaviens historia som tog hand om denna. Någon historisk akademi kunde akademien i fortsättningen inte bli.

Då Liljegren tillträdde den tredelade befattningen som sekreterare, riksantikvarie och garde des médailles inträdde en tydligt markerad uppräckning av akademien. Liljegren hade förutsättningar att kunna och försökte också ingjuta nytt liv i akademien med Antikvitetskollegiet som förebild. På alla områden av akademiens verksamhet syntes snart spåren av en ny inställning till arbetet. I akademiens historia är på sätt och vis gränsen mellan tiden före och efter Liljegrens tillträde till sekretariatet tydligare markerad än gränsen mellan Liljegrens tid och den Hildebrandska epoken. Liljegren hann inte verka i mer än elva år, medan Hildebrand ledde akademiens arbete i nära fyrtiotre år. Det samlade resultatet av den senares verksamhet måste därför helt naturligt bli mångdubbelt större och överskugga den förres försök. Hildebrand var också en mycket kraftigare natur, som på ett helt annat sätt än Liljegren dominerade akademien. Trots allt är det dock med Liljegren som vändningen i akademiens historia tar sin början.

KUNGL. VITTERHETS HISTORIE OCH
ANTIKNITETS AKADEMIENS HISTORIA
1837—1879

AKADEMIENS SAMMANSÄTTNING

Bror Emil Hildebrands över 42 år långa sekreterartid kan indelas i tre perioder efter museiflyttningarna 1847 och 1865. Vad akademiens sammansättning beträffar, finns endast en mer påtaglig gräns under denna tid, nämligen ett markerat skifte omkring 1847. Ett stycke in på 1870-talet börjar också en ny period, men brytningen är mindre tydlig än den på 1840-talet. En av de ledamöter, som hälsade Hildebrand välkommen i akademien 1837, kunde också avtacka honom 1879, nämligen Anders Fryxell. Flera kort efter Hildebrand invalda ledamöter fanns också allttjämt kvar då såsom C. J. Schlyter, P. E. Bergfalk och Sven Nilsson. Kontinuiteten var alltså stor.

Akademien behöll de första tio åren av Hildebrands sekreterartid ungefär samma utseende, som den haft under Liljegrens tid, ehuru åtskilliga nya ledamöter tillkom. De mest verksamma och intresserade i den uppsättning akademiledamöter, som mottog den nye sekreteraren, var Rosenblad, Brahe, Berzelius, Beskow och Järta (hedersledamöter) samt Brinkman, Adlerbeth, Wallmark och Strinnholm (arbetande ledamöter). Liksom under tiden kring sekelskiftet 1800 Svenska akademiens sekreterare Nils von Rosenstein hört till de ledande även inom systerakademien, kan det noteras, att Beskow och Berzelius nu förenade sekreterarskapet i en annan akademi med ett synnerligen aktivt uppträdande i Vitterhetsakademien. Under de mer än 30 år (1834—68), som Beskow tillhörde akademien, intog han där en framträdande ställning, och spåren av hans verksamhet är tydligt skönjbara bl.a. vid valen av nya ledamöter. Strinnholm synes ha varit en av de pålitligaste bland de arbetande ledamöterna, därigenom att han hela sin livstid var verksam i Stockholm, men några vetenskapliga insatser inom akademiens ram gjorde han inte.

Året 1847 var ett svart år såväl för det svenska kulturlivet i allmänhet som för akademien i synnerhet, ty då avled Geijer, Järta, Franzén, Brinkman och den gamle Rosenblad, som varit ledamot i

53 år. Året dessförinnan hade Tegnér dött, året därefter följde Berzelius. Av de tongivande från den »götiska» epoken kvarstod nu blott Schröder, Wallman och Rääf, vilken sistnämnde levde ända till 1872. Ingen av dem spelade någon direkt ledande roll, fast de hörde till de aktiva och intresserade medlemmarna. De nya ledamöter, som närmast följde Hildebrand i den arbetande klassen, hörde till kategorien utanför Stockholm bosatta. Periodvis kunde dock både bibliotekarien, sedermera ärkebiskopen H. Reuterdahl och den berömde zoologen och arkeologen professor Sven Nilsson vara närvarande i akademien, och båda hörde till de ur vetenskaplig synpunkt verksamaste ledamöterna. Nilsson var mycket aktiv, även då han vistades i Lund, och förde en livlig vetenskaplig korrespondens med Hildebrand. Bland de nya hedersledamöterna under början av 1840-talet fanns en, presidenten i Kommerskollegium C. D. Skogman, som var en mycket aktiv deltagare i akademiens arbete. Även under senare delen av detta decennium invaldes två verksamma hedersledamöter, nämligen dåvarande kabinetssekreteraren Ludvig Manderström och presidenten i Kammarkollegium G. A. Sparre. Särskilt den senare hörde under långa tider till de flitigaste besökarna av akademiens sammanträden och tog initiativ på flera områden. Två nya verkligt »arbetande» ledamöter tillkom också vid 1840-talets slut: riksarkivarien J. J. Nordström och språkforskaren och bibliotekarien Johan Erik Rydqvist. Den sistnämnde var trots sin sjuklighet nog den av dessa två, som mest bidrog till akademiens vetenskapliga aktivitet.

Under några år höll sig akademiens sammansättning oförändrad. Först 1853 medförde en avsevärd förnyelse. Av de nu tillkomna kan blott hedersledamoten, envoyén G. af Nordin och arbetande ledamoten, aktuarien i Riksarkivet R. Bowallius göra anspråk på att räknas till akademiens kärna. De under 50-talet ledande inom akademien var Beskow, Manderström, Skogman och Sparre (hedersledamöter) samt Strinnholm, Rydqvist, Nordström, Bowallius och under en kortare period Reuterdahl (arbetande ledamöter).

Under 1860-talet behöll akademien sitt utseende nästan helt och hållet oförändrat. Endast två hedersledamöter och tre arbetande ledamöter invaldes. Av de gamla avled Beskow visserligen först 1868, men han intog under sina sista levnadsår en mera tillbakadragen ställning. 1870-talet medförde däremot en begynnande förändring. Talrika nya och unga ledamöter tog inträde, och akade-

mien förnyades i något snabbare takt än förut. De, som mest deltog i akademiens arbete av de nyinvalda hedersledamöterna, var de båda förutvarande statsråden O. Fåhraeus och C. F. Waern. Bland de arbetande ledamöterna märkes två blivande riksantikvarier, Hans Hildebrand och Oscar Montelius, jämte flera andra kända vetenskapsmän.

FÖRSTE HEDERSLEDAMÖTER

Akademien fick med tiden en avdelning förste hedersledamöter, utsedda bland kungahusets medlemmar. Kronprins Oskar (I) var den förste som 1822 hedrades på detta sätt. Han deltog några gånger i sammanträdena under Hildebrands första sekreterarår. Man fortsatte sedan på den inslagna linjen genom att 1846 utse konprinsen (Karl XV) och prins Gustaf till förste hedersledamöter. Förslaget torde ha emanerat från Järta, som förde saken på tal i ett brev till Hildebrand med anledning av att det ifrågasatts att invälja prinsarna i Samfundet för utgifvande af handskrifter rörande Skandinavians historia. Sedan Vetenskapsakademien erbjudit prinsarna hedersledamotskap, ansåg Järta det absolut nödvändigt, att Vitterhetsakademien följde exemplet som en motvikt mot det naturvetenskapliga inflytandet.¹ År 1853 vederfors prinsarna Oskar (II) och August samma ära som sina äldre bröder. Efter Gustav III och före Gustav VI Adolf torde ingen kunglig person ha deltagit så flitigt i akademiens sammanträden och vetenskapliga arbete som prins Oskar. Karl XV var emellertid också intresserad för akademiens vetenskapliga domäner och besökte ofta museet oanmald.² Tilläggas kan, att kronprins Gustav (V) i sinom tid (1877) liksom sin far och sina farbröder utsågs till förste hedersledamot.

SVENSKA LEDAMÖTER

Efter den allmänna översikten av akademiens sammansättning under perioden 1837—79 följer här en granskning av de enskilda valen. Av akademiens protokoll utläses dels vilka namn, som stått på den förslagslista, som underställdes kungen, dels vilka namn, som samlat röster vid själva valet. Vill man veta mera om bakgrunden till invalen, och hur röstningen tillgått, lämnar Hildebrands brevväxling med ledamöterna ofta mycket detaljerade besked om

stämmningar och motsättningar. Frånvarande ledamöter kunde nämligen skicka in förslag och röstsedel, och då ett stort antal ständigt vistades på annan ort, tvingades sekreteraren till en livlig brev-växling. Förhållandet var analogt i Svenska akademien.³ Av de tryckta meddelandena om förslags avgivande framgår, att varje ledamot skulle lämna minst två förslag till varje ledigt rum i enlighet med § 29 i statuterna.⁴ Namnlistan ordnades därefter så, att den som fått de flesta förslagsrösterna sattes först. Man kunde alltså på detta stadium se ungefär vart vinden blåste. Hildebrand gav ofta tips om hur valet kunde tänkas utfalla. Han fick också ganska fria händer att efter behag förfoga över de insända voteringsedlarna. Som exempel kan anföras följande utdrag ur ett brev från L. A. Anjou den 22 mars 1862: »Men skulle någondera eller alla sedlarne icke öfverensstämma med din önskan om valets utgång, så är Du härmed bemyndigad att icke framlemna den eller dem Du ej vill hafva fram.» De i landsorten bosatta fann det ofta svårt att komma med förslag och avstod därför ibland från deltagande i valen.⁵ Själva röstningen var sluten, ty sedlarna skulle inte undertecknas men väl däremot kuvertet. Hildebrand kunde därför ibland lämna exakt besked om hur de i valet deltagande röstat. Brevskrivarna omtalar ofta i förväg i sina epistlar, vem de röstar på och varför. En kommentar till valen av svenska ledamöter låter sig alltså i de flesta fall väl göra.

Det första valet av arbetande ledamot efter Hildebrands eget inträde gällde professorn i laghistoria Carl Johan SCHLYTER 1837. Han efterträdde diplomaten och samlaren N. G. PALIN, vilken bodde utomlands, och som uppflyttades bland hedersledamöterna för att bereda plats åt en mera aktiv »arbetare».⁶ Valet var så gott som enhälligt, ty endast Wallmark röstade på kammarherre Bernhard Rosenblad. Med stor majoritet utsågs likaledes 1838 grevarna Jacob DE LA GARDIE och Gustaf LÖWENHIELM till hedersledamöter. Hildebrand betraktade utgången med tillfredsställelse och tillade, att invalet av Löwenhielm var »förmämligast» hans eget verk. Löwenhielm hade gjort akademien stora tjänster bl.a. genom att förmedla kontakt med utländska samfund.⁷ För De la Gardie hade Brinkman arbetat. I ett karakteristiskt brev ville han inte inlåta sig i den »äfventyrliga undersökningen af hans akademiska kunskaper» utan framhöll i stället hans dyrbara manuskriptsamlingar och nit för dessas allmänliggörande.⁸ Valet av Henrik REUTERDAHL, Hildebrands

gode vän, kommenteras av den invalde själv i hans memoarer. Akademien hade enligt hans skildring flera på förslag (B. Rosenblad, Bergfalk), men de flesta förenade sig med Brinkman, Beskow och Hildebrand om Reuterdahl, som var akademiens pristagare och just utgivit första delen av sin banbrytande svenska kyrkohistoria. Järta skulle ha tagit honom i försvar mot Mathias Rosenblads invändningar om hans bristande ortodoxi. Enligt Hildebrands samtida uppgift vägde det ungefär jämnt mellan Reuterdahl och Bergfalk.⁹ De närmast därpå följande valen av professorerna P. E. BERGFALK och Thomas JÄRTA, Hans Järtas äldste son, kan ej belysas lika ingående. Här kan blott meddelas, att de valdes med mycket stor majoritet, och att de tidigare samlat ströröster. Jag anför också följande citat ur Hildebrands brev till Schröder efter valet av den sistnämnde: »Ingen frånvarande röst inkallades på det ingen skulle misstänka att någon intrig var å färde.» Det var känsligt att invälja en son till en ledamot.¹⁰

För att bereda ytterligare plats för nya, verksamma ledamöter uppflyttades 1838 på Berzelius' förslag Tegnér i den honorära klassen, följd 1839 av kanslerssekreteraren af Tannström. Denne utgjorde ett känsligt fall, eftersom han ej tagit inträde (inv. 1826) och därför borde uteslutas enligt de nya bestämmelserna av 19/6 1839, vilka innebar, att en arbetande ledamot måste ta inträde eller insända ett inträdestal inom ett år efter valet. Bestämmelsen syftade, liksom omplaceringen av personer i hög samhällsställning, till att aktivisera akademien.¹¹ Zoologen Sven NILSSON samlade stor majoritet, då han invaldes 1841, liksom året därpå kyrkoherden och folkvisesamlaren A. A. AFZELIUS och orientalisterna C. J. TORNBERG. Det var Nilssons nyutkomna betydelsefulla arbete *Skandinaviska Nordens ur-invånare*, som närmast föranledde hans inval. Brinkman utropade: »Urinvånaren!! Hoppas jag utan lott och byte — Urinvånaren har legat mig ömt om hjertat, allt sedan jag lärt känna hans verk.» Endast ärkebiskopen af Wingård och Schröder röstade på andra. Den senare ansåg, att Nilsson var en dilettant på det historiska området.¹² Tornberg var redan korrespondent, därtill utsedd 1840 på Schröders förslag, fast Hildebrand och Järta redan då ansett, att han borde ha ett rum bland ledamöterna på grund av sina tjänster åt akademien. Han sysslade nämligen med bestämning av de kufiska mynten i Myntkabinettet.¹³ Valet av två hedersledamöter 1842 vållade Järta en del huvudbry, då han fann det svårt att uppgä

två förslag till varje rum. Statsrådet Albrecht IHRE och presidenten C. D. SKOGMAN blev valda, medan strörorster tillföll August von Hartmansdorff samt de av Järta lancerade greve G. Trolle-Bonde och författaren, generaldirektör Claes Livijn.¹⁴

Först efter två år blev åter ett val aktuellt, då det gällde att utse efterträdare till Jacob Adlerbeth. Det blev ett av de mer dramatiska och diskuterade valen i akademiens historia. Professorn i grekiska i Uppsala, V. F. PALMBLAD, mera känd som bokförläggare och författare, segrade med fem röster mot fyra för löjtnanten och kammarherren Henning Hamilton och fyra för bibliotekarien A. I. Arwidsson. Hildebrand hade starka sympatier för Hamilton, som han ansåg vara den lämpligaste kandidaten, vilken gav de bästa löften om aktivt arbete. För hans inval talade hans prisskrift och hans sekreterarskap i Krigsvetenskapsakademien. Järta förde förslagsvis fram bl.a. Bernhard Rosenblad, som också hade en anhängare i sin släkting »gubben Rosenblad». Denne kallade till sig Hildebrand och yttrade under samtalet om Hamilton »han är ock min släkting — men han synes hafva blifvit rabulist», varmed åsyftades Hamiltons arbete i en representationskommitté. Järta var rädd för att ett val av Hamilton skulle anses »som en dyrkan af den uppgående solen» (den nyligen på tronen uppstigne Oskar I som Hamilton stod nära).¹⁵ Beskows kandidat var Palmblad. Berzelius föredrog också denne med följande motivering: »Emellan de två designerade, grefve Hamilton och Professor Palmblad, synes mig svårt att ett ögonblick balancera, då man besinnar hvad den sednare redan utgifvit i tryck, som till det mesta omfattar föremål tillhöriga Vitterhets-Academien. Den förre är en aktningvärd Amatör och blir troligen aldrig annat. Han passar således mera i Classen af Hedersledamöter».¹⁶ För Palmblad röstade alltså Beskow, Berzelius och ärkebiskopen af Wingård samt de båda i akademien ganska nya hedersledamöterna Ihre och Skogman. De senare hade tydligen inte bestämt sig i förväg för vem de skulle rösta på utan bad att få se Beskows röstsedel och röstade på samma person som denne. Hildebrand och Järta var missbelåtna med utgången, ty de ansåg Palmblad vara en »bokmakare», som var ytterst okunnig i svenska historien. Geijer hörde till dem, som röstade på Arwidsson, ehuru han ej var obenägen för Hamilton.¹⁷

Kort härefter valdes enligt ärkebiskopens förslag det gamla kammarrådet L. O. FÄGERSTEN enhälligt till hedersledamot. Valet blev en ren dekoration, ty Fägersten, som var en flitig boksamlare, tog

aldrig inträde och avled redan 1847 vid 72 års ålder. Nästa val av arbetande ledamot, av den nyutnämnde riksarkivarien, den finländske juristen Johan Jacob NORDSTRÖM 1847 gick lugnt till. »Sällan var väl den bäste så lätt funnen som vid detta tillfälle.»¹⁸ Detta hindrade inte att ströröster tillföll andra. Helt enig var akademien aldrig ifråga om val av arbetande ledamöter. Samma år var man likaledes nästan helt enig om att landshövdingen på Gotland, den ivrige samlaren av fornsaker, M. S. VON HOHENHAUSEN och »den kunnige, snart uppåt stigande» friherre Ludvig MANDERSTRÖM borde ihåggkommas som hedersledamöter.¹⁹ Samtidigt lyckades Hildebrands kandidat till arbetande klassen från 1844 samla en ordentlig majoritet till platsen efter Franzén. Sekreteraren fick alltså sin vilja fram, men Berzelius fick rätt i sin spådom om HAMILTONS insatser för akademien. Även 1848 skulle två hedersledamöter och en arbetande väljas. Tydliga partier kunde denna gång urskiljas, och det är intressant att se hur politiska hänsyn inte så sällan togs vid dessa val. Den urkonservative Rääf lancerade nämligen sin släkting och ungdomsvän August von Hartmansdorff, vilket Hildebrand ogillade, då den konservative politikerns motståndare i riksdagen kunde av ett eventuellt inval retas att neka akademien anslag. »Aldraminst under en Riksdag bör man göra *politiska* val» var hans syn på saken. Många med Beskow i spetsen ville ha skalden J. D. VALERIUS med tanke på »hans fyndighet att uppgifva medaljförslag». Han blev också en av de valda hedersledamöterna. Den andre var G. A. SPARRE, »en i historiska ting erfaren och sjelf forskande man», om vars inval de flesta varit eniga.²⁰ Att välja den arbetande ledamoten (efter Brinkman) var svårare, vilket visas av utgången. Beskows kandidat, bibliotekarien Johan Erik RYDQVIST, segrade nämligen med nio röster mot åtta för expeditionsskreteraren W. Gynther, Hildebrands val. Gynther hade gjort antikvariska undersökningar och förstod sig även på mynt, medan Rydqvist, akademiens pristärogare, enligt Hildebrands mening på grund av sin sjuklighet inte skulle bli till så stort gagn. Schröder hade avgjort valet genom att sadla om och rösta på Rydqvist, i avsikt, menade Hildebrand elakt, att få »en stol bland de aderton.»²¹

Nästa val, 1851, hade samma karaktär som valet av Fägersten. Denna gång gällde det diplomaten G. D. LORICHS, som föreslogs av Manderström, inte utan sidoblickar på den stora myntsamling han hopbragt.²² En ny uppflyttning företogs, då 4/1 1853 Samuel Grubbe

och Henrik Reuterdahl avancerade till hedersledamöter. De samma år förrättade valen gav inte anledning till några större kontroverser. Ärkebiskopen H. O. HOLMSTRÖM blev hedersledamot och P. D. A. ATTERBOM något senkommet arbetande ledamot vid det första valet. Atterboms inval gagnade föga akademien, då han ej tog inträde och avled redan 1855. Nästa gång segrade i den honorära klassen, greve G. TROLLE-BONDE och envoyén G. AF NORDIN, båda samlare (den förre av konst, den senare av mynt), i den arbetande, professorn i grekiska, den kände konsthistorikern C. G. BRUNIUS och aktuarien, sedermera riksarkivarien Robert BOWALLIUS. Af Nordin föreslogs av sin förman Manderström.²³ I det sista valet 1853 erhöll kyrkoherden i Klara församling, Josef WALLIN, majoritet med sex röster mot fyra för Arwidsson plus flera strörröster på andra personer. Wallin hade fått röster tidigare, men Hildebrand var ej så förtjust i honom, då han enligt hans mening hade alltför många uppdrag för att kunna vara akademien till nytta.²⁴ Han var inte så ung heller (67 år). Wallins förespråkare betonade emellertid hans latinkunnighet, men i det hänseendet ansåg sekreteraren lektor Gustaf Rabe vara överlägsen. Tornberg hade däremot vissa invändningar mot Rabe, ty han fann »classiciteten» redan väl representerad och Rabe inte så utmärkt framstående. Bowallius' inval gav tydligen anledning till betänkligheter på en del håll på grund av hans relativa ungdom (36 år), men det framförda skälet till betänkligheterna är något vagt, nämligen »att de äldre draga sig tillbaka och söndring uppstår inom Akademien».²⁵ Visserligen gällde de närmast föregående valen äldre personer, men det var dock inte många år sedan Hamilton invalts vid 33 års ålder.

Nästa val förrättades i november 1855. Statsrådet, senare biskopen L. A. ANJOU och den kände botanikprofessorn Elias FRIES hedrades med inval i den honorära klassen, medan historikern F. F. CARLSON gjorde sitt intåg i den arbetande. Hildebrand var inte så »hogad» för den senare utan talade igen om lektor Rabe. Reuterdahl svarade, att Carlson knappast kunde förbigås, och att han kunde göra nytta i riksdagen.²⁶ Två år senare invaldes RABE med sex röster mot en för professor Abraham Cronholm. År 1858 uppflyttades först Hamilton, varefter inte mindre än två hedersledamöter och tre arbetande ledamöter invaldes på en gång. Den gamle medicinprofessorn Israel HWASSER, myntsamlaren, expeditionschefen C. F. MEINANDER, professorn i historia, W. E. SVEDELIUS och akademiens båda amanuen-

ser C. G. STYFFE och G. E. KLEMMING, senare bågge bibliotekschefer, var de utvalda. För Meinander talade hans samling och av Hwasser väntade sig sekreteraren »ett vackert inträdestal», en förväntan, som icke sveks. Valet av de arbetande ledamöterna hade varit svårare. Klemming kom in först sedan lottning verkställdts mellan honom och Cronholm, då båda fått lika antal röster. Röstetalet var mycket jämnt för de fyra första, trots att Hamiltons uppräckning tydligen skett med biavsikten att göra valet lättare genom att öka antalet lediga platser. Svedelius hade anhängare i alla partier, medan Cronholm, som var en »underlig kurre», inte hade så stora sympatier. Hildebrand undrade dock, om han kunde förbigås, sedan han fått Svenska akademiens guldmedalj. Klemming ville Hildebrand gärna fästa vid akademien, då han var den ende, som kunde överta vården av samlingarna, men då måste Styffe också väljas, eftersom han var äldre som amanuens. Det sades dessutom, att Vetenskapsakademien ämnade välja in honom, och det skulle se illa ut om inte akademien hann före.²⁷

År 1859 skulle en av de tre lediga platserna bland hedersledamöterna tillsättas. Beskow pläderade ivrigt för den fornminnesintresserade »göten», prosten G. W. Gumaelius i Örebro, som arbetat för akademierna i statsutskottet, men när det kom till kritan hade en omsvängning skett, och det blev excellensen Louis DE GEER, som segrade i lottning med biskop C. Fahlerantz. Gumaelius fick bara en röst. Hildebrand intog själv denna gång en vacklande hållning.²⁸ Vid nästa val av hedersledamöter, 1862, kom däremot GUMAELIUS in liksom hans kollega FAHLCRANTZ, medan i den arbetande klassen Strinnholm efterträdades av professorn i nordiska språk i Uppsala Carl SÄVE, korrespondent sedan 1859. Den dåvarande ecklesiastikministern C. J. Thyselius hade inga sympatier hos Hildebrand, men fick dock sex röster mot de invalda prästernas åtta och sju. Både Hamilton och F. F. Carlson ansåg »det vara nyttigt för Akademien att inom sig hafva Departementschefen.»²⁹ Samma år togs äntligen CRONHOLM in i församlingen.

Valet av historikern C. G. MALMSTRÖM 1864 var nästan enhälligt, medan vid valet 1870 meningarna var delade, ty skalden C. W. BÖTTIGER fick sex röster mot lektor C. V. Thams fem (jämte stänkröster på andra personer). Hildebrand ansåg Böttiger vara ett gott val, då han representerade både vitterheten och historien.³⁰ De vid samma tillfälle valda hedersledamöterna blev den fornminnesin-

tresserade greve Gustaf VON ESSEN och f.d. statsrådet Olof FÅHRAEUS. År 1871 blev professorn vid Konstakademien F. W. SCHOLANDER utsedd till Rabes efterträdare. Hans närmaste konkurrent var lektor Tham, som vid det i januari nästa år förrättade valet efter Afzelius likaledes blev utslagen, denna gång av C. T. ODHNER. Hildebrand önskade denna utgång, ty, framhöll han, dels var Tham stendöv, dels saknade han Odhners litterära förtjänster.³¹ Utgången av valet 26/11 1872 var däremot en svår missräkning för sekreteraren och hans vänner. Den invalde, förutvarande antikvitetsintendenten, friherre Gabriel DJURKLOU var enligt Hildebrands stränga krav »en dilettant, utan vetenskapligt värde och anseende», vilken i sin ämbetsutövning visat prov på en egennytta, som väckt förargelse i riksdagen. Hildebrands bedömning av Djurklou var alltför hård och betingades av motsättningar mellan dem ifråga om fornminneslagstiftningen.³² Att Djurklou med endast en röst slog ut Hildebrands son Hans bekymrade honom mindre, »ty han är ung och kan nog komma fram en annan gång.» Det bör dock ha retat honom, att Nilssons utlovade röst för Hans uteblev. Själv röstade Hildebrand på adjunkt P. A. Säve, bror till Carl Säve, som hade varit antikvitetsintendent före Djurklou. Hildebrand misstänkte också, att bakom demonstrationen mot honom låg förargelse över att Klemming inte kunde få behålla sin sinekurbefattning som amanuens vid akademien. Han var sedan 1865 chef för Kungl. biblioteket. Naturligtvis är detta inte omöjligt, men vissare är att valet var ett led i den pågående striden i fornminnesfrågan.³³ Vid nästa val, 1874, gick mycket riktigt Hans HILDEBRAND in med stor majoritet. Samtidigt erhöll den antikvariskt aktive godsägaren och amatörfilologen Peter VON MÖLLER och ärkebiskop Anton Niklas SUNDBERG hedersledamotskap. År 1876 kom turen till generalen och excellensen Oskar BJÖRNSTJERNA och förutvarande statsrådet C. F. WAERN d.y. Den senare drog en vinst i lottning med sin företrädare som finansminister G. af Ugglas. Rörande lämplig kandidat till den lediga platsen i arbetande klassen rådde till en början delade meningar, men man samlade sig så småningom kring estetikprofessorn Gustaf LJUNGGREN.³⁴ Hans Forssell, som varit påtänkt, fick stå över ännu en gång, medan i stället Oscar MONTELIUS tog sitt inträde i församlingen 1877. Nästa år invaldes åter en biskop, Lars LANDGREN, till hedersledamot samtidigt med att FORSELL lyckades vinna majoritet. Landgren hade inlagt stora förtjänster om Hälsinglands fornminnen och folkspråk och Forssell

intog enligt en yngre akademiledamot »första rummet bland våra historiska kandidater, i synnerhet om man äfven tar den formella, vittra sidan i betraktande».³⁵ Under Hildebrands sista år som sekreterare tillfördes akademien slutligen professor Esaias TEGNÉR d.y. och lektor A. G. AHLQVIST, den förre som en välbehöflig representant för orientalistiken.³⁶ De tre sista under Hildebrands tid invalda arbetande ledamöterna tog inträde först efter sekreterarskiftet.

Av hedersledamöterna var det ganska många, som aldrig tog inträde nämligen af Tannström, Fägersten, Lorichs, Trolle-Bonde, Fries, Meinander, Fahlerantz och von Essen, av de arbetande en, Atterbom. Både detta faktum och den under senare år påvisbara långsamheten i inträdestagandet gjorde den arbetande akademien mindre än dess numerär lät påskina.

Innan en systematisk undersökning av de olika vetenskapernas representation i akademien företages bör kanske några ord sägas om dem, som inte lyckades bli medlemmar av församlingen. Somliga har redan skymtat i ovanstående redogörelse, t.ex. kammarherre Bernhard Rosenblad. Den gamle Mathias Rosenblads inflytande och kandidatens egen kunnighet räckte inte till för att skaffa honom en plats. Som ett slags testamente anbefalldes den 89-årige Rosenblad sin brorson till inval i akademien på följande rörande sätt: »53 år Ledamot i Witterhets Akademien skulle det för mig blifva en tillfredsställelse at se efter mig mitt Namn i et Sällskap jag alltid älskat.»³⁷ Järta ansåg emellertid, att den yngre Rosenblad var »en otreflig och föga aktad person» och Hildebrand fruktade hans »bråk». Bernhard Rosenblad var samlare men också arkivtjuv i Kammararkivet.³⁸ A. I. Arwidsson, Kungl. bibliotekets chef, stod också många gånger på förslag och fick röster men utan avsedd verkan, ty han hade likaledes motståndare inom akademiens ledning. Hildebrand säger själv i ett brev till Tornberg den 25/1 1848, att »Arwidsson innehar en plats, som berättigar honom till ett rum i Akademien; men hans litterära verksamhet har i mitt tycke för mycket egenskap af fabrikat». Andra epitet som Arwidsson fick uppbara var »bokmakare» och »charlatan».³⁹ Även Reuterdaahl menade, att Arwidsson hade »ett slags anspråk» på att bli invald, och hans företrädare som bibliotekarie P. A. Wallmark kunde inte förstå varför Arwidsson inte hade några gynnare inom akademien.⁴⁰ Expeditionssekreteraren, sedermera landshövding W. Gynther hade inte sådana hinder på sin väg till en plats i akademien, utan i hans fall

torde det uteblivna ledamotskapet bero på att han inte var nog känd. Politiska skäl motverkade August von Hartmansdorffs inval. Trots ivrigt arbete av hans meningsfränder fick han aldrig tillräckligt många röster för att bli vald. »Gjör den mångkunnige hedersmannen sluteligen en välförtjent hugnad att vid nästa val, om han det öfverlever, kalla honom till Acad^s hedersledamot!» utropade Rääf i ett brev till sekreteraren den 5/11 1856. Lektor C. V. Tham figurerade som kandidat vid flera val liksom ceremonimästaren, friherre A. W. Stiernstedt. Den senare var inte föremål för någon större beundran från sekreterarens sida, men uppskattades desto högre av Nilsson, som kallade honom »Sveriges ende numismatiker» med udden riktad mot Hildebrand, som själv måste anses som i första rummet numismatiker. Stiernstedt hade vunnit akademiens pris 1857 och i dess *Handlingar* publicerat sin prisavhandling, varför han i analogi med vad som tidigare skett borde ha kommit i åtanke. Statuternas § 27 anbefalldes pristagare till inval i den arbetande klassen.⁴¹

Den bäst representerade vetenskapen, om man utgår från de nykomna arbetande ledamöterna 1837—79, är historien, som har mer än en tredjedel av platserna, medan antikviteterna endast har en dryg sjundedel. Övriga rum intages av språkmän, både orientalister, klassiker och nordister, samt några företrädare för de sköna konsterna i form av vitterhet och konsthistoria. Numismatiken representeras av sekreteraren själv, av orientalisten Tornberg jämte åtskilliga samlare i hedersledamotklassen. Alla historiker av större betydelse blev invalda: Carlson, Malmström, Odhner och Forssell, Styffe, Bowallius, Cronholm, Svedelius, Ahlqvist och de juridiskt inriktade Schlyter, Bergfalk, Thomas Järta och Nordström. Hit bör också räknas Reuterdahl. Samtliga Uppsalaprofessorer i historia finns med i akademiens matrikel, ja går man tillbaka till 1786 saknas endast C. F. Georgii. De lundensiska historieprofessorerna är inte så väl representerade, ty av dem saknas både Sjöborg, de mindre betydande Erland och Ebbe Bring samt N. Tengberg. Varför Sjöborg fick stå utanför har framgått tidigare.⁴² Tengberg avled vid ganska unga år, förmodligen förklaringen till att han ej blev akademiledamot.

Antikviteterna hade åtskilliga odlare i landsorten men få företrädare på det akademiska planet förrän mot slutet av Hildebrands tid, då Hans Hildebrand och Montelius börjat verka och samlat en skara elever kring sig.⁴³ De verksamma arkeologerna fanns i stället

i korrespondentklassen. Att inte en eller annan av dessa med undantag av Djurklou fick avancera till arbetande ledamot kan förefalla egendomligt och berodde på sekreterarens stränga krav på vetenskaplighet.⁴⁴ Nilsson föreslog redan 1871 Montelius till ledamot med motiveringen »att omsider en verklig antiqvarie inväljes». Han förklarade akademiens uraktlåtenhet att invälja arkeologer med fornforskningens tidigare hypotetiska karaktär, vilken ursäkt numera inte gällde.⁴⁵ I den gamla uppsättningen ledamöter från före 1837 fanns Schröder, Wallman, Rääf och Adlerbeth, som samtliga kan betraktas som fornforskare, varigenom antalet antikvariska ledamöter något höjes. Historikerna var dock fler. Bland hedersledamöterna fanns det flera med antikvariska intressen, men dessa yttrade sig mestadels i form av samlingar (Meinander, Lorichs). Den ende arkeologiskt verksamme bland dem var von Möller.

Vad som alldeles saknas bland de arbetande ledamöterna är företrädare för klassisk arkeologi och egyptologi, vilka som vetenskaper framträdde tidigare än den nordiska fornkunskapen, och som förut inte saknat representanter i akademien. Under Hildebrands sekreterartid är det endast den gamle Palin, som företräder dessa vetenskaper bland de ordinarie ledamöterna. Akademiens ljumma intresse för egyptologi blev t.o.m. föremål för anmärkningar i pressen 1843. I en artikel i Svenska Minerva, föranledd av frågan om vad som skulle ske med Palins samlingar efter hans död, anklagades akademien i satiriska vändningar för försummelse beträffande såväl Palin och övriga svenska egyptologer som den egyptologiska vetenskapen i allmänhet.⁴⁶ Artikelns delvis uppenbara felaktigheter lämnade inte Hildebrand någon ro, förrän han snäst till »den okunnige belackaren». Enligt hans åsikt var insändaren av artikeln, som dolde sig bakom pseudonymen »Boråsaren», ingen annan än kapten B. Cronstrand, en hetlevrad person, som alltid befann sig i konflikt med sin omgivning.⁴⁷ Anledningen till hans ovilja mot akademien ansåg Hildebrand vara »att Akademien alltför länge dröjt att kalla honom till Ledamot. Må han först visa sig som vetenskapsman och författare. Hans mätningar och teckningar kunna måhända påkalla uppmärksamhet af Fria Konsternas Akademi, men icke böra de öppna vägen till W.H. och Ant. Akademien».⁴⁸ Huruvida Cronstrand var författare till Minervaartikeln eller ej, blev aldrig riktigt klart av hans skrivelser under eget namn i andra tidningar. Rosenblad hutade emellertid åt J. C. Askelöf, Minervas utgivare, vilket

inte hindrade denne från att införa en utförlig fortsättning, som var mindre raljerande men vrängde till Hildebrands försvarsargument. Artikelförfattaren påpekade, att han endast ytligt kände den egyptiska arkeologien, men att denna hans kännedom var tillräcklig för att han skulle förstå dess betydelse för den allmänna kulturen. Akademien var ju antikviteternas officiella företrädare i Sverige och hade ansvar för att inte egyptologien försumrades i vårt land, när andra länder som England och Preussen lade ner stora summor på dess främjande. Hildebrand hade nämligen till akademiens försvar hävdad, att de egyptiska antikviteterna inte hade samma intresse och betydelse för Sverige och enkannerligen akademiens samlingar som för Sydeuropa, vilket »Boråsaren» alltså ogillade. Hildebrand kommenterade skrifterna i ett brev till C. J. Thomsen den 14/10 1843: »Det hela stannar vid den beskyllningen att den egyptiska archaeologien icke nog studeras här i landet; liksom Akademien skulle kunna framtrolla Egyptiska fornforskare». ⁴⁹ Cronstrands beskyllningar mot akademien var naturligtvis överdrivna men inte helt oberättigade. Det fanns inga svenska egyptologer och inte heller några klassiska arkeologer men alldeles omöjligt att »framtrolla» några hade det kanske inte varit. Sverige hade traditioner att försvara i fråga om studiet av de egyptiska fornminnena. ⁵⁰

Klassisk och orientalisk språkvetenskap hade i motsats till arkeologien en större representation i akademien, ty skickliga latinare hade den behov av för inskriftsarbetet, och man såg därför till att sådana invaldes. Det innebar emellertid inte, att man vände sig till universiteten, utan man tog dem på närmare håll i Stockholm. Ingen professor i latin invaldes under Hildebrands tid men väl flera tidigare. Orientalister behövdes för de kufiska myntens tolkning, och man försökte därför alltid ha en sådan i församlingen (Sjöbring, Tornberg, Tegnér d.y.). De nordiska språkens talesmän var Rydqvist och Sæve. Vitterheten slutligen företrädades av de vid relativt hög ålder (63 år) invalda Atterbom och Böttiger.

Någon succession av forskare med samma ämnesinriktning vid uppkommen ledighet har jag inte kunnat spåra. I de fall den förekommer är den slumpens verk. Tydligt är dock, som även framgått av det föregående, att man försökte tillgodose de olika vetenskaperna inom akademiens sfär. En representant för de sköna konsterna fanns sålunda under hela 1800-talet från L. Masreliez (1803—10) över L. Grandel (1813—36) och F. Westin (1836—62, omedelbar succession)

till F. Scholander, betingad av akademiens funktion som »medalj-akademi».

Ett tema i Hildebrands betraktelser kring valen av ledamöter är problemet att aktivisera akademien. Personer, som hade många uppdrag att sköta, ansåg han olämpliga som kandidater (Wallin, B. Rosenblad).⁵¹ Likaså uttryckte han under 1840-talet flera gånger sin önskan om val av en Stockholmsbo »på det Akademiens sammankomster icke må dö ut.» — »Det säkraste sättet att upplösa Akademien är emellertid att välja dess Ledamöter i landsorterna.»⁵² De sju närmast efter Hildebrand själv invalda arbetande ledamöterna var inte bosatta i Stockholm, vilket gjorde problemet särskilt aktuellt 1844. Inte heller detta år valdes en stockholmare utan upsaliensaren Palmblad. De följande arbetande ledamöterna var däremot bosatta i huvudstaden, och fördelningen mellan Stockholm och landsorten blev i fortsättningen jämnare, ehuru även senare just egenskapen av stockholmare framhävdes som något positivt vid förslag till inval.⁵³ Hedersledamöterna, som tidigare utgjorts av höga ämbetsmän, alltså oftast stockholmare, var numera inte alltid att räkna på, då dit hörde godsägare och diplomater såsom De la Gardie och Löwenhielm, biskopar och även professorer. Av universitetsstäderna är Uppsala totalt (från 1786) bättre företrätt i akademien, men det är att märka, att övervikten för Uppsala faller på tiden före Hildebrand. De mera framstående universitetslärarna i ämnen, som hörde till akademiens sfär, liksom enstaka lysande representanter för naturvetenskap och medicin fann vägen till Vitterhetsakademiens sessioner. Av berömda lundensare saknas egentligen bara C. A. Hagberg och C. A. Agardh, men de var båda verksamma på områden, som låg utanför akademiens intressen och dess platser var ju begränsade. Agardh var dock på förslag.

Mer än hälften av de arbetande ledamöterna var professorer; de allra flesta redan vid invalet, medan de övriga var knutna till akademiens samlingar, riksarkivet eller något av de tre stora biblioteken. Två lektorer och två kyrkoherdar finns också med i församlingen. Hamilton är den ende, som faller utanför ramen, men så flyttades han ju snart upp i den honorära klassen. De »lärda verken» har de flesta men inte alla sina chefer bland akademiens ledamöter. Som tidigare framgått, ansågs en sådan samhällsställning åtminstone efter 1800-talets mitt predestinera till ett rum i akademien. Riksarkivets chef 1795—1822 C. Adlersparre saknas emellertid liksom

Kungl. bibliotekets vid samma tid P. Malmström, vilket nog hade sina speciella skäl (se s. 40), och som redan omtalats, A. I. Arwidsson. Uppsala universitetsbiblioteks ledare före Styffe C. J. Fant hör liksom Lundabibliotekarierna G. Sommeliu, A. Lidbeck m.fl., delvis obetydliga personer, till dem, som stått utanför akademien. En jämförelse mellan den äldre tiden och den Liljegren-Hildebrandska visar, att professorer och lärda verkschefer har en mycket stor övervikt under den senare epoken. Övriga under den Liljegren-Hildebrandska tiden invalda, som hör till andra kategorier, utgörs av tre lektorer, tre kyrkoherdar och de tre fristående Hamilton, Strinnholm och Rääf, som ej går att placera i någon grupp. En enda representant för de under äldre tid även i den arbetande klassen så talrika ämbetsmännen finns, nämligen af Tannström. Professorerna är visserligen i majoritet även under akademiens första årtionden, om hänsyn tas till de talrika titulärprofessorerna, men en utveckling från en församling av ämbetsmän mot en av professorer är ändå fullt tydlig. Tack vare hedersledamotklassen utgjorde dock ämbetsmännen alltså en stor del av akademiens numerär även efter 1800-talets mitt.

Hedersledamotklassen utgjordes i början av höga ämbetsmän. Akademiens statuter anbefallde till denna klass »de herrar och män, som förena kärlek för lärdom med insigter men hvars embeten och kall ej tillåta dem at så trågt följa Academiens sammankomster» (§ 26). Någon mera markant förändring häri kan ej märkas, utan akademien invalde förgrundsfigurer ur landets politiska liv, kyrkliga dignitärer samt förmögna privatmän med intresse för arkeologi, numismatik och historia. Samlarna blir dock med tiden fler procentuellt sett, medan politikerna minskar i antal. Enligt en ledamots mening borde hedersledamotklassen bestå av mecenater.⁵⁴ Efter 1820 hedrades också enstaka lysande lärde inom andra vetenskaper såsom Berzelius, Fries och Hwasser. De invalda lägre ämbetsmännen var i de allra flesta fall samlare eller antikvariskt verksamma. Ecklesiastikministrarna invaldes ofta, men många namn saknas dock (från 1840: Heurlin, Silfverstolpe, Genberg, Thyselius; från tiden före departementalreformen Hartmansdorff). Silfverstolpe hade inga sympatier hos sekreteraren på grund av sitt lama sätt att sköta Riksarkivets och akademiens lokalfråga.⁵⁵

Akademien hyste många konservativa medlemmar, och ledningen d.v.s. sekreteraren, var en arg vedersakare till allt vad liberaler hette.

Man kan därför knappast vänta sig att finna några utpräglad liberala politiker i sällskapet, men det är att observera att inte heller alla konservativa släpptes in. Lika stor hänsyn togs under Hildebrands tid inte till det yttre anseendet eller politiska inflytandet trots Rääfs önskemål i den vägen, vilket var en följd av de ändrade tiderna. Rääf hyllade den valprincipen, att avseende mer skulle fästas vid »sammhällsanseendet» än vid »den yttersta lärdom», detta för att skänka akademien yttre glans.⁵⁶ Sekreteraren, som annars gillade Rääfs åsikter, höll i detta fall inte med honom. Den kyrkliga avdelningen bland de honorära ledamöterna företrädades av flera biskopar och kyrkoherdar med antikvariska intressen. Samtliga ärkebiskopar från 1786—1879 har haft säte i akademien.

Det kan vara intressant att se, vilka av Vitterhetsakademiens ledamöter, som tillhörde de båda andra stora Stockholmsakademierna, Svenska akademien och Vetenskapsakademien. Påfallande är, när det gäller Svenska akademien, hur lika sammansättningen är. Utmärkta representanter för naturvetenskaperna och »excellenser» är de samma i båda akademierna. Berzelius, Fries, Hwasser, Ihre, Manderström, Skogman och De Geer har samtliga haft säte i båda akademierna.⁵⁷ Det är inte många kulturpersonligheter (Agardh, C. A. Hagberg, Thomander, Lehnberg för att nämna några), som suttit bland de aderton men inte i systerakademien, fränsett då de i Svenska akademien invalda andrarangsskalderna. Särskilt påtaglig är kongruensen mellan akademierna årtiondet före 1846—47 med Beskow, Järta och Geijer som förgrundsfigurer. Vetenskapsakademien hade 1821—1904 en klass för lärdom i allmänhet. Även här föreligger en långt gående överensstämmelse med Vitterhetsakademiens personuppsättning. De allra flesta av de sexton ledamöterna i denna klass av Vetenskapsakademien återfinns i Vitterhetsakademiens matrikel. Att överensstämmelsen med Samfundets för utgifvande af handskrifter rörande Skandinavians historia ledamotsförteckning likaledes är stor, förvånar inte med hänsyn till det stora antalet historiker i akademien.

En undersökning av de arbetande ledamöternas ålder vid invalet i akademien ger anledning till några reflexioner. Det visar sig nämligen, att de nya ledamöterna är ganska unga. Medelåldern för de under Hildebrands tid invalda ligger vid 44 år med 31 (Hildebrand) och 67 (Wallin) som de båda motpolerna. Andra, som vid unga år gjorde sitt inträde, är akademiens tjänstemän Hans Hildebrand (32),

Montelius (34) och Klemming (35) samt Hamilton (33) och Tornberg (35). Genomsnittsåldern för nyinvalda var densamma under Liljegrens tid, medan den för hela den föregående epoken ligger rätt så mycket högre (50 år), ehuru även då en del »ungdomar» invaldes. Rekordet innehas av Tihleman (25), därnäst kommer Flintenberg (31) och Adlerbetharna, far (35) och son (33). Genomgående var alltså sekreterarna unga med undantag för Hallenberg och Rutström. Den honorära klassen däremot gör skäl för namnet den äldre, ty genomsnittet ligger här vid ungefär 60 år med enstaka fall av invalda fyrtioåringar. Utmärkande för den honorära klassen är att dessa yngre personer hör till »statsrådsgruppen» såsom De Geer (41) och Sparre (46). Den äldste invalde under Hildebrands tid var Trolle-Bonde, som var 80 år, men rekordet innehas av Pehr Tham, som var nära 81 när han invaldes 1818. Akademiens äldre historia visar ett lägre genomsnitt, då många av de politiskt ledande personligheterna invaldes vid ganska unga år, såsom Wetterstedt vid 34 års ålder och Lars von Engeström vid 38. Beskow (38) hör också till denna kategori.

Medelåldern på akademiledamöterna vid olika tidpunkter blev naturligtvis avsevärt högre, då många av dem uppnådde mycket hög ålder. För att ta ett exempel, kunde vid Hildebrands avgång som sekreterare de fyra ledamöter, som då ej uppnått 40 års ålder (E. Tegnér d.y., Forssell, Montelius, H. Hildebrand), ej uppväga de fem, som var över 80 (Fåhræus, Fryxell, Schlyter, Bergfalk och Nilsson, som var 92), allrahelst som fyra av 80-åringarna tillhörde den arbetande klassen. Genomsnittsåldern blev därför 62 år. Akademiledamöternas genomsnittsålder var naturligtvis inte utan betydelse för akademiens verksamhet. En ungdomlig ledamotsuppsättning kunde med skäl väntas vara aktivare.

UTLÄNDSKA LEDAMÖTER

Den utländska klassens sexton rum var aldrig besatta samtidigt. Vid Hildebrands ämbetstillträde stod sex rum tomma, men något större antal nyvaldes ej förrän 1842, trots att Järta 1839 kom med förslag att besätta några av de lediga rummen och en kommitté bestående av honom, Beskow, Wallmark och Hildebrand tillsattes för att lämna förslag på lämpliga kandidater.⁵⁸ Utlänningarna valdes på samma sätt som de svenska ledamöterna, alltså efter det att kungen

godkänt en förslagslista. Undantag i form av enhälligt val förekom dock. Så var fallet med den berömde franske historikern GUIZOT, som 12/9 1837 föreslogs till utländsk ledamot som tack för att akademien erhållit elva tomer av den stora franska urkundspublikationen »Collection des documents inédits». Även det följande valet, 1841, har en speciell karaktär. Då föreslogs nämligen METTERNICH till utländsk ledamot. I sin uppsats om akademien i Ord och bild undrar Adolf Schüek, varför denne fått vänta så länge på utmärkelsen.⁵⁹ Förklaringen är den, att initiativet till invalet kom från Metternich själv, förmedlat av den tidigare omtalade kapten Cronstrand, som på hemväg från en längre utlandsresa uppehållit sig i Wien och där sammanträffat med Metternich. Cronstrand hemförde även en gåva från denne till akademien, vilken överlämnades av Berzelius.⁶⁰ Akademien avsåg ursprungligen att låta Metternich bli utländsk *hedersledamot*. En sådan fanns förut, nämligen prins Johan av Sachsen. Järta reagerade emellertid vid närmare eftertanke mot detta och påpekade att furst Metternich inte var riksgreve, som man antagit, utan bara »en vanlig magnat». Den redan invalde kardinalen Mai hade, ansåg han, samma rang. Det bästa vore därför, att Metternich blev utländsk *ledamot*, särskilt som Järta trodde, att Carl Johan inte älskade honom. Hildebrand vände sig till Berzelius, som förmedlat Metternichs önskan, och denne insåg tydligen riktigheten i Järtas påpekande, ty protokollet ändrades.⁶¹

Några allmänna principer för inval av utlänningar är svåra att urskilja, men något kan dock utläsas av ledamöternas korrespondens, ehuru inte i samma omfattning som för de svenska ledamotsvalen. De riktlinjer man hade att hålla sig till var statuternas: »De sexton utländska ledamöter väljas bland de män, som dels gjort sig et stort namn genom deras skrifter och lärdom, dels ock bland sådane män, som genom en långvarig och gagnelig brefväxling med Akademien gjort sig till denna heder förtjenta» (§ 28). Antalet platser var inte så stort som antalet lämpliga kandidater, trots att man vanligen valde två eller flera personer samtidigt, och urvalet sålunda blev större. Lika samlad som i valen av svenskar var akademien sällan utan många ströröster förekom. Varje professor hade sin kandidat, som han agerade för, om man inte som Hamilton och andra avstod från att rösta på grund av obekantskap med vilka, som kunde tänkas komma ifråga.⁶² Järta framkastade i ett brev till Hildebrand 18/9 1842 tanken på att öka antalet utländska leda-

möter till det dubbla eller ett obestämt antal, uppflytta samtliga korrespondenter och slopa denna klass, men planen förblev ett hugskott.

De tre första valen under Hildebrands tid (Guizot, Metternich och den franske historikern och undervisningsministern F. VILLEMMAIN) står i en klass för sig, då de var enhälliga och främst en honnör åt högt uppsatta personer. Även Villemmain hade gåvan av »Collection des documents inédits» att tacka för sin utmärkelse.⁶³ Det första verkliga valet av utländska ledamöter förrättades först den 22 november 1842, då språkforskaren Jacob GRIMM, den danske historikern L. ENGELSTOFT och geografen C. RITTER med stora majoriteter och rättshistorikern W. E. WILDA med fem röster mot fyra för den närmaste konkurrenten utsågs till medlemmar av akademien. I samband med detta val kan anmärkas, att Rosenblad ogillade, att Grimm sattes på förslag och valdes, tydligen av politiska skäl. »Gubben Rosenblad blef vred öfwer walet af Grimm, men när Konⁿ af Preussen nämnt honom bland de 25 riddare af sin nya orden är han väl icke en rabulist» kommenterade Järta.⁶⁴ Av ett brev från Schröder till Hildebrand i april 1838 förefaller det, som om Grimms upphöjelse varit påtänkt redan då, men av politiska orsaker (Grimms avsättning från sin hannoveranska bibliotekarietjänst) uppskjutits, vidare att man ansåg honom böra hedras i första rummet. Kardinalen och språkforskaren G. MEZZOFANTI samt akademiens korrespondent, arkivarien J. M. LAPPENBERG, erhöll enhällig kallelse 1844. Det var sista gången man utsåg utländska ledamöter på detta sätt. Lappenberg hade anbefallts av Reuterdahl 1842, eftersom han var »Sverige mycket tillgiven» och satte värde på en sådan utmärkelse.⁶⁵ Mezzofanti hörde till Beskows sydeuropeiska kandidater.⁶⁶ Historikern F. C. DAHLMANN, »hvars Geschichte von Dänemark äger ett stort värde äfven för oss» nådde stor majoritet vid nästa val, 1845, då endast Wallman olämpligt nog röstade på finländaren Nordström, som just stod i begrepp att övergå i svensk tjänst.⁶⁷ Någon röstade också på Leopold von Ranke, dock inte Geijer.⁶⁸

Ett större val ägde rum i april 1853, då historikerna Christian MOLBECH och G. H. PERTZ samt språkforskaren Wilhelm GRIMM invaldes, den sistnämnde med endast en röst mer än orientalisten J. Hammer, som Schröder verkat för.⁶⁹ Vid detta tillfälle fick T. B. MACAULAY fyra och C. J. THOMSEN endast en röst, medan de vid nästa val 1858 samlade stor majoritet och jämte RANKE blev

ledamöter. En ledamot ansåg emellertid, att akademien var mera betjänt av att välja mindre storheter inom vetenskapens värld, vilka i stället gagnat den med upplysningar o.s.v.⁷⁰ Till den kategorien hörde den tyske fornforskaren G. LISCH, redan utsedd till korrespondent, som Hildebrand tydligen ville ha invald.⁷¹ År 1862 blev han ledamot i sällskap med två danskar, N. M. PETERSEN och C. F. WEGENER, även de korrespondenter. Fyra år senare valdes den engelske, i Skandinavien verksamme runologen George STEPHENS för vilken Säve länge arbetat. Hildebrand föreslog honom till korrespondent, men mot denna njugghet reagerade flera ledamöter och det slutade med att Stephens blev utländsk ledamot i sällskap med egyptologen Richard LEPSIUS.⁷² Johan Ludvig RUBEORG hedrades 1870 med ledamotskap tillsammans med den österrikiske arkeologen Eduard VON SACKEN, som publicerat Hallstattfynden och var Hildebrands kandidat.⁷³ Den franske antropologen A. DE QUATREFAGES invaldes också vid detta tillfälle liksom den italienske arkeologen G. GOZZADINI. Den sistnämnde hade tur vid lottningen mellan de sex personer, som erhållit tre röster var. Bland dessa befann sig kilskriftstolkaren H. Rawlinson och historikern H. Sybel. År 1872 invaldes åter två danskar, nämligen arkeologen J. J. A. WORSAAE och numismatikern C. L. MÜLLER, samt den tyske rättshistorikern Konrad VON MAURER. Schlyter, som eljest aldrig deltog i valen, var med och röstade på den sistnämnde.⁷⁴ De sista under Hildebrands tid inkomna utlänningarna blev den engelske museimannen A. W. FRANKS, den berömda antropologen Rudolf VIRCHOW samt de båda tyska historikerna H. SYBEL och G. WAITZ.

Ett yttrande av Järta tyder på att akademien gjorde försök att tillgodose en fördelning av platserna mellan kulturnationerna. Han säger nämligen i ett svarsbrev till Hildebrand den 23/10 1842 apropå dennes förslag av tre tyskar och en dansk till nya ledamöter: »Framdeles kan man honorera någon fransos». Framdeles blev emellertid åtskilligt senare än Järta tänkt sig, ty det dröjde hela 28 år, innan en fransman utsågs till utländsk ledamot. Hildebrand upprepade för sin del Järtas yttrande i ett brev till Schröder en månad senare och tillade att de flesta fransmän, som i senare tid invalts, aldrig tackat för kallelsen.⁷⁵ En undersökning visar, att av de trettio två personer, som vederfors äran att bli utländska ledamöter under Hildebrands tid, var nära hälften eller fjorton tyskar jämte två österrikare. Fransmännen är bara tre, engelsmännen två, vartill kommer två

italienare och Runeberg som finsk representant. Danskarna har hela åtta representanter och är därmed andra nation i storlek. Hildebrand fann vid flera tillfällen, att danskarnas representation i akademien var fullt tillräcklig, så att de gott kunde vänta. Några mot Sverige orättvisa danskar ville han absolut inte vara med om att välja in.⁷⁶ F. F. Carlson var mera generös, då han 1862 röstade på danskarna Petersen och Wegener »derföre att jag tycker dessa små länder böra låta se att de känna hvarandras förtjente vetenskapsmän, om annars ingen gör det», en mening, som ännu torde ha sitt berättigande.⁷⁷ Norrmännen intog i detta sammanhang en svävande position. Det mötte inget hinder för dem att bli korrespondenter, och de räknades då till den svenska avdelningen, men vart de skulle höra som ledamöter var ännu så sent som 1876 oklart. Fråga uppstod då liksom vid tidigare tillfällen, om språkforskaren Sophus Bugge kunde väljas till arbetande ledamot. Säve hade länge talat för honom och troligen även röstat på honom, då Bugge vid flera val erhållit röster.⁷⁸ I brev till Tornberg den 8/5 1876 säger sig nu Hildebrand ha föreslagit en ökning av antalet ledamöter med två för att bereda plats för norrmän, men att han inte visste, om akademien gick med på detta. Den måtte inte ha gjort det, ty materialet lämnar inga ytterligare upplysningar i frågan, utom att det av ett brev från Odhner 1878 förefaller, som om norrmännens ställning fortfarande var oviss.⁷⁹ De första norrmännen invaldes inte förrän 1881 och då som svenska ledamöter.

Av vetenskaperna är historien rikligast företrädd bland utlänningarna, liksom bland svenskarna, och det med många kända namn, främst tyska. Historikern Guizot torde dock få betraktas som ett slags »hedersledamot» liksom Metternich, vilken är den ende icke vetenskapsmannen i skaran. Arkeologerna och museimännen är ganska många men invaldes först under senare delen av Hildebrands tid.

KORRESPONDENTER

Korrespondenternas klass omtalades inte i stadgarna och bands därför inte av några skrankor ifråga om medlemsantal. Den svenska avdelningen tillfördes ungefär tio personer per decennium under tiden 1837—79, medan den utländska ökades mycket kraftigt under början av samma period, sedan mindre. År 1844 utsågs sålunda inte

mindre än tolv personer till utländska korrespondenter, varav åtta på förslag av Bernhard von Beskow. Därtill kommer, att den utländske ledamoten Mezzofanti även föreslagits av denne samma år. Förslagen är att betrakta som ett resultat av Beskows Romresa och de kontakter han då knutit. Samma procedur som vid valet av ordinarie ledamöter användes inte i korrespondentklassen utan man förfor sålunda, att någon ledamot, i de flesta fall sekreteraren, föreslog en person till korrespondent, varefter vederbörande vid påföljande sammanträde enhälligt valdes. Några betänkligheter mot de föreslagna lärde förekom inte utom i undantagsfall, eftersom förslagsställaren tydligen borgade för sin protegés betydelse, om inte vederbörandes förtjänster var uppenbara för alla.⁸⁰

En granskning av de svenska korrespondenternas vetenskapliga inriktning visar en övervikt för fornforskarna. Av de fyrtyotvå nytillkomna under tiden 1837—79 utgörs nära hälften eller arton personer av sådana. Kombinationen präst och fornforskare var vanlig, t.ex. den dalsländske prosten Anders LIGNELL och kyrkoherden i Västergötland C. J. LJUNGSTRÖM. Andra betydande representanter för fornforskarna är notarien Richard DYBECK, de båda antikvitetsintendenterna P. A. SÄVE och Gabriel DJURKLOU (senare ledamot, se ovan), de båda läkarna Herman HOFBERG och J. WITLOCK samt rektorn i Ystad N. G. BRUZELIUS, som även var praktiskt verksam som arkeolog. Några samlare finns också med i skaran, såsom provinsialläkaren i Kalmar O. C. EKMÄN. Bland historievetenskapens företrädare befinner sig de båda norrmännen R. KEYSER och C. LANGE. Några numismatiker (norrmännen C. A. HOLMBOE och C. J. SCHIVE) och språkmän (A. UPPSTRÖM, J. E. RIETZ) kompletterar samlingen. En korrespondent av den gamla stammen, som meddelade avskrifter av pergamentsbrev och folkviseuppteckningar var Levin Christian WIEDE, bibliotekarie vid Linköpings stiftsbibliotek. Den brokiga skaran av utlandssvenskar, som tidigare representerats av den originelle Jacob Gråberg, har sin företrädare i läkaren och forskningsresanden Johan HEDENBORG. Även den bildande konsten har sin representant i Bengt FOGELBERG, de fornnordiska gudarnas skulptör.

De svenska korrespondenterna gjorde i det övervägande antalet fall skäl för sitt namn. De korresponderade verkligen med akademien, personifierad i dess sekreterare, och verkade på det område som alltmer tydligt blev akademiens speciella, nämligen fornforsk

ningen. Förtjanta samlare (vars samlingar akademien förvärvat) hedrades med ledamotskap liksom lokalhistoriska skribenter av typen W. SYLVANDER, författare till ett stort verk om Kalmar stads historia. Även personer, som inte stod på bästa fot med Hildebrand, såsom Dybeck och pastor A. E. HOLMBERG utsågs till korrespondenter, t.o.m. på dennes eget initiativ. Hildebrands kanske bittraste antagonist, Nils Månsson Mandelgren, fick dock stanna utanför, liksom den förut nämnde Cronstrand. De övriga akademiledamöternas initiativ är inte så tydligt skönjbara i sammansättningen av den svenska som av den utländska avdelningen. Beskow föreslog emellertid fyra personer, som samtliga faller utanför ramen av genomsnittet, nämligen Fogelberg, Hedenborg, Uppström och ministerresidenten i Madrid, J. W. BERGMAN. Schröder rekommenderade två numismatiker. Holmboe och Tornberg. Rääf föreslog kyrkoherden i Askeby, den framstående latinaren A. HEDNER och skåningen Sven Nilsson sin landsman N. G. Bruzelius, vilken sekreteraren inte skattade så högt. Slutligen lancerade landshövding Hohenhausen den gottländske kyrkoherden J. ENEQUIST och Sparre den norske numismatikern Schive.

Den utländska avdelningens sextio nykomlingar företräder naturligtvis fler nationer än de utländska ledamöternas klass. Sammansättningen är helt olika, ty ej mindre än en sjättedel utgöres av italienare. Tyskland och Frankrike har lika många eller nio representanter var, tätt följda av Danmark med åtta. Ryssland har sex, om som ryssar räknas inflyttade utlänningar och balter. Övriga nationer, däribland England, har en eller ett par av sina vetenskapsmän med i sällskapet. Den stora övervikten för de romanska länderna, som korrespondentklassen visar i förhållande till de ordinarie ledamöterna, beror till stor del på Beskows initiativ. Sålunda var det på dennes förslag som den påvliga kammarherren F. MONTANI och överbibliotekarien vid Vatikanbiblioteket G. LAUREANI 1844 hedrades med korresponderande ledamotskap av akademien. Senare föreslog Beskow bland annat tre spanjorer. De nyss omtalade utnämningarna får betraktas som rena hedersbetygelserna åt högt uppsatta personer, ty någon kontakt mellan dem och akademien förekom inte.

En relativt stor procent av de utländska korrespondenterna var inte vetenskapsmän, vilket ju däremot var fallet med så gott som alla de utländska ledamöterna. En vanlig anledning att bli utsedd till

korrespondent var att vederbörande skänkt akademien böcker o.dyl. för vilket man tackade på detta sätt. I många fall får man nog också anta, att det var just denna form av tack som eftersträvades av givaren. Det hände även nu liksom tidigare, att utlänningar anmälde som sitt önskemål att bli medlemmar av akademien.⁸¹ Ett exempel utgör Metternich, som var en så högt uppsatt person att han utsågs till ledamot, ett annat är den belgiske professorn och bibliotekarien baron DE REIFFENBERG.⁸²

I den mån det går att ordna de utländska korrespondenterna efter vetenskap, då många varit sysselsatta på flera områden, finner man att arkeologien är rikligast representerad, därefter historien och numismatiken. Av arkeologerna är ungefär hälften klassiker. Även i detta hänseende skiljer sig alltså korrespondenterna från ledamöterna, där historikerna är i majoritet och den klassiska arkeologin helt orepræsenterad. Bortser man från dem, som senare uppflyttades i den högre klassen (elva personer) är de mest kända och betydande vetenskapsmännen följande: klassikerna C. C. J. VON BUNSEN, A. BOECKH och E. GERHARD, de båda fransmännen, filosofen V. COUSIN och historikern A. MIGNET samt den danske historikern C. F. ALLEN och den isländske språkforskaren Konráð GÍSLASON. Samtliga dessa utom Gerhard erhöill röster vid val till utländska ledamöter och föreslogs för sina vetenskapliga meriter skull. Boeckh hade dessutom skänkt akademien böcker. Till den kategori, som på detta vis gjort sig påmint hör också den förtjänte franske arkeologen A. DE CAUMONT, numismatikern Bernhard VON KOEHNE i St. Petersburg och några mindre bekanta storheter.⁸³ En annan grupp av korresponderande ledamöter utgörs av de vetenskapsmän, som sysslat med svenska problem eller besökt Sverige. Dit hör historikern Paul Riant, litteraturhistorikern J. J. AMPÈRE, den estländske arkivarien Carl RUSSWURM och hans landsman Ernst KUNIK. Viktigast för akademien var emellertid de vetenskapsmän, som stod i förbindelse med dess sekreterare och verkade på det område, som alltmest kom att stå i centrum för dess verksamhet. Hit får räknas den finske handelsombudsmannen i Reval G. F. VON BÖNINGH, donator av mynt m.m. och den franske numismatikern P. J. SABATIER. De flesta av de här åsyftade arkeologerna och museimännen avancerade emellertid till utländska ledamöter, om än först efter Hildebrands tid, såsom dansken C. F. HERBST, museidirektören Johanna MESTORF och de båda berömda arkeologerna Luigi PIGORINI och Ernest

CHANTRE. Mindre kända men hörande till denna typ av korrespondenter är den schweiziske arkeologen F. L. TROYON, som studerade i akademiens samlingar på 1840-talet, och samlaren Henry CHRISTY. Slutligen bör nämnas ytterligare två företrädare för kategorien allmänna kulturpersonligheter: den grekiske skalden och politikern A. R. RANGABÈS, som dock även var verksam som arkeolog och till yttermera visso hade svenska släktförbindelser, och den polske författaren J. KRASZEWSKI.

De utländska korrespondenterna utgör till största delen inte någon samling av lärda med världsrykte, vilket inte heller kan väntas. Av de fyrtionio, som stannade kvar i denna klass, är mer än hälften okända för Nordisk familjeboks andra upplaga, en norm, som kanske inte är helt lämplig, men dock ger ett visst perspektiv. Akademien behövde emellertid en möjlighet att utdela en belöning åt mindre framstående gynnare, som haft betydelse för ett specialfack eller gjort akademien tjänster.

Genom det sätt på vilket korrespondenterna utsågs blev klassens sammansättning i hög grad beroende av personliga förbindelser och tycken hos enstaka akademiledamöter. De flesta nyvalda utlänningarna föreslogs av sekreteraren eller hade själva gjort sig påminta på något sätt. Som tidigare framhållits spårar man Beskows utländska kontakter i sammansättningen av den utländska korrespondentklassen. Han har föreslagit sammanlagt femton. De övriga ledamöterna var inte heller alldeles överksamman, ty Schröder kom med tre förslag (C. BONUCCI, C. O. CASTIGLIONI, J. BOSWORTH) och Tornberg, Rydqvist och Bowallius med var sitt (F. SORET; Gislason; Russwurm).

Som ovan påpekats faller de av Beskow föreslagna svenska korrespondenterna utanför ramen för genomsnittet. Detsamma är fallet med hans utländska kandidater, i den mån man kan tala om någon gemensam nämnare för dessa. Om inte Beskow hade kommit med sina förslag, hade korrespondentklassen fått ett annat och mera enhetligt utseende. Gentemot sekreterarens fornforskare och historiker förde han fram klassiska arkeologer och allmänna kulturpersonligheter, vilka kanske inte alla passade så bra som en arkeologisk-historisk akademis korrespondenter, men som i stället gav denna en mera allmänt humanistisk karaktär. Hildebrands önskemål, både då det gällde ordinarie ledamöter och korrespondenter var begränsade till hans egna fack, särskilt påtagligt för den senare kate-

gorin, medan Beskow anlade vidare synpunkter. De övriga ledamöternas korrespondentförslag avviker inte så mycket från sekreterarens utom Schröders, som går på en egen linje, språkvetenskapens.

Sammansättningen av akademiens korrespondentklass återspeglar trots allt huvudsakligen sekreterarens inriktning, ty fornforskarna dominerar. Även vid ledamotsvalen var han den ledande, vilkens råd de övriga ledamöterna sökte. För att visa Hildebrands ställning citeras här ett yttrande av Ihre från 1852: »Wår Secreterare, Akademien spiritus et anima, känner bäst hvilka specialiteter Hon för närvarande bäst behöfver för sina arbeten, hvartill kommer ett tillbörligt afseende på tid och rum d.v.s. på nödvändigheten af yngre och alltid in loco tillgängliga biträden».⁸⁴ Det var också, som tidigare framhållits, inte ovanligt att en utanför Stockholm boende ledamot lät sekreteraren avgöra, om han skulle framlägga vederbörandes förslag eller röst, vilket ju gav möjligheter att dirigera ett val.⁸⁵ Som exempel på att ledamöterna rättade sig efter sekreteraren kan också anföras F. F. Carlsons: »Bland utlänningarne röstar jag på Lisch, för att Du vill hafva honom».⁸⁶ Nilsson, som var Hildebrands vän såväl som antagonist, förklarade att »den som är Chef för ett verk, bör också styra det — och för Antiquitets Akademien bör den ständige Sekreteraren vara den egentlige Chefen».⁸⁷

Endast mer samvetsömma personer eller de, som inte var närmare bekanta med sekreteraren, avstod från att rösta, när de ansåg sig inte känna förhållandena.⁸⁸ Obestridd var Hildebrands makt emellertid inte. Den ovan gjorda granskningen av valen visar, att det kunde uppstå skarpa meningsbrytningar och att det fanns motsatta partier, som förde fram sina kandidater, ibland med gott resultat. Fullständig enighet rådde så gott som aldrig.

Redogörelsen för ledamotsvalen visar hur skiftande förevändningarna för ett inval kunde vara. Hela skalan från de mest personliga tycken över praktiska och politiska hänsyn till iakttagande av de olika vetenskapernas lämpliga representation finns där. Anvisningarna i statuterna löd för den arbetande klassen: »män som med en grundlig lärdom förena god smak och som dels genom arbeten gjort sig i den Lärda verlden kända, dels igenom ingifna arbeten och ofta vundne Priser gjort sig til Akademien åttänka förtjente» (§ 27). Den grundliga lärdomen var viktigast, även om hänsyn till många olika faktorer måste tas, vilket mången gång kunde uppskjuta valet

av en i och för sig högst förtjänt person. Inom systerakademien, Svenska akademien, resonerade man på samma sätt inför valen av nya ledamöter. Vid en genomgång av Bernhard von Beskows korrespondens med Anders Fryxell återfinner man samma resonemang som i Hildebrands brevväxling: nödvändigheten av att invälja Stockholmsrepresentanter, behovet av nya mecenater, skalder o.s.v. Resultatet blir att Vitterhetsakademiens ledamotsuppsättning under Hildebrands tid fortsatte att vara allmänt humanistisk, om än inom något snävare gränser än tidigare. Dess verksamhet däremot inskränktes allt tydligare till antikviteternas utforskande. Korrespondentklassen avspeglar tydligt detta faktum, ty den hade jämfört med den arbetande klassen en ganska olikartad sammansättning med hänsyn till de vetenskaper deras respektive ledamöter företrädde.

Ytterligare kan tilläggas, att en sammanfattande överblick av akademiens utlänningar ger vissa intressanta men inte helt överraskande inblickar i Sveriges lärda förbindelser. De flesta utländska ledamöterna är tyskar, både om man räknar samtliga invalda från 1786 eller endast håller sig till de från 1837 tillkomna. De utgör trettiofyra personer. Därefter kommer danskarna och fransmännen med tjugosju och tjugofem representanter var. Engelsmännen ligger långt efter med endast nio, medan italienarna intar fjärde platsen med femton företrädare. Så osäkert än materialet är att bygga några allmänna slutledningar på, då många utländska ledamöter av båda kategorierna intogs i församlingen av högst speciella anledningar, och dessutom totalsumman är liten och ojämnt fördelad över den långa tidrymden, torde det dock visa i vilken riktning de vetenskapliga kontakterna knötos. Den danska representationen är jämn och bygger på ett i varje fall från 1810-talet kontinuerligt vetenskapligt utbyte. Den tyska ökar kraftigt efter 1837, medan den franska däremot minskar. Mot tjugotre tyskar efter 1837 står tolv fransmän, medan förhållandet för den tidigare perioden är elva respektive tretton. Tyskland var den stora humanistiska vetenskapsnationen under 1800-talet, medan Frankrike trädde tillbaka. Karl-Johanstiden var dock tydligt franskorienterad.

BROR EMIL HILDEBRAND

Mer än någon sekreterare före honom var Bror Emil Hildebrand den centrala gestalten i akademiens liv under sin ämbetsperiod. Hans position blev med tiden allt mäktigare och dominerade nästan helt den lärda församlingen. Han uträttade det mesta arbetet och tog de flesta initiativen. Alldeles utan opposition inom de egna leden var dock inte den mäktige, därtill var han för härsklysten. Flera av akademiledamöterna var emellertid av den åsikten att »liksom en hvar är herre i sitt hus, bör hvarje föreståndare vara chef för sitt verk och handla därefter».¹ Under mer än fyrtyotvå år var Hildebrand alltså den personifierade akademien, vilket gör att den som skall behandla akademiens historia under hans sekretariat till mycket stor del får syssla med akter av hans hand. En biografisk skiss, som drar upp konturerna av hans liv och person är därför nödvändig.

Den biografiska litteraturen om Hildebrand utgörs huvudsakligen av kortare minnesteckningar. Den senaste och allsidigaste av dessa är sonsonen Bengt Hildebrands uppsats i Fornvännen 1934, ursprungligen ett föredrag hållet i Svenska fornminnesföreningen femtio år efter den gamle Hildebrands död och senare utvidgat med hänvisningar till den tidigare litteraturen och till källmaterialet. I sin avhandling om Thomsens lärda förbindelser har Bengt Hildebrand därefter utförligt behandlat de tidigare perioderna av farfaderns liv, så att knappast något finns att tillägga därvidlag.

Det otryckta källmaterialet är rikt: självbiografi (delvis tryckt, dock ej de partier, som är av intresse i detta sammanhang), dagböcker och brev. Redan Montelius och Hildebrands son Hans utnyttjade den förstnämnda för sina minnesteckningar, medan Bengt Hildebrand även grundligt genomgått de båda andra kategorierna. De självbiografiska anteckningarna påbörjades 1876 och avslutades troligen 1883, ett år före Hildebrands död.² Endast för tiden före tillträddandet av riksantikvarieposten utgör anteckningarna en verk-

av en i och för sig högst förtjänt person. Inom systerakademien, Svenska akademien, resonerade man på samma sätt inför valen av nya ledamöter. Vid en genomgång av Bernhard von Beskows korrespondens med Anders Fryxell återfinner man samma resonemang som i Hildebrands brevväxling: nödvändigheten av att invälja Stockholmsrepresentanter, behovet av nya mecenater, skalder o.s.v. Resultatet blir att Vitterhetsakademiens ledamotsuppsättning under Hildebrands tid fortsatte att vara allmänt humanistisk, om än inom något snävre gränser än tidigare. Dess verksamhet däremot inskränktes allt tydligare till antikviteternas utforskande. Korrespondentklassen avspeglar tydligt detta faktum, ty den hade jämfört med den arbetande klassen en ganska olikartad sammansättning med hänsyn till de vetenskaper deras respektive ledamöter företrädde.

Ytterligare kan tilläggas, att en sammanfattande överblick av akademiens utlänningar ger vissa intressanta men inte helt överraskande inblickar i Sveriges lärda förbindelser. De flesta utländska ledamöterna är tyskar, både om man räknar samtliga invalda från 1786 eller endast håller sig till de från 1837 tillkomna. De utgör trettiofyra personer. Därefter kommer danskarna och fransmännen med tjugosju och tjugofem representanter var. Engelsmännen ligger långt efter med endast nio, medan italienarna intar fjärde platsen med femton företrädare. Så osäkert än materialet är att bygga några allmänna slutledningar på, då många utländska ledamöter av båda kategorierna intogs i församlingen av högst speciella anledningar, och dessutom totalsumman är liten och ojämnt fördelad över den långa tidrymden, torde det dock visa i vilken riktning de vetenskapliga kontakterna knötos. Den danska representationen är jämn och bygger på ett i varje fall från 1810-talet kontinuerligt vetenskapligt utbyte. Den tyska ökar kraftigt efter 1837, medan den franska däremot minskar. Mot tjugotre tyskar efter 1837 står tolv fransmän, medan förhållandet för den tidigare perioden är elva respektive tretton. Tyskland var den stora humanistiska vetenskapsnationen under 1800-talet, medan Frankrike trädde tillbaka. Karl-Johanstiden var dock tydligt franskorienterad.

BROR EMIL HILDEBRAND

Mer än någon sekreterare före honom var Bror Emil Hildebrand den centrala gestalten i akademiens liv under sin ämbetsperiod. Hans position blev med tiden allt mäktigare och dominerade nästan helt den lärda församlingen. Han utträttade det mesta arbetet och tog de flesta initiativen. Alldeles utan opposition inom de egna leden var dock inte den mäktige, därtill var han för härsklysten. Flera av akademiledamöterna var emellertid av den åsikten att »liksom en hvar är herre i sitt hus, bör hvarje föreståndare vara chef för sitt verk och handla därefter».¹ Under mer än fyrtiotvå år var Hildebrand alltså den personifierade akademien, vilket gör att den som skall behandla akademiens historia under hans sekretariat till mycket stor del får syssla med akter av hans hand. En biografisk skiss, som drar upp konturerna av hans liv och person är därför nödvändig.

Den biografiska litteraturen om Hildebrand utgörs huvudsakligen av kortare minnesteckningar. Den senaste och allsidigaste av dessa är sonsonen Bengt Hildebrands uppsats i Fornvännen 1934, ursprungligen ett föredrag hållet i Svenska fornminnesföreningen femtio år efter den gamle Hildebrands död och senare utvidgat med hänvisningar till den tidigare litteraturen och till källmaterialet. I sin avhandling om Thomsens lärda förbindelser har Bengt Hildebrand därefter utförligt behandlat de tidigare perioderna av farfaderns liv, så att knappast något finns att tillägga därvidlag.

Det otryckta källmaterialet är rikt: självbiografi (delvis tryckt, dock ej de partier, som är av intresse i detta sammanhang), dagböcker och brev. Redan Montelius och Hildebrands son Hans utnyttjade den förstnämnda för sina minnesteckningar, medan Bengt Hildebrand även grundligt genomgått de båda andra kategorierna. De självbiografiska anteckningarna påbörjades 1876 och avslutades troligen 1883, ett år före Hildebrands död.² Endast för tiden före tillträddandet av riksantikvarieposten utgör anteckningarna en verk-

lig, allsidig självbiografi. Den senare avdelningen ger endast en kortfattad redogörelse för vissa sidor av ämbetsgärningen, främst museets framväxt, och övergår till slut i uppräknig av uppdrag, ledamotskap o.dyl. Endast för början av Hildebrands ämbetsperiod finns upplysningar av större värde att hämta ur självbiografien.

Följande skiss är bara ämnad att ge de viktigaste data i Hildebrands liv, något utförligare på vissa punkter av intresse för akademiens historia. Då Hildebrands ungdom tidigare har ingående behandlats, har skildringen därav gjorts summarisk.

Bror Emil Hildebrand föddes den 22 februari 1806 på bruket Flerohopp nära Kalmar som yngste son till bergsmekanikern Hildebrand Hildebrandsson. Sin studietid tillbringade han i Lund, där han promoverades till magister 1826. Till en början visste den unge magistern inte riktigt vilken levnadsbana han skulle välja. Han gick ett tag i sin fars fotspår men funderade också länge på att bli präst eller lektor. Emellertid fortsatte han sina akademiska studier vid den filosofiska fakulteten med inriktning på numismatik. År 1830 blev han docent på en avhandling om anglosaxiska mynt.

Avgörande betydelse för Hildebrands fortsatta verksamhet fick ett längre besök hos C. J. Thomsen, skaparen av det Oldnordiske museum i Köpenhamn och en av det arkeologiska treperiodsystemets grundare, vilket besök han gjorde på sommaren samma år som han blivit docent. Thomsen kom för Hildebrand att bli en andlig fader och rådgivare,³ som uppmanade honom att stanna kvar på den föga lukrativa akademiska banan och ägna sig åt numismatik och arkeologi i stället för att, som släktingarna önskade, bli lektor i Kalmar. Av deras brevväxling framgår med all tydlighet, vilken roll Thomsen spelat under de följande åren, innan Hildebrand nått en ställning, som gav honom ordentliga utkomstmöjligheter. Vad som ledde Thomsen var en önskan att erhålla vetenskapliga förbindelser med svenska numismatiker och arkeologer och därigenom jämförande material för sina forskningar. Hans försök att nå kontakt med ledningen för de svenska statssamlingarna i Stockholm hade hittills inte utfallit så väl, och han hoppades nu att i Hildebrand ha funnit den nyckel, som skulle öppna dörren till de dolda skatterna.⁴ Thomsen försökte följaktligen etablera kontakt mellan riksantikvarien Liljegren och sin nyfunne adept, som han i berömmande ordalag nämnde som en lämplig medhjälpare åt denne.⁵ Hildebrand å sin sida omsatte genast i praktiken sina nya lärdomar vid historiska

museet i Lund, vars amanuens och egentlige vårdare han var. Efter att under vintern 1831 ha försörjt sig som informator i Skåne reste han på sommaren med sin lärjunge till Stockholm, där han träffade Liljegren. Denne var ganska misstänksam mot den unge docenten, som han höll för en medtävlare, och förklarade sig först inte behöva något biträde. Hildebrand fick dock tillfälle att studera samlingarna och hjälpa deras vårdare, hos vilken han fann många goda egenskaper men också en högt uppdriven egenkärlek. Förhållandet mellan dem blev bättre efter den första tidens spänning, och besöket slutade med att Liljegren gav Hildebrand löfte om att han skulle försöka få honom fäst vid akademien eller Riksarkivet som extra amanuens. Vidare utlovade han sitt stöd, om Hildebrand ville söka anslag för fortsatta numismatiska arbeten, vilket dåvarande statssekreteraren August von Hartmansdorff uppmanat honom att göra.⁶ Det var alltså med vissa förhoppningar Hildebrand återvände till Lund på hösten. De sveks inte heller, ty på sommaren följande år kallades han av Liljegren tillbaka till Stockholm och erhöi i november tack vare denne ett förordnande att med 400 rdr om året i lön under tre år syssla med katalogisering av de antika mynten i Myntkabinettet. Thomsens planer hade gått i lås.

Av Liljegren blev han väl omhändertagen och sattes nästan genast på även andra uppgifter än den egentliga, att ordna mynten. Han blev på A. L. Stiernelds förslag antagen till andre amanuens vid akademien, vidare genom samme mans förmedlan amanuens hos Samfundet för utgifvande af handskrifter rörande Skandinavians historia och slutligen kanslist vid Riksarkivet, allt inom loppet av ett halvt år. Det måste dock framhållas, att det rörde sig om arvodeslösa befattningar. Tillvaron borde inte ha tett sig alltför mörk och utan förhoppningar, men den unge Hildebrand hade drag av dysterhet i sitt lynne, och samarbetet med Liljegren var långtifrån gnisselfritt. En viktig orsak till misshälligheterna mellan chef och amanuens var den senares beundran för Thomsen och hans täta korrespondens om vetenskapliga problem, fynd etc. med denne. Liksom zoologen och arkeologen Sven Nilsson var Liljegren patriotiskt misstänksam mot och avundsjuk på de danska arkeologerna och såg inte med blida ögon, att Thomsen delgavs nyheter från den arkeologiska fronten i Sverige. Liljegrens hälsa var vidare svårt undergrävd. Trots detta arbetade han med järnflit och fordrade lika stor arbetsinsats av sina underlydande.⁷ Allt mer av de löpande akademigöromålen

avlastade han emellertid nu på sin flitige amanuens. Denne fick redan kort efter sin utnämning överta protokollföringen. På enstaka undantag när är alla akademiprotokoll från den 16 april 1833 skrivna med Hildebrands handstil. Även koncepterna till skrivelser uppsattes av honom.

Skiftningarna i Liljegrens och Hildebrands förhållande till varandra kan väl följas i den senares brev till Thomsen, som var den ende Hildebrand biktade sig för.⁸ Hur Liljegen såg på förhållandet upplyser källmaterialet däremot inte om, ty han behöll sin mening för sig. Hildebrand fann det bittert att ägna alla sina krafter åt andra och ej få någon tid över för egen räkning. Han tyckte, att Liljegen, som hade så många befattningar, kunde lämna ifrån sig någon, men denne ville behålla uppsikten över alla sina arbetsfält, även dem som han ej skötte själv. I Lund ville man, att Hildebrand skulle efterträda Ebbe Bring som professor i historia, men därtill ansåg han sig inte passa.⁹

Hildebrands framtidsönskningar gick i stället ut på att bli Liljegrens efterträdare, och det dolde han inte för sin chef, som också själv tycks ha hyst liknande planer. Men Liljegen var bara femton år äldre än Hildebrand och hade därför svårt att inte se en rival i den duktige amanuensen. Trots att allt mer av det faktiska arbetet sköttes av Hildebrand, släppte han därför inte ifrån sig någon av sina befattningar. Hildebrands förordnande förlängdes emellertid för ytterligare tre år och genom extra uppdrag såsom uppgörandet av myntauktionskataloger utökade han sina inkomster. Liljegrens ställning, sådan den framträder i Hildebrands skildring i självbiografin, var allt annat än avundsvärd. Han var i högsta grad beroende av sina underordnade, (jfr ovan s. 25) vilket måste kännas förödmjukande och gjorde hans ställning som akademiens sekreterare obehaglig. Till varje pris måste det förhindras, att detta förhållande blev bekant för akademien.¹⁰ Å andra sidan uppträdde Hildebrand säkert inte alltid lämpligt mot sin förman, trots att han enligt försäkringar i breven till Thomsen försökte behärska sig. Hildebrand hade alltid svårigheter att samarbeta med andra och stack inte under stol med sina kunskaper, när de var överlägsna Liljegrens såsom inom numismatiken. Liljegen hade planerat en katalog över Myntkabinettets anglosaxiska mynt, ett arbete, som Hildebrand säkert ville göra för egen räkning. Hans docentavhandling hade ju rört just detta slag av mynt. Trots att redan ett provark tryckts, lyckades

Hildebrand övertyga Liljegren att planen borde överges, vilket skedde »till båtnad både för honom sjelf och vetenskapen», som han uttrycker det.¹¹ Någon anledning att betvivla, att det var bäst som skedde finns inte, ty Liljegren var ingen myntkännare, men däremot ger frågans handläggning en vink om att Hildebrand kan ha uppträtt överlägset. Ytterligare ett tecken på att så varit fallet finns i självbiografin, i vilken Hildebrand säger sig aldrig skola ha berört det känsliga förhållandet till Liljegren, om han inte känt sig tvungen att försvara sig mot beskyllningar av Peter Wieselgren. Dessa utgörs av några lätt insinuanta rader i Wieselgrens arbete »Sveriges sköna litteratur».¹² Förhållandet mellan Wieselgren och Hildebrand var av personliga orsaker mycket dåligt, varför den förres stickord inte är det bästa vittnesbördet, men de måste ha träffat en öm punkt, eftersom Hildebrand ännu fyrtio år senare kände sig i behov av att vederlägga påståendena.¹³

Så förändrades situationen plötsligt och dramatiskt genom Liljegrens tragiska bortgång. Hildebrand nådde men ens sitt mål. Inom en månad efter Liljegrens död erhöll han fullmakt på riksantikvarie- och sekreterartjänsterna. Den enda faktiska förändringen vid riksantikvarieskiftet var enligt Hildebrand den, att han nu i eget namn utförde, vad han förut gjort åt en annan. Så litet skulle alltså Liljegren ha betytt under sina sista år.¹⁴ Någon medtävlare hade Hildebrand inte, däremot mäktiga gynnare i akademien, främst Järta.¹⁵ I denne hade Hildebrand nämligen funnit »en andre fader».¹⁶ Hans tacksamhet tog sig uttryck bl.a. däri att hans äldste son uppkallades efter Järta. Samarbetet mellan dem kom att bli mycket intimt, då Järta vid Liljegrens frånfälle ryckte in som riksarkivarie och med Hildebrand som sin högra hand genomförde en omdaning av det försummade arkivet.¹⁷

Den nye riksantikvarien behöll alltså sin tjänst vid Riksarkivet men bara tills vidare för att utöka sina inkomster, ty han ämnade helt ägna sig åt akademien och dess samlingar.¹⁸ Riksantikvarielönen var så låg (559,24 rdr), att några hundra rdr extra betydde mycket. Från Riksarkivet skildes han först 1846 efter att under det sista halvåret ha fungerat som t.f. riksarkivarie. Detta förordnande mottog han endast med yttersta tveksamhet för att hjälpa verket i en nödsituation, innan den redan kallade, blivande riksarkivarien J. J. Nordström fått sin förflyttning från Finland ordnad. En viss tvekan yppade Hildebrand också inför erbjudandet att 1841 bli sekreterare

i Samfundet för utgifvande af handskrifter rörande Skandinaviens historia, men han åtog sig uppdraget, som han skötte till 1848. Där-
emot avböjde han uppdraget att ingå i styrelsen för Svenska forn-
skriftsällskapet. Han medverkade endast vid detta sällskaps stiftande
den 1 december 1843.¹⁹ Av Liljegren hade han vidare 1836 fått
överta vården av Riksbankens myntkabinett, vilken syssla han behöll
till sin död.

Sedan riksantikvarielönen av riksdagen i december 1840 höjts av-
sevärt till 1600 rdr kunde Hildebrand tänka på giftermål. År 1841
ingick han äktenskap med Mathilda Ekecrantz, och efterhand ut-
ökades familjen med sex barn, äldst av dem sonen Hans.²⁰ Hilde-
brands mörka lynne mildrades med tiden och den säkrare ställ-
ningen, men den gamla svartsynen lyste alltjämt ofta fram. Hans
hälsa var inte särskilt bra, då han redan under första årets arbete
vid myntkabinettet ådragit sig reumatism och dessutom besvärades
av en återkommande ögonsjukdom. Klagomål över dålig hälsa är
därför vanliga i hans brev liksom melankoliska suckar, betingade
av vintermörkret. Ur biografisk synpunkt torde utom familjebreven
korrespondensen med Thomsen vara den, som genom sin öppen-
hjärtighet ger de djupaste inblickarna i Hildebrands karaktär. För
Thomsen dolde den unge Hildebrand inte sina mörka karaktärsdrag,
medan exempelvis breven till goda vänner och till svägerskan Ebba
Hildebrandsson är hållna i en mycket muntrare ton. Mot slutet av
50-talet kan man dock skönja en förändring i breven till Thomsen.
De blir kortare och är inte längre så personliga, medan Thomsen
fortsatte att skriva lika ofta och öppenhjärtigt som förut. Han behöll
till sin död 1865 sitt intresse för den svenske lärjungen, medan denne
nu kände sig säkrare och inte längre var i lika stort behov av råd.
Trots ökat arbete och extra befattningar såsom funktionen som aka-
demiens representant i direktionen över Stockholms stads under-
visningsverk fann Hildebrand att hans hälsa förbättrats.²¹ Dessa
ljusare tongångar var övergående, ty under de senare tjugo åren av
ämbetsperioden tilltar med den ökade arbetsbördan också Hilde-
brands klagan och pessimism, även i brev till vänner, såsom prosten
A. Eurén och Rääf.

Enligt vad Hildebrand uppger i sina självbiografiska anteckningar
skall han redan som barn ha varit road av fornminnen.²² Intresset
för historia och antikviteter framträdde tydligt under den tid han
var informator hos familjen Gyllenstierna och fick tillfälle att se

stora delar av Sverige. När han därefter återupptog de akademiska studierna var det med inriktning på numismatik, medan han tidigare mera dragits till naturvetenskaperna, bl.a. botaniken. Numismatiken förblev han sedan trogen. Hans intresse för fornsaker väcktes av Thomsen, medan Liljegren introducerade honom i konsten att läsa medeltidsurkunder. Sedan medaljer och sigill, de sistnämnda i samband med urkunderna också nämnts är Hildebrands vetenskapliga verksamhetsfält angivna. Hans intresse var dock inte begränsat till de områden han kom att själv syssla med. Både etnologisk och folkloristisk forskning önskade han uppmuntra.

Hildebrands vetenskapliga författarverksamhet blev inte helt av den art, som han hade velat. De av honom utgivna arbetena är nästan alla kataloger och materialsamlingar. Visserligen hade den unge Hildebrand förklarat, att han passade bäst till att utge källskrifter, emedan han saknade »den skarpa, omfattande blick och öfriga talenter» som behövdes för ett historiskt skriftställarskap, men senare önskade han dock många gånger, att han hade tid över för verklig litterär verksamhet.²³ På äldre dagar klagade han också ofta över att han måste splittra sin tid på så många olika företag. Han hade önskat att odelat kunna ägna sig åt *ett* arbete, såsom C. J. Schlyter hade fått göra med sina lageditioner.²⁴ Inför ålderdomens annalkande tänkte han på allt, som han velat uträtta, och det lilla som han åstadkommit. Det var »blott några förarbeten för blifvande efterträdare! Det har varit möda och arbete, men hvem tänker derpå, när grafkullen är uppkastad öfver den bortgångne?»²⁵ Då detta yttrades återstod ännu tjugo år av ivrigt och fruktbringande arbete! Hildebrand kände sig inte uppskattad annat än av enstaka personer såsom Rääf, vilken till fullo insåg mödan bakom de färdiga katalogerna och diplomatariebanden. Utöver dessa, vilkas värde är bestående, åstadkom han dock åtskilligt annat: en historisk avhandling »Om Nöteborgska freden och Sveriges gräns mot Ryssland från år 1323 till början af 17:de århundradet», arkeologiska uppsatser i akademimens tidskrifter, tryckta och otryckta ämbetsutlåtanden, några minnesteckningar m.m. Till dessa skrifter bör läggas den omfattande korrespondensen, som låter skilda sidor av skribentens väsen framträda. Hildebrand är en god berättare, som drastiskt och med fyndiga formuleringar levandegör många situationer.²⁶ Hans brev är därför en kulturhistoriskt och mänskligt mycket roande läsning.

Som vetenskapsman var Hildebrand nykter och kritisk, vilket

särskilt visade sig, då han hade att göra med historiska urkunder. Han var alltid på sin vakt mot slarviga utgåvor av källskrifter, varför hans delar av diplomatariet fördelaktigt skiljer sig från de tidigare Liljegrenska.²⁷ I ett brev till Råäff den 28/1 1869 berörde han rimkrönikornas värde som historisk källa. De var, påpekade han, partiskrifter och historieskrivarna hade inte iakttagit nödig varsamhet vid deras begagnande. »Hur skall väl», tillade han karaktäristiskt, »vår tids historia komma att se ut, om den blir skriven efter »Aftonbladet», »Fäderneslandet», »Sveriges tidning» och dylika källor!!» Inom fornforskningen yttrade sig hans nyktra inställning i kritik mot de vildaste utslagen av Sven Nilssons fantasi. Hildebrands insats inom arkeologien är snarast förmedlarens och den praktiske museimannens, men han gjorde också självständiga iakttagelser.²⁸ Hans starkt kritiska, vetenskapliga inställning visade sin begränsning, då det gällde att möta det folkliga intresset för fornminnena. Mot personer med bristande skolning var Hildebrand nästan alltid skeptisk. Det förtjänar dock påpekas, att hans uppskattade medhjälpare i myntkabinettet W. Pettersson egentligen var premierdansör vid Operan och alltså amatör. Helt igenom konsekvent var inte ens den rätlinjige Hildebrand, vilket i detta fall enbart länder honom till heder. Hildebrand saknade vidare sinne för propaganda och såg med avsky på pressen. Han förklarade, att han aldrig spillde tid på att läsa tidningar och avskydde att själv skriva i dem.²⁹ Den vetenskap, som stod Hildebrands hjärta närmast var numismatiken. Den ägnade han sitt första vetenskapliga arbete och den blev han trogen in i det sista. Skall en avvägning av Hildebrands betydelse som vetenskapsman göras, är det utan tvekan såsom numismatiker han gjort sin största insats.³⁰

Till sin läggning och allmänna åskådning var Hildebrand konservativ med starkt pessimistisk syn på tidens fenomen. Han var missnöjdhetsfull mot allt nytt i motsats till sin smidigare vän Thomsen, som försökte se saker och ting från deras bästa sida.³¹ Hildebrand ställde stora krav både på sig själv och sina medarbetare, vilka sällan lyckades motsvara förväntningarna. Det dröjde därför länge, innan han fann något biträde till hjälp i sin tredelade tjänst, och Thomsen måste även på detta område ingripa och förmana honom att ej stirra sig blind på människornas svagheter. Hans flit var enorm, vilket det samlade resultatet av hans ämbetsgärning bäst visar. »Arbete har städse för mig varit både behof och nöje» deklarerar han

i självbiografen.³² Sysslolöshet var honom följaktligen plågsam.³³ Helst ville han göra allt arbete själv, även detaljer, och rent kroppsarbete vid museiflyttningarna. Häri var han annorlunda än Liljegren, som visserligen inte ville ge ifrån sig ledningen men i praktiken avlastade sina bördor på andra. De två riksantikvarierna var varandra mycket olika både till utveckling och läggning. Liljegren hade haft fattigdom att kämpa mot på sin väg från det småländska bondehemmet, medan Hildebrands bana i det avseendet varit jämnare. Liljegren var som forskartyp »götisk», en efterföljare till 1600-talets flitigt samlande antikvarier. Hildebrand var däremot trots en romantisk ungdomsperiod och — trots eller tack vare? — sin konservatism en nykter och modernt kritisk forskare.

En karaktäristik av Hildebrand, som måste anses ganska träffande, hur förenklad och överdriven den än är, ges av hans gamle vän och trätobroder Sven Nilsson, som gör en jämförelse mellan honom och sig själv av följande lydelse: »Du är mer ordningsman, öfverlägger noga allt innan du skrider till handling, är ytterst försiktig, förständig och slug och har därför sannolikt aldrig gjort något som du sedan ångrat. Jag deremot tager allt för lätt intryck af ögonblickets ingifvelse och handlar ofta derefter, utan öfverläggning, och ångrar derför ej sällan hvad jag i förhastande sagt eller gjort». Så är naturens lag, fortsätter Nilsson. »Du kan lika så litet råda för att du vill styra och ställa om allt som jag att ofta låta det gå som det kan. Deraf händer att de må ställa till mot dig hur som helst så tager du innan kort styret och härskar. — Du vill härska och du härskar. — Du kan werlⁿ säga om din Akademi som Berzelius helt öppet sade mig om sin L'académie c'est moi. Bjud aldrig till att vilja inbilla mig att du ej kan uträtta allt vad du vill i Akadⁿ.»³⁴ Maktvilja ägde Hildebrand onekligen i hög grad. En annan sida av hans karaktär, rättrådigheten, framträder i ett citat ur Reuterdahls memoarer. [Hildebrand var] »den redligaste, ädlaste, mest trofasta själ, som på jorden kan finnas. Under de många tiotal af år, som jag med honom varit bekant, har jag ännu icke funnit någon ringa eller stor handling från honom utgå, som icke förtjent odelad aktning och kärlek.»³⁵

Efter avslutad fyrtyotvåårig ämbetsgärning drog sig Hildebrand 1879 inte helt tillbaka utan fortsatte att arbeta i myntkabinettet, bl.a. med andra upplagan av sin anglosaxiska myntkatalog. Under

ett par år uppehöll han sekretariatet i Svenska akademien i vilken han blivit invald 1866. I juni 1884 inlade han de sista mynten på sin plats och yttrade därvid: »Nu har jag avslutat det arbete, för vilket jag år 1832 kallades till Stockholm». ³⁶ Därmed var också punkt satt för en synnerligen rik livsgärning, ty kort därefter avled Hildebrand.

AKADEMIEN SOM VETENSKAPLIGT SAMFUND

Akademiens sammanträden besöktes under Hildebrands tid av i medeltal nio personer, alltså mellan en tredjedel och en fjärdedel av totala antalet svenska ledamöter, som stadgeenligt utgjorde trettiofyra. Då den honorära klassens fjorton rum nästan alltid hade en eller flera luckor och ett ganska stort antal ledamöter var bosatta på annan ort än Stockholm, kan närvarosiffran inte anses låg.

Den nye sekreteraren fann det besvärligt med de täta sessionerna (en gång i veckan under vinterhalvåret) och blev glad, då han fick bidrag utifrån, »ty det är ej alltid så lätt, att ur egen fatabur en gång i veckan uppduka något, som kan förtjena Akademiens uppmärksamhet».¹ Från 1841 fick han större rådrum mellan sammanträdena, ty då beslöts, att de skulle hållas var fjortonde dag.² I övrigt ändrades ingenting rörande sammankomsterna under Hildebrands tid utom mötestiden, som 1842 sköts från fem till halv sex, vilket ansågs mera bekvämt »i anseende till den förändrade lefnadsordningen i hufvudstaden». År 1857 sköt man på den ytterligare en halvtimme.³ En annan ändring av formell natur var slopande av titlar vid protokollsföringen, vilket på Beskows förslag beslöts i december 1842. Endast bördstitlar och excellenstiteln bibehölls.⁴ Några egentliga högtidssammankomster förekom inte, däremot flera festligare sammanträden, t.ex. då Hamilton fick sitt pris 1839, då minnesteckningen över J. O. Wallin upplästes 1841 och hundraårsjubileet 1853.

I syfte att aktivisera akademien framlade Järta det tidigare (s. 69) nämnda förslaget, att nyvalda ledamöter inom ett år måste hålla inträdestal. Därigenom garanterades en viss minimiprestation från varje arbetande ledamot. Ett eller två inträdestal av vetenskaplig karaktär om året fick akademien i fortsättningen lyssna till. Statuternas § 4 hade helt ändrats genom den nya bestämmelsen och stipulerade numera att inträdestal måste hållas, medan kravet på avhandlingars författande skruvats ner till ett önskemål.⁵ Föredrags-

verksamheten var stundtals ganska livlig, likaså förekom meddelanden och notiser vid nästan varje sammanträde, ungefär så som tidigare varit fallet.

Några försök att reglera akademiens funktioner som vetenskaplig anstalt gjordes inte, så när som på något enstaka enskilt framkastat förslag. Fryxell framlade sålunda 1840 i ett brev till Hildebrand en plan till omstöpning av akademien. Vartill tjänade det, menade Fryxell, att ett dussin herrar sammanträdde varje tisdag, av vilka två eller tre arbetade, medan de andra bara tog emot jetongerna.⁶ Nej, i stället borde de löpande göromålen anförtros åt några ledamöter, medan de övriga fördelade mellan sig uppgiften att varje år ge en översikt av vad nytt, som tilldragit sig inom vetenskaperna. Dessa årsberättelser skulle sedan tryckas. De så arbetande ledamöterna borde dela arvodet och hedersledamöterna nöja sig med äran. Fryxells förslag var tydligen allvarligt menat och troligen inspirerat av arbetsordningen inom Vetenskapsakademien, där Berzelius infört liknande årsberättelser. Vetenskapsakademien var mönstret också för Nilssons 1871 i ett brev till Hildebrand föreslagna klassindelning.⁷ Hildebrand själv jämförde 1859 arbetssättet i dessa båda akademier (han var sedan 1847 ledamot av Vetenskapsakademien) och påstod, att Vitterhetsakademien hade den »fula ovanan» att låta sekreteraren göra allt.⁸ Om några kommitterade utsågs, hörde alltid sekreteraren till dem och var den, som skulle skriva betänkandet, liksom han fått på sin lott att uppge alla medaljförslag, klagade Hildebrand. I Vetenskapsakademien däremot remitterades alla frågor till kommitterade, som utan besvär för sekreteraren utarbetade utlåtandet. Hildebrand ger en riktig bild av det faktiska förhållandet, medan det nog inte är fullt rättvist att säga, att akademien »lät» sekreteraren göra arbetet. Snarare torde förhållandet vara så att sekreteraren gärna åtog sig alla uppdrag. Hade han velat slå av något på sin ambition, skulle han ha kunnat ordna arbetet annorlunda.

Klagomålen från Hildebrands sida över ledamöternas passivitet är som tidigare påpekats koncentrerade till 1840-talets mitt och senare del. Han klagade bl.a. över att de vetenskapliga föredragen var så få, och över »de lärda professorerna, som icke gitta att meddela Akademien någonting af deras lärdom».⁹ I och för sig var det för övrigt inte så egendomligt, att sekreteraren gjorde det mesta arbetet i akademien, eftersom detta till största delen bestod av

ärenden, som angick honom i hans egenskap av riksantikvarie.¹⁰ Några som helst planer på eller förslag till en omorganisation av akademien tycks inte Hildebrand ha haft. Hans intresse var koncentrerat till riksantikvarie- och museisysslorna, medan akademien som allmänt humanistiskt forskningsinstitut fick stå tillbaka. Sina plikter som sekreterare skötte han väl, men någon nydanare av samma slag som Berzelius varit för Vetenskapsakademien blev han trots sina stora förtjänster inte. Gustav III:s vid det här laget åtskilligt föråldrade statuter fick duga åt akademien ända till 1890, medan både Vetenskapsakademien och jämförbara utländska akademier omskapades ganska ordentligt under 1800-talets lopp.

En orsak till att Vitterhets historie och antikvitetsakademien hade svårt att utveckla sig till ett arbetande, lärt samfund, vars ledamöter gemensamt grep sig an med vetenskapliga uppgifter, torde vara att söka i samma omständighet, som gav upphov till Hildebrands anförda klagomål, nämligen att så många arbetande ledamöter var bosatta utanför Stockholm. En vetenskapsakademi består ju numera övervägande och bestod även under 1700- och 1800-talen till en stor del av universitetsprofessorer. I motsats till exempelvis Paris, Berlin och Köpenhamn hade Stockholm under 1800-talet intel universitet, vilket hade den omedelbara följden att en stor procent av akademiledamöterna hade svårigheter att vara de facto arbetande.¹¹

INTRÄDESTAL

De intressantaste bidragen till akademiens vetenskapliga publikationer hade tidigare varit ledamöternas inträdestal. Även i fortsättningen kom det att bli så, då tävlingarna gav allt magrare resultat och antalet inlämnade avhandlingar, särskilt av akademiledamöter, var litet. Inträdestalen tenderade vidare att bli större, att utvidgas till verkliga avhandlingar snarare än tal.

Då den nya bestämmelsen angående inträdestal trädde i kraft med retroaktiv verkan 1839, hade fyra invalda ledamöter ännu inte hörts av, nämligen af Tannström (inv. 1826), orientalisten, professor Sjöbring (inv. 1830), Karl Johanstidens officiella porträttmålare, professor F. Westin (inv. 1836) och C. J. Schlyter (inv. 1837). Tannström uppflyttades i den honorära klassen och slapp därigenom undan sin skyldighet. Sjöbring presterade verkligt 1841 ett tal

»Om svenska bibelspråket i de tre normal-bibelupplagorna af år 1541, 1618 och 1703» men först efter påstötningar.¹² Mot förmodan levererade också Westin sitt tal i slutet av 1840. Det kallades »Om den nordiska mytologiens användbarhet i bildande konst». Westin uttalade i detta som sin övertygelse att den nordiska mytologin mycket väl kunde utnyttjas av konstnärer, vilket han även visat i praktiken genom att måla fornnordiska motiv. En av författaren framförd tvekan, om grunderna för hans åsikt var begripliga är dock berättigad, ty hans teoretiska framställning är mycket svår-förståelig. Ämnet hade för mer än tjugo år sedan varit föremål för livlig diskussion med inlägg av bl.a. Geijer i Iduna.¹³ Även Westin kvarstod sålunda som ledamot, ehuru lika passiv som förut. Han deltog aldrig i något sammanträde, och sitt tal hade han skickat in.¹⁴ Schlyter dröjde till 1841, ty han tog allvarligt på förpliktelsen att hålla inträdestal och ville inte slarva ifrån sig med något hastverk. »I vidrigt fall låter jag häldre stryka ut mig, än jag skulle låta förmå mig att lemna Akademien något, som blefve både mig och Akademien till skam» skrev han till Hildebrand den 4/7 1840. I sitt slutligen insända tal »Om den i några äldre handlingar förekommande benämningen »medleste lagen» visade Schlyter, att med detta uttryck (mellanlagen) avsågs Magnus Erikssons landslag, och att benämningen uppkommit genom missförstånd under 1500-talet.¹⁵ Talet får betraktas som en biprodukt till Schlyters livsverk, hans stora utgåva av Sveriges gamla lagar. Även senare uppstod dröjsmål med inträdestalen. Nilsson (inv. 1841) måste 1844 uppmanas att insända sitt tal.¹⁶

Efter Hildebrands egna inträdesord var Strinnholms tidigare omnämnda tal (se s. 37) det första under den nya sekreterarens ämbetsperiod. Det hölls på hösten 1837.¹⁷ Därefter följde Reuterdahls »Om öfversättningar av Bibeln på skandinaviska språken, gjorda medan katholicismen ännu var rådande».¹⁸ Det hölls samma år som talaren invaldes, 1838, enligt honom själv som ett ofullständigt utformat föredrag. Då det trycktes var det mera utarbetat, men författaren ansåg ändå blygsamt dess enda förtjänst vara att det »fäste uppmärksamheten på tillvaron af svensk bibelliteratur under medeltiden».¹⁹ Mera omfattande var Bergfalks tal 1839 »Om svenska post-inrättningens uppkomst och utbildning från 1636 till konung Carl den XII:s död 1718», den första vetenskapliga bearbetningen av detta ämne.²⁰ Thomas Järta talade samma år »Om konungamakt

och furstevälde i Sverige, särdeles hvad angår utöfningen af jura regalia inom furstendömena».²¹ Denna statsrättsliga utredning av hertigdömen i Sverige gick dock endast fram till Nyköpings gästabad. En utlovad fortsättning omintetgjordes genom författarens bortgång ett par år senare. Under 1840 och 1841 hölls de nyss nämnda talen av Westin, Sjöbring och Schlyter, varefter följde ett uppehåll till 1843, då två nya ledamöter tog inträde. Den förste var Tornberg, som talade »Om de i svensk jord funna österländska mynt», vilket ämne redan tidigare varit föremål för ett inträdestal av Gudmund Jöran Adlerbeth (se s. 35). Ämnesvalet var för Tornbergs del helt naturligt, då han sysslade med att beskriva de kufiska mynten i akademiens samlingar (se s. 147). Den andre nye ledamoten var Afzelius, som valt ett ämne som låg honom varmt om hjärtat. Det var rubricerat »Om sagans och folksångens geografi».²² Författaren försöker lokalisera de i eddadikterna och folkvisorna nämnda orterna. Hans utgångspunkt är åsikten, att forntidens saga är dikt blandad med historia. Han menar att pärlor av sanning alltid döljer sig i diktens djup. Talet skattades inte så högt av den kritiske Hildebrand, som alltid hade höga krav på den vetenskapliga akribin.²³

Nilssons tal »Om olika bildningsperioder och bildningsformer, efter hvilka qvarlevor finnas i Skandinavien från tider, som föregått Historien», väckte inte oväntat stort intresse hos åhörarna, då det upplästes av Grubbe den 17 december 1844.²⁴ Enligt sekreterarens försäkran till den orolige författaren »afhöordes [det] med *stort* nöje och väckte ett lifligt samspråk». Historikerna i akademien (Strinholm, Reuterdahl) var något tveksamma (en förskönad omskrivning för missnöjda) men fann hans uppslag intressant.²⁵ Nilsson hade varit i valet och kvalet, om han skulle våga släppa ifrån sig talet på grund av den däri framförda hypotetiska jämförelsen mellan heruler och asar. För Reuterdahl fick ingenting nämnas i förväg om talets innehåll, ty han ansåg, att asainvandringen var en myt.²⁶ Enligt Nilssons i inträdestalet framförda mening tillhörde de olika bildningsformerna i Skandinavien (sten-, brons- och järnåldern med modern terminologi) olika folkslag. Bronskulturen hade tidigare kallats keltisk, men Nilsson ville hellre kalla den fenicisk. Han utvecklade dock inte sina skäl härtill vid detta tillfälle utan övergick till den romerska »jernbildningen» och en utförlig jämförelse mellan asar och heruler, vilka han fann vara identiska. Snorres framställ-

ning av asarnas och Odens invandring till Sverige fann han inga skäl att tvivla på. Talet är alltså en blandning av arkeologiska iakttagelser och hypoteser grundade på skriftliga källor. Vad historikerna i akademien fastnade på var dateringen, ty enligt Nilssons hypotes skulle asainvandringen förläggas till 500-talet e.Kr. Författaren var dock själv osäker på den punkten. Hildebrand tyckte, att talet var fyndigt.

Akademien fick 1846 lyssna till Palmblads enligt uppgift långa inträdestal »Om Bacchus-kulten», vilket upplästes av Schröder.²⁷ Det vann inte Rosenblads gillande varken till ämne eller behandling. Då det inte trycktes och inte heller synes vara bevarat, kan vi inte få veta vad det var som den gamle Rosenblad ogillade.²⁸ Därefter dröjde det till 1849, innan några tal hölls av nyvalda ledamöter. Detta år talade Hamilton »Om grekernas befästningskonst», medan Nordström gav »Några bidrag till penningeväsendets historia i Sverige intill Gustaf I» och Rydqvist diskuterade »Den historiska språkforskningen». ²⁹ Nordströms tal var ingalunda bara några bidrag utan en lång, lärd och väl underbyggd avhandling, till omfånget bland de största inträdestalen under Hildebrands tid. Rydqvist illustrerade i sitt tal den metod, som han använde i sitt banbrytande arbete »Svenska språkets lagar». Den 1853 invalde Brunius insände efter endast en kort tid ett tal betitlat »Om renaissans- eller barockstilen i Skåne». ³⁰ Bowallius talade följande år »Om svenska statskickets förändring efter konung Carl XII:s död och om ståndens inbördes ställning vid början af den så kallade frihetstiden». ³¹ 1855 höll Josef Wallin »Betraktelser öfver de äldre romarnes gudalära såsom statsreligion». ³² Nästa inträdestal var F. F. Carlsons 1858 »Om den svenska statsförvaltningens förändrade skick under konung Carl XI:s regering». Svedelius omfattande inträdestal 1859 »Betraktelser öfver Gustaf Wasa och hans tidevarf, särdeles under första åren af hans regering» ³³ visar liksom de nyss uppräknade alstren av Bowallius' och F. F. Carlsons pennor, att inträdestalen alltmer tenderade att bli stora avhandlingar snarare än de tidigare principförklaringarna. I varje fall gäller detta de historievetenskapliga bidragen till akademiens verksamhet. Endast korta sammandrag eller enstaka partier av de långa avhandlingarna kunde av naturliga skäl föredras på sammanträdena, allra helst som de nu framträdande forskarna företrädde en ny generation, som med noggrannhet redovisade sina källor, både tryckta och otryckta. Den

långrandiga titeln på Styffes tal 1860 »Om de s.k. grundregaliernas uppkomst och tillämpning i Sverige intill slutet af sextonde seklet med anledning af den uppdiktade berättelsen om ett riksdagsbeslut på Helgeandsholmen år 1282» döljer ett klart och bestämt avlivande av det anförda dokumentet.³⁴ Det var alltså egentligen en källkritisk utredning.

Med Rabes tal 1862 »Om uppfostringsväsendet hos romarna», ett väl valt ämne av en latinlektor, bröts raden av historiska tal.³⁵ Att observera är vidare, att i Rabes fall mer än fyra år förflutit mellan inval och inträde, vilket denne visserligen bad om ursäkt för.³⁶ Akademien höll tydligen inte längre så strängt på bestämmelsen om uteslutning. Även Klemming, som i likhet med Rabe var stockholmare, lät vänta länge på sig, från 1858 till 1865. Dessförinnan hade Cronholm 1863 talat om »Europeiska politikens inflytande på kriget och underhandlingarna mellan Sverige och Danmark under åren 1657—1660».³⁷ Klemmings inträdestal, som upplästes av sekreteraren, hade till titel »Upplysningar och anmärkningar om en för Sveriges laghistoria vigtig urkund, den förlorade Söderköpingsrätten». Genom ingående studier av den äldre svenska litteraturen hade Klemming här lyckats åstadkomma en viktig rekonstruktion.³⁸ Malmström talade 1867 »Om embetsmannens ställning till riksdagen under frihetstiden», liksom Sæve efter betydligt mer än ett års förlopp sedan invalet. Sæves insända tal rörde »Sigurdsstenarne. Tvenne fornsvenska minnesmärken om Sigurd Fafnesbane».³⁹ Liksom Klemmings tal innehöll Sæves offentliggörandet av en upptäckt, nämligen av förekomsten av illustrationer till Sigurdssagan på svenska runstenar. Sæve var mycket angelägen om att upptäckten hemlighölls före uppläsandet av talet och att uppsatsen därefter snarast möjligt publicerades.⁴⁰

Böttiger insände också sitt tal, som hette »Undervisningsfrågans ställning och utveckling hos de gamle romarne». Då han höll på att skriva det, upptäckte han att han valt ett ämne, som mycket nära kolliderade med Rabes, men fann vid närmare undersökning till sin lättnad, att de utfört ämnet mycket olika, varför han fullbordade sitt tal.⁴¹ Böttiger lägger tonvikten vid utvecklingen av undervisningsväsendet hos romarna från äldsta tider fram till den antika världens undergång, medan Rabe mera i detalj följer den romerska ungdomens uppfostran från späda till vuxen ålder. Samma år, 1873, höll också Odhner sitt inträdestal »Sveriges förvärfvande af Pom-

mern och förhållandet till Brandenburg 1630—1635», som då det trycktes, var avsevärt utvidgat.⁴²

Hans Hildebrand hade till ämne för sitt inträdestal 1875 valt »Om de djurtyper, som förekomma i den europeiska ornamentiken under den förkristna tiden och medeltiden». Det var den första behandlingen av detta sedan så diskuterade forskningsobjekt.⁴³ År 1876 talade Djurklou »Om Göran Månssons till Bolmsnäs jordebok. Några bidrag till Stjerneättens historia», ett viktigt bidrag till medeltidsgenealogin.⁴⁴ Samma år tog Ljunggren sitt inträde med »Den nationella rörelsen inom svenska vitterheten år 1811». ⁴⁵ Scholander hade låtit vänta länge på sig, då han efter sex år tog inträde 1877 med »Några allmänna betraktelser föranledda af det fornnordiska byggnadssättet». Montelius' tal »Om tidsbestämning inom bronsåldern med särskilt afseende på Skandinavien» innehöll i sitt fullt utarbetade skick författarens kända bronsålderskronologi.⁴⁶ Han var också den siste arbetande ledamot, vars inträdestal Hildebrand fick besvara som sekreterare.

Hedersledamöterna höll vanligen bara en kort inträdeshälsning i allmänna ordalag. De befordrades emellertid i flera fall till trycket i *Handlingarna*. Somliga av dessa tal gränsade till vetenskapliga föredrag. Skogman talade sålunda 1842 om »Caius Plinius Caecilius Secundus. Skildringar af Rom vid hans tid» och Valerius gav 1848 »Uppllysningar rörande romerska författaren Apulejus och dess framställning af myten om Amor och Psyche». ⁴⁷ Av Hwasser hade Hildebrand väntat sig »ett vackert inträdestal». Förhoppningen gäckades inte, ty 1859 insände Hwasser ett tal, som hade »Pehr Hoffvenius, den svenska medicinens fader och grundläggare» till föremål. Det väckte emellertid misshag hos vissa akademiledamöter tillhörande Svenska akademien och trycktes inte i *Handlingarna*. Av ett brev från Hwasser framgår, att han funderat på att välja ett klassiskt ämne såsom lämpligt för akademien men tagit Hoffvenius, som han redan hade färdigskrivet, och att han tidigare erbjudit sig att åt Svenska akademien skriva Hoffvenii minnesteckning men fått avslag. »Nu är det möjligt, att de med förtrytelse se det jag icke låtit näpsa mig utan envisas med att tala öfver min mästare i Witterh. Akademien, då jag blifvit tillbakavisad i den Svenska.» ⁴⁸

Prosten Gumaelius höll 1863 ett tal med rubriken »Några anmärkningar rörande fornforskningens gång och nuvarande tillstånd med afseende på Nordens äldsta historia», den enda vetenskapliga prin-

cuputredning, som förekom under Hildebrands tid. Tyvärr finns inte manuskriptet bevarat, varför innehållet förblir okänt. Biskop Landgren höll 1878 ett kortare anförande i vilket han fäste uppmärksamheten vid vikten av det lapska språkets utforskande. Inte heller detta tal är bevarat.⁴⁹ Som ovan påpekats (s. 75) var det flera av hedersledamöterna, som inte tog inträde. I detta sammanhang kan meddelas, att sekreteraren försökte förmå vissa av de valda honorära ledamöterna att sätta ihop några rader till inträdeshälsning. Det gäller den gamle Fägersten, som tycks ha funderat på att tacka för den smickrande utmärkelsen, och Fries, som var Hildebrands lärare från Lundatiden. Då Fries erbjöd ett par uppsatser till Antiquarisk tidskrift fann Hildebrand, att den ena om växtnamnen i abbedissan Hildegards *Physica* var mera lämpad att eventuellt bli ett inträdestal.⁵⁰

Av samtliga inträdestal, som hölls under Hildebrands tid, är en tredjedel historiska, medan endast ungefär en sjättedel är antikvariska. Detta var också att vänta, då så många nyinvalda ledamöter var historiker, medan de egentliga arkeologerna var få. Efter som akademiens ledamotsuppsättning liksom tidigare fortsatte att vara allmänt humanistisk, kom inträdestalen att spänna över ett vidsträckt register utöver historia och antikviteter och även uppta till behandling ämnen, som för övrigt aldrig eller sällan vidrördes i akademien.

Inträdestalen måste anses vara det viktigaste resultatet av akademiens vetenskapliga arbete, om man ser till vad församlingen som helhet utträttade. Flera av de ovan refererade talen redovisade nyvunna forskningsresultat eller utgjorde grundliga utredningar och exposéer. Däremot upphörde som tidigare påpekats nästan helt de tidigare vanliga princip- och teoriutredningarna.

AVHANDLINGAR, FÖREDRAG OCH NOTISER

Från och med 1839 hade, som tidigare omtalats, § 4 i statuten ändrats, och av den ursprungliga skyldigheten att inlämna årliga avhandlingar kvarstod endast ett önskemål om bidrag till *Handlingarna* efter fullgörandet av kravet på inträdestal. De flesta ledamöterna nöjde sig med att uppfylla sin plikt ifråga om inträdestalet, vilket ju ofta svällde ut till en stor avhandling, men då också blev vederbörandes enda »arbete» i akademien.

Smärre uppsatser inlämnades och upplästes dock då och då, med tacksamhet mottagna av sekreteraren. Volymerna av *Handlingar* behövde ibland utfyllas med kortare berättelser för att ett lagom antal ark skulle uppnås. En granskning av *Handlingarna* visar dock att det är övervägande inträdestal som fyller dess band. Går man däremot till protokollen, visar det sig, att inför akademien föredragits åtskilligt fler arbeten än som sedan tryckts, både färdiga verk och utkast.

I början av år 1839 uppläste Beskow en avhandling »Om de gamle romares orchestik, musik, mimer och masker», som var ett slags fortsättning på hans inträdestal om »De gamles rörliga skådebanor». Det var det enda arbete om klassiska antikviteter, som presenterades akademien under Hildebrands tid, frånsett inträdestalen.⁵¹ Nästa större skrift, som anmälades var Reuterdahls »Gamla svenska ord-språk», en handskrift, som han funnit i Palmskiöldska samlingarna i Uppsala och senare själv utgav.⁵² Av de kortare meddelanden, som 1840 delgavs akademien, trycktes två i *Handlingarna*, nämligen Schröders notis om en Saxocodex, som tillhört 1600-talsantikvariern M. Aschaneus och Nilssons lilla uppsats om det debatterade Runamo, ett tidigare av Berzelius i akademien behandlat ämne.⁵³ Det bör observeras, att Nilsson då ännu ej tillhörde akademien, varför det rörde sig om ett bidrag från en utanför den akademiska kretsen stående vetenskapsman. Inte förrän 1842 upplästes åter en avhandling, om varegerna, av den flitige göten Wallman. Två år senare föredrog Reuterdahl en uppsats om ett fynd av Ansgars s.k. pigmenta eller bönesuckar, tryckt i Flandern omkring 1500. Denna skrift hade ansetts förlorad, men Reuterdahl hade nu erhållit en avskrift av den återfunna boken, vilken uppvisades.⁵⁴ Även från utlandet insändes något enstaka bidrag. En dansk premierlöjtnant Timm i Holstein skickade sålunda 1846 in en »Afhandling over en deel mynter som ere fundne ved Adelby i hertugdömmet Schleswig.»⁵⁵ Wallman återkom både 1847 och 1848 med skrifter, först en avhandling om Birka, sedan ett försök att bestämma två gamla gränsorter mellan Sverige och Danmark »Lyngstufvan» och »Veleaga», vilket ingick i ett större arbete. Birkaavhandlingen erhöll han tillstånd av akademien att trycka särskilt men så tycks ej ha skett. Hans sista bidrag blev »Om svenska runorna och deras förhållande till andra alfabet.»⁵⁶ Wallmans betydelse som vetenskapsman är inte särskilt stort. Han hörde till den »götiska», äldre typen av forn-

forskare och hans teorier var ibland ganska fantastiska. Hildebrand skrev till Rääf vid hans bortgång: »Hans vetenskapliga forskningsbegär förtjenar stor aktning, om än man icke i alla tillfällen kan finna sig hogad att antaga för *sant* hvad han med ovanlig förmåga förmådde att göra *sannolikt*.»⁵⁷ Att akademien inte tryckte Wallmans här nämnda arbeten, berodde säkert på att de inte tillfredsställde Hildebrands berättigade krav på vetenskaplighet.

En större avhandling trycktes i den sista delen av *Handlingarnas* första serie, nämligen Hildebrands egen historiska utredning »Om Nöteborgska freden och Sveriges gräns mot Ryssland från år 1323 till början af 17:de århundradet». Avhandlingen kan betraktas som en utlöpare från Hildebrands arbete med diplomatariet, i vilket den nöteborgska fredstexten publicerades.⁵⁸ Rääf meddelade 1844 resultatet av en undersökning rörande orsaken till de olika tidpunkterna för tillträde av jordbrukslägenheter i Sverige. Han hade fäst sig vid att ecklesiastika lägenheter skulle byta ägare den 1 maj med rätt för tillträdaren att så föregående höst, utom i Linköpings stift, där det var den avträdande parten, som ägde denna rätt. I England var bruket enahanda med i Linköpings stift, varför Rääf drog den slutsatsen, att detta bruk var det ursprungliga och att det införts av de engelska missionärerna.⁵⁹ År 1851 höll Rääf ett intresseväckande föredrag om det äldsta bergs- och åkerbruket i Ydre. Han hävdade att åkerjorden under medeltidens förra hälft successivt utvidgades genom markens uppodling av trälarna, så att den odlade arealen var fyrdubbelt större före digerdöden än nu och befolkningen följaktligen också större då än under någon annan period. ReuterdaHL påpekade i den efterföljande diskussionen nödvändigheten av att nu nedskriVA iakttagelser rörande gammal odling, innan den pågående nyodlingen förstörde spåren av den. Föredraget överlämnades senare till granskning av Strinnholm och Nordström.⁶⁰

Under de första tjänsteåren refererade Hildebrand en del nyutkomna böcker och uppsatser, bl.a. Sven Nilssons bok »Skandinaviska Nordens urinvånare», vars första häfte publicerades 1838.⁶¹ Nilsson, som egentligen var naturvetenskapsman och en mycket framstående sådan, vilken bedrivit forskning av banbrytande karaktär inom både zoologi, paleontologi och geologi, hade under sina studier rörande Nordens äldre fauna kommit in på den förhistoriska arkeologiens område. Han använde för sina arkeologiska forskningssamma komparativa metod, som brukades av naturvetenskaperna,

och kom på så sätt redan på 1820-talet fram till en på föremålsstudium grundad uppfattning av begreppet förhistoria. Resultatet framlade han först 1835 i »Utkast till jagtens och fiskets historia i Skandinavien», som utgjorde inledning till hans fågelfauna. I »Urinvånarna» gav han en mera omfattande redogörelse för sin syn på människans äldsta historia i Skandinavien. Nilsson uppfattade de forntida stenyxorna som jaktredskap, inte som stridsvapen eller kultföremål och jämförde dem med nu levande naturfolks t.ex. eskimåernas, och drog därav slutsatsen, att Skandinavien fordom bebotts av en vild folkstam.⁶² Om »Urinvånarna» yttrade akademien »sin synnerliga tillfredsställelse», men diskussion tycks ha förekommit. Rosenblad hade därvid yttrat »någon fruktan, att Du ville göra oss allesammans till Eskimoer» men nöjt sig med Hildebrands förklaring, att Nilsson ansåg stenredskapen tillhöra en undanträngd folkstam.⁶³ Nilsson gjorde nämligen jämförelser mellan gånggrifterna och eskimåernas bostäder och ansåg vidare på grund av tillgängligt material i form av kranier att »Urinvånarna» tillhört en med lapparna besläktad ras. När första bandet av Nilssons bok, som behandlade stenåldern, 1843 var komplett, ville akademien att Järta skulle avge sitt omdöme om den, vilket denne emellertid försiktigt nog inte vågade åta sig.⁶⁴ Nilsson var nämligen mycket ömtålig för kritik. Tack vare att sekreteraren genom sin nära förbindelse med Thomsen och Nilsson, vilken senare varit hans lärare i Lund, redan var anhängare av ett treperiodsystem och en etnografisk, komparativ metod, uppmärksammades Nilssons banbrytande arbete vederbörligt av akademien. Nilsson blev ledamot 1841 mycket tack vare sin stenåldersbok. Han uppmanades vidare att i en tävlingsskrift redogöra för sina åsikter som svar på akademiens aktuella, 1840 utlysta men inte besvarade prisfråga: »Innebär den äldre nordiska litteraturen några vitsord om de gamla stenåldersredskapen, såsom förfärdigade och begagnade af Nordens germaniskt-götiska eller af en äldre folkstam?» Från Danmark däremot rönt Nilsson mothugg i form av en kritisk recension av C. Molbech, vilken gjorde honom rasande.⁶⁵ Här skymtar några av Nilssons mindre goda egenskaper, nämligen fåfänga och högt uppdriven självmedvetenhet. På äldre dagar fann han, att akademien icke nog intresserat sig för hans bok, för vilken han borde tilldelats guldmedalj. Hans missnöje riktade sig särskilt mot Hildebrand, som han trodde hade varit avundsjuk på honom för hans framgångar

med »Urinvånarna».⁶⁶ Hildebrand blev ytterst förolämpad av detta påstående och insinuationen att ha motarbetat Nilsson. Medaljer utdelade akademien endast för prisskrifter och i enstaka fall för antikvariskt nit, påpekade han. »Något vidare komplimenterande af egna Ledamöter brukas icke inom den Akademi, der jag har äran föra pennan». Orsakerna till tråtan var fler och väsentligare än denna.⁶⁷

Under ett flertal sammanträden 1840 fick akademien lyssna till Hildebrands reserapporter från Danmark och Tyskland, vilka den ansåg värda att tryckas.⁶⁸ De smärre meddelandena rörde inte bara den inhemska forskningens resultat utan sträckte sig t.o.m. till underrättelser om fynd, som gjorts vid öppnandet av en sarkofag i Athen och en notis om en irländsk avhandling rörande de berömda inskrifterna på umbriska språket i Gubbio.⁶⁹ Berzelius var liksom förut livligt verksam. I januari 1841 talade han om hållristningarna, om vilka han hyste den originella uppfattningen, att de var tillkomna genom lek av sysslolösa stenhuggare. Skeppen på ristningarna ansåg han föreställa slädar.⁷⁰ Denna hans åsikt framkallade en replik från den ledande svenska fornforskaren, Nilsson. Även Hildebrand reagerade och ansåg Berzelii mening förhastad.⁷¹ En annan gång meddelade Berzelius en kemisk analys av egyptiskt murbruk, hemfört från templet i Karnak av kapten Cronstrand.⁷² Den livliga debatten mellan svenska och danska fornforskare om den förmenta runinskriften vid Runamo i Blekinge fortsatte ännu med inlägg av Nilsson (nämnt ovan) och dansken J. J. A. Worsaae. Bägge var av den meningen att det rörde sig om naturliga bildningar, inte runor.⁷³

Akademiens verksamhet som historisk akademi hade tidigare yttrat sig bl.a. i form av notiser om urkunder o.dyl. En linje bakåt till Antikvitetsarkivet kunde här skönjas, även om den ej var klart uttalad. Under Hildebrands tid fortsatte ännu denna form av vetenskapligt arbete, men den undanträngdes allt mer av annat. Någon publikationsverksamhet på detta område ägnade sig akademien inte åt. Det »officiella» organet för publicerande av historiska dokument var det 1815 stiftade Kongl. Samfundet för utgifvande af handskrifter rörande Skandinaviens historia, vars grundare A. L. Stierneld ursprungligen 1810 hade vänt sig till akademien med sina planer för fornlämningars vård och historiska handlingars bevarande.⁷⁴ Då han inte mötte något gensvar hos dess ledning, bildade han under

kungligt beskydd ett självständigt samfund, vars själ han var ända till sin död 1835. I början fortsatte Samfundet 1700-talets heterogena urkundspublicerande verksamhet, vilket bäst visas av den blandning av dokument, som tryckes i de första 20 banden av dess Handlingar.⁷⁵ Samfundets arbetsformer stämde mycket nära överens med akademiens, såtillvida att även på dess sammankomster dokument förevisades, kortare meddelanden lämnades och föredrag hölls. Det var också i stort sett samma personer, som satt i båda sällskapen. Även Samfundet hade sin »excellensklass», som länge var den dominerande. Det kan här påpekas, att enligt Hildebrands uppgift Stierneld ofta »som det tycktes af uppsåtlig distraktion» begagnade benämningen akademi för sitt Samfund.⁷⁶ Förhållandet mellan Samfundet och Riksarkivet, som till en början varit mindre bra, blev snart gott, och under den tid Järta och Hildebrand var de drivande krafterna i Samfundet anslöt sig dess verksamhet nära till arbetet i Riksarkivet. Den betydelsefulla urkundsutgivningen var ända till in på 1850-talet beroende av enskilt initiativ.⁷⁷ Först till riksdagen 1853/54 framlades av Kungl. Maj:t proposition om anslag till utgivande av historiska handlingar. Anslaget beviljades, och dess disponering kom några år senare att permanent övergå på Riksarkivet, som härigenom definitivt blev det naturliga centrum för urkundsutgivningen i Sverige.⁷⁸ Den nära överensstämmelsen i personuppsättningen mellan Samfundet och akademien medförde särskilt under 1840-talet att likartade notiser etc. framfördes på båda sällskapens sammanträden.

Så länge Hans Järta bodde i Stockholm (till 1841) gav han Hildebrand god hjälp att underhålla akademien med historiska notiser av ungefär samma art som dem, vilka anmäldes vid Samfundets sammankomster. Under omorganisationen av Riksarkivet framkom åtskilligt av intresse, t.ex. ett utkast till en hovrätt från Karl IX:s tid, vilket föranledde Järta att göra en del tillägg till sin prisskrift.⁷⁹ Originalet till Olaus Petri krönika och hemliga, obegagnade handlingar av och om Görtz uppvisades vidare, och Järta recenserade en tome av den franska urkundspublikationen *Collection des documents inédits*.⁸⁰ Uppläsning ur den danske biskopen J. Bircherods dagböcker 1658—1708 och riksrådet Svante Banérs almanacksanteckningar 1654—1667 förekom också.⁸¹ Till denna kategori hör även Schröders redan omtalade och sedermera tryckta notis om Saxo. Med anledning av den nyligen utgivna danska Saxoupplagan med-

delade han en del upplysningar om Saxo, särskilt om en codex, som han funnit upptagen i en förteckning över M. Aschanei handskrifter, men som sedan förkommit.⁸² Brinkman uppläste ett »originalbrev» från Ebba Brahe till Gustaf II Adolf, som befann sig hans ägo, men det rörde sig tyvärr om ett slags förfalskning.⁸³

När Järta inte längre så flitigt deltog i sammanträdena, ryckte andra in och åtskilliga notiser av ovanstående art lämnades under hela 40-talet. Hildebrand, som ju till 1846 tjänstgjorde i Riksarkivet, recenserade den tyske historieforskaren Ludwig Häussers nyutkomna, prisbelönta bok om Wilhelm Tell, i vilken författaren kommit till resultatet, att Tell visserligen existerat men saknat politisk märkvärdighet, och att en hos Saxo förekommande berättelse inverkat på Tell-traditionernas utbildning. Han läste också upp ett brev från magister Gustaf Wetter, som befann sig på studieresa i Köpenhamn och därifrån meddelade upplysningar angående källor till Sveriges historia i danska arkiv.⁸⁴ Flitig bidragsgivare till den historiska notisverksamheten var Gustaf Löwenhielm, som 1844 lämnade upplysningar om Gustaf II Adolfs korrespondens under trettioåriga kriget, av vilken 1805 två folioband dykt upp under Napoleonkrigens förödelser i Salzburg. De troddes nu vara i München, men något ordentligt besked hade inte erhållits från arkivchefen där. Löwenhielm skulle dock fortsätta att göra påstötningar.⁸⁵ Även gåvor av avskrifter till akademiens arkiv kunde ge anledning till utläggningar. Wiede överlämnade 1846 avskrifter rörande hertig Johans av Östergötland kanalföretag, varvid Styffe framvisade en handling från Riksarkivet, enligt vilken redan Gustav Vasa sysslat med liknande projekt.⁸⁶

Ett historiskt ärende av något annan karaktär än de hittills refererade behandlade akademien 1847. Den norske riksarkivarien C. Lange hade översänt första häftet av *Diplomatarium norvegicum* jämte ett brev i vilket han föreslog att svenska, danska och norska vetenskapsmän skulle förena sig om utgivandet av ett unionsdiplomatarium, omfattande dokument som rörde alla tre rikena under Kalmarunionens tid. Rääf och Hildebrand, som fick i uppdrag att yttra sig över förslaget, kom båda till resultatet, att det inte borde accepteras. Den förre frågade sig hur en fördelning av ett sådant arbete skulle ske, och slutade med konstaterandet, att all slags union med norrmän och danskar »ländt och länder till Sveriges skam och skada, bör derföre i smått som i stort undvikas». Hildebrand var inte

heller någon anhängare av skandinavismen, ehuru han gärna samarbetade praktiskt med nordiska vetenskapsmän. Han fann det föreslagna arbetet ha en fördel, nämligen att akter, som angick alla tre rikena endast behövde avtryckas en gång. Olägenheterna var å andra sidan så stora, att de ej på långt när uppvägdes av den lilla fördelen. Den viktigaste invändningen mot ett unionsdiplomatarium var, att de därför avsedda handlingarna var så viktiga, att de ej kunde uteslutas ur Svenskt diplomatarium. Vidare hade Sverige under en stor del av unionstiden lösgjort sig från de andra rikena, och antalet unionsakter var överhuvudtaget inte särskilt stort. Slutligen hade Svenskt diplomatarium ej hunnit längre än till 1323, och det var viktigare att påskynda utgivandet av 1300-talsurkunderna än att sätta igång ett nytt företag av ringare betydelse för Sverige. Akademien borde alltså avböja förslaget men förklara, att dess samlingar stode öppna för norska och danska forskare. Schlyter instämde i utlåtandena, varpå akademiens beslut blev ett avslag, men på Reuterdahls tillskyndan skulle svaret författas i så hovsamma ordalag som möjligt. Den utgående skrivelsen av den 18 januari 1848 innehöll en bearbetning av samtliga ovan nämnda synpunkter.⁸⁷

Fryxell bidrog på 50-talet till akademiens vetenskapliga verksamhet med en uppsats om Karl XI:s sjukdom och död och en notis om beskyllningen mot J. Burensköld att ha hindrat Karl XII:s hemresa 1715. Båda trycktes i *Handlingarnas* första band av det större formatet. De föredrogs 1851 respektive 1855 och utgjorde spånor från Fryxells historiska verkstad i vilken han just då sysslade med den karolinska periodens senare del.⁸⁸ Rydqvist föredrog 1852 en del av andra häftet av sitt stora arbete »Svenska språkets lagar». Två uppsatser av professorn i kemi N. J. Berlin, en om hållristningarna i Lidens socken i Medelpad, en om den kemiska sammansättningen av några fornsaker upplästes samma år.⁸⁹ Wallmark bidrog 1854 med en avhandling »Om det bruk hvar till vissa i jorden funna stenredskap sannolikt begagnats af Nordens äldsta invånare» varmed han ville visa, att han var en arbetande ledamot trots att han sedan 1846 vistades på landet. Han tyckte, att flera ledamöter kunde kosta på sig »att pryda Akademiens Handlingar med uppsatser af sin hand, hvarpå de nu ofta lida brist, ty Inträdestalen synas mig icke göra nog dertill.» Wallmark begärde sedan uppsatsen tillbaka, varför det tyvärr inte går att få veta vad han hade för mening om stenyxorna.⁹⁰

Beskows verksamhet yttrade sig 1855 i uppläsning av en del av en biografi över den schweiziske historieskrivaren Johannes von Müller. Tre år senare inlämnade han en liten historisk uppsats om Pufendorfs förmenta författarskap till »Anecdotes de Suède».⁹¹ Ett historiskt föredrag hölls 1858 av F. F. Carlson, som talade om schweizisk historieforskning och därvid berörde både de aktuella fynden av pålbyggnader och de forskningar, som lett till att Wilhelm Tell degraderats till en sägenfigur.⁹² År 1859 var akademiledamöterna livligt verksamma. I januari höll Rydqvist föredrag om namnen Svithiod och Gauthiod, vilket senare han visade var en nybildning, endast 101 år gammal. Föredraget hölls utan alla anspråk och därför att »underhållning» behövdes, då prins Oskar (II) var närvarande vid sammankomsten ifråga.⁹³ Därefter uppträdde den kunglige ledamoten själv med en avhandling »Några bidrag till Sveriges krigshistoria 1711—13», vilken trycktes i *Handlingarna*.⁹⁴ Afzelius insände, i samma avsikt som Wallmark fem år tidigare, ett äreminne över biskop Thomas, vilket remitterades för granskning till Strinnholm och Rydqvist. De avstyrkte dess offentliggörande i *Handlingarna*. Det är enda gången under Hildebrands tid, som akademien refuserat ett bidrag av en ledamot.⁹⁵ Protokollet ger tyvärr inga upplysningar om anledningen till refuseringen. Afzelius brast emellertid åtskilligt i kritik i sin övriga produktion, varför troligen även detta alster hade samma defekt. Från utanför akademien stående lärde inlämnades 1859 två arbeten, som båda kom att tryckas, det ena dock först efter flera års förlopp. Den senare hedersledamoten Olof Fåhraeus skickade akademien en utredning av frågan om nationalbelöning åt Linné vid 1760—62 års riksdag, vilken omedelbart granskades och gillades av Nordström och Rydqvist. Den senare tyckte dock, att uppsatsen passade bättre för Samfundet för utgifvande af handskrifter rörande Skandinavians historia.⁹⁶ Av en för akademien ny art var det andra insända arbetet, som författats av den framstående hymnologen komminister J. W. Beckman och kallades »Semeiografi, notation eller musikens förvarande genom skrift». Efter granskning av Beskow och Rydqvist antogs den till tryckning, men inledningen borde först omarbetas.⁹⁷

Hildebrands egna bidrag till *Handlingarna* utgjordes under 50-talet av en ämbetsberättelse om Råda kyrkas målningar av 1856, men den muntliga »underhållningen» i akademien var desto mer omfattande. God hjälp i arbetet hade han av sina antikvariska för-

bindelser runt om i landet, både de korresponderande ledamöterna och andra, ur vars brev och rapporter han uppläste viktigare anmärkningar och upptäckter. Bibliotekarien Wiede lämnade sålunda åtskilliga antikvariska upplysningar av värde, folkviseuppteckningar m.m. Tornbergs utlåtanden över nyfunna kufiska mynt brukade vidare föredragas för akademien. De flesta notiser och demonstrationer rörde svenska fornminnen, men det förekom även annat. En konsul Ehrenhoff i Tanger meddelade sålunda upplysningar om de romerska fornsaker han grävt upp i sin trädgård och skänkt akademien.⁹⁸ År 1855 upplästes en av Sparre gjord översättning från franskan rörande upptäckten av en merovingisk begravningsplats vid St. Eloy.⁹⁹ Hildebrand meddelade den 6/3 1849 förekomsten av en förlaga på vers till det fornsvenska legendariet. Bland medeltidsforskarna kretsade intresset kring den heliga Birgitta. Rydqvist talade sålunda om några Birgittahandskrifter, som Klemming publicerat, och Reuterdahl om minnen av Birgitta på Finsta.¹⁰⁰

Vid 50-talets slut kom Vatikanarkivet att stå i centrum för det historiska intresset. Sparre väckte nämligen den 15/3 1859 förslag, att akademien skulle försöka skaffa avskrifter ur detta viktiga arkiv. Norrmannen P. A. Munch hade vunnit tillträde dit och var som bäst sysselsatt med att taga avskrifter rörande Nordens medeltid. Hamilton upplyste de församlade ledamöterna om att regeringen redan höll på att utreda denna fråga, varför förslaget fick vila. Det var meningen, att en svensk forskare skulle sändas till Rom, och regeringen, d.v.s. närmast Manderström och Hamilton, hade utsett Hildebrand till uppdraget. Med en viss tvekan hade denne förklarat sig villig, men företaget gick i stöpet.¹⁰¹ Munchs privilegium berodde nämligen på särskilda förtjänster och inflytelserika personers rekommendationer, varför en svensk delegat inte skulle uppnå samma resultat.¹⁰² I stället erhöll akademien mot betalning kopior av Munchs avskrifter.¹⁰³

Gåvor i form av pergamentsbrev och avskrifter av olika slags handlingar hade akademien alltifrån sin begynnelse mottagit. Strömmen av dessa hade väl tunnats ut något, men den fortfor att rinna och berika akademiens arkiv under hela Hildebrands tjänstetid. Eftersom denne fortsatte diplomatiet, var han ju själv i högsta grad intresserad av medeltida handlingar. Afzelius skänkte sålunda 1841 45 pergamentsbrev från 1500-talet.¹⁰⁴ Av större omfång och betydelse var de gåvor, som Wiede och Rääf under årens lopp över-

lämnade i akademiens vård.¹⁰⁵ Från Styffe mottog akademien talrika avskrifter av medeltidsdokument från utländska arkiv, ty detta utgjorde ett villkor för hans reseanslag.¹⁰⁶ Akademiens korrespondent, ministern i Madrid J. W. Bergman, hade 1862 lyckats erhålla värdefulla avskrifter ur det förut ej tillgängliga Simancasarkivet, vilket meddelades av Manderström, som läste upp det till honom riktade brevet med upplysningarna. Det rörde sig om don Antonio Pimentels depescher från drottning Kristinas hov, vilka Ihre under sin tid som utrikesstatsminister redan 1843 förgäves sökt erhålla. Akademien fick löfte om att få se avskrifterna för eventuell publicering i dess nyligen beslutade tidskrift.¹⁰⁷ Notisen är anmärkningsvärd, då det är enda gången det i akademien talas om tryckning av historiskt källmaterial. Ett erbjudande av den belgiske baronen Kervyn de Lettenhove att göra avskrifter av svenska handlingar i Belgien (bl.a. 18 dokument från 1200-talet) är märkligt som en av de ganska fåtaliga utländska kontakterna på andra områden än museiväsendets. Akademien tog fasta på förslaget. Handlingarna visade sig röra deposita av pengar, som svenska andliga gjort.¹⁰⁸ Någon direkt utländsk förbindelse var det dock inte fråga om, ty baronen hade vänt sig till svenska ministern i Bryssel. I akademien framfördes saken av Klemming.¹⁰⁹ I detta sammanhang bör också påpekas att i den instruktion för akademiens resande tjänsteman, antikvitetsintendenten, som utfärdades 1861, det i § 11 föreskrevs att intendenten borde »efterforska och anteckna» pergamentsbrev eller andra medeltida handlingar.

Strömmen av handlingar förde till det resultatet att Hildebrand 1867 kunde för Rääf uppge, att akademien ägde den näst Riksarkivet största samlingen pergamentsbrev i original i landet. Den uppgick till »ett eller annat tusental», ordnade kronologiskt. En katalog över samlingen borde göras.¹¹⁰

Antalet avhandlingar och uppsatser av akademiledamöter minskade under 60- och 70-talen avsevärt. Utom familjen Hildebrand var det endast prins Oskar och de gamla veteranerna Rääf och Fryxell, som inlämnade skrifter. Rääf insände en uppsats om jättegrytors beskaffenhet och uppkomst, i vilken han gav en synnerligen fantasifull förklaring till dessa. De skulle nämligen vara gropar, som urtidsdjur en gång gjort i den ännu mjuka bergmassan för att där lägga sina ägg.¹¹¹ Fryxell föredrog 1873 en uppsats i ett ämne som låg honom varmt om hjärtat, kallad »Om den svenska aristokratiens

utveckling från äldsta intill närvarande tid», som han ville ha införd i *Handlingarna*. Så blev emellertid inte fallet.¹¹²

Tillströmningen av material från personer utanför akademien var däremot större nu än tidigare. Det mesta var rent antikvariskt. Av annan karaktär var bara landssekreteraren i Örebro G. Hökerbergs uppsats om Erik XIV:s avkomlingar och komminister Beckmans andra bidrag, som handlade om den bekanta psalmen »Förfäras ej du lilla hop».¹¹³ Beckman ansåg sig kunna vederlägga det tyska påståendet att Gustav II Adolf inte skulle ha författat denna psalm. Rydqvist och Klemming som fick skriften på remiss för yttrande, ansåg den värd att intas i *Handlingarna*, vilket också skedde. Några ändringar av »för starkt pepprade» ställen önskade akademien dock.¹¹⁴ Skriften hade nämligen en ganska polemisk karaktär med udd mot tyska forskare. Bland de antikvariska uppteckningarna kan nämnas folkskollärare C. G. Österbergs »Beskrifning öfver Jäders socken», som han 1874 erbjöd akademien och erhöll 300 rdr i gratifikation för.¹¹⁵

Hildebrands rastlösa verksamhet under 60- och 70-talen återspglas i *Handlingarna* »bara» i två ämbetsberättelser om Floda och Dalhems kyrkor men desto mer i Antikvarisk tidskrift, Månadsbladet och akademiens övriga publikationer. Av hans föredrag och meddelanden kan nämnas en rapport från en studieresa till olika europeiska museer 1861, notis om en nyfunnen runsten i Runtuna socken i Södermanland, referat av den utländske ledamoten Lepsius' egyptologiska arbete »Das bilingue Dekret von Kanopis», som författaren skänkt akademien, demonstration av ett romerskt falskmynt och beskrivning av ett altarskåp från Högsby i Småland.¹¹⁶ Den yngre Hildebrand bidrog flitigt till akademiens underhållning med arkeologiska notiser från Sverige och kontinenten, dit han reste som Letterstedtsk stipendiat 1870, samt med rapporter från arkeologiska kongresser. Han höll också föredrag om Erik Segersälls släkt och Götarikets underkuvande av svearna, föranlett av en tävlingskrift, och förevisade svenska fibulor, som exakt liknade sådana, som avbildats i ett nyutkommet ryskt arkeologiskt arbete av Ouvaroff »Les Mériens». Slutsatsen måste, hävdade Hildebrand, bli att en svensk folkstam varit bosatt i Ryssland.¹¹⁷ Vidare meddelade han iakttagelser från det antikvariska museet i Christiania och om norrländsk medeltida kyrkokonst.¹¹⁸ Hans Hildebrand utvecklade under 70-talet en våldsam aktivitet och formligen sprutade ur sig uppsatser och böcker i olika ämnen.¹¹⁹

I början av 60-talet dominerades föredragsverksamheten i övrigt av Sven Nilsson, som tidvis bodde i Stockholm och då underhöll akademien med antikvariska upplysningar, framför allt sina bronsåldersteorier. Inte mindre än nitton sammanträden under åren 1860—66 hade att bjuda på ett framträdande av Nilsson, oberäknat de gånger han kom med längre yttranden i hembudsfrågan o. likn.¹²⁰ Inför den lärda församlingen utlade Nilsson sina älsklingsteorier om fenicierna som överbringare av bronsålderskulturen till Norden på vars kuster de skulle ha anlagt kolonier. Så tidigt som 1836 spåras dessa Nilssons hypoteser i hans brevväxling med Hildebrand.¹²¹ Med tiden utvecklade han dem vidare framför allt i bronsåldersdelen av »Urinvånarna», som utkom 1862—64. Under en resa till England och Irland m.fl. länder 1860 hade han blivit ytterligare styrkt i sin tro och framlade nu entusiastiskt sina teser, vilka i lätt ironisk ton refereras av Hildebrand i akademiens protokoll.¹²² Den nyktert kritiske riksantikvarien önskade nämligen mer bindande bevis än vad Nilsson anförde. »Man ser att Svenska folket är förtjust i poesi» skrev han med anledning av att en andra upplaga av »Urinvånarna» lämnat pressarna.¹²³ Nilsson stödde sig på jämförelser mellan det berömda Kiviksmonumentet i Skåne och gravar på Irland, Malta och vid Sidon, mellan Balders- och Baalsdyrkan och mellan ornamenten på olika slag av bronsföremål från Sverige och Medelhavsländerna. Stort löje väckte hans påstående, att de nordiska bronsålderssvärden hade så korta handtag, att de måste ha brukats av ett folk med mindre händer än Sveriges nuvarande befolkning, d.v.s. av fenicierna. Den entusiastiske Nilsson var så oemotståndligt gripen av sina teorier och så säker på sin sak att han trodde att alla om fem år skulle ha blivit överbevisade om riktigheten av dessa.¹²⁴ Han kom därför på kant med Hildebrand, vars åsikter i fråga om fornminneslagstiftningen han inte heller delade. Missämjan mellan dem tog sig uttryck, som enligt vad Hildebrand uppger, väckte andras förvåning. »H.Exc.Prof. Nilsson grasserar här värre än hin onde» klagade Hildebrand den 7/5 1863 för Tornberg. Från 1875 föreligger några intressanta dokument i form av »förklaringar» växlade mellan de två fornvännerna.¹²⁵ Härav framgår, att det fanns många tvistefrön dem emellan: rätten att anlägga privata fornsakssamlingar och vad därmed sammanhängande, uppmärksammandet av »Urinvånarna» (se ovan s. 114), inställningen till den danska fornforskningen och ytterligare en del detaljer.¹²⁶ Hildebrand skulle sålunda ha avbrutit Nord-

ström, då denne på ett sammanträde ämnade yttra något fördelaktigt om Nilsson. Det sistnämnda förnekade Hildebrand all kännedom om. Han yttrade vidare, att han inte ansåg det som ett bevis på ovänlighet att ej i allt dela en annan persons åsikter. »Inom vetenskapen, framför allt inom en vetenskap så ung som den förhistoriska arkeologien, gäller ingen auktoritetstro. En hvar är berättigad att pröfva och döma; och jag inser icke hvarför olika åsikter i ett eller annat skola alstra bitterhet.» Det var emellertid i grunden inte så farligt med Nilssons utbrott, ty hans sista brev till Hildebrand är hållna i en vänlig ton. Nilsson såg klart olikheterna i sitt och sin väns och motståndares skaplynnen, vilka hade sin dryga andel i tvistens uppkomst (se ovan s. 101). Någon brist på generositet led han inte av, det visar bäst hans smickrande omdömen om Hans Hildebrands förutsättningar som arkeolog.¹²⁷ Den yngre Hildebrand slöt helt upp på faderns sida och fick därför sina slängar av slevan från akademiens fiender. B. E. Hildebrand visar däremot trots sin mindre hetsiga natur inte någon odelad uppskattning av den märklige Nilsson. Han värderade honom som vetenskapsman men hyste ingen aktning för honom som människa.¹²⁸ Förmodligen var det Nilssons ringa uppskattning av Thomsen, som dennes hängivne lärjunge ogillade. Nilsson ville nämligen för sin del ta åt sig äran av att ha förklarat stenredskapens användning och gjorde av den anledningen täta utfall mot danskarna. Det är anmärkningsvärt, att under skandinavismens högkonjunktur se hur en ledande vetenskapsman tar avstånd från sina nordiska kolleger.¹²⁹ Nilssons insatser som arkeolog var banbrytande, särskilt hans tillämpning av en komparativ metod, men hans bronsåldersteorier var åtskilligt överdrivna och grundade sig på ytliga likheter. De har numera endast lärdoms-historiskt intresse.

Av ovanstående genomgång av akademiens vetenskapliga verksamhet framgår att tyngdpunkten nu ligger på den framväxande arkeologiska vetenskapens område. Bortser man från inträdestalen, som spänner över stora delar av det humanistiska forskningsområdet, är detta förhållande ganska tydligt. Fornkunskap i vid bemärkelse var vad akademien sysslade med. Gränsen mellan vad som skall anses vara yttringar av akademiens verksamhet som vetenskapligt samfund och som fornminnesvårdande ämbetsverk blir dock rätt flytande, när det gäller notiser rörande fornsaker o.dyl. Rapporter från olika »korrespondenter» om fornfynd har i allmänhet an-

setts ställda till akademien-ämbetsverket och alltså förbigåtts i detta sammanhang, medan notiser om tolkningar av runinskrifter, uppteckningar av sägner, myntbeskrivningar och andra bearbetningar av material liksom givetvis alla omnämnanden av historiska urkunder ansetts vara yttringar av en vetenskaplig verksamhet.¹³⁰ Vidare har den utländska arkeologiska korrespondens, som förekommit, också refererats här. Av akademiens båda huvudvetenskaper, de som finns i dess namn, Kungl. Vitterhets historie och antikvitetsakademien, har alltså arkeologien försteg framför historien. Som framgått av referaten från akademiens sammanträden sysslade man emellertid, i varje fall på 1840- och 50-talen, rätt ofta med historiskt material, och de historiska inträdestalen och avhandlingarna var ju talrika och betydelsefulla. En tydligare boskillnad mellan de olika lärda samfundens uppgifter framträder dock från och med 1800-talets mitt. Publicering av historiska urkunder hörde till Riksarkivets och Samfundets för utgifvande af handskrifter rörande Skandinavians historia arbetsområden.

LEVNADSTECKNINGAR

Bland de akademiska arbeten, som Hildebrand försökte återuppliva, märkes de länge försummade minnesteckningarna. Den 23 januari 1838 uppläste han en förteckning över tjugosju honorära och trettiofem arbetande ledamöter, som trots stadgarnas föreskrift inte fått någon levnadsteckning. Listan skulle cirkulera bland ledamöterna, ifall någon ville åta sig att skriva några »korta och enkla» minnesord, varjämte det bestämdes, att i framtiden skulle levnadsteckningar författas genast efter respektive ledamöters död. Detta försök att väcka minnesteckningarna till liv slog emellertid lika illa ut som de föregående. Den ende, som hörsammade uppmaningen, var Schröder, som ansåg att »dylika officia pietatis» framför allt hörde till en historisk akademis skyldigheter.¹³¹ Den 18 januari 1841 uppläste han i akademien en minnesteckning över Johan Olof Wallin, vid vilket tillfälle, i enlighet med vad som någon gång tidigare skett, den biograferades anhöriga var närvarande.¹³² Hildebrand hade själv av akademien blivit ombedd att skriva Liljegrens biografi, vilket inte föll sig så lätt för honom och därför inte blev av.¹³³ Inte heller blev det något resultat av hans påstötningar på olika akademiledamöter om minnesteckningarna. Fryxell förklarade sig inte kunna åstad-

komma något där han befann sig i sin avlägsna värmäländska församling, och Franzén sade sig numer ha svårt att författa, då han ombads att skriva en levnadsteckning över sin landsman, professorn M. Calenius.¹³⁴ Några äldre levnadsteckningar trycktes dock i *Handlingarna* under Hildebrands tid.¹³⁵ I stället för minnesteckningar började man hålla kortare parentationer över avlidna ledamöter. Den 19 september 1844 fick sålunda af Wingård tillfälle att hålla en blomstersmyckad parentation över Magnus Brahe till vilken lades några ord om Jacob Adlerbeth, som dött ett par veckor tidigare under omständigheter som starkt erinrade om Liljegrens bortgång.¹³⁶ Man hade väl nu givit upp tanken på att fortsätta minnesteckningarna, men 1850 gjordes ändå ett sista försök. Beskow fick nämligen i uppdrag att undersöka, huruvida ett utkast av Brinkman till minne över G. J. Adlerbeth gick att använda, vilket tyvärr inte visade sig vara fallet.¹³⁷ I fortsättningen hölls korta minnestal över de flesta svenska ledamöter, vanligen av den fungerande preses. Att märka är att bland de sålunda ihågkomna befann sig två korrespondenter, Fogelberg och Magnus Bruzelius. Ännu så sent som 1870 kunde Hildebrand emellertid i ett brev till Rääf beklaga att »inom Vitterhets Hist. och Antiquitets Akademien seden att i Handlingarne teckna bortgångna Ledamöters minne blifvit bortlagt. Jag har sökt mana en och annan att fullgöra denna pligt; men ingen anser sig dertill hafva tid».¹³⁸

Akademien hade från sin tillkomst passat på tillfällena att förvärva porträtt av sina ledamöter.¹³⁹ På sekreterarens förslag beslöts 1872 att ledamöterna skulle anmodas lämna sitt porträtt eller som en eftergift åt teknikens utveckling, sitt fotografi.¹⁴⁰

I detta sammanhang kan det kanske vara lämpligt att med några rader beröra akademiens 100-årsjubileum 1853. Rääf hade tydligen redan på sommaren 1852 föreslagit ett firande av jubileet, ty Hildebrand svarade honom den 21/7, att han också umgicks med planer i den vägen. Något offentligt högtidlighållande vågade han dock inte föreslå akademien av brist på pengar och av rädsla för att ledamöterna ej skulle lämna nödiga bidrag. Själv ämnade han skriva en översikt av akademiens historia. Senare hoppades han, att akademien skulle kosta på sig en jubelmedalj, men i de officiella handlingarna finns ingenting nämnt om en dylik.¹⁴¹ Reuter Dahl, som var preses det första halvåret 1853, föreslog i stället att jubileet skulle firas med något högtidsföredrag.¹⁴² Ett högtidligt sammanträde av-

hölls den 21 mars (den 20, akademiens stiftelsedag, var en söndag) i kronprinsens närvaro. Preses höll härvid tal och sekreteraren uppläste en berättelse om drottningens akademi varjämte delar av en »Carmen saeculare», författad av den nyvalde korrespondenten, prosten Hedner deklamerades. Helt extraordinärt var sammanträdet inte, ty vanliga ärenden drogs också.¹⁴³

TÄVLINGAR

Varje år utlystes stadgeenligt tävlingar i historia, antikviteter och inskriftskonst, men intresset för dem var ringa, särskilt jämfört med tillströmningen till Svenska akademiens tävlingar. Med långa mellanrum inlämnades dock en och annan prisskrift under tiden 1837—79 (se tabell 6). Priserna var desamma som tidigare, guldmedaljer om 26 och 12 dukater, den senare för försök i inskriftskonsten, samt smärre silverpris, accessit. Till de ordinarie priserna kom ett om 30 dukater, utsatt av Carl Johan under åren 1841—44 för en skrift i ämnet »Om svenska städernas och deras borgerskaps uppkomst och utveckling till början av 18.århundradet». Extrabelöningen kunde emellertid aldrig utdelas, då det ej inflöt något försök. Först 1858 ansåg F. F. Carlsson tiden mogen att höja priserna för att locka fram tävlande. Højningen blev 10 dukater för priserna i historia och antikviteter, men hade inte avsedd verkan, trots att den åtföljdes av ett nytt tävlingsprogram.¹⁴⁴ Tidigare (före 1823) hade tävlingsprogrammen (se tabell 2—5 s. 46 ff.) offentliggjorts även i utländsk press, men man nöjde sig numera med Statstidningen, från 1860 utökat med annonsering i Upsala posten och Lunds veckoblad.

1838 inkom två skrifter, det största antalet på tio år. Den ena hade titeln »Ordbok öfver Nordens äldsta språkmonument, runristningarne, sådane de under titel af Runurkunder blifvit utgifne af Joh. G. Liljegren», alltså ett antikvariskt försök. Den andra hörde till inskriftskonsten. Runlexikonet förelåg endast i koncept t.o.m. ordet »hus» och var alltså ofullständigt. Dess granskare Schlyter yttrade sig mycket negativt om det och ansåg, att författaren saknade de elementära förutsättningarna för sitt arbete, nämligen språkkunskaper. Innan man gav sig in på ett dylikt försök, borde vidare läsningarna av runstenarna korrigeras, vilket författaren ej förstått. Schröder och Hildebrand instämde i den stränga kritiken. För-

fattaren begärde att få tillbaka sitt opus, vilket beviljades.¹⁴⁵ Inte heller bidraget till inskriftstävlingen kunde belönas.

Nästa år hade en historisk avhandling insänts, den bästa av det slaget, som akademien fick mottaga under Hildebrands tid. Samtliga bedömare, Geijer, Schröder, Järta och Strinnholm, var ense om att »Afhandling om krigsmaktens och krigskonstens tillstånd i Sverige, under konung Gustaf II Adolfs tid» var väl värd en guldmedalj. Författare visade sig vara den 25-årige löjtnanten vid topografiska kåren, greve Henning Hamilton. Hans nära 400 trycksidor långa avhandling, en av de största akademien mottagit som tävlingsskrift, behandlade ett ämne, som utlysts tidigare men då ej blivit tillfredsställande utrett, vilket både författaren och granskarna påpekade.¹⁴⁶

Akademiens förutvarande pristagare, numera arbetande ledamoten Reuter Dahl, anmärkte i ett brev till Hildebrand den 3/4 1839 på att de gamla förslagsämnena (se tabell 2—3, s. 46 f.) återkom år efter år i tävlingsprogrammet. Man borde hellre avskaffa dem än låta dem stå kvar obesvarade. Detta föranledde sekreteraren att till nästa år anmoda Reuter Dahl att komma med förslag till nya ämnen. Sedan dessa granskats av Geijer och Bergfalk, enades akademien om att utlysa följande fyra: 1) det ovan nämnda om städernas uppkomst 2) »Innebär den äldre nordiska litteraturen några vitsord om de gamla stenredskapen, såsom förfärdigade och begagnade af Nordens germaniskt-götiska eller af en äldre folkstam?» 3) »Svenska handelscompagniernas historia» 4) »En framställning af Stockholms och de norr derom belägna städernas ömsesidiga handelsrätt.» Nr 2 var ett synnerligen aktuellt ämne, som utsatts för att locka fram ett inlägg i den arkeologiska debatt, som fördes med anledning av Sven Nilssons bok om »Urinvánarna». Hildebrand ville, att Nilsson skulle skicka in en prisskrift, där han besvarade den utsatta frågan på sitt sätt, men denne svarade, att han ej kunde säga mer än han redan sagt. Han fann det dock »ypperligt att ämnet utsattes och derigenom tillfälle lemnades för dem som mena att stenantiquiteterna varit våra förfäders stridsvapen, att bevisa sin mening».¹⁴⁷ I detta sammanhang kan nämnas att akademiledamoten Wallmark åtskilligt senare skrev en uppsats om stenyxornas användning, men dess innehåll är tyvärr obekant. (Jfr ovan s. 118) Carl Johan godkände de nya ämnena och utsatte, som nyss nämnts, ett eget pris i nr 1.

Den prisskrift, som inlämnades 1841, behandlade emellertid inte något av de nya ämnena utan besvarade en äldre fråga i den

Tabell 6. Antal tävlingsskrifter 1837—1879

Antal inkomna skrifter				Antal inkomna skrifter			
År	H	A	I	År	H	A	I
1837	—	—	—	1858	—	—	—
1838	—	1	1	1859	—	—	—
1839	1 ¹	—	—	1860	—	—	—
1840	—	—	—	1861	—	—	—
1841	—	1	1	1862	—	1	—
1842	—	—	1	1863	—	—	—
1843	—	—	—	1864	—	—	—
1844	—	—	—	1865	1 ¹	—	—
1845	—	1	—	1866	1	—	—
1846	—	—	—	1867	—	—	—
1847	—	—	—	1868	—	—	—
1848	—	—	—	1869	—	—	—
1849	—	—	—	1870	—	—	—
1850	—	—	—	1871	—	3 ¹	—
1851	1	2 ¹	—	1872	—	—	—
1852	1 ¹	—	—	1873	—	—	—
1853	—	—	—	1874	—	1	—
1854	1	1	1	1875	—	1	—
1855	—	—	—	1876	—	—	—
1856	—	—	—	1877	—	—	—
1857	1	1 ¹	—	1878	—	—	—
				1879	—	—	1

H=Historia; A=antikviteter; I=inskrifter.

¹=pris utdelat.

antikvariska tävlingsgrenen. Titeln löd: »I hvad mon har Norrmännens bosättning i Frankrike, England och Italien medverkat till medeltidens romantiska poesi och ridderliga anda?» Skriften ansågs inte värd någon belöning på grund av för stor osjälvständighet. Granskarna Järta, Schröder och Strinnholm, var ense därom, varjämte Geijer instämde muntligen. Stilen var så hyperromantisk att Brinkman, som också utsetts till granskare »återställde den [skriften] med det vitsord, att de barbariska ordställningarne förorsakade honom hufvudsvindel, hvarföre han ansåg för sig omöjligt att ingå i någon strängare pröfning af skriftens värde i vetenskapligt afseende». ¹⁴⁸ Man diskuterade vem som kunde tänkas vara författaren och riktade misstankarna mot den produktive docenten C. Lenström och dåvarande adjunkten A. Cronholm. Schröder trodde sig t.o.m. känna igen Lenströms handstil. ¹⁴⁹ Ett försök i inskrifts-

konsten inkom också samma år, från Hamburg, men diskvalificerades såsom ofullständigt.

De närmast följande åren fick akademien endast en skrift att bedöma, nämligen i emblematik 1842. Någon belöning kom ej i fråga, ehuru de medföljande teckningarna fick beröm av Beskow.¹⁵⁰ År 1845 mottogos »mirabile dictu» en antikvarisk skrift »Beskrifning öfver Thortuna sn i Westmanland», som emellertid måste underkännas.¹⁵¹ Inte heller denna skrift behandlade något av de utlysta prisämnen.

Senare delen av 1840-talet gav inte några tävlingsskrifter alls, varför man 1850 lade fram förslag till nya ämnen för att återigen försöka stimulera intresset. De gamla specialfrågorna i den antikvariska grenen (se tabell 3, s. 47) ströks jämte nr 3 av de 1840 framförda ämnena. Sparre föreslog »En historisk topografisk beskrifning öfver Sverige under medeltiden» och Reuterdaahl »Om upphofvet och beskaffenheten af den s.k. souverainitet som konungarne Carl XI och Carl XII ägde» samt »Birgittinerordens upphof, utveckling och inflytande».¹⁵² Till dessa antikvariska och historiska ämnen kom Wallmans och Hildebrands båda filologiska »Framställning af svenska språkets utveckling intill medlet af 14:de seklet» och »Framställning af de utmärkande skiljaktigheterna i språket inom Svea och Göta rike». Hildebrand föreslog ytterligare två ämnen, ett antikvariskt, nämligen en beskrivning över ett eller flera härad med antikvarisk karta, och ett historiskt, en fortsättning på Hamiltons prisbelönta avhandling om krigskonsten intill Gustav III:s död.¹⁵³ Sammanlagt var det sju ämnen som utlystes 1850 och de närmast följande åren. Redan de första åren med de nya ämnena inkom två försök till topografisk Ortsbeskrivning. Det första gällde »landskapet Dal», det andra »Sevede, Norrbo och Öfver Tjurbo härader inom Westerås län». Dessutom inflöt ett historiskt opus »Försök till historisk skildring af svenska drottningar i åtskilliga tidevarf». Endast den förstnämnda skriften ansågs värd en belöning trots en viss ofullständighet, då det utgjorde det första lyckade försöket att göra en antikvarisk karta och uppgifterna grundade sig på självsyn. Författare var akademiens korrespondent prostens Anders Lignell.¹⁵⁴ De båda andra underkändes på grund av osjälvständighet. Den antikvariska beskrivningen över Sevede återgav bara vad som stod i Graus Västmanlandsbeskrivning av år 1754, och den historiska var en kompilation ur

handböcker, framställd på ett dåligt sätt. Raden av drottningar börjar med Disa och slutar med Ulrika Eleonora d.ä.¹⁵⁵

Även 1852 fick akademien belöna en antikvarisk skrift, nämligen en beskrivning »öfver Färentuna härad eller det fordom s.k. Svartsjö län». Granskarna, Strinnholm och Schröder, var visserligen ganska kritiska, men författaren, lantmätare V. Dahlgren, erhöll dock stora priset. Schröder, som funnit att han ej citerat vissa äldre arbeten, ville inskränka belöningen till en silvermedalj, medan Strinnholm visserligen ansåg att arbetet inte var nog kritiskt och självständigt men att fordringarna ej borde sättas så högt.¹⁵⁶ Följande år framlade Rydqvist ett förslag till nytt ämne »Kan medeltidens vittra skola på Island anses räkna sitt upphof från detta Skandinaviska nybygge eller är hon från moderlandet öfverförd?» Denna prisfråga blev omgående besvarad, för ovanlighets skull på latin. Till 1854 inkom även en skrift i vardera emblematik och nyare historia. Den senare behandlade ämnet om Karlarnas suveränitet. Samtliga underkändes. Rydqvist fann den latinska skriftens enda förtjänst bestå i latinet, som var ledigt, medan utredningen och bevisen för frågans besvarande var otillräckliga. Författaren ansåg den isländska litteraturen vara inhemsk, därför att den blomstrade under medeltiden som överallt annorstädes var »rå och ohyfsad», och därför att den ej är skriven på latin vilket språk använts för all övrig litteratur från samma tid. Reuterdahl och Hildebrand instämde i Rydqvists yttrande.¹⁵⁷ Den historiska skriften, som hade större omfång än den »antikvariska», hade remitterats till Fryxell för granskning, men denne ansåg sig själv jävig att bedöma den, då den var polemisk mot hans skrifter. Medgranskarna, Reuterdahl och Strinnholm, fann att den vittnade om god beläsenhet men inte kunde godkännas på grund av sina skeva och förutfattade meningar.¹⁵⁸ Den lilla avhandlingen är välskriven och utför ämnet med dess statsrättsliga distinktioner ganska bra. Polemiken mot Fryxell, som inte nämns vid namn men väl citeras (dock utan angivande av skrift eller sida), är inte särskilt skarp, och författarens kritiska inställning mot »rådsväldet» hindrar inte att han också ogillar enväldet. Varför den avfärdades så lättvindigt är svårt att säga, då personligare kommentarer saknas i källmaterialet.¹⁵⁹

Tre år senare inlämnades ett tävlingsbidrag »Om kopparmyntningen i Sverige med dess utländska besittningar. 1. Under sjuttonde seklet», vars bedömning gav upphov till något i akademien så säll-

synt som en votering. De utsedda granskarna Schröder, Nordström och Hildebrand, ansåg skriften värd belöning, men de senare gjorde invändningar mot inledningens vidlyftighet. Beskow instämde här i och yttrade en viss tvekan mot att belöna skriften, då den måste omarbetas väl mycket för att kunna godtas. Avgörandet uppsköts till nästa sammanträde, då samtliga närvarande avgav sitt omdöme. Mening stod mot mening, och votering måste tillgripas. Den mildare bedömningen segrade, och författaren friherre A. W. Stiernstedt fick sitt pris men med uttryckt önskan att inledningen måtte omarbetas.¹⁶⁰ Sedan Hamiltons stora avhandling hade inte någon skrift belönats med större skäl än Stiernstedts grundläggande arbete. Meningsbrytningarna inom akademien rörde formella, inte sakliga förhållanden i skriften.¹⁶¹

År 1857 undrade sekreteraren om inte tävlingsprogrammet vore moget för en revision, men akademien ansåg att det skulle kvarstå, då de utlysta ämnena ej blivit tillfredsställande behandlade.¹⁶² Redan påföljande år ägde emellertid en genomgripande ändring rum. Stora priset höjdes med 10 dukater, och ett av Strinnholm och Carlsson utarbetat nytt program godkändes. Det löd: 1) »Hvilka upplysningar kunna af våra äldsta lagar jemte andra urkunder inhemtas öfver skatteväsendet i medeltiden? Kan förhållandet dermed ur dessa och andra källor till fulla utredas? Och hurudant var sättet för skatteuppbörden denna tid?» (Jfr ämnet för 1805 i tabell 2, s. 46) 2) »Jämförelse mellan de i Sverige och Norge af hansestäderna förvärfvade handelsfriheter och rättigheter samt undersökning af det särskilda inflytandet deraf på dessa länder, och från hvilketdera af dem hanseförbundet drog de största fördelar» 3) »Topografisk beskrifning öfver Svea och Göta rike under 14de århundradet med särskilt afseende på frågan om odlingens utsträckning samt befolkningens talrikhet före och efter digerdödens härjning» 4) »De viktigaste förändringarna i allmogens borgerliga ställning från äldre tider till början af 17de århundradet» 5) »Teckning af sederna och lefnads-sättet i Sverige vid 30-åriga krigets början» 6) »Öfversigt af Sveriges finansiella ställning under det århundrade, som förflöt från Gustaf Adolfs första fälttåg mot Polen till Carl XII:s död» 7) »De allmänna vägarnas och skjutsväsendets historia intill år 1734».¹⁶³ De tre första räknades som antikvariska, eller hörande till den äldre historien, som termen lyder i programmet, de senare som hörande

till Sveriges nyare historia. Nr 3 gick tydligt tillbaka på frågeställningar, som Rääf dragit upp i sitt föredrag 1851.

Resultatet av denna förnyelse blev emellertid skäligen magert. Det inkom en skrift först 1862 och den behandlade »Blad ur Gotlands historia och om dess fornlemningar», inte något av de nya ämnena. Den underkändes.¹⁶⁴ År 1865 utdelades verkligen ett pris, den mindre silvermedaljen, åt teol.adj. Theodor Norlin för hans arbete »Katholiker och judaister. Några bidrag till Sveriges inre historia under K. Gustaf Adolfs regering.» Som synes behandlade inte heller det något av de utlysta ämnena. Akademiens granskare Reuterdaahl och Bowallius, fann den lilla skriften (70 sidor i oktav) vittna om flit och därför böra uppmuntras med ett mindre pris, vilket akademien efter någon diskussion enades om. Hildebrand unnade gärna författaren det stora priset men erkände, att skriften saknade större vetenskapligt värde.¹⁶⁵

En år 1866 inlämnad skrift behandlade verkligen ett av de sju ämnena i tävlingsprogrammet, nämligen det sista, om vägarna. Sedan Bergfalk lämnat ett långt och synnerligen ingående yttrande med detaljkritik och påpekande av ofullständigheten i källornas utnyttjande, underkändes den. Bergfalk var eminent sakkunnig, då hans inträdestal i akademien rört postinrättningens uppkomst. Styffe tillade ytterligare några kritiska kommentarer.¹⁶⁶ Fryxell föreslog 1867 ett nytt ämne »Undersökning om förhållandet mellan konungarne Magnus Eriksson och Håkan Magnusson å ena sidan samt svenska rådsherrarne å andra sidan, med hänsyn till den sistnämnda konungens förlofningar med furstinnorna Margareta och Elisabet», vilket antogs. Inga skrifter inlämnades de följande åren, varför man 1870 åter beslöt att vidtaga åtgärder till en förnyelse. Vissa av de äldre specialämnena ströks, nämligen den topografiska beskrivningen över Svea och Göta rike, allmogens borgerliga ställning, sederna vid trettioåriga krigets början och vägarna, som ju behandlats, om än otillfredsställande. Nya tillkom i stället: 1) »Hvilka upplysningar gifva senare tidens upptäckter om Sveriges äldsta innebyggare, deras härkomst, lefnadssätt och samfärdsel med andra folk?» 2) »Historisk framställning från äldsta till närvarande tid af det svenska bruket, att med anvisning på viss jord, grundskatt, tionde m.m. betala tjänster som görs kronan» 3) »Dackefejden, dess upphof, dess sammanhang med den allmänna europeiska politiken och dess följder» 4) »De svenska politiska landsflyktingarna i Polen

under konung Sigismunds tid, deras planer och försök till en restauration och verkan deraf på den svenska lagstiftningen» 5) »Gustaf Adolfs utrikespolitik från början af de preussiska fälttågen intill hans död.» Inalles var det tolv ämnen som utlystes, varjämte möjlighet fanns att inkomma även med skrifter över ämne efter eget val. Uppdelningen i antikvariska och historiska ämnen, eller som de under senare tid kallats, ämnen hörande till Sveriges äldre och yngre historia upphörde nu definitivt. Ytterligare beslöts, att den hitre tidsgränsen för skrifter behandlande ämne efter eget val skulle flyttas till 1809. Tidigare hade den gått vid sekelskiftet 1800.¹⁶⁷

Denna omordning hade verkligen effekt. År 1871 fick akademien mottaga tre tävlingsskrifter, varav två belönades. Även den tredje, det rent historiska arbetet »Om Carl XII:s och svenska truppernas återfärd från Turkiet genom Siebenbürgen, Ungern och Wien 1714» dömdes av en granskare, Fryxell, värd ett pris och gavs ett erkännande av de övriga, som emellertid ansåg resultatet av författarens omsorgsfulla forskningar väl tunt.¹⁶⁸ Författare till denna skrift var ministerresidenten C. Burenstam, som 1872 själv lät trycka sitt arbete. Det första av de 1871 utsatta nya ämnena hade behandlats av Oscar Montelius till akademiens stora belåtenhet, ty han tilldömdes enhälligt stora priset.¹⁶⁹ Den andra skriften med titeln »Arkaeologisk zoologi» av veterinären, professor Hj. Kinberg, fick också ett pris men först efter diskussion, då arbetet hade brister i formellt avseende.¹⁷⁰ Manuskriptet till Montelius' tävlingsskrift synes ej ha bevarats, vilket kan tänkas bero på att författaren använt den vid utarbetandet av sina arbeten »Sveriges forntid», vars första häfte utkom 1874, och det kortfattade »Lifvet i Sverige under hednatiden» tryckt 1873.

Detta var sista gången, som akademien delade ut några pris under Hildebrands sekreterartid. En topografisk skrift »Afhandling om Oppunda härad i Södermanland» inkom visserligen 1874, men den kunde ej godkännas.¹⁷¹ En samma år på försommaren inlämnad skrift »Några ord om Erik Segersälls härkomst och Göta-konungarne i Sverige» ansågs som ett tävlingsbidrag. Den kunde inte heller belönas. Malmström var sträng i sin kritik av författarens resultat, som utgjordes av antaganden stridande mot tillförlitliga källor. Författaren hade bara sammanställt de uppgifter, som passade hans teorier. Fryxell var något mildare i sin bedömning och prisade författarens ansträngningar att sprida ljus över en dunkel tid. Han

borde uppmuntras på något sätt, menade Fryxell. Som källor använder författaren till stor del Johannes Magnus och Messenius. På grundval av uppgifter från olika håll konstruerar han fram en kungalängd för Götariket under 800- och 900-talen med Erik Segersäll som den siste Götakungen. Birka fattar han som ett »nomen appellativum» i analogi med köping och placerar Ansgars Birka i trakten av Kalmar, dock med en viss tvekan. Skriften väckte tydligen diskussion, ty den 30 mars 1875 höll Hans Hildebrand ett föredrag om Erik Segersälls släktförhållanden.¹⁷² Inte förrän 1879 inkom en ny tävlingsskrift, i inskriftskonsten, den första i den vägen sedan 1854. Någon belöning kunde ej komma ifråga.¹⁷³

Det samlade resultatet av akademiens tävlingar under den här behandlade perioden är inte särskilt imponerande. Under loppet av fyrtyotvå år inflöt tjugofem tävlingsbidrag, varav sju kunde belönas. De var sinsemellan ganska olika. Fyra var av större vetenskapligt värde, i nivå med de bästa bidragen från äldre tider, nämligen Hamiltons, Stiernstedts, Montelius och Kinbergs. Även Lignells något mindre arbete var betydelsefullt i sitt slag, medan Dahlgrens och Norlins var mindre märkliga. Norlins lilla skrift är jämförd med Hamiltons och Stiernstedts arbeten mera att betrakta som en uppsats över ett begränsat och speciellt ämne. Som sådan grundar den sig emellertid på genomgång av arkivmaterial (rättegångshandlingar) och saknar inte intresse. Dahlgrens arbete är osjälvständigt och ofullständigt, när det gäller redovisning av äldre litteraturuppgifter, vilka inte heller kritiseras, medan de topografiska beskrivningarna av de olika fornminnena grundar sig på författarens egna ritningar och därför har viss betydelse.

Tävlingen i inskriftskonst till vilken man skulle inkomma med förslag till medaljer och inskriptioner på offentliga byggnader var den tävlingsgren, som gav det magraste resultatet. Av de fem inkomna och fyra bevarade förslagen är det bara ett, det från 1842, som är fullständigt utfört med bifogade teckningar vittnande om en viss konstnärlighet.¹⁷⁴

En jämförelse med Svenska akademiens liknande tävlingar visar för det första, att dessa alltjämt väckte stort intresse, särskilt skalkonsttävlingen, för det andra, att vältalighetstävlingens ämnen låg snuddande nära Vitterhetsakademiens till innehållet. I en diskussion 1835 i Svenska akademien om ändring av vältalighetsämnena påpekade mycket riktigt Järta, att ämnet »Svenska språkets huvud-

epoker» borde strykas, då det passade bättre för Vitterhetsakademien.¹⁷⁵ Vidare mottog och belönade Svenska akademien skrifter av otvetydigt historievetenskaplig karaktär. Thomas Järtas äreminnen över Gustaf Adolf och Karl Gustav låg väl helt i linje med tidigare försök i den vägen, men Svedelius' och Bowallius' 1841 respektive 1844 belönade historiska arbeten var verkliga vetenskapliga avhandlingar.¹⁷⁶ De gav också anledning till debatter i Svenska akademien om principerna för bedömning av historiska skrifter i de båda akademierna. Fryxell och Berzelius höll därvid på att formen borde vara utslagsgivande i Svenska akademiens bedömning, det vetenskapliga värdet i Vitterhetsakademiens. Järta och Beskow höll däremot på innehållets betydelse även för Svenska akademiens bedömning.¹⁷⁷

Konkurrensen med den mera lysande Svenska akademien i fråga om tävlingar torde till en del förklara de fåtaliga bidragen till Vitterhetsakademien. Ledamöterna diskuterade ibland orsakerna till bristen på tävlingsskrifter, t.ex. Hildebrand med professor A. O. Lindfors 1838. Den senare svarade: »Ja det är en obehaglig märkvärdighet att våra frågor stå obesvarade år in och år ut, och visserligen är den af Tit. uppgifna orsak den förnämsta. Ty för en afhandling, som skall vinna priset i W^sAcademien, fordras icke blott snille och smak, utan äfven kunskaper och arbetsamhet, egenskaper som synas blifva allt mer och mer sällsporda. Men dertill kommer ock att Sv. Akademien förstått att omgifva sig med en viss yttre glans, och blott den lilla omständigheten, att den firar sin högtidsdag offentligen på den lysande Börssalen, der den förnämsta världen så gerna samlas, men vi deremot inom oss sjelfva i en trång och oansenlig local, torde något bidraga.»¹⁷⁸ Hans Järta funderade också över den olika tillströmningen av tävlingsbidrag i de båda akademierna, men han gav inte något svar på frågan, vad missförhållandet kunde bero på. Han bara undrade, om de unga litteratörerna ansåg det lättare att vinna heder genom »versifierade hvardagstankar, eller tillgjorda känslöytringar, eller vilda utfarter af en otyglad fantasi, eller bombastiskt skryt om svenskt mod och om svenska berserksbragder, än genom klar och redig framställning af mödosamma forskningars resultater? Eller utmärker måhända den allt mer och mer allmänlig vordna lystnaden att »dikta» ett hos nationen i samma mån utbildat poetiskt sinne?»¹⁷⁹

Uppmaningar att »skrifva för priset» hade Hildebrand själv fått,

men ej haft tid att hörsamma på den tiden han var Liljegrens biträde.¹⁸⁰ Han tycks senare som sekreterare ha bett Lindfors stöta på författare in spe i Lund, men denne svarade, att han inte visste vilka han skulle uppmuntra, ty »Ek är nu borta, annars hade han varit saken vuxen; Cronholm läser mycket, skrifver mycket, men, såsom mig synes, digererar han icke tillräckligen sina ämnen. Genberg är för ung, Borgström för gammal, den tredje för inbilsk, den fjerde för lat, den femte för okunnig, och så hela raden utåt.»¹⁸¹

Akademien fortsatte trots det dåliga resultatet att utlysa tävlingar ända till 1890, då denna nu föråldrade arbetsform avskaffades i samband med att nya stadgar antogs. Att en akademi borde utlysa tävlingar ansågs emellertid ännu på 1860-talet som naturligt, vilket visas av att F. F. Carlson i arbetsprogrammet för en projekterad statsvetenskaplig akademi 1866 även upptog tävlingar.¹⁸² Berzelius däremot fann prisfrågor onyttiga och avskaffade dem i Vetenskapsakademien redan 1820.¹⁸³ I utländska akademier såsom den preussiska vetenskapsakademien förekom prisfrågor under hela 1800-talet och den danska vetenskapsakademien utlyser alltjämt sådana.¹⁸⁴

De tidigare prisbelönta skrifterna blev samtliga, så när som på Liljegrens, tryckta i *Handlingarna*. I Liljegrens fall torde den språkligt bristfälliga utformningen av arbetena ha förhindrat publiceringen. Av de under Hildebrands tid belönade skrifterna trycktes endast två av akademien, Hamiltons och Stiernstedts. Lignell, Montelius och Kinberg tryckte själva sina skrifter i omarbetat skick eller i utdrag. Vad orsaken kan ha varit till att dessa och övriga, visserligen delvis mindre märkliga alster, ej publicerades utan gömdes i akademiens arkiv, är obekant.

Även om resultatet av akademiens tävlingar inte blev så lysande har de dock sitt lärdomshistoriska intresse. Prisämnen var ofta aktuella och fyndiga ehuru de någon gång förefaller väl långgrandiga i sin omständliga formulering. Mycket arbete nedlades av akademien på programmet och på granskningen av de bidrag, som med ojämna mellanrum inflöt. Som framgått av ovanstående skildring var akademien en sträng domare, som hade höga krav på vetenskaplighet och självständighet för att en skrift skulle kunna belönas. Ibland försökte man dock slå av litet på kraven, kanske i en känsla av att de inte fick sättas för högt. Meningen var ju att uppmuntra lovande författare.

PUBLIKATIONER

Akademiens enda publikation under dess första femtio år var de i statuterna föreskrivna *Handlingarna*. De i statuterna också omnämnda beskrivningarna på mynt o.s.v. hade akademien ägnat sina tankar åt under de första åren, men möjligheterna att åstadkomma något var mycket små. Anslag till tryckning fanns ej, om man inte skulle försöka att få expensmedlen (som var 838 rdr när Hildebrand tillträdde) att räcka till för även detta ändamål. Trots hindren synes Liljegren ha gett sig i kast med att upprätta en myntkatalog, vilket arbete emellertid inhiberades.¹⁸⁵

Ett ordentligt anslag till tryckningskostnader var alltså en förutsättning för att akademien skulle kunna fylla sin bestämmelse, då det var otänkbart, att *Handlingarna* och övriga publikationer skulle bära sig ekonomiskt. Sedan de offentliga sammanträdena upphört, var det ju enbart genom sina publikationer och sitt tävlingsprogram, som akademien framträdde inför allmänheten som vetenskaplig institution. I en betydelsefull skrivelse till Kungl. Maj:t 1839 (närmare behandlad på s. 156) betonade man starkt detta förhållande. Från år 1842 kunde akademien, som en följd av att riksdagen beviljat den nya anslag, räkna med en årlig summa av 333 rdr till publikationsverksamheten. Den förslog dock inte långt, om några kataloger skulle tryckas, ty planscher, som i så fall var nödvändiga, var mycket dyrbara att framställa. Det dröjde därför inte längre än till 1847, förrän en ökning av anslaget måste begäras. Sekreteraren visade i sin överblick av akademiens finanser, att anslaget överskridits varje år, 1845 t.o.m. rätt avsevärt.¹⁸⁶ Den begärda fördubblingen av anslaget beviljades.

På dessa 666 rdr om året drog sig akademien nominellt fram ända till 1870-talet, men i praktiken använde den sig av de andra utvägar (se nedan s. 202 ff.) som stod till buds, nämligen att begära understöd från »lärda-verksanslaget» och extra statsanslag till bestämda publikationer. I övrigt gjordes besparingar tills det blev möjligt att låta trycka något nytt arbete. Vid årsskiftet 1855/56 var exempelvis besparingarna 2789 rdr.¹⁸⁷ I den 1871 för akademien utfärdade staten utgjorde tryckningsanslaget 1000 rdr rmt.¹⁸⁸ En tillfällig ökning tillkom 1873 genom att en lika stor summa blev »ledig» efter Klemmings avgång som amanuens. Den fördelades nu mellan akademiens bibliotek och publikationsverksamhet.¹⁸⁹ Ytterligare lättnad innebar

det faktum, att akademiens tidskrifter (se nedan) gick med vinst, men så stor var inte denna, att den kunde uppväga förlusterna på andra dyrbarare publikationer. År 1873 begärdes därför en fördubbling av tryckningsanslaget.¹⁹⁰ Nu uppstod emellertid en schism mellan ecklesiastikministern Wennerberg och akademien, och i statsverkspropositionen 1874 upptogs varken detta eller övriga förslag till ökningar av de ordinarie anslagspunkterna. Dessa petita hade Wennerberg »täckts kasta under bordet» för att tala med Hildebrand.¹⁹¹ Sekreteraren vände sig till friherre G. af Ugglas, som i första kammaren väckte motion om höjt tryckningsanslag, påpekande exempelvis att *Handlingarnas* publicering fördröjts genom brist på tillräckliga medel. En animerad diskussion utbröt, då Statsutskottets avstyrkande utlåtande föredrogs i kamrarna. Henning Hamilton, som förde akademiens talan, insinuerade nämligen att Kungl. Maj:t inte prövat frågan alls, vilket en sofistisk tolkning av ordalydelsen i propositionen och utlåtandet gav vid handen. Wennerberg blev förnärmad över denna anklagelse och angav som sitt skäl till att ej ha tagit upp frågan, att akademiens räkenskaper alltid utvisat besparingar på anslaget, även om han erkände, att de nedgått från över 2000 rdr till endast 399 vid 1873 års början.¹⁹² Mot detta invände Hamilton, att behållningen endast var skenbar, och att innevarande års budget visade en brist på 2000 kr. Vidare ansåg han det skäligt, att författararvode utgått av tryckningsanslaget, vilket Wennerberg ansett mindre lämpligt.¹⁹³ En av akademien författad skrivelse med samma argument, som använts av Hamilton, utdelades i kamrarna, men avsedd verkan hade den inte.¹⁹⁴ Majoriteten av riksdagsledamöterna gick på utskottets linje att ej bifalla ett motionsvis begärt anslag till en statsinstitution. Wennerberg liksom konsultande statsrådet Alströmer hade i och för sig ingenting emot att bevilja summan, men de framhöll att de skäl, som akademien nu förebar, hade den ej framlagt i sin tidigare skrivelse.¹⁹⁵ I ett särskilt yttrande 1875 visade Hildebrand anslagets otillräcklighet och påpekade med udd mot Wennerberg, att utgifterna för honorar väl täcktes av inkomsterna på försäljningen av akademiens publikationer. Den begärda ökningen erhöles denna gång.¹⁹⁶ Från och med 1877 utgick tryckningsanslaget med 3000 kr.

Det bör här framhållas, att honorar endast utbetalades till författare av originalavhandlingar, som infördes i *Antiquarisk tidskrift*. Ersättning utgick också till Tornberg som författare av den kufiska

myntkatalogen och till Montelius för hans lilla museikatalog, medan Hildebrand för sina egna arbeten endast en gång erhöll författararvode. Ersättning för korrekturläsning betalades inte ens alltid, enligt vad som uppgavs 1874. Den ombesörjdes i de flesta fall av sekreteraren eller akademiens tjänstemän.¹⁹⁷

Liljegren hade under sina senare år försummat *Handlingarna*, vars trettonde del, som utkom 1830, var den sista under hans sekretariat. Hildebrand tog genast itu med att få en redan beslutad ny del befordrad till trycket. Vad den skulle innehålla hade bestämts redan 1836.¹⁹⁸ Av olika anledningar, bl.a. boktryckarens långsamhet, dröjde det emellertid innan del 14 kom ur pressarna (1838). Det fanns gott om prisskrifter och inträdestal, som väntade på publicering, varför både femtonde och sextonde delarna (1839, 1841) kom att nästan helt upptas av arbeten, som föredragits i akademien under Liljegrens tid. Järta och Adlerbeth fungerade som redaktionskommitté för dessa band.¹⁹⁹

Förlag och tryckning omhänderhades nu av Norstedts, som mot 100 rdr bco lämnade akademien 50 exemplar. I bokhandeln betingade del 14 och följande av *Handlingarna* ett pris av 3 rdr. För den nittonde delen begärde firman emellertid, att akademien skulle inlösa 100 exemplar. Man antog då i stället boktryckaren Magnus' anbud, som innebar de gamla villkoren.²⁰⁰

Först 1846 var del 17, som helt upptogs av den Hamiltonska prisskriften, färdig. Tryckningens långsamhet berodde på boktryckarna, som gärna lät *Handlingarna* stå tillbaka för andra trycksaker, men också i förekommande fall på att eventuella planscher var besvärliga att framställa och på att Hildebrand inte alltid hade tid att läsa korrektur. Även den adertonde delen utkom 1846. Sekreteraren uttalade i början av detta år som sitt önskemål att forcera tryckningen av de två följande delarna för att sedan kunna tänka på en ny serie i större format och »af något prydligare yttre, på det vi icke i detta afseende må stå för långt efter utländska Lärda societeter.»²⁰¹ Det dröjde emellertid till 1850, innan nästa del av *Handlingarna* lämnade pressarna, följd 1852 av del 20, som innehöll ett av sekreteraren utarbetat register till samtliga delar, även Vitterhetsakademiens fem.

Den sedan länge av sekreteraren planerade nya serien beslöts först 1855, alltså ett par år in på akademiens nya sekel.²⁰² Förlaget övertogs nu på nytt av Norstedts, som erbjöd akademien 150

exemplar mot 300 rdr rmt. I maj 1857 var så den första nya delen i större format färdig, följd 1861 av nästa volym. Den stadgade tidrymden av två eller tre år mellan volymerna hölls på ett ungefär även i fortsättningen.²⁰³

Handlingarna kom allt mer i skuggan av akademiens övriga publikationer och gick jämfört med dessa mycket dåligt. År 1865 anmälde Norstedts, att försäljningen bara täckte en fjärdedel av förlagskostnaderna.²⁰⁴ Akademien beslöt då att inköpa ytterligare 100 exemplar av de redan utkomna fyra delarna av den nya serien liksom av den planerade femte. När denna väl utkommit, bestämde man sig för att i fortsättningen själv förlägga *Handlingarna*. Tryckningen ombesörjdes av Haeggströms, medan bokhandlarfirman Samson & Wallin hade böckerna i kommission i likhet med akademiens övriga skrifter.²⁰⁵

Innehållet i *Handlingarna* tenderade att bli övervägande inträdestal. Av tävlingsskrifter intogs två mycket omfattande (jämte flera från Liljegrens tid kvarstående opublicerade). Några avhandlingar både av ledamöter och andra personer publicerades också. Bidragen visade en tendens att bli större till omfånget, så att delarna kom att omfatta färre antal titlar än förut. Som utfyllnad behövdes dock en och annan mindre uppsats. Så var bl.a. fallet med del 18. Sekreteraren vände sig till Järta med anhållan om bidrag, då han själv inte hade tid att göra i ordning något ämbetsutlåtande till tryckning. Järta översände omgående ett minnestal över Porthan, vilket akademien antog, trots att det egentligen var skrivet för Svenska akademien, där det upplästs 1839. Järta hade tidigare inte velat trycka detta »hastverk».²⁰⁶ Hildebrand hoppades på ytterligare bidrag av Järtas hand för del 19, som skulle innehålla bl.a. »Sjöbrings mycket torra inträdestal», men förgäves, då Järta avled på våren 1847.²⁰⁷

Redan från början hade *Handlingarna* utöver tal och avhandlingar innehållit förteckningar över godkända medalj- och inskriftsförslag, varigenom de ganska troget återspeglade akademiens faktiska verksamhet. Ett steg vidare i den riktningen hade varit Liljegrens fyndförteckning i del 13, som på Berzelius' initiativ fick en fortsättning i del 16.²⁰⁸ Sekreteraren själv slog sedan in på en annan och tidsenligare väg, då han överlät sådant material på *Antiqvarisk tidskrift*. I den nya serien av *Handlingar* publicerades utöver de vanliga kategorierna också två skrifter, som inte hade direkt sammanhang med akademien, nämligen protokollen från öppnandet av Karl XII:s och

Gustav III:s kistor respektive 1859 och 1866. Vid dessa besiktningar hade Hildebrand varit närvarande, vid det senare tillfället som protokollförare.²⁰⁹

Ett av Liljegrens många initiativ hade varit sammanställandet av en årsberättelse. Liksom på många andra områden återupptogs detta företag av hans efterträdare. Både 1839 och 1840 uppläste Hildebrand en årsredogörelse över fynd, som gav relief åt kravet på statsanslag för dessas inlösen.²¹⁰ Några år senare väckte Berzelius förslaget, att akademien efter mönster av Det k. nordiske Oldskriftselskab skulle utge en kort, tryckt årsberättelse, vilket gillades.²¹¹ Sekreteraren erhöll uppdraget att författa den, och namnet fastställdes efter diskussion till *Anteckningar ur Kongl. Witterhets historie och antiquitetsakademiens dagbok samt om de under akademiens inseende ställda Kongl. samlingarna för år 1843*. Hildebrand önskade för sin del en så anspråkslös titel som möjligt för att ej väcka förväntningar.²¹² Innehållet i den lilla skriften, som förelåg i tryck i maj 1844, utgjordes av en uppräknig av årets jordfynd med kommentar, en redogörelse för arbetet med fornsakssamlingarnas ordnande och för vad som meddelats på sammanträdena samt en förteckning över gåvor till »Kongl. Antiquitets-Archivet och Myntkabinettet». Den utdelades gratis till personer som gjort akademien nytta och väckte tydligen intresse, ty Hildebrand säger sig ha fått en hel del upplysningar från antikvariskt intresserade personer ute i landet, sedan den utkommit. Nilsson ansåg initiativet vara utmärkt och uppmanade honom att fortsätta.²¹³ Avsikten torde ha varit att göra den lilla publikationen periodisk, ty det talas om arbete på nästa års *Anteckningar*. Vad orsaken till att något nytt häfte aldrig utkom var, är oklart. Det kan knappast ha varit ekonomiska hinder, som stått i vägen, ty tryckningen av det lilla häftet kostade inte några nämnvärda summor.²¹⁴ Hans Hildebrand antyder, att kritiken inte skulle ha uppskattat skriften och att tiden ej var mogen för en sådan publikation. Åtminstone i tidskriften Frey fick den emellertid en god recension.²¹⁵ I detta sammanhang kan anföras vissa åtgärder för offentliggörande av fynd från Hildebrands första år. Man försökte då liksom under Liljegrens tid stimulera allmänhetens intresse för fornfynd genom att i Statstidningen införa förteckningar över gåvor till akademien och inlösta fynd.²¹⁶ På Reuterdahls förslag intogs i Lundatidskriften »Studier, kritiker och notiser» månatliga redogörelser för akademiens förhandlingar.²¹⁷

Idén om en antikvarisk tidskrift var emellertid djupt rotad hos sekreteraren. Bengt Hildebrand har påvisat, att han hyst planer på en sådan redan under sin Lundatid.²¹⁸ Han släppte inte tanken på en tidskrift för publicering av fynd, fast akademien in pleno ställde sig tveksam till projektet och »befarade att alltför stora svårigheter skulle möta.» Det var förmodligen de ekonomiska hindren som avskräckte, då Hildebrand 1847 lade fram sin plan.²¹⁹ Två år senare förklarade han i ett brev till Råäf att det var hans fasta föresats att under året börja utge en antikvarisk-historisk tidskrift.²²⁰

Det dröjde emellertid ända till 1862, innan akademien beslöt att utge en antikvarisk tidskrift.²²¹ Behovet av en sådan var då allmänt känt. Djurklou vände sig kort före akademiens beslut till Hildebrand med förslaget, att akademien lämpligen borde utge en populär tidskrift under medverkan av de till akademien anslutna fornminnesföreningarna. Han blev förtjust, när Hildebrand kunde svara honom att beslut därom just fattats.²²² Djurklou meddelade också, att det danska Oldskriftselskabets sekreterare C. C. Rafn ivrigt fikade efter bidrag från Sverige till sina publikationer och lovade att betala bra, om han fick trycka fornminnesföreningarnas årsberättelser.²²³ Mot dessa monopolistiska tendenser hos det danska sällskapet reagerade patrioten Hildebrand skarpt, liksom då Richard Dybeck nio år tidigare framfört ett önskemål att låta trycka sina reseberättelser hos Oldskriftselskabet. Akademien hade ansett detta olämpligt och anvisat *Handlingarna* som rätt forum.²²⁴ Hans Hildebrand ivrade liksom Djurklou mycket för utgivandet av en antikvarisk tidskrift.²²⁵ Sverige låg efter sina grannländer på detta område. Visserligen hade man haft Iduna, som började utkomma något tidigare än den äldsta av de danska tidskrifterna (1811), men den var inte enbart antikvarisk. Dybecks tidskrift Runa, som utkom under 1840- och 50-talen, fyllde inte kraven på vetenskaplighet även om den hade betydelse som populär spridare av upplysning om forntidsminnesmärkena och den antikvariska forskningen. I Danmark utgavs däremot från 1810-talet och framåt ett flertal periodiska publikationer med antikvariskt innehåll (*Antiquariske Annaler* 1812—1827, *Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed* 1832—1836, *Annaler for nordisk Oldkyndighed* 1836—1865, fortsatt av *Aarbøger for nordisk oldkyndighed samt Antikvarisk Tidsskrift* 1843—1863). Veteranen bland antikvariska tidskrifter är den engelska »*Archaeologia*», utgiven av Society of Antiquaries sedan 1770.

Första delen av *Antiqvarisk tidskrift för Sverige* utkom 1864.²²⁶ Tryckningen hade dock påbörjats redan i maj 1863, sedan akademien godkänt innehålllet. Detta påminde ganska mycket om *Anteckningarnas*, ty någon tidskrift i vanlig mening med artiklar av olika författare var inte detta första häfte, som återger Hildebrands antikvariska undersökningar under föregående år, statssamlingarnas tillväxt 1863 jämte antikvitetsintendentens berättelse för 1861. En introduktion i fornminneslagstiftningen, redogörelse för antikvitetsintendentsämbetet och Sveriges fornminnesföreningar kompletterar bilden av den antikvariska verksamheten i landet vid denna tid. Det var Hildebrand själv, som dragit tyngsta lasset som författare över vilket han på sedvanligt sätt beklagade sig.²²⁷ *Antiqvarisk tidskrifts* första del innehöll också Föreningens för Nerikes folkspråk och fornminnen årsberättelser för 1862 och 1863. Föreningens nitiske sekreterare, Djurklou, menade ursprungligen att endast en resumé borde intagas, ty om samtliga till akademien anslutna fornminnesföreningars berättelser skulle publiceras i tidskriften, skulle det inte bli plats för något annat. I stället föreslog han att akademien skulle försöka utverka anslag till särskild tryckning av berättelserna.²²⁸

Antiqvarisk tidskrift visade sig verkligen fylla ett behov, och försäljningen gick bra. Hildebrand yttrade sin stora glädje häröver.²²⁹ Till flera av akademiledamöterna hade han vänt sig med önskemål om bidrag till tidskriftens fortsättning, men trots detta innehåller andra delen liksom den första huvudsakligen bidrag av Hildebrand själv och hans son.²³⁰ Antikvitetsintendentens berättelse, Närkesföreningens årsberättelser och en uppsats av K. Sidenblad om Ångermanlands fasta fornlämningar utfyller resten av volymen. Den utkom inte förrän 1870, ty redaktören hade varit strängt upptagen av museifyttningen och -inredningen.²³¹ Här visar sig tydligt avigsidan av Hildebrands strävan att göra allting själv. Material saknades inte, pengar var det visserligen ont om, men jämfört med bristen på tid för redaktören betydde den bristen mindre. Endast tack vare Hans Hildebrands stöd och hjälp kom tidskriften över den farliga stagnationen. Redan samma år utkom därefter tredje delens första häfte.²³²

Hans Hildebrand ivrade för att akademien skulle utge ytterligare en tidskrift, ett populärare Månadsblad med korta notiser ungefär som *Anteckningarna*, vilket kunde utkomma oftare än *Antiqvarisk tidskrift*. Denna hade en enligt hans mening väl officiell och veten-

skaplig prägel. I juli 1871 lade han fram en p.m. i saken, varefter akademien på hösten fattade sitt gillande beslut.²³³ Efterfrågan på den med år 1872 startade nya tidskriften *K. Vitterhets historie och antiqvitets akademiens månadsblad* blev stor, så att upplagan med följande års ingång ökades från 1500 till 2000 ex. *Månadsbladet* gav enbart genom prenumeration 111 rdr i inkomst 1872.²³⁴ I någon mån var utgivningen av *Månadsbladet* ett motdrag mot Svenska fornminnesföreningens tidskrift som började utkomma 1871. Dess innehåll utgjordes av korta uppsatser och notiser, både arkeologiska och konsthistoriska, litteraturanmälningar och meddelanden från akademiens sammanträden. *Månadsbladet* ger alltså en god föreställning om akademiens verksamhet under 70-talet. Redaktören Hans Hildebrand skrev själv så gott som allting i första bandet och stod för det mesta även i de följande med biträde av sin arkeologkollega Montelius och enstaka andra personer. De nämnda herrarna författade också alla större uppsatser i de häften av *Antiqvarisk tidskrift* som utkom under 70-talet.²³⁵

Av det stora material (reseberättelser, inventeringar, socken- och häradsbeskrivningar), som inströmmade till akademien alltifrån 1840-talet, var det ytterst litet som publicerades. Detta förhållande blev föremål för anmärkningar från talesmän för den »fria» riktningen inom den antikvariska forskningen, bland annat på Svenska fornminnesföreningens årsmöte i Örebro 1871. Som nr fem av diskussionsämnena förekom där »På vad sätt skulle föreningen kunna verka derhän, att en fullständig och noggrann kännedom af i fäderneslandet redan gjorda och framdeles skeende fynd må komma allmänheten till godo?» Vad man här närmast diskuterade var frågan om publicering av fyndförteckningar, varvid Montelius förde akademiens talan och meddelade, dels att ett *Månadsblad* med fyndnotiser var påtänkt, dels att ett planschverk över svenska fornsaker i Statens historiska museum skulle utkomma.²³⁶ Något direkt klander riktades i detta fall inte mot akademiens sätt att offentliggöra fynd, men behovet av en katalog över Statens historiska museum underströks. Styrelsen vände sig därefter till akademien med en skrivelse i vilken redogjordes för de under diskussionen framkomna önskemålen.²³⁷

Montelius hade på Svenska fornminnesföreningens ovan nämnda möte om de antikvariska uppteckningarna i akademiens arkiv anført, dels att de ej var avfattade i en sådan form att de kunde

tryckas omedelbart, dels att brist på medel förhindrade ett utgivande.²³⁸ Samma skäl anfördes av Hans Hildebrand i en liten uppsats »Sveriges antiqvariska topografi» i *Månadsbladet* 1873 i vilken han skisserade en plan för en antikvarisk beskrivning av hela landet och påpekade, att de hittills gjorda undersökningarna måste anses som förberedande. För att åstadkomma en enhetlig beskrivning fordrades ännu lång tid, men en början var gjord.²³⁹ Mot akademiens (eller snarare riksantikvariens) stränga krav på noggrannhet, fullständighet och vetenskaplighet stod alltså dels bristen på medel, dels den »fria» riktningens önskemål om ett snabbt offentliggörande. Till en viss grad tillfredsställdes allmänheten av *Månadsbladet*, planschverket *Teckningar ur Statens historiska museum* och den lilla katalogen över Statens historiska museum, men inventeringsmaterialet förblev otryckt. Richard Dybeck publicerade dock själv resultaten av de undersökningar han gjorde på akademiens bekostnad.

I den äldre biografiska litteraturen om Djurklou uppges som en orsak till det med tiden kyliga förhållandet mellan denne och Hildebrand den senares obenägenhet att publicera det material som den förre insamlat.²⁴⁰ Detta är inte fullt riktigt, ty Djurklou, som var väl medveten om betydelsen av att genom skrifter stimulera det antikvariska intresset, avsåg att själv publicera sina ämbetsberättelser. Han ansåg att de inte passade för *Antiqvarisk tidskrift* i vilken hans företrädare Säves berättelser tryckts.²⁴¹ Tillåtelse till en sådan separat tryckning erhöll han, och förberedelserna var långt hunna, men av någon anledning rann det hela ut i sanden.²⁴² En viss begynnande schism med Hildebrand skymtar dock i ett brev från 1868 rörande publiceringsfrågan i vilket Djurklou svarar riksantikvarien att han med publiceringen ej avser reklam men väl att skingra fördomar, bl.a. just den att akademien »skyr offentligheten» och vill behålla allt som samlas av dess stipendiater. Tydligt är att Djurklou stod ganska nära Hildebrand i sina åsikter, och att meningsskiljaktigheterna endast rörde vissa av medlen, inte målet för deras strävanden.²⁴³

Ytterligare kan i detta sammanhang tilläggas, att särskilt under 40-talet akademien själv upprepade gånger uttalade sin önskan att vissa utlåtanden m.m. skulle tryckas. Så var fallet med Hildebrands reseanteckningar från 1839 och hans rapport om undersökningarna av Vårfruberga klosterruin 1842.²⁴⁴ Att Hildebrand ej lät publicera

den senare hade han anledning att beklaga, då han kom att bli anklagad av Dybeck för att ha förstört ruinen.²⁴⁵ Hildebrands stränga krav på vetenskaplighet och fullständighet samt hans brist på tid torde ha varit orsakerna till att sådant material som det nyss nämnda aldrig trycktes.

De avbrutna ansatserna till publicerandet av kataloger över akademiens samlingar kunde efter beviljandet av ett tryckningsanslag 1840 (1842) åter upptas. Närmast till hands låg att utge en katalog över de anglosaxiska mynten i Myntkabinettet, vilket arbete påbörjats av Liljegren, ehuru på grunder som ej godkändes av Hildebrand. På somrarna, då kylan och mörkret i museilokalerna inte var så besvärande, fortsatte han katalogiserandet av de anglosaxiska mynten under flitig korrespondens med Thomsen, som han rådfrågade inte bara i museitekniska spörsmål utan också i numismatiska. Någon rådgivare på närmare håll hade Hildebrand inte, ty J. H. Schröder som skötte Uppsala universitets myntkabinett var för »gammalmodig». På hösten 1843 antog akademien ett anbud från Norstedts om tryckning av den anglosaxiska katalogen.²⁴⁶ År 1846 var det stora verket *Anglosaxiska mynt i svenska kongl. myntkabinettet funna i Sveriges jord färdigt*.²⁴⁷

En ny upplaga blev ganska snart nödvändig med hänsyn till de stora fynd, som gjordes, men det kom att dröja ända till 1878 innan manuskriptet var färdigt. Det blev också Hildebrands sista verk. Anslag ur lärдавερksfonden till dess tryckning söktes och erhöles.²⁴⁸ Den andra upplagan saknar emellertid fyndortsförteckning, varför den första behållit sitt värde och allttjämt användes.

Redan under ett av sina första år som sekreterare hade Hildebrand uppspårat en lämplig numismatisk medarbetare i docenten Tornberg, som erbjöd sig att katalogisera akademiens kufiska mynt, om han fick låna dem till Uppsala, vilket beviljades.²⁴⁹ Han erhöles utom ledamotskap av akademien också ersättning för sitt arbete i reda pengar.²⁵⁰ År 1846 hade Tornberg gått igenom samlingarna och tryckningen av en katalog över de kufiska mynten kunde börja. Den var avslutad 1849, då *Numi cufici*, ett allttjämt gångbart standardverk, släpptes ut i marknaden. Tornberg biträdde även i fortsättningen med läsning av kufiska mynt, då nya fynd gjordes.²⁵¹ Fullföljandet av två så stora arbeten strax efter varandra, var för mycket för akademiens ekonomiska resurser, varför man måste anlita lärda-

verksanslaget för att få medel till den kufiska katalogens tryckning.²⁵²

Under sitt första årtionde hade akademien haft åtskilligt att göra med den av Gudmund Jöran Adlerbeth författade medaljhistorien över Gustav III. Efter kungens död hade det nästan färdiga verket lagts åt sidan och fallit i glömska tills vid uppröjningen i Riksarkivet 1840 80 av de 87 graverade kopparplåtarna plötsligt dök upp. De skulle överlämnas till akademien, som gav sekreteraren i uppdrag att utreda, varför planschverket blivit »förbudet». Akademien ville häva »förbudet» mot dess tryckning och låta dra ett antal exemplar av planscherna åt samlare.²⁵³ Ärendet aktualiserades igen 1843, då Hildebrand föreslog, att akademien skulle fullgöra sitt åliggande att skriva medaljhistorier genom att dels författa en sådan över Carl Johan som en lämplig hyllning till dennes tjugofemårsjubileum som regent, dels utge Gustav III:s ofullbordade medaljhistoria. Akademien kunde genom den senares försäljning beredas någon inkomst till fullbordande av den förra uppgiften. Hildebrand anmälde sig som villig att författa texten till Carl Johans medaljhistoria, och kungen gav sitt bifall till projektet, som emellertid genom brist på kontanta medel kom att bli utfört.²⁵⁴

Inte heller Gustav III:s medaljhistoria utkom under 40-talet, trots att kungens tillstånd till publiceringen erhållits, sedan akademien förklarat att de skäl — vilka anges ej — som gjort att verket inte tidigare utgivits, upphört att gälla. Anledningen var den vanliga — brist på pengar. År 1847 meddelade statsrådet Ihre, att ett större parti redan avdragna planscher av verket fanns i Kungl. Museum. Härigenom öppnades en möjlighet att ordna utgivningen billigt, men det visade sig att avdragen var högst ojämnt fördelade på de olika planscherna. Av Hildebrand gjordes en undersökning som visade att hos Överintendentsämbetet utom papper för medaljhistorien också förvarades två paket, som förseglats 1815, då arbetet definitivt skrinlagts. Akademien erhöll nu både papperet, avtrycken och övriga hithörande handlingar.²⁵⁵ Det dröjde emellertid ytterligare tio år, innan plåtarna drogs och det vackra arbetet äntligen 1858 utgavs med förord av Hildebrand under den ursprungliga titeln *Skådepenningar öfver de förnämsta händelser som tillhöra konung Gustaf III:s historia*.²⁵⁶

Hildebrand fortsatte vid sidan av sin ämbetsgärning eller snarare som en del av denna sitt författarskap på det numismatiska området. Efter den anglosaxiska katalogens fullbordande var det de svenska

medaljernas tur. Redan 1845 omtalas hans första medaljbeskrivning som utarbetad, men det kom tydligen annat emellan.²⁵⁷ Anbud på tryckning av *Minnespenningar öfver enskilda svenska män och qvinnor* antogs nämligen först 1859. Följande år lämnade katalogen pressarna.²⁵⁸ Ett drygt decennium senare hade Hildebrand nästa arbete färdigt, nämligen *Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar*, som utkom med två delar åren 1874 och 1875. För detta verks utarbetande hade han företagit flera utlandsresor.²⁵⁹ De båda medaljverken trycktes på akademiens bekostnad, vilket möjliggjordes genom att man sparade årsanslaget till tryckning i många år.

Ett annat stort och värdefullt verk av katalogkaraktär, som akademien utgav och Hildebrand utarbetade, var *Svenska sigiller från medeltiden*. Det utkom i två stora häften åren 1862—67 och var, som G. Scheffer påpekat, det första i sitt slag i Europa. Hildebrands intresse för sigill som historiskt material hade väckts genom hans arbete med diplomatariet. Redan Liljegren hade så tidigt som 1827 haft på sitt program en fortlöpande publicering av sigill i samband med urkunderna. Av skilda orsaker inställdes dock arbetet, och diplomatariet kom ut utan sigillplanscher.²⁶⁰ Reuterdaahl, som blev glad åt att Hildebrand 1841 återupptog Liljegrens arbete, frågade i ett brev av den 26 febr. 1842 hur han tänkte förfara med sigillen, när han nu skulle fortsätta diplomatariet.²⁶¹ Av ett brev från Hildebrand till Järta samma år framgår att den förstnämnde nog tänkt på att liksom Liljegren planerat utge sigillen som planscher till diplomatariet men inte »haft courage» att begära anslag därtill.²⁶² Han funderade längre fram på att använda Götiska förbundets donation till sigillritningar, vilken tanke fick Rääfs välsignelse.²⁶³ Planerna mognade så småningom, och då Hildebrand 1851 tog itu med fjärde delen av diplomatariet hade han erhållit ett statsanslag om 200 rdr att utgå i tre år för avritningar av sigill. Initiativtagare till anslaget var Rääf, som väckt motion härom, kanske i samråd med Hildebrand.²⁶⁴ I april 1852 anmäldes att tecknaren C. F. Lindberg var sysselsatt med sigillavritningar, och 1856 förevisades resultatet för akademien. Hildebrand förklarade att han bara ämnade använda original, ej äldre avritningar mot vilkas riktighet han var kanske väl skeptisk.²⁶⁵ Riksdagen förnyade anslaget 1854 och till därpå följande ständermöte 1856 ingick Hildebrand med ansökan om bidrag av Kungl. Maj:t för sigillers och fornsakers avritning och publicering,

ty varken det ordinarie tryckningsanslaget eller lärda-verksanslaget räckte till för så dyrbara arbeten.²⁶⁶ Anslag beviljades att utgå med 2000 rdr rmt om året till nästa riksdag, men arbetet hann inte bli färdigt så att summan kunde lyftas före denna. Tryckningen kunde påbörjas i december 1860. Då hade den första planschen graverats i koppar.²⁶⁷ Det var ett dyrbart verk det rörde sig om, ty sex planscher kostade 420 rdr, och det första häftet visade sig vid sista kostnadsöversikten ha slukat inte mindre än 4157 rdr²⁶⁸ trots att man använt sig av den moderna fotolitografiska metoden, som var något billigare än övriga gängse metoder för reproduktion.

I sin nyss nämnda skrivelse till Kungl. Maj:t 1856 hade Hildebrand anmält som sin avsikt att även utföra ett planschverk över fornsaker i Statens historiska museum. Avritningar av föremål för detta ändamål hade påbörjats redan 1848 av den ovan nämnde tecknaren Lindberg. Arbetet kom att stå tillbaka för sigillerna, men när dessa var färdiga, kunde man koncentrera sig på det och två häften av *Teckningar ur Statens historiska museum* utkom under den äldre Hildebrands tid, nämligen 1873 och 1878.²⁶⁹ Det extra ordinarie anslaget till planschverk hade förnyats av samtliga riksdagar efter 1862/63 och fortsatte att utgå t.o.m. 1889.

Den enda mindre publikation av katalogkaraktär som utgavs under Hildebrands tid var en vägledning över Statens historiska museum författad av Montelius. Den utkom 1872 och fyllde ett känt behov, ty besöksiffrorna i museet var mycket höga. Redan två år senare trycktes en ny upplaga.²⁷⁰

DIPLOMATARIET

Icke utan berättigande behandlar Schück i sin akademihistoria ingående Liljegrens arbete med diplomatariet. Fastän Liljegen bedrev detta som sitt privata företag, berördes akademien nära av arbetet, varför det försvarar sin plats i dess historia, så mycket mer som just en diplomatarisk verksamhet bedrivits av de gamla 1600-talsantikvarierna.²⁷¹ Tack vare att akademiens sekreterare under en stor del av 1800-talet var utgivare av diplomatariet hade samlandet och bevarandet av särskilt medeltida urkunder och avskrifter av urkunder i akademiens arkiv sitt berättigande, även sedan den urkundspublicerande verksamheten alltmer koncentrerats till Riksarkivet. Det får därför anses vara inte helt oberättigat att här något beröra

diplomatariet med tanke på den centrala ställning arbetet härpå hade för de båda riksantikvarierna Liljegren och Hildebrand.

Litteraturen om diplomatariet under äldre tider t.o.m. Liljegren är så pass rik, att det inte är nödvändigt att här annat än i korthet referera dennes åtgärder.²⁷² Ingen var egentligen lämpligare som redaktör för ett diplomatarium än Liljegren med tanke på den ställning han 1826 hade som amanuens i Riksarkivet, hos akademien och i Samfundet för utgifvande af handskrifter rörande Skandinaviens historia, och det är tydligt att han var den drivande kraften i företaget, fast han både hade en redaktionskommitté vid sin sida och biträden till sin hjälp. Arbetet gick t.o.m. för fort på bekostnad av noggrannheten. På sommaren 1827 trycktes en anmälan och redan två år senare var första delen av Diplomatarium Suecanum färdig, omfattande urkunder 850—1285. Då var finansören, den skotsk-svenske adelsmannen A. Seton, redan borta, och Liljegren hade fått ekonomiska bekymmer på halsen.²⁷³ Visserligen hade Seton testamenterat 10.000 rdr till fortsättandet av diplomatariet, men tyvärr bestod denna summa i en fordran i Ekolsunds egendom om vilken han tvistade med sin bror. Processen drog ut på tiden och slutade först 1839 i Högsta domstolen med seger för broderns arvingar. För en man utan privatförmögenhet som Liljegren var det omöjligt att fortsätta med utgivningen utan att anhålla om statsunderstöd. Han lyckades väl med detta, enligt Hildebrand mer än väl, så att finansieringen av diplomatariet var betryggad.²⁷⁴ Första häftet av andra delen var färdigt 1834 och kort före Liljegrens död förelåg hela detta band.

Bedömningen av Liljegrens diplomatariearbete är något skiftande i litteraturen. Ingen förnekar visserligen värdet av hans insats, som dessutom räknas som det mest bestående av hans gärning överhuvudtaget, men mycket kritik har riktats mot sättet för utgivningen. De kritiska rösterna höjdes redan av samtiden och eftervärlden har instämt i dessas omdöme om Liljegren. I den nyare litteraturen kan man urskilja två nyanser i inställningen, en mer positiv, som försöker att rehabilitera Liljegrens rykte inte bara som diplomatarieutgivare utan i allmänhet, och en mer kritisk, som framhåller de insatser som gjordes av Liljegrens medarbetare. Den förra riktningen representeras av Schücks akademihistoria, den andra företräds av Bengt Hildebrand, särskilt i hans uppsats om Ekdahl och diplomatariet.²⁷⁵ Källmaterialet är rikt men ensidigt, då det är medarbetarna

som mest kommer till tals. De fakta, som framträder i Hildebrands brev, gör det dock tydligt att Liljegren överlämnat det mesta arbetet med utgivandet av del 2:2 av diplomatariet på Hildebrand, vars namn alltså mycket väl kunnat stå på titelbladet. Hänsyn måste emellertid tas till Liljegrens svåra ställning under de sista åren. Det var inte bara för diplomatariet utan också för sina övriga arbeten som han använde sig av andras biträde.

Vid Liljegrens död övergick förlagsrätten till diplomatariet på hans änka. Hon lät Hildebrand överta den omedelbart, och redan den 7 juli 1837 berättar denne i ett brev att han funderar på att dela det fortsatta arbetet med bibliotekarien A. I. Arwidsson, vilken tidigare suttit i redaktionskommittén. Adressaten, den för diplomatariet livligt engagerade Rääf, gillade Hildebrands beslut. Några månader senare förklarade denne att arbetet ej kan påbörjas ännu men att Arwidsson gått in som medutgivare. Sedan försvinner emellertid Arwidssons namn ur sammanhanget.²⁷⁶ Enligt vad Hildebrand uppger i företalet till del 3:2 av diplomatariet hade Liljegren själv önskat att han skulle fortsätta arbetet. Hildebrand insåg väl hur kolossalt företaget var men ansåg dess utförande som en hederssak för Sverige och sig själv.²⁷⁷ Senare fann han att diplomatariet var hans bästa arbete i litterär väg, vilket även gav honom vederkvickelse.²⁷⁸

Problemet var liksom tidigare finansieringen, ty anslagen till Liljegren uppfattade Hildebrand som personliga. En möjlighet yppade sig emellertid i lärdaverksanslaget (se nedan s. 202 ff.), men det fanns också personer som försökte utverka direkt understöd till diplomatariet. Geijer motionerade sålunda härom vid riksdagen 1840.²⁷⁹ Hildebrand sökte understöd ur lärdaverksanslaget på våren 1841 och erhöll omgående bidrag i form av inlösen av 204 exemplar av varje del om minst 50 ark för 4 sk. arket.²⁸⁰ Han hade förmodligen börjat så smått med arbetet på hösten 1840 men satte igång på allvar först nästa vinterhalvår, då han för Thomsen beskriver hur han sitter på sitt rum och arbetar på diplomatariet, eftersom vinterkölden omöjliggör all verksamhet i myntkabinettet.²⁸¹ Något biträde hade han inte, ty amanuensen V. Ekblom i Riksarkivet, som han hoppats på, avled i november 1841.²⁸² Arbetet gick raskt undan, och redan den 26 april 1842 kunde Hildebrand för akademien uppvisa 25 ark. Akademien skrev ett intyg om arbetet liksom den tidigare gjort åt Liljegren. Den 31 augusti samma år var tredje bandets första häfte färdigt

med 50 ark, och de 204 exemplaren mottogs av akademien.²⁸³ Det andra häftet blev fördröjt genom Hildebrands sjukdom och den anglosaxiska katalogens utarbetande, så att det ej utkom förrän 1850, fast tryckningen påbörjats omedelbart efter det första häftets färdigställande.²⁸⁴ För den fjärde delen vars båda häften utkom 1853 och 1856 var det statliga understödet rikligare och utgick inte bara i form av tryckningsbidrag, d.v.s. som förut inlösen av 204 exemplar för statens räkning utan också såsom resebidrag. Rääf motionerade nämligen vid 1850/51 års riksdag om ett anslag på 1000 rdr för resor och avskrivningsbiträde till diplomatariet, vilket förslag upptogs av statsutskottet och utan nämnvärda diskussioner beviljades. För dessa pengar kunde Hildebrand företa en längre utlandsresa.²⁸⁵ Den femte delens första häfte följde 1858, medan det andra, det sista av Hildebrand publicerade häftet, dröjde till 1865.²⁸⁶ Härmed var man framme vid år 1350. Ett förnyat och ökat reseanslag erhöll Hildebrand till den femte delens utarbetande genom motion 1856 av prostén Collén, som föreslog att riksdagen skulle bevilja 4000 rdr årligen till en påskyndad utgivning av diplomatariet. Statsutskottet behjärtade förslaget men skrev ner summan till 2000, varjämte de 175 exemplar av diplomatariet, som prästeståndet tidigare uppköpt, från och med femte delen skulle övertas av staten. Av F. F. Carlsons instämmande i motionen framgår att material till två volymer förelåg redan nu.²⁸⁷

Något direkt biträde på samma sätt som Liljegren använt sig av i diplomatariearbetet synes Hildebrand inte ha haft, men däremot erhöll han bidrag i form av avskrifter från flera håll. Viktigast var Rääfs »diplomatarium» men även Styffes och Wiedes kopior var talrika och betydelsefulla. Efter den femte delens fullbordande måste Hildebrand lägga ner arbetet på diplomatariet, då hans andra sysslor, främst då museiinredningen tog honom helt i anspråk. Utgivningen gick också med förlust.²⁸⁸ Möjligen har han inte helt släppt tanken på att kunna utge ytterligare ett häfte, ty ett brev från Schlyter 1874 tyder på något sådant.²⁸⁹ Han hade gjort åtskilliga förarbeten till fortsättningen, som han den 8/10 1878 inför sitt förestående avsked förevisade akademien. De utgjorde hela sju folioband som nu överlämnades i akademiens vård. Redan den 15/2 1848 hade han testamenterat sina excerptsamlingar till akademien.

År 1878 utkom det första häftet av diplomatiets sjätte band, redigerat av en av Hildebrands yngre söner, Emil, amanuens vid

Riksarkivet, vilket numera stod som förläggare sedan förlagsrätten 1871 övertagits. Detta ämbetsverk hade nämligen genom en donation av greve Erik Posse satts i stånd att fortsätta diplomatariearbetet.²⁹⁰

Utom Rääf var Reuterdahl den av akademiens ledamöter som var mest intresserad för diplomatariet mot vars uppläggning efter de Liljegrenska linjerna, alltså rent kronologiskt, han riktade kritik. Den yppade sig närmast i farhågor för verkets fortsättande, men då uteslutningar vore farliga var den enda utvägen att även i framtiden trycka rubb och stubb.²⁹¹ Reuterdahls och Hildebrands brevväxling rör sig till stora delar om diplom och detaljfrågor i samband med den senares fortlöpande redaktionsarbete. Även en annan medeltidsforskare, Schlyter, var av naturliga skäl livligt intresserad av diplomatiets framåtskridande och glädde sig åt att Hildebrand övertagit arbetet.²⁹²

Sammanfattningsvis måste sägas att de av akademien under Hildebrands tid publicerade fristående verken är sällsynt värdefulla och gedigna. I beaktande av de begränsade ekonomiska resurserna (endast statsanslag, inga donationer) är deras omfång anmärkningsvärt. Det allra märkligaste är dock den omständigheten att de, så när som på en, Numi cufici, är en enda persons verk, nämligen Hildebrands. Såsom materialsamlingar behåller de alltså sitt värde, särskilt som de är så omsorgsfullt utarbetade, i vissa fall t.o.m. var före sin tid i vetenskapligt hänseende.²⁹³

AKADEMIEN SOM ÄMBETSVÄRK

En indelning av Hildebrands långa sekreterartid i kortare perioder är av praktiska skäl att föredra, när det gäller en framställning av akademiens verksamhet som ämbetsverk. År 1847, då akademien flyttade från slottet till Skeppsbron, bildar en lämplig första gräns, ytterligare markerad av en kraftig omsättning bland ledamöterna. Efter det första årtiondets stora nyordningar var det följande decenniet ganska lugnt och förflöpte utan väsentliga förändringar. Offentliga angelägenheter i 1800-talets Sverige avancerade långsamt under grundliga utredningar, och de till akademiens område hörande frågorna utgjorde inga undantag från huvudregeln. Mot 50-talets slut började något nytt att framträda. Kulturminnesintresset hade tillväxvit runtom i landet och kristalliserade ut sig i de lokala fornminnesföreningarna. Samtidigt tog fornminnesvårdens officiella företrädare, akademien, upp frågan om ny lagstiftning i ämnet. 1860-talet kom att domineras av motsättningarna mellan akademien, d.v.s. främst riksantikvarien, och de privata intressena i fornminnesfrågans olika aspekter. Även inom akademien förekom brytningar. En stilla period avlöstes av en stormig. Alltmer betonades akademiens egenskap av ämbetsverk, medan den vetenskapliga funktionen trädde i bakgrunden. Den senare delen av Hildebrands sekretariat har här delats i två lika långa perioder med 1860 som gränsår. 1865, andra museifyttningens år, bildar nämligen inte någon naturlig gräns för skeendet i övrigt.

1837—47

Den första åtgärd, som måste vidtas efter Liljegrens hastiga död, var liksom vid tidigare sekreterarskiftet en inventering av samlingarna.¹ Arbetet blev svårt och drog ut på tiden ända till februari 1839, då inventeringsinstrumentet avlämnades.² Svårigheterna berodde på att Liljegren »saknade ordningssinne», och att det inte fanns något

inventarium över inkomna fynd och gåvor utan bara förteckningar från tidigare inventeringar vid sekreterarskiften. Den nye riksantikvariens första uppgift blev därför dels att upplägga ett inventarium för nytillskott, dels att åstadkomma en förteckning över fynd, som inkommit under tidigare sekler. Det senare var ett besvärligt arbete, som tog årtionden i anspråk.³ Liksom tidigare för Hallenberg spökade nu också för Hildebrand kammarrätten. Innan samlingarnas innehåll redovisats kunde ingenting nytt företagas, endast förberedas.⁴

Utom den besvärliga inventeringen i de kalla lokalerna, vars dåliga belysning vintertid var en annan anledning till att arbetet drog ut på tiden, hade den nye sekreteraren fullt upp att göra. Hildebrand fann det liksom tidigare svårt att hinna med egna studier till följd av de många göromålen. Om dagarna hade han museisysslorna, på nätterna skrev han hälsningstal till nya ledamöter och protokoll samt skötte sina privata angelägenheter, korrespondens o.dyl.⁵ Sin största energi lade Hildebrand ner på samlingarna. Det gällde både att skaffa medel till deras ökande genom köp och inlösen av fynd samt en bättre lokal, ett önskemål som redan Liljegren framfört, då han 1837 föreslog, att man skulle försöka skaffa en lämpligare lokal för myntkabinettet.⁶ För den skull behövde Hildebrand resa utomlands och studera främmande samlingar för att kunna framlägga en bestämd plan för den stundande riksdagen. Han ansåg sig absolut tvungen att resa ut 1839, året före nästa riksdag, och hoppades på något understöd av staten, vilket inte visade sig görligt. Resan fick företagas på egen bekostnad, men med akademiens höga gillande. Den gick till Tyskland och Danmark och varade tre månader.

Även akademien i sin helhet var medveten om att ett krafttag behövdes för att man skulle få möjlighet till ökad verksamhet. En vändpunkt i dess historia utgör det viktiga sammanträdet den 26 mars 1839, ett slags årshögtid i kronprins Oskars närvaro med prisutdelning och uppläsande av en årsberättelse. Järta tog vid denna sammankomst upp frågan om höjda statsanslag, men hans förslag, att alla lärda verk skulle göra en gemensam framställning till riksdagen, vann ej bifall. Kronprinsen gav emellertid sitt löfte om att akademien skulle ihågkommas, och med stöd härav utarbetade Hildebrand tillsammans med Järta och Reuterdahl, som var preses innevarande halvår, ett anslagsäskande, vilket godkändes av akademien den 14 maj. I skrivelsen framhölls den stora inadvartelsen

mellan akademiens uppgifter och de medel den disponerade över. Akademien förklarades vara dels en statsanstalt, dels ett vetenskapligt institut, i den sistnämnda egenskapen »den högsta och tillförlitligaste historiska auctoriteten i landet». Som vetenskaplig anstalt skulle den hålla jämna steg med tidens verksamhet i »linguistisk, arkeologisk, numismatisk och historisk forskning». Utan reda medel skulle akademien ej kunna motsvara denna sin bestämmeelse. Här framträder alltså akademiens program och dess uppfattning om sina uppgifter 1839.⁷ Konceptet är skrivet av Hildebrand och har försetts med enstaka putsningar av Reuterdaahl, men dess tonfall röjer tydligt Hans Järtas medverkan. Liknande allmänna uttalanden förekommer inte i Hildebrands skrivelser, medan Järta vid denna tid livligt intresserade sig för vetenskapens förhållande till staten. I april 1837 höll han sålunda ett anförande i Vetenskapsakademien om ständernas njugghet mot vetenskapen.⁸ Med utgångspunkt från ett aktuellt fall vidgade sig detta yttrande till en exposé över vetenskapens behov och en redogörelse för tidigare statsunderstöd under 1600- och 1700-talen, varigenom samtiden framstod såsom enligt Järtas mening ensidigt inriktad på den materiella kulturens förkovran.

Det gällde inte bara att ge akademien möjlighet till ökad verksamhet utan också för Hildebrand personligen att få en lön, som det gick att leva på. Akademiens gamla stat såg 1839 ut på följande sätt: sekreterarlön 559,24, amanuenslön 100, vaktmästarlön 45, material och expenser 838, s:a 1542,24 rdr bco.⁹ Den viktigaste nya punkten i statförslaget var ett årligt anslag på 1000 rdr till fyndlösen. Sekreterarlönen föreslogs höjd med mer än det dubbla till 1800 rdr för att komma i paritet med riksarkivariens och kungl. bibliotekariens. Hildebrand påpekade, att lönen för den ansvarsfulla tredelade befattning han innehade f.n. ej var mera än en kopists. Lönen måste höjas, så att riksantikvariens inte behövde ta andra befattningar för att kunna försörja sig, såsom förut skett, utan skulle kunna helt ägna sig åt samlingarnas vård. Den nya stat, som akademien nu äskade av Kungl. Maj:t var fem gånger så stor som den gamla och slutade på 6433 rdr. Jordfynden hade hittills inlösts med extra statsmedel på akademiens begäran eller med dess egna pengar. Under vissa år hade närmare hälften av de summor, som utbetalades till fyndlösen utgjorts av akademiens egna medel och kassabrist hade uppstått flera gånger.

Tabell 7.

Akademiens förslag till årlig stat 1839	
Samlingarnas ökande	1000
Bokinköp	500
Publikationsverksamhet	333,16
Priser, jetonger	1500
Reseunderstöd	600
Löner	2500
	6433,16

När riksdagen sammanträtt 1840, började en bekymmersam tid för sekreteraren, som inte gillade att behöva krusa för statsutskottets mäktiga herrar. Han var t.o.m. redan i mars 1840 så dystert till sinnes, att han i andanom såg sig tvungen att liksom sina företrädare söka en annan tjänst och var nästan färdig att överge landet. Denna utgjutelse bör inte tas bokstavligt utan anføres som ett exempel på Hildebrands lynne.¹⁰ Det var dock föga uppmuntrande, att regeringen funnit akademiens fordringar väl stora och skurit ner äskandena i propositionen, särskilt lönerna, till totalt 4300 rdr. Statsutskottet ämnade först avslå anslagsäskandet, därför att regeringen inte upptagit akademiens krav på en bättre lokal åt samlingarna, och hemställde i sitt utlåtande, att nytt anslag inte borde utgå förrän en dylik erhållits. Akademien ingick då genast med en ny skrivelse till Kungl. Maj:t i vilken önskemål om bättre lokaler uttalades. Förberedande åtgärder därtill vidtogs nu verkligen omedelbart av myndigheterna. Akademien mobiliserade också sin dåvarande preses, Gustaf Löwenhielm, för att motionsvägen söka genomdriva sitt eget högre statsförslag.¹¹ Det gick ungefär efter önskan med akademiens äskanden, ty ständerna biföll den motionsvis begärda högre summan, blott något nedprutad. De begärda 1500 rdr till jetonger och priser blev akademien utan, men den fick 100 rdr extra till de nya lokalernas inredning. Sekreterarens vända var inte slut härmed, ty det visade sig besvärligare än väntat att erhålla de utlovade nya rummen, ehuru beslut om lokal fattats i december 1841. Det kom att dröja åtskilliga år, innan problemet löstes.¹² Likaså var det ett streck i räkningen, att staten inte började löpa från 1841, som akademien tänkt sig utan först från 1842, då beslutet om ny lokal förelåg.¹³ Det väsentligaste hade dock erhållits, både de begärda medlen till samlingarnas ökande och den vetenskapliga verksamheten samt höjda

löner, även om riksantikvariens lön ännu inte kommit upp till samma nivå som hans jämlikar inom förvaltningen. Den blev 1600 rdr. Jetongfrågan ordnades så att ränteavkastningen på akademiens eget kapital användes till inköp av jetonger, så långt den räckte.¹⁴ Anledningen till att ständerna var avogt inställda mot akademiens jetonganslag hängde samman med motsvarande anslag till Svenska akademien, vilket var föremål för livliga dispyter. Då resultatet av riksdagens diskussioner blev, att Svenska akademien vägrades jetongmedel, följde att inte heller Vitterhetsakademien erhöll några. Det var dock mycket nära att statsutskottet gått med på även detta akademis önskemål.¹⁵ Nyheter i den beviljade staten var i övrigt anslag till akademiens bibliotek och till tryckning av dess publikationer samt för antikvariska resor.¹⁶

Sedan väl äntligen det nya anslaget till fyndlösen om 1000 rdr med år 1842 utbekommit, kunde akademien börja öka sina samlingar mera planmässigt. Hildebrand begränsade sig inte enbart till jordfynden, som ju alltid måste bli slumpartade, utan hade redan 1839 börjat systematiskt köpa och byta mynt. Han medförde sålunda på sin utlandsresa detta år dupletter ur myntkabinettet, som han bytte bort mot begärligare exemplar och även mot böcker.¹⁷ Snart utsträckte Hildebrand sina förvärv också till andra kategorier av föremål, varigenom museets karaktär av ren fornsaks- och kuriosasamling ändrades. År 1842 tillfördes sålunda samlingarna några skulpturer från Solna kyrka, varigenom grunden till en medeltidsavdelning lades. Samma år inköpte Hildebrand också en mässhake från Husby-Rekarne kyrka.¹⁸ Ännu en annan typ av museiföremål representeras av den kvinnodräkt från Varend, som enligt beslut av den 2/2 1841 inköptes av akademien. De i landsorterna utsända resestipendiaterna erhöll i uppdrag att uppköpa allmogesmycken av silver, ytterligare ett led i bildandet av vad som med modern terminologi skulle kallas en etnologisk samling. Man betraktade på 1840-talet den här nämnda folkdräkten som en fornlämning även den. En kollektion pretiosa fanns redan, och även den utökades nu, medan man deponerade bort antika och egyptiska fornsaker.¹⁹ Avsikten var tydlig: att skapa ett *nationalmuseum* på bred bas omfattande inte bara rent arkeologiska utan också konsthistoriska samlingar. Utgifterna för samlingarnas ökande steg brant i höjden, så att alla utvägar måste tillgripas för att täcka kostnaderna.²⁰ De 1000 rdr per år, som skulle räcka till fyndlösen och köp, förslog inte långt. I en

1847 framlagd statistik visade Hildebrand, att kostnaderna i genomsnitt per år varit 1054 rdr under femårsperioden 1837—41, alltså redan före anslaget tillkomst, medan de för perioden 1842—46 utgjorde 1594 rdr.²¹

Medan hoppet om att snart erhålla nya, rymligare lokaler alltmer bleknade, arbetade riksantikvariens förtrutet med tanke på framtiden. De inströmmande fornsakerna ordnades så gott det gick efter treperiodssystemet, som Hildebrand studerat och tillägnat sig hos C. J. Thomsen i Köpenhamn. Den vetenskapliga uppställningen medförde nya krav på inköpspolitiken, då man inte längre kunde nöja sig med enstaka exemplar av en föremålstyp utan behövde ett stort jämförelsematerial.²² Hildebrand beställde vidare ett nytt myntskåp i Köpenhamn att tillverkas efter en modell där, vilket väckte missnöje hos en del ej namngivna akademiledamöter, som ansåg det alltför dyrbart och tyckte, att stockholmsnickarna var väl så dugliga.²³ Inför den kommande riksdagen 1844 hoppades Hildebrand få tala med den nye kungen, Oskar I, som var välvilligt inställd till akademien, och få honom att ta sig an dess ännu olösta lokalfråga.²⁴ Arbetet för museilokalen ådrog honom fiendskap, så att enligt vad han själv uppger »gamla bekanta knapt vilja helsa», men de »må gärna spara sina hattar och svära öfver mig, blott jag får huset» tillade han.²⁵ Lokalfrågan avgjordes verkligen av riksdagen 1845 genom inköp av Ridderstolpeska huset vid Skeppsbron (beläget på nuv. Telegrafverkets tomt vid Skeppsbron-Slottsbacken). Ändå bättre utsikter öppnade sig genom det stora Nationalmuseiprojektet som diskuterades av samma riksdag. Hildebrand, som om någon var pessimistiskt lagd, hyste dock inte stora förhoppningar om den kommande byggnaden, då han hade »alltför klen förtroende till våra arkitekter».²⁶ Han satte emellertid inte sina anspråk på eventuellt utrymme lågt, då han, efter kontakt med Thomsen, preciserade sina fordringar för Överintendentsämbetet till 33 rum i ett framtida Nationalmuseum. Detta var före flyttningen till Ridderstolpeska huset, medan akademien ännu bara disponerade fyra rum i slottet. Enligt vad Hildebrand själv uppger, hade en tidigare p.m. av hans hand till statsutskottet betydligt inflytande på frågans lösning.²⁷ Den ekonomiska basen för akademien förblev efter riksdagen 1844/45 densamma som förut, då en motion av Löwenhielm och Reuter Dahl om höjning av det extra anslaget till museets inredning avslogs.

År 1847 flyttade akademien och begärde samtidigt höjda anslag,

dels till inredning, dels till samlingarnas ökande och till tryckning av sina publikationer. Ständerna beviljade de begärda summorna eller 4000 resp. 1333 rdr men endast för en statsregleringsperiod.²⁸ Hildebrand hade nu fått rum att fylla, och samlingarna svällde raskt. Redan före flyttningen hade han börjat inköpa mindre privat-samlingar. Den första, »tre tunnor antiqviteter», gick tyvärr till botten med det skepp, som fraktade samlingen från Ystad till Stockholm.²⁹ År 1846 utbjöd provinsialläkaren O. C. Ekman i Kalmar sin samling åt akademien för 1700 rdr. Det var en stor summa, större än dåvarande årsanslaget, men också en innehållsrik samling av huvudsakligen järnåldersföremål, varför akademien beslöt att vända sig till Kungl. Maj:t och begära extra medel till köpet. De erhöles, och akademien behövde endast släppa till 700 rdr, som den tog från reseanslaget.³⁰ Genom dessa och andra inköp hade samlingarna vuxit ut till »ett vackert museum», som nu alltså drog in i större rum och kunde öppnas för allmänheten varje onsdag mellan 12 och 3. Det var nog för övrigt inte utan avsikt, som de nämnda uppköpen gjordes före riksdagen, nämligen för att visa behovet av ökade anslag.³¹ En mycket stor samling, som akademien fick löfte att förvärva, var Sven Nilssons, men då ägaren satte så högt pris på den, att det var omöjligt för akademien att anta anbudet, blev det ingenting av med köpet. De smärre samlingar, som inköptes, gjorde i stället med tiden Nilssons samling obehövlig för »antiqvitetsmuseum» men det uteblivna köpet gav upphov till spänning mellan Nilsson och Hildebrand.³²

I ett brev till Thomsen på nyåret 1847 angav Hildebrand sina planer för framtiden på följande sätt: »Jag har ett bestämdt mål för min äregirighet, det är att kunna hos oss skapa ett historiskt nationalmuseum och att bilda ett anständigt myntkabinett. Jag ville blifva Sveriges Thomsen. Så vidt som De bragt det i Danmark, kan jag icke bringa det hos oss. Men jag hoppas att när den goda saken en gång riktigt kommit i gång, skall en lyckligare förmåga fortsätta der jag stannar och sätta kronan på verket». Efter tio år som riksantikvarie hade Hildebrand med akademiens stöd redan lagt den stadiga grunden till ett sådant bygge, då både bättre utrymme och någorlunda tillfredsställande penningresurser erhöles.

Utom genom byten och köp erhöles samlingarna rika tillskott genom jordfynden. Kungl. Maj:t utfärdade den 30/8 1842 ett stadgande att fynd, vars lösen inte översteg 200 rdr, ej behövde anmälas

till departementet, vilket sparade mycket tid och papper, då de flesta fynd löstes med småsummor. Ärendenas gång var som tidigare följande. Först insändes fyndet till akademien av respektive landshövding eller länsstyrelse, någon gång direkt av upphittaren, jämte utförlig beskrivning av fyndomständigheterna. Tack vare sin detaljrikedom utgör dessa beskrivningar en många gånger högst roande läsning. Den 28/11 1843 upplästes exempelvis följande i akademien: »Två öppna silfverarmbyglar med inslagna små triangulära sirater, tillvaratagna af arbetsskarlen Lars Hafdell vid Tass i Hejde socken, utmed en stuguvägg, der de blifvit uppbökade af en gris.» Det inkomna fyndet värdeberäknades på Kgl. myntet, om det var av ädelmetall, varpå det anmälades i akademien och, om det ansågs värdefullt för museet, inlöstes med den i lagen stipulerade åttondels förhöjningen av metallvärdet. Lösensumman rundades vanligen ytterligare av uppåt och blev extra stor, om det vetenskapliga värdet av fyndet ansågs högt. Vissa fynd visade sig vara mycket dyrbara för akademiens finanser. Då riksantikvarien därför 1844 ville avstå från en guld tacka, som ingick i ett till 597 rdr värderat guldfynd från Valla på Gotland, för att på så sätt minska lösensumman, ingrep emellertid Berzelius och Reuter Dahl till försvar av fyndets vetenskapliga värde. De ansåg, att fyndet borde inlösas i sin helhet. Akademien beslöt att anhålla om extra anslag, då det ordinarie redan var förbrukat, en utväg, som i fortsättningen ofta fick tillgripas.³³ Även de rena myntfynden kunde vara dyrbara och kostade dessutom riksantikvarien mycket arbete. Av vissa myntfynd inlöstes endast ett urval, medan andra, som ansågs ha stort vetenskapligt värde, av den anledningen sammanhölls.

Det var samlingarna, som tydligt stod i centrum för akademiens, d.v.s. dess sekreterare-riksantikvariens, intresse de första tio åren av dennes verksamhet. Fornminnesvården försumrades dock inte; tvärtom hyste Hildebrand även på detta område mycket vittsvävande planer, ehuru han inte hade tid och möjlighet att utföra dem. Hans intresse för folklöre och dess upptecknande var också stort. De byggnadsminnesmärken som vid denna tid var föremål för ett antikvariskt intresse utgjordes av våra kyrkor och ruinerna av kyrkor, kloster och fästningar. Vad först angår de ännu i bruk varande kyrkorna väckte Hildebrand den 20 oktober 1840 förslag att akademien såsom det kulturvårdande organet i landet borde få tillfälle att yttra sig före rivning eller ombyggnad av kyrkor, så att

eventuella antikvariska märkvärdigheter åtminstone kunde avritas och på så sätt bevaras för framtiden. Att Överintendentsämbetet skulle granska och godkänna byggnadsritningarna i dylika fall hade ju intet avseende på kyrkornas gamla märkvärdigheter. Som resultat av akademiens påstötning utfärdades ett Kungl. brev den 7 december 1840, vilket ålade kyrkoråden att till konsistorierna lämna uppgifter om antikvariska märkvärdigheter, när planer förelåg för någon kyrkas ombyggnad eller rivning. Konsistorierna skulle föranstalta om avritning, när så befanns nödvändigt. Berzelius föreslog med anledning härav, att frågeformulär skulle uppsättas för att för enkla arbetet för kyrkoråden.³⁴ I enlighet med det Kungl. brevets föreskrifter fick akademien i fortsättningen då och då yttra sig över det antikvariska värdet av kyrkor, som församlingarna önskade riva.³⁵ Så långt som till att försöka hindra rivning sträckte man sig ännu inte, men man hade nu gått ett steg längre än 1828 års förordning och den därav följande inventeringen, som endast avsåg kyrkornas lösa inventarier och inredning.³⁶ Alltjämt var det dock främst detaljer av antikvariskt intresse, såsom t.ex. kalkmålningar, som var föremål för akademiens intresse, inte byggnaden som arkitektonisk helhet. Att en kyrka härstammade från medeltiden var inte skäl nog att söka förhindra dess rivning. Förutom några ärenden rörande kyrkliga inventarier var det som främst väckte akademiens intresse och gav anledning till åtgärder från dess sida det förfall vari ett flertal mer eller mindre berömda ruiner befann sig i. Det första ärendet av denna art gällde Bohus fästning, som hotades av total förstörelse till följd av att Kungälv's borgare 1797 erhållit tillstånd att använda ruinen som stenbrott. Sedan Magnus Brahe på ett sammanträde 1837 påpekat fästningens dåliga tillstånd, vände sig akademien till Kungl. Maj:t för att begära fridlysning av ruinen, vilken också utfärdades. Att landshövdingen förmått borgarna att avstå från fortsatt rasering (men inte från användande av redan nedfallen sten) ansåg man inte vara tillfyllest.³⁷ Hildebrand utverkade också en kungörelse från landshövdingen i Kalmar län om 20 rdr:s böter för den som gjorde åverkan på Borgholms slottruin.³⁸ Uppgifter om att Vårfruberga klosterruin i Fogdö socken i Södermanland vore föremål för åverkan, gav akademien anledning till ett ännu mer aktivt ingripande 1842. Visserligen uppgav landshövdingen på anmodan, att det inte var någon fara för ruinens fortsatta bestånd, men Hildebrand fick ändå i uppdrag att under den varma årstiden

besöka klostret. Under sensommaren och hösten företog riksantikvarien kortare resor i Sörmland varunder han även besiktigade Vårfruberga och företog utgrävningar där. En berättelse över de vidtagna åtgärderna upplästes av Hildebrand i akademien.³⁹ En annan klosterruin vars bevarande diskuterades i akademien var Dragsmark i Bohuslän, men några åtgärder ansågs inte kunna vidtagas, då man fick reda på att ruinen kl. 4 om morgonen den 25 april 1846 störtat samman.⁴⁰ Under 1840-talet var också Visby ruiner på tal inom akademien med anledning av en rättstvist angående ruinernas ofredande. Schlyter påpekade 1846, att ruinerna, som med undantag av stadsmuren ägdes av stadens hospital, vilket hyrde ut dem till olika tomtägare, befann sig i ett bedrövligt tillstånd. De begagnades som bakgårdar och profanerades så till den grad att en svinstia inrättats i högkoret på S:t Clemens. Tomtgarna ålades av rådhusrätten att ta bort dylika uthus inne i kyrkoruinerna, men påbudet hade ingen effekt. Först åtskilliga år senare gjordes större ansträngningar från flera håll däribland från akademien att vårda dessa märkvärdiga ruiner.⁴¹

På Berzelii anmodan skrev Hildebrand en uppsats om fornminneslagstiftningen för 1842 års almanacka, då det visat sig att tidigare försök att sprida kunskap på det sättet varit givande.⁴² I övrigt vakade riksantikvarien över lagens efterlevnad, d.v.s. tillsåg så långt detta var honom möjligt att fornminnen inte förstördes, och utfärdade enstaka tillstånd till grävningar. Så fick prosten J. Pettersson 1842 lov att öppna två gravhögar vid Hvilan mellan Lund och Malmö mot löfte att föra protokoll över grävningen och insända eventuella fynd. Reuterdahl och Nilsson skulle tjänstgöra som kontrollanter.⁴³ Den märkligaste grävningen på 40-talet var den, som riksantikvarien själv på kronprins Karls uppdrag gjorde i »Odens hög» i Gamla Uppsala 1846 och 1847. Anledningen till grävningen var att man börjat tvivla på att Uppsala högar var uppkastade av människor.⁴⁴ Ytterligare kan nämnas, att dåvarande fil. kand. S. A. Hedlund och schweizaren F. Troyon fick tillstånd att gräva på Munsö m.fl. öar i Mälaren 1846.⁴⁵

Den nya staten av 1842 upptog också ett anslag om 566 rdr för antikvariska resor och annan vetenskaplig fornvårdsverksamhet. I början av år 1847 föreslog Hildebrand, att akademien av dessa medel skulle utdela resestipendier åt lämpliga personer. Som passande stipendiater förde han fram kandidaten Carl Säve (senare professor

i nordiska språk och akademiledamot) och notarien Richard Dybeck. Åt den förre skulle uppdragas att uppteckna folkmålet i Dalarna; den senare skulle undersöka det antikvariskt föga kända Dalsland. Hildebrand hade författat allmänna regler för stipendiaternas verksamhet, som han uppläste och som sedan publicerades i Statstidningen.⁴⁶ Stipendiaterna skulle enligt dessa regler främst ägna sig åt de »levande» fornminnena. Dessa utgjordes av 1) språkets egenheter 2) traditioner, folksägnar och folkvisor 3) seder och bruk, folklekar och folklynnen. Till den andra gruppen räknade Hildebrand också »skrock» och anförde L. F. Rääf som ett manande exempel på föredömlig samlarverksamhet på detta specialområde inom folklivsforskningen. Hildebrand förkastade inte sägnerna som historiska källor, ty de återspeglade folkets liv och föreställningssätt. Även de »stumma» minnena, exempelvis ättestupor, gravhögar och hållristningar borde studeras och undersökas. Det vore önskligt att kunna upprätta antikvariska socken- och landskapskartor. Som synes var det ett vidsträckt program, som Hildebrand här förelade akademien. Tonvikten ligger snarare på det etnologiska än på det rent arkeologiska planet. Detta är inte direkt förvånande, då han som student själv företagit sägenuppteckningar. Hans insamlingsprogram för museet omfattade också, som ovan nämnts, etnologiska föremål. Även folkminnena betraktades av tidens forskare huvudsakligen som fornminnen. Hildebrands indelning av fornminnena bör jämföras med Geijers uppdelning av Sveriges »ålderdomsminnesmärken» i två grupper: talande och stumma. Den förra omfattade mynt, runstenar och folktraditioner, den senare fornfynd, ättehögar m.m.⁴⁷ På ett senare sammanträde antogs Säve och Dybeck till stipendiater, något senare ytterligare en person, magister L. Åberg, som skulle studera Bohuslän, särskilt hållristningarna.⁴⁸ Stipendiaterna erhöll 200 rdr var. Resultaten av sina resor skulle de framlägga i till akademien avlämnade rapporter, men de hade rätt att själva bearbeta och utge sitt insamlade material. Säve och Åberg fullgjorde snabbt sina skyldigheter, medan Dybeck lät vänta på sig till i april 1844. Hans rapport var enligt riksantikvariens mening dessutom bristfällig. Dybecks förhållande till akademien var redan nu inte det bästa, vilket visades av hans utfall i den av honom själv utgivna tidsskriften Runa.⁴⁹ Säve använde det material han insamlat bl.a. i en uppsats 1847 med titeln »Om Dalarne og om dalkarlenes folkeegenheter» i Nyt historisk tidsskrift utgiven av C. Molbech.

För 1844 utsågs till stipendiater om igen Säre och som ny docenten i grekiska C. F. Bergstedt, mera känd som publicist och politiker. De hade till uppgift forskningar på Gotland respektive i Närke.⁵⁰ Säre hade särskilt begärt att få resa till sin hemtrakt Gotland för att komplettera ett gotländskt lexikon, som han utarbetat och för vars publicering han även sökte bidrag från ländaverksanslaget. Vissa betänkligheter uppstod emellertid hos akademiledamöterna, då han var en av ledarna för den planerade skandinavistiska studentutflykten till Köpenhamn 1844. Man befärade, att anslaget (200 rdr) skulle kunna gå till andra ändamål än de avsedda. Geijer hade visserligen ingripit och talat studenterna tillrätta, t.o.m. sagt Säre att man hyste nyssnämnda misstankar, men det hindrade inte, att Rosenblad var »gruvligt uppbragt» på Säre och ville att akademien skulle »ordentligt skrupensa upp» honom. Hildebrand hade all möda att lugna ner den uppretade excellensen.⁵¹ Reuterdahl föreslog 1845 Lundadocenten F. L. Borgström till stipendiat, vilket förslag gillades. Han utsändes till Värmland, men stipendiet utgjorde detta år endast 133 rdr. Sekreteraren hade följande år den fornforskande pastor A. E. Holmberg på förslag. Reseanslaget måste dock tyvärr tas i anspråk för andra ändamål, varför inga stipendier utdelades vare sig 1846 eller 1847.⁵² De inlämnade reseberättelserna föredrogs i utdrag för akademien och överlämnades också till några ledamöter för granskning. Bergstedts ej särskilt omfattande rapport var sockenvis uppställd med bifogad karta, där gravhögar och andra »stumma» fornminnen utmärktes. Mera omfattande och av större värde var Borgströms rapport till vilken bifogats folkvisuppteckningar. Den trycktes senare. Säres originalberättelser finns inte kvar i akademiens arkiv.⁵³

Så gott som allt arbete i akademien och samlingarna utträttade Hildebrand ensam, ty dess amanuens, N. G. Silfversparre, som också tjänstgjorde i Riksarkivet, skötte inte sina plikter i nämnvärd grad vare sig på det ena eller det andra stället. Redan i januari 1841 hade Hildebrand kommit på den idén, att Silfversparre kanske skulle kunna förmås att avstå från sin löneförhöjning enligt den nya staten, varigenom medel kunde friställas till avlönande av extra biträden. Han vände sig till Järta för att få råd, men vad denne svarade är obekant. I akademien förekom ärendet inte förrän den 19/3 1844, då Silfversparre begärde att få vistas på landet mot avstående av löneförhöjningen.⁵⁴ Med hänsyn till Hildebrands förslag

1841 förefaller det troligt, att det var denne och inte Silfversparre, som tagit initiativet.

Då den ordinarie platsen alltså var låst tills vidare, var den enda utvägen att få biträde genom att försöka knyta någon extra kraft till akademien mot ersättning av överskottsmedel. Bland de många unga män med vetenskaplig skolning, som sökte sig till Riksarkivet och där vann anställning som extra ordinarier, hade Hildebrand möjlighet att utleta någon, som även kunde passa för museet.⁵⁵ Järta diskuterade lämpliga kandidater med honom och föreslog 1843 C. G. Styffe såsom passande. Den 8 augusti detta år blev Styffe också antagen av akademien.⁵⁶ Han synes huvudsakligen ha sysslat med bibliotekets skötsel, kanske det enda arbete, som Hildebrand gärna lämnade ifrån sig.⁵⁷ Till någon större hjälp var han tydligen inte, ty Hildebrand klagade snart över hans petighet och långsamhet.⁵⁸ Det var dock säkerligen inte så lätt att arbeta under Hildebrand, som gärna ville göra allting själv och blev otålig, om han såg något utföras fumligt. »Jag har någon gång försökt taga hjälp; men när jag ser att mina hjälpare bära sig dumt åt blir jag uppledsen på dem, och gör hellre sjelf hvad som skall besörjas» suckade Hildebrand till Thomsen den 17/11 1848.

Kandidater till eventuella extra amanuensjänster anmälde sig självmant, men ingen av dem höll måttet vid en granskning av Hildebrand.⁵⁹ Redan 1839 synes G. O. Hyllén-Cavallius ha sökt kontakt med Hildebrand i syfte att erbjuda sina tjänster.⁶⁰ År 1845 anmälde sig pastorsadjunkten A. E. Holmberg som sökande till någon amanuensjänst, därtill uppmuntrad av Nilsson, som t.o.m. föreslagit honom till ledamot av akademien.⁶¹ Hildebrand fann den unge fornentusiastens rekommendation något egen, nämligen en önskan att komma bort från sitt stift, Göteborgs stift, där han ådragit sig allas ovilja. Svaret blev ett återopande av omöjligheten att skaffa anslag och ett löfte om resestipendium i stället. Hildebrand ville inte fästa någon obekant person vid sig, även om han värderade hans nit.⁶²

Ett annat förslag till biträde fick Hildebrand av Reuterdahl, som hörde till dem som mest oroade sig för hans brist på medarbetare. Den föreslagne var amanuensen vid Historiska museet i Lund, N. G. Bruzelius, som hade »mycken kärlek till archaeologiskt studium». Reuterdahl tyckte, att Hildebrand åtminstone kunde *försöka* honom, fast han hyste vissa betänkligheter mot familjen Bruzelius.⁶³ Flera

år senare anmälde sig den ifrågasatte kandidaten själv och anhöll rakt på sak att bli antagen till amanuens. Då svaret blev nekande, blev Bruzelius liksom övriga avspisade kandidater bitter.⁶⁴ Han gav dock inte upp hoppet utan fortsatte att »göra påkänningar» och försökte 1859 övertala Reuter Dahl, som nu blivit ärkebiskop, att hjälpa honom. Hildebrand hyste emellertid inte något förtroende till hans insikter »lika litet som till hans omdöme och till hans karakter. Vi behöfde en dugtig antiquarius, men *han* blir icke en sådan». Hans bedömning var väl sträng, och han fick därför en påminnelse av Thomsen: »Fordi Bruzelius er ej böyet for Numismatik og er en ringe Myntkjender, har De udenhvid for ringe Mening om ham, jeg har havt en prøve paa hans Judicium, som ikke er saa ganske ringe».⁶⁵ Kanske ännu mer talande är Thomsens förmaning av 1855. Den gången gällde det Klemming (se nedan). »Det vil ikke feile at De vil opdage nogle menneskelige Svagheder hos ham och han modsat nogle hos Dem, men naar blot den gode Tone vedligeholder, venner man sig noget til disse — — Vi maae ikke forlange at de Unge skulle være som vi ere, netop de som giøre lidt Rebellion og selv taenke ere de der ville udrette noget — — var De en saa troe Efterligner av Lilljegen — —?»⁶⁶ Båda dessa Thomsens uttalanden är mycket belysande.

Ungefär fjorton år gick utan att Hildebrand hade något mer betydande biträde i sitt omfattande arbete. Det säger en hel del om hans arbetskapacitet, att han samtidigt tjänstgjorde i Riksarkivet till 1846 och i Samfundet för utgivande af handskrifter rörande Skandinavians historia till 1848 och dessutom fortsatte utgivningen av diplomatariet. Arbetsbördan tryckte inte oväntat hårt på honom. Till sina vänners sorg klagade han mycket ofta över tidsnöd och arbetsuppgifter, som hopade sig. Hildebrands vänner med den beskyddande Thomsen i spetsen var djupt bekymrade över detta och uppmanade honom ideligen att söka avlasta delar av bördan på medhjälpare. Thomsen förehöll honom också ofta vikten av att skaffa sig efterträdare, vilket även var uppenbart för Hildebrand själv.⁶⁷

Då Hildebrand i flera år var akademiens ende tjänsteman, uppstod problem vid förfall för honom, särskilt då han skulle resa bort i studie- eller rekreationssyfte. Hildebrand var nämligen inte sinnad att så missbruka sina krafter som Liljegen utan tog varje år från 1838 en längre tjänstledighet. Frågan var då, vem som skulle sköta de löpande göromålen, ty någon vägran av ledighet från akademiens

sida var det aldrig tal om. Problemet löstes första gången sålunda, att Strinnholm blev vikarie under de tre månader 1839, som den ordinarie sekreteraren studerade museer i Danmark och Tyskland.⁶⁸ Som sådan fick Strinnholm bl.a. hälsa en ny ledamot, Bergfalk, välkommen.⁶⁹ År 1840 ordnades så, att Järta under Hildebrands frånvaro öppnade posten och hade hand om nycklarna till samlingarna.⁷⁰ Följande år sträckte man sig längre, ty då uppskötts sammanträdena tills sekreteraren återvänt. Så outhärlig hade denne alltså blivit. 1843 skötte Strinnholm de löpande ärendena som vikarie och t.o.m. senare (1845, 1848) fick han rycka in, trots att det då fanns en extra amanuens.⁷¹ Vid ett sjukdomsförfall den 17/4 1849 vikarierade Reuter Dahl. Kontrasten är således stor mot förhållandet under Liljegrens senare år, då Hildebrand som extra amanuens fick sköta det mesta av de löpande sekreterargöromålen.

Under sekreterarens frånvaro var samlingarna inte tillgängliga för besökare, vilket onekligen hade sina avigsidor. Hildebrand blev också mycket riktigt föremål för angrepp i pressen av den anledningen. Det var Svenska Minerva, som 1845 öppnade sina spalter för en insändare, som Hildebrand själv förmodade vara f.d. statsrådet greve C. Löwenhielm.⁷² I artikeln insinuerades att myntkabinettet, som under Hallenbergs tid skulle varit allmänt tillgängligt, numera var en död skatt. Under vintern kunde rummen inte eldas och under sommaren var föreståndaren bortrest, vilket hade till följd att utländska resande, som önskade bese samlingarna fick återvända med oförrättat ärende. Det var den schweiziske arkeologen F. L. Troyon, som 1845 råkade ut för denna malör.⁷³ Hildebrand tog anmärkningarna lugnt, trots att statsrådet Silfverstolpe blivit illa berörd. Han svarade denne, att man borde skaffa anslag till en medhjälpare, som kunde vara på plats i hans frånvaro.⁷⁴

1847—c:a 1860

Hildebrand klagade ofta över att göromålen växte honom över huvudet och över att ledamöterna betraktade sig som »afhörande», ej som arbetande.⁷⁵ Under vintern 1847 var han svårt sjuk, vilket förskräckte både honom själv och hans vänner i anseende till bristen på medarbetare.⁷⁶ Åren 1846 och framför allt 1847 var dystra genom de många dödsfallen inom akademien. »Jag har förlorat en fader i Landshöfdingen Järta» skrev Hildebrand inte utan skäl till Tomsen

den 4 maj 1847. Av deras korrespondens framgår tydligt vilket stöd Hildebrand hade i Järta, som han alltid rådfrågade i viktiga angelägenheter. De gamla tongivande ledamöterna inom akademien gick nu bort (Järta, Berzelius, Rosenblad, tidigare Adlerbeth) och några nya, som var lika aktiva, hade hittills inte invalts i så stort antal, att de ersatte förlusten. Nilsson och Reuterdahl bidrog efter förmåga till den vetenskapliga verksamheten, men de var inte stadigvarande bosatta i Stockholm. Det är troligen dessa förhållanden, som gör att sekreterarens suckar över ledamöternas passivitet koncentrerar sig kring mitten och slutet av 1840-talet.

Under de följande åren in på 1850-talet fortsatte akademiens arbete längs de linjer, som utstakats under den nye sekreterarens första tid. Alltmer koncentrerades verksamheten till museum och fornminnesvård. De löpande göromålen fixerades till sina former, medan det inte kom till så mycket nytt. Sekreterarens maktställning befästes alltmer, då han själv börjat bli varm i kläderna, och de gamla ledamöterna ersattes med nya, som inte intog samma dominerande position inom kulturlivet utan var jämlikar och vänner till Hildebrand. Det var åtskilligt, som blivit utträttat under de gångna tio åren. »Mycket som för 10 år sedan hade varit omöjligt, går nu igenom. Äfven en röst så svag som min har icke sällan blifvit hörd på högre ort och det jag önskat vunnit framgång.»⁷⁷ Så svag torde dock aldrig Hildebrands röst ha varit, ty han hade alltid mäktiga gynnare, särskilt under de första åren som riksantikvarie. Många viktiga förslag under den första perioden framlades av andra ledamöter (Järta, Berzelius), medan senare så gott som allting av betydelse emanerade från sekreteraren, vilket ger tiden 1837—47 en annan karaktär än den följande.

Något större behov för akademien av ökade penningresurser ansågs inte föreligga vid 1850-talets ingång utan först 1856 ingick akademien till Kungl. Maj:t med äskande om höjning av sina anslag, som då varit tämligen oförändrade i 15 år. Man begärde dels att riksantikvariens lön äntligen skulle komma i nivå med hans likar inom förvaltningen, dels att det ständigt otillräckliga anslaget till museet skulle ytterligare höjas. (Se tab. 8). I en utförlig, av Hildebrand författad skrivelse visades hur dåligt anslaget till samlingarnas ökande hade räckt. Det utgjorde nu 2000 rdr bco. Trots att anslaget fördubblats från 1842 hade inte mindre än 1239 rdr bco utöver denna angivna summa genomsnittligt utbetalats årligen under de fem

Tabell 8.

Akademiens stadförslag 1856	
Samlingarnas ökande	5000 rdr rmt
Akademiens bibliotek	750
Tryckningskostnader	1000
Resekostnader	850
Löner	7550
Sekreterare	4500
Amanuens	2500
Vaktmästare	550
	15150
Extra anslag	
Två planschverk	6000
Inredning av museet	3000
	9000

sista åren. Bristen hade täckts genom extra statsanslag, anlitan­de av anslaget till resor och nedsmältning av odugligt silver. Genom tabeller åskådliggjordes hur brant kurvan av förvärv till museet och myntkabinettet hade stigit under den senaste femtioårsperioden. Hildebrand framhöll vidare att genom dessa tillökningar hade Sverige erhållit ett »National-museum», som inte hade sin motsvarighet någon annanstans än i Danmark.⁷⁸

I samband med de allmänna lönereregleringarna 1858 bifölls akademiens äskande om högre lön för riksantikvariern, som nu kunde lyfta 5000 rdr rmt i lön. Museet erhö­ll likaledes den begärda ökningen av sitt anslag jämte det extra anslaget till fortsatt inredning av lokalerna. Den äskade summan till utgivande av planschverk erhö­lls likaså. Årsanslaget var i sin helhet nu 15.700 rdr rmt mot 6.019,32 rdr bco tidigare.

Akademiens lokaler förblev desamma under 50-talet, ty den beslutade Nationalmusei­byggnadens utförande dröjde. Sammankomsterna hölls alltså i Ridderstolpeska huset, vars rum snart hade blivit fyllda, så att akademien ånyo var trångbodd. Styffe kvarstod som amanuens till 1856, men hade sin huvudsakliga verksamhet för­lagd till Riksarkivet. År 1850 anställdes en ny medarbetare, men även denne kom endast att utföra mindre väsentliga sysslor, nämligen visning av museet om onsdagarna, en nymodighet, som Hildebrand efter Thomsens förebild nu införde.⁷⁹ Mer hjälp i för honom själv centralare arbeten hade Hildebrand av premierdansören vid Operan Wilhelm Pettersson, som från maj 1851 deltog i mynt-

kabinettets skötsel genom att uppordna de moderna mynten. Pettersson, som var intresserad numismatiker och själv samlare, antogs den 19 oktober påföljande år till e.o. amanuens, något som mycket glädde hans chef. Hildebrand värderade nämligen denne medarbetare inte bara för »goda insigter och ihärdig flit, utan äfven för hjertats egenskaper».⁸⁰ Stor var därför hans sorg, när Pettersson hastigt borttrycktes 1854. »Mer än en af mig uppgjord framtidsplan har ramlat.»⁸¹

Sedan den ordinarie amanuensen Silfversparre avlidit den 17/12 1851, gjorde Hildebrand en framställan till akademien, att den skulle hos Kungl. Maj:t anhålla om att tjänsten tills vidare måtte hållas obesatt och lönen få användas till arvoden åt de yngre forskare som f.n. biträdde i museet, alltså en stadfästelse av de dåvarande förhållandena.⁸² Någon lämplig amanuenskandidat för en fast anställning hade Hildebrand ännu inte funnit. Detta beviljades, och av amanuenslönens disponering kan man se hurudan arbetsfördelningen var mellan de tillgängliga krafterna. Styffe fick 200 rdr för sitt biblioteksarbete och visningar, Pettersson lika mycket för sitt numismatiska arbete.⁸³

År 1855 anställdes G. E. Klemming som extra ordinarie amanuens för att ordna boksamlingen och biträda i myntkabinettet. Någon heltidshjälp var det dock inte heller nu fråga om utan ett provisorium, ty Klemming hade sin huvudsakliga verksamhet förlagd till Kungl. biblioteket. Hans tjänstgöring bestod, enligt vad hans chef senare uppgav, i ett par timmars arbete på eftermiddagarna i Myntkabinettet, sedan han slutat dagens tjänst vid biblioteket.⁸⁴ Året därpå antogs en amanuens för antikviteterna, C. J. Hellman, men han var ej »rätta mannen».⁸⁵ Klemming och Hellman delade på amanuenslönen liksom förut Styffe och Pettersson.⁸⁶

Efter att i sex år ha uppehållits av extra anställda blev amanuens-tjänsten 1858 reglerad i den nya stat, som akademien då erhöll. Hildebrand hade begärt en summa av 2500 rdr att av akademien disponeras för amanuenser på så sätt, att vederbörande kandidat först om han befanns lämplig, skulle anställas som ordinarie. Anslaget beviljades med den gamla amanuenslönen inräknad. Summan skulle disponeras av Kungl. Maj:t på akademiens förslag. Efter någon diskussion enades man om att begära ett förordnande av Klemming till 1:e amanuens med 1600 rdr i lön.⁸⁷ Hildebrand hade för sin del önskat två amanuenser, och i praktiken kom Hellman att

uppbära samma lön, som han skulle ha fått, om han enligt Hildebrands förslag blivit 2:e amanuens. Med Klemming var Hildebrand ännu nöjd, ty i ett brev till Tornberg förklarade han, att denne var den ende, som kunde taga reda på samlingarna, när han själv föll ifrån.⁸⁸ När Hellman avled 1861, hade situationen ljusnat betydligt för Hildebrand. Riksantikvariern hade på närmsta håll funnit en värdig biträdare i sitt arbete, nämligen sin äldste son Hans. År 1861 lyfte denne sin första lön från akademien i form av en gratifikation om 200 rdr för visningar i museet och utarbetandet av ett register till Kungl. Maj:ts skrivelser till akademien. Redan som skolpojke hade han arbetat i Myntkabinettet.⁸⁹ Förhållandet mellan far och son och deras ömsesidiga inverkan på varandra har säkert varit av stor betydelse både för museets och den arkeologiska vetenskapens fortsatta utveckling. Hans Hildebrand var en brådmogen yngling med vidsträckt intressen men böjde sig för faderns auktoritet.

Samlingarna, som i handlingarna hittills omväxlande kallats »antikvitetsmuseum», »riksmuseum» eller »historiska museum» fick under 50-talet sitt namn fixerat till det nuvarande *Statens historiska museum*, som dyker upp i protokollen första gången den 26/9 1855. Myntkabinettet betraktades som fristående och utgjorde samlingarnas andra del med »garde des médailles» som chef. Hildebrand använde alltså denna titel, då han föredrog myntärenden. Redan kort efter flyttningen till Ridderstolpeska huset välvde han planer på att lägga under sig Kungl. Klädkammarens bestånd av pretiosa och historiska märkvärdigheter, vilken plan också förverkligades.⁹⁰ Som ytterligare exempel på den breda bas Hildebrand önskade för sitt »nationalmuseum» kan anföras att chefen på fregatten *Eugenie*, kommandörkapten Virgin, fick i uppdrag att under dess världsomsegling 1851—53 för akademiens räkning uppköpa mynt och etnografica.⁹¹ Vidare köpte man de upplösta skrånas ämbetstecken såsom t.ex. skräddargesällernas välkomst.⁹² Någon reservation mot de omfattande inköpen började nu märkas i akademiledamöternas krets. Då den 16/6 1852 målaren Hallgrens samling av kopparplåtar (mynt) inköptes för 488 rdr reserverade sig C. D. Skogman mot beslutet. Han ansåg, att plåtarna saknade konstvärde, och att summan i stället borde användas till viktigare ting. Hildebrand hade i sin föredragning framhållit det gynsamma tillfället till komplettering av myntkabinettets samling och plåtarnas begärlighet.⁹³ Skogman satte sig på tvären även två år senare, då det blev tal om att köpa friherre

A. Kurcks stora fornsakssamling, till största delen stenåldersföremål. Redan 1848 hade den utbudits för 2000 rdr, men summan var då för hög för att kunna accepteras.⁹⁴ År 1854 hembjöds den på nytt i ökat skick för 2666 rdr bco. Hildebrand var beredd på motstånd och pläderade därför utförligt för köpet i ett långt utlåtande. Han framhöll museernas betydelse för den arkeologiska vetenskapens framväxt och förklarade, att privatsamlarna var »skaffare» åt de statliga museerna. I olikhet mot mynt kunde stenredskapen ej uppläggas i ett exemplar, utan de måste för att ge vetenskapligt utbyte samlas i serier, då inget föremål var det andra helt likt. Akademien bestämde sig för köpet, men Skogman reserverade sig i ett yttrande, som bifogats protokollet. Som skäl anförde han, dels att privatsamlingar av ifrågavarande art tillkommit på olaglig väg, dels att akademiens tillgångar borde användas bättre än till hopande av likformiga sten-saker. Det var här två olika uppfattningar, som bröt sig mot varandra, den äldre, estetiska museisynen, och den nya, vetenskapliga, vilket Hildebrand understryker i sin självbiografi, där han i detta sammanhang framhåller, att hans samlarnit för övrigt omfattades med välvilja både av akademien och regeringen.⁹⁵ När nästa större samling, prosten J. Bruzelius' erbjöds för 1666 rdr den 6/3 1855, måste akademien dock av ekonomiska skäl säga nej.

Inte bara köp av samlingar utan även fyndlösen slukade stora summor, ty mynt- och skattfynd av högt metallvärde gjordes ofta under de stora nyodlingarnas period. Nästan varje år inregistrerades minst ett fynd, vars värde översteg 200 rdr, med två guldbygglar från N. Ljungby i Västergötland av 52 lods (över 7 hg) vikt som kulmen. De kostade akademien 1231 rdr.⁹⁶ Särskilt om somrarna och höstar-na dominerade fyndärendena akademiens sammanträden. Vid sammankomsten den 22/7 1851 drogs sålunda 15 dylika ärenden och den 15/9 1852 redovisades 21 fynd. Gåvor av skilda slag mottog akademien varje år, från mynt till porträtt och pretiosa.⁹⁷ I slutet av 40-talet började församlingarna överlåta delar av kyrkornas äldre lösöre på akademien, därtill uppmuntrade både av riksantikvarien och hans resestipendiater. Vårnäs församling i Östergötland donerade sålunda den 2/11 1847 akademien sitt altarskåp.

Ett flertal ärenden rörande det antikvariska värdet av kyrkor, som skulle rivas, inkom till akademien under 1850-talet.⁹⁸ Akademien nöjde sig alltså med att anbefalla avritning av eventuella målningar och andra märkvärdigheter. Inspektion av kyrkan ifråga

gjordes av någon korrespondent eller ibland av riksantikvarien själv.⁹⁹ En märklig kyrka bevarades verkligen, nämligen Södra Råda lilla träkyrka i Värmland. Då en skrivelse med underrättelse om att församlingen beslutat bygga en ny kyrka inkom, fick riksantikvarien i uppdrag att besöka Södra Råda, vilket han gjorde under sommaren 1856. Hans reseberättelse, en noggrann beskrivning av kyrkans målningar, trycktes sedermera i *Handlingarna*.¹⁰⁰ Den utmynnade i en hemställan, att de märkliga målningarna måtte bevaras eller åtminstone avtecknas, alltså inte i något krav på bevarande. Akademiens skrivelse till biskopen i Karlstad (C. A. Agardh) innehöll en liknande rekommendation men inget yrkande. Tack vare de lokala myndigheternas ihärdighet blev dock kyrkan inlöst av staten och överlämnades 1860 till akademiens omvårdnad.¹⁰¹ Akademiens insats var inte avgörande för ärendets utgång.

Några märkligare grävningar företogs inte under 1850-talet. Det kan dock i detta sammanhang nämnas, att frågan om det gamla Birkas läge diskuterades. Magister Sylvander i Kalmar (senare akademiens korrespondent) ville nämligen göra undersökningar på Björkenäs vid Kalmarsund, dit han för sin del lokaliserade Birka. J. Wallman, som var akademiens Birkaspecialist, och riksantikvarien fick av akademien i uppdrag att ge honom grävningsinstruktioner. Resultatet av undersökningarna, en rapport med prydliga kartor, remitterades till Wallman och Reuterdaahl, som i sitt utlåtande förklarade, att berättelsen ej kunde tryckas i *Handlingarna*. Wallmans yttrande var mycket utförligt och vederlade helt de Sylvanderska teorierna.¹⁰² Tillstånd till grävningar gavs åt flera personer, bl.a. den tidigare nämnde (s. 167 f.) N. G. Bruzelius, men då en bonde i Sallerup i Skåne ville gräva ut en hög på sina ägor, vägrades han lov till detta, emedan han inte angett något skäl utan detta av akademien förmodades vara »en obehörig nyfikenhet».¹⁰³

Rapporter om förstörda fornlämningar eller begäran att få bortta dylika inkom under 50-talet allt oftare, även detta liksom de talrika jordfynden ett resultat av nyodlingen. Akademien följde kommunikationernas utveckling och uppmanade järnvägsarbetarna att insända eventuella fynd från järnvägsbyggandet.¹⁰⁴ Det besvärligaste ärendet angående en förstörd fornlämning gällde en domarring i Algutstorp i Västergötland, som markägaren, gästgivaren Olaus Andersson, hade tagit bort och använt vid ett lagårdsbygge. Denna hans åtgärd renderade honom en stämning av landsfiskalen. Akade-

mien, som fick ärendet på remiss, yttrade genom riksantikvarien, att fornlämningen ifråga var fridlyst, och att Andersson därför borde bötfällas samt åläggas att återställa stensättningen. Dom fälldes i av akademien önskad riktning.¹⁰⁵ I hovrätten, dit målet gick vidare, ändrades domen emellertid såtillvida, att domarringen inte behövde återuppresas, vilket av akademien ansågs som ett farligt prejudikat. Hovrätten hade å sin sida funnit, att det var omöjligt att genom nya stenars uppresande i de gamlas ställe återställa fornlämningen. Akademien segrade dock i högsta domstolen, och den 15/8 1860 kunde riksantikvarien triumferande meddela detta. Den nyinvalde hedersledamoten De Geer fick, som han själv säger i sina »Minnen», därvid sitta med skammen, ty han hade som hovrättens ordförande genomdrivit dess beslut.¹⁰⁶ Målet berördes också i riksdagsdebatterna.¹⁰⁷

Åtskilliga fornlämningar av olika slag blev föremål för fridlysning på initiativ av akademien. Av dessa bör främst nämnas den bekanta Kiviksgraven i Skåne.¹⁰⁸ 1828 års fornminnesförordning var vid det här laget gammalmodig och otillräcklig, särskilt när det gällde ärenden, som det nyss refererade rörande domarringen i Algutstorp. Riksantikvarien funderade redan 1849 på ändringar och tillfrågade Rääf, som dock ej vågade åta sig uppgiften att komma med förslag till en ny lag.¹⁰⁹ År 1851 fick J. J. Nordström detta uppdrag av akademien, sedan fråga om ändring av lagen tagits upp av Hildebrand.¹¹⁰ Enligt uppgift i ett brev till Rääf den 19/12 1853 anhöll Hildebrand enskilt hos hedersledamoten, dåvarande justitiestatsministern Sparre om en ny lag med strängare förbud än den tidigare. Sparre var med på detta, men ministerskiftet Sparre-Günther 1856 torde ha skuld i att frågan inte togs upp från regeringshåll. Genom F. F. Carlson fick Hildebrand i stället 1857 fornminnesfrågan aktualiserad motionsvägen.¹¹¹ Riksdagen anhöll som en följd härav i en skrivelse om ny författnings utarbetande av Kungl. Maj:t. Akademien fick skrivelsen på remiss och beslöt att tillsätta en kommitté bestående av Nordström, Sparre och Hildebrand med uppdrag att utarbeta ett nytt lagförslag.¹¹² Först 1859 hade de förslaget färdigt. Då ingen mera definitiv åtgärd vidtogs under den här behandlade perioden, kommer lagstiftningsfrågan att behandlas utförligt först längre fram (s. 191).

Reseanslaget fick sitta emellan, när brister uppstod i akademiens kassa, men 1848 kunde åter ett stipendium utdelas. Det gick till Dybeck men utgjorde bara 100 rdr, vilken summa denne även erhö

de följande åren t.o.m. 1856.¹¹³ År 1850 fick på Hildebrands förslag adjunkten P. A. Säre, bror till den tidigare stipendiaten Carl Säre, i uppdrag att avrita gotländska fornlämningar för ett stipendium av 200 rdr. Vidare erhö11 på rekommendation av Fryxell studenten J. E. M. Axelson en liten summa (66 rdr) för en resa till Värmlands finnbygder.¹¹⁴ Säre fick stipendium flera år i rad, ty hans ritningar vann akademiens gillande. En ny stipendiat föreslogs 1852 av korrespondenten Wiede, nämligen studeranden M. Hultin. Han fick 50 rdr i bidrag till sina vandringar i Östergötland och Småland, under vilka han upptecknade sägner och seder.¹¹⁵ En del av 1852 års reseanslag (133 rdr) gick till arkeologiska grävningar utförda av N. G. Bruzelius i Skåne (jmf s. 175). Det var första gången akademien i större skala pekuniärt understödde grävningar av utanför dess krets stående personer.¹¹⁶ För fortsatta grävningar och topografiska inventeringar i Skåne fick Bruzelius stipendium 1853, 1855, 1857 och 1859. En ny stipendiat tillkom 1858, då sekreteraren rekommenderade konstnären G. Brusewitz. Han erhö11 300 rdr rmt både detta och följande år för undersökningar i Halland.¹¹⁷

Stipendiaterna insände ordentligt sina reseberättelser, vilka sedan granskades av akademien. Axelson tryckte sina,¹¹⁸ liksom Dybeck, vilken bedrev en omfattande publicistisk verksamhet på det antikvariska området med bl.a. tidskriften *Runa*, Svenska folkmelodier och Svenska runurkunder. Till det sistnämnda verket hade han från 1858 uppburit ett av riksdagen beviljat anslag om 1500 rdr för runstenars avtecknande om vilket förslag väckts motionsvägen av F. F. Carlson. Dybeck måste då och då erinras om sin skyldighet att överlämna insamlade fornsaker till museet, och riksantikvarien fann utbytet av hans understödda resor skäligen magert.

En stipendiat, som visserligen inte uppbar sitt stipendium av akademien, men vars verksamhet skulle kontrolleras av denna, var konstnären Nils Månsson Mandelgren.¹¹⁹ Denne entusiast kom med tiden att vålla akademien och särskilt Hildebrand stora bekymmer. År 1846 tilldelades Mandelgren, som genomgått Konstakademien men saknade högre skolbildning, av staten en summa om 200 rdr för att göra avteckningar av antikvariska märkvärdigheter i kyrkorna. Hans egen ursprungliga plan gällde en inventering och avteckning av alla konsthistoriska monument i Sverige men hade av akademien, som haft ansökningen på remiss, begränsats till kyrkorna såsom det mest trängande. Ritningarna skulle han jämte rapporter in-

lämna till akademien. Mandelgren ägnade sig första året åt Östergötland och avgav en rapport, som utföll till belåtenhet, varför hans stipendium förnyades för de tre följande åren. Stora förväntningar hystes både av Rääf och Hildebrand till de viktiga och av behovet påkallade inventeringarna. Hildebrands omdöme om Mandelgren var ännu 1847 gott: »stort nit, god observationsförmåga».¹²⁰

Mandelgrens förhållande till riksantikvarien blev emellertid snart dåligt, ty i januari 1849 säger sig denne vilja ha så litet som möjligt att göra med honom.¹²¹ Mandelgren var en olärd person och mot sådana hyste Hildebrand nästan alltid misstänksamhet, och om de hade stora anspråk, vilket var fallet med Mandelgren, så skar det sig snart. Mandelgren sökte 1851 ett nytt stipendium, nu på 1000 rdr årligen för konsthistoriska forskningar, men akademien avstyrkte, då han ej lämnat in reseberättelse för föregående år och dessutom tagit tillbaka sina tidigare avlämnade ritningar för att fullborda dem. Mandelgren betraktade dessa som sin egendom och ville inte lämna dem ifrån sig, förrän han genom deras publicering fått sina kostnader för resorna täckta. Akademien däremot hade en annan uppfattning av rätten till ritningarna. Den ansåg dem vara en ersättning för statens utlägg i form av stipendium.¹²² År 1850 hade Mandelgren sökt bidrag från lärda verksanslaget för ett konsthistoriskt planschverk men fått avslag, då akademien fann planen för verket alltför vidlyftig. Någon småskurenhet behäftades nämligen inte Mandelgrens projekt av. För övrigt var han livligt intresserad inte bara för byggnadsminnesvård utan också för konsthantverk och museer. Han gjorde bl.a. 1844 ett fantasifullt förslag till Nationalmuseibyggnad och står bland grundarna av både Slöjdföreningen och Tekniska skolan, nuv. Konstfackskolans föregångare.¹²³ Mandelgren nekades nu reseanslag både 1851 och 1852. Året därpå återkom han med en annan form av ansökan. Han föreslog nämligen, att 1000 rdr skulle anslås till en statlig konservatorstjänst, till vilken han själv ville komma i åtanke. Hildebrand vände sig till Thomsen för att få reda på motsvarande förhållanden i Danmark, innan akademien avgav sitt utlåtande. Själv fann han nog ett anslag till restaureringar nödvändigt men tvivlade på att Mandelgren var rätte mannen. Thomsen svarade att Mandelgren, som han kände från dennes studietid i Köpenhamn, inte var någon större konstnär. »To Ting troer jeg Mandelgren har, det er Activitet og Udholdenhed — men han mangler Judicium» skrev han den 2/12 1853.

Akademien intog nu en helt avvisande hållning mot Mandelgren och avstyrkte i fortsättningen alla statsanslag, vilket av hans många storslagna projekt det än gällde. Striden kulminerade på 70-talet med Mandelgrens hätska pamflett mot Hildebränderna.¹²⁴ Denna skrift är full av anklagelser för tjänstefel, monopolistiska maktsträvanden och nepotism. Mandelgren framställer sig själv som föremål för systematisk förföljelse. Hildebrand skrädde inte heller orden, när han yttrade sitt hjärtas mening om Mandelgren, som han höll för den egentlige stiftaren av den mot akademien oppositionella Svenska fornminnesföreningen. »Hr. Mandelgren, en s.k. artist, af uslaste slag, utan talent, utan vanligt folkvett, är ilskefull mot Akademien därför, att han vet att Akademien känner hans oförskämda och till en del rent af brottsliga förfarande.»¹²⁵ Mandelgren synes att döma av vänners uttalanden ha haft ett svårt sätt.¹²⁶ Kärnan i konflikten var troligen rätten till Mandelgrens ritningar.

1860—1879

Fornminnesintresset, som på 1810- och 20-talet varit livligt men huvudsakligen koncentrerat till kretsen kring Götiska förbundet och dess tidskrift *Iduna*, började så småningom under 1840-talet på nytt tillväxa, nu runt om i hela landet. Som pionjär måste Richard Dybeck betraktas. Genom sina vandringar i Mälarskapskapen och sina skrifter, främst då tidskriften *Runa*, försökte han väcka intresse för bevarandet av alla slags fornminnen. Dybeck var romantiker och »levde i skogen» som Hildebrand uttryckte det, men det framträdde snart också mer praktiskt inriktade fornentusiaster såsom G. O. Hyltén-Cavallius, N. G. Djurklou m.fl. Bakom det »götiska» fornintresset hade legat en patriotisk väckelse med inriktning på den nordiska sagotiden. Ett verkligt vetenskapligt studium av fornsakerna bedrevs i allmänhet inte av göterna. Som vetenskap uppstod den nordiska arkeologie genom ett samspel mellan danska och svenska forskare (C. J. Thomsen, J. J. A. Worsaae, Sven Nilsson). Bakgrunden till den efter seklets mitt uppblossande antikvariska väckelsen var det svenska samhällets begynnande omdaning och ivern att söka bevara och tillvarata så mycket som möjligt av det gamla, både egentliga fornminnen, dialekter, sägner, folkvisor och andra, även materiella, yttringar av den gamla bondekulturen, som

nu var stadd i upplösning. Någon folkrörelse var det dock inte fråga om.

Det var framför allt från enskilt håll som initiativ till skyddsåtgärder togs, men de enskilda försöken möttes på halva vägen av den statliga myndigheten, riksantikvarien och akademien. Redan under 50-talet och tidigare hade Hildebrand genom att ta upp frågan om ny lagstiftning och genom sina stipendiater sökt uträtta vad som enligt hans mening kunde göras. Ännu mer markant blev koncentrationen på dessa uppgifter under de sista tjugo åren av Hildebrands ämbetsperiod. Akademien som vetenskaplig institution står nu helt i skuggan av det statliga fornvårdsorganet.¹²⁷

Det kulturhistoriska intresset i landsorten tog sig bl.a. uttryck i bildandet av lokala fornminnesföreningar. Djurklou, som stiftade den första landskapsföreningen i Närke 1856, hyste vittgående planer, vilka gick ut på att fornminnesföreningar skulle bildas i alla landskap och ställas i samma förhållande till akademien som hus hållningssällskapen till Lantbruksakademien.¹²⁸ Hildebrand framförde hans plan i akademien på våren 1861, och på hösten samma år »anslöt» sig Djurklous förening till akademien, varvid dess stadgar något ändrades. Årliga redogörelser skulle bl.a. inges till akademien. Vidare skulle de fornsaker, som föreningen förvärvat, årligen erbjudas akademien för eventuell inlösen.¹²⁹ Under de följande åren trädde flera föreningar (Gästriklands, Värmlands, Hälsinglands, Östergötlands, Dalarnas, Hallands och Upplands) i förbindelse med akademien, men samarbetet mellan provinsintressena och den centrala myndigheten var ingalunda gnisselfritt, ty det fanns föreningar, som inte önskade denna »anslutning» till akademien. Dit hörde de av Dybeck dominerade i Västmanland och Södermanland. Ett uttryck för oppositionen mot akademien var vidare den 1869 stiftade Svenska fornminnesföreningen.¹³⁰ I dess ledning återfinns ett bekant oppositionsnamn, nämligen Mandelgren, men den smidige Oscar Montelius deltog redan i föreningens första årsmöte och förde där akademiens talan.

Sekreteraren hade av riksdagen 1859/60 endast begärt några mindre höjningar av akademiens anslag, nämligen av resekostnaderna från 850 till 1300 rdr samt fortsatt engångsanslag om 2000 rdr till inredningsarbetet i museet. Det begärda beviljades och därjämte erhöles en ny tjänsteman, en antikvitetsintendent. I sitt svar på den föregående riksdagens skrivelse med begäran om ny författ-

ning till skydd för landets fornlämningar hade akademien bl.a. föreslagit inrättandet av åtminstone två nya ordinarie tjänster som antikviticsintendenter med uppgift att under resor i landet förteckna och inspektera fornlämningar. Kungl. Maj:t tog fasta på förslaget men fann, att en tjänsteman till en början vore nog. De tre högre stånden beviljade 2000 rdr i lön jämte 1000 rdr till resekostnader åt en intendent men bara för en statsregleringsperiod (1861—63). Bönderna fann intendenten helt onödig. Ytterligare en ny anslagspost, 1500 rdr till runstenars avtecknande, utgjorde egentligen resultat av yrkanden från akademien, fast vid sidan av det ordinarie anslagsaskandet genom motion i riksdagen av dess ledamot F. F. Carlsson.¹³¹

Till den nya tjänsten som antikviticsintendent anmälde sig som sökande Bruzelius och Dybeck, men ingen av dem var sekreteraren behaglig.¹³² Han föreslog i stället P. A. Sæve, som liksom de båda sökande tidigare varit akademiens resestipendiat.¹³³ En livlig diskussion om instruktion för intendenten fördes på flera sammanträden varvid Sven Nilsson inkom med särskilt yttrande.¹³⁴ Nilssons bråkande föranledde enligt Hildebrand förmodanden, att han aspirerat på befattningen för egen räkning (han var 73 år), men Hildebrand trodde själv att hans »ondska» berodde på att han blivit stött över att inte ha tillfrågats, innan saken togs upp.¹³⁵ En genomläsning av Nilssons yttrande visar, att vad han sade vid detta tillfälle endast var ett av många uttryck för de nu allt skarpare motsättningarna mellan det statliga och det enskilda intresset i fornminnesfrågan. Nilsson vände sig mot den dåvarande fornminnesförordningens stränga påbud att alla fornfynd skulle hembjudas åt staten, vilket hindrade anläggandet av privata fornsakssamlingar. Han och hans meningsfränder menade att privat samlande enbart var till nytta, ty förr eller senare hamnade de flesta privata samlingar i något offentligt museum och kom vetenskapen till godo.

I den utfärdade instruktionen föreskrevs att antikviticsintendenten genom resor i landet skulle »hafva vård om fäderneslandets fornlemningar samt tillse att dessa, och framför allt sådana, som ega större märkvärdighet, icke i oträngdt mål skadas eller förstöras». Därjämte skulle han upprätta sockenvis uppställda förteckningar över alla befintliga fornlämningar. Han skulle också sprida kunskap om fornlämningarnas betydelse och betecknande nog »om det skydd lagen för dem stadgar». Intendenten borde vidare rikta sitt intresse

också mot kyrkor och andra byggnadsminnesmärken, uppteckna sägner, folkvisor m.m. samt efterforska pergamentsbrev.

Säve blev utnämnd till intendent och skötte sitt åliggande till belåtenhet, men hans hälsa var dålig, varför han endast med stor svårighet kunde övertalas att fortsätta tjänsten, sedan riksdagen förnyat anslaget för ytterligare en statsregleringsperiod (1864—66).¹³⁶ Han avsåg sig redan den 30 december 1864 sin tjänst, trots att han fått förlägga resorna till sin hemtrakt Gotland.¹³⁷ Till efterträdare utsågs N. G. Djurklou. Nilsson hade fört fram Hans Hildebrand som sin kandidat, ty han hyste mycket höga tankar om den unge Hans, om vilken han skrev: »Jag är förvissad att han med tiden blir Sveriges, ja Nordens utmärktaste archaeolog.»¹³⁸ Även andra ledamöter lancerade Hans.¹³⁹ Hildebrand senior var tydligen först glad åt detta, ty det var hans »önskan och afsigt» att »fästa honom [Hans] hos mig i Museum, der han vext upp.» En mot honom riktad artikel i Dagligt Allehanda gjorde emellertid att han anhöll i akademien, att Hans inte skulle komma ifråga.¹⁴⁰ Bakom artikeln och Hildebrands omsvängning skymtar en brytning mellan honom och J. J. Nordström, som Hildebrand ifrågasätter som författare till Allehandaartikeln.¹⁴¹ Djurklou hade inte sökt platsen, då han ej ville stå i vägen för andra men förklarade sig villig att motta den om han blev ombedd.¹⁴² Han behöll tjänsten så länge den existerade (t.o.m. 1870).

Av riksdagen 1862/63 förnyades som nyss nämnts i enlighet med den kungliga propositionen det extra anslaget till antikvitetsintendenten, varjämte den av statsrådet (F. F. Carlson) begärda summan av 2000 rdr till fornminnesinventering genom andra personer likaså beviljades. I borgarståndet förekom en lång debatt, innan utskotts-betänkandet godkändes, ty det fanns riksdagsledamöter, som tyckte att akademien inte gjort mycket för fornminnesuppteckningen och i stället talade för anslag till Dybeck.

År 1865 erhöll akademien utom förnyande av samtliga sina extra anslag till planschverk m.m. en summa (3436 rdr, från 1870 avrundad till 4000) till avlöning av vetenskapliga biträden vid museet och till ökad vaktpersonal. Sedan Statens historiska museum 1866 öppnats i sina nya lokaler i Nationalmuseibyggnaden måste nämligen vaktmästare anställas för att sköta bevakningen under öppet-hållandet.¹⁴² Akademien, d.v.s. Hildebrand, hade nog önskat en större personal för de nya lokalerna, bl.a. en föreståndare till museet och en till myntkabinettet, men ansåg det omöjligt att begära detta nu,

då den visste att tjänsterna ej skulle kunna besättas med »tjenliga» personer.¹⁴³ Ett odifferentierat anslag tjänade därför bättre för ändamålet. Denna gång förekom ingen debatt alls i stånden om akademins anslag. Andra och viktigare ting absorberade riksdagsmännens krafter.

Som vikarie för den sjuke Hellman hade 1861 bl.a. Hans Hildebrand fungerat. År 1863 dyker ett annat namn upp för första gången i akademins protokoll, nämligen Hans' studiekamrat Oscar Montelius.¹⁴⁴ Den yngre Hildebrand, som 1866 disputerade på en prisbelönt arkeologisk avhandling, »Svenska folket under hednatiden», blev alltmer den äldres stöd. Han antogs 1865 till e.o. amanuens med 150 rdr i kvartalet i lön.¹⁴⁵ Att Hildebrand fann det känsligt att anställa en son visar ett brev till Thomsen: »Det är för mig svårt att dertill föreslå en *son*, men jag vet ingen annan, som genom studier och hog skulle vara bättre lämplig.»¹⁴⁶ Det är emellertid också väl styrkt att Hildebrand verkligen önskade anställa sin son. »Jag säger uppriktigt till Herr Kammarjunkaren, att jag önskar bilda honom, att kunna intaga min plats» skrev han exempelvis till Rääf.¹⁴⁷ Hans var utan tvekan en ytterst värdig medhjälpare, men åtgärden att anställa honom är säkert också om än omedvetet ett uttryck för Hildebrands maktanspråk. Sekreteraren behövde nu verkligen all hjälp han kunde få, då äntligen Nationalmuseibyggnaden började bli klar för inflyttning.¹⁴⁸

Samma statsanslag som tidigare utgick i huvudsak oförändrade under återstoden av 60-talet. Under de betryckta tiderna svävade dock akademins extra anslag i fara. Den 13/2 1867 erhöll Hildebrand ett meddelande från ecklesiastikministern, akademiledamoten F. F. Carlson, att särskilt anslagen till fornlämningars upptecknade och planschverken stod på spel. »Faran är denna gång ganska allvarsam.» Hildebrand uppmanades att tala med de ledamöter han möjligen kände i statsutskottet och dit avlämna prov på akademins publikationer, vilket denna gång tog skruv.¹⁴⁹ Den stat, som riksdagen 1870 beviljade akademien, innebar däremot ett steg bakåt. Kungl. Maj:t hade för sin del funnit att vissa av akademins extra anslag borde ordinarieföras, bl.a. antikvitetsintendenten, men statsutskottet ansåg att »de forskningar och arbeten, för hvilka dessa anslag hufvudsakligen äro afsedda, äro alla af beskaffenhet att icke påkalla inrättandet af särskilda tjenstebefattningar». Vidare tyckte utskottet, att anslagen till intendenten, fornlämningars upptecknande

och runstenars avritande hade så likartat syfte att de borde samman-
slås och den totala summan nedskrivas från 7000 till 5000, vilket
förslag godtogs av riksdagen. Det enda nya, som beviljades, var 300
rdr på ordinarie stat till fortsatt inredning av museet. Indragningen
av intendenttjänsten skyllde Hildebrand på Djurklous »oförsynta
reseräkningar».¹⁵⁰ Det torde dock snarare ha varit det faktum, att
reseanslaget till intendenten ej tagits ut helt under år 1866, som in-
verkat på utskottets ställningstagande.¹⁵¹

I stället för den indragna antikvitetsintendenten önskade akade-
mien av nästa riksdag 1871 två intender för samlingarna mot-
svarande i lönehänseende vice bibliotekarien på Kungl. biblioteket.¹⁵²
Man fick två amanuenser, ej intender.¹⁵³ Till ordinarie befatt-
ningshavare utsågs Hans Hildebrand och Oscar Montelius. Då en
instruktion för amanuenserna skulle utarbetas, uppstod, liksom då
antikvitetsintendentens instruktion skulle fastställas, meningsskilj-
aktigheter inom församlingen. J. J. Nordström ansåg i sitt särskilda
yttrande, att akademien i likhet med Vetenskapsakademien borde få
utnämna sina amanuenser själv utan Kungl. Maj:ts inblandning.¹⁵⁴
Klemming kvarstod nominellt som amanuens till den 8/10 1872 med
1000 rdr i lön, vilket han enligt sin chefs mening utverkat »genom
sidoinflytande», sedan akademien ej ansett sig kunna låta honom gå
före de verkliga biträdena. Ökat anslag vågade man inte begära och
de verkliga tjänstemännen måste ha ordentliga löner för att bli
kvar.¹⁵⁵ En ersättare för Klemming fick man i Hjalmar Stolpe, som
den 26/5 1874 på egen begäran antogs till extra amanuens, följd den
4/1 1876 av A. Blomberg, som skötte biblioteket. Vid mitten av 1870-
talet utgick inte långtifrån hälften av akademiens anslag i form av
extra (17.050 kr ordinarie, 14.150 extra) statsanslag. Kungl. Maj:t
begärde 1876 en ändring i detta provisoriska tillstånd genom in-
förandet av en ny avlöningsstat. Enligt det av riksdagen godkända
förslaget fick akademien fr.o.m. 1877 27.300 kr i ordinarie anslag,
varav 15.200 till löner och 12.100 till sin disposition (samlingarna
6.000, biblioteket 1.500, tryckning 3.000, resor 1.300, inredning 300).
I extra anslag uppbars en summa av 7.500 kr, för vetenskapliga bi-
träden 2.300, undersökning av fornlämningar 3.200 och planschverk
2.000. Det innebar en total ökning av anslagen med 3.500 kr.¹⁵⁶
Sekreterarens sista insats för sina tjänstemän, innan han 1878 fick
sin anhållan om pension tillstyrkt, var ett förslag att dessa skulle
erhålla sex veckors »s.k. semester», vilket bifölls.¹⁵⁷

Den stora yttre händelsen i akademiens historia under Hildebrands senare år var flyttningen till Nationalmuseum 1865, ett krävande arbete, som slukade det mesta av den åldrande sekreterarens krafter, ty sin vana trogen släppte han inte några detaljer i inredningsarbetet ifrån sig. Först planeringen och fördelningen av våningarna mellan de olika museerna och sedan själva inredningsarbetet var mycket påkostande. Det senare fortsatte långt efter det att själva flyttningen ägt rum. Hildebrand kallade skämtsamt det nya museet för »min graf» eller »mitt grafchor», förmodligen med anspelning på den enligt hans mening onödiga lyxen i byggnaden.¹⁵⁸ Förbindelsen mellan akademien och museet, som ursprungligen åstadkommits genom att sekreteraren skulle tillika vara riksantikvarie, har tydligen diskuterats vid flera tillfällen, sedan Nationalmuseumbyggnaden väl beslutats 1845, och det bestämts att de antikvariska samlingarna skulle inrymmas där. Detta år skrev Hildebrand till Thomsen, att visserligen hade förbindelsen sina olägenheter men också sina fördelar. »Då Akademiens Sekreterare alltid är Samlingarnes vårdare, kan han i afseende på dessa i de flesta fall få sin vilja fram (utom när han vill beställa skåp utomlands!!). Funnes icke Akademien skulle jag måhända få att göra med Överintendents Embetet eller Fria Konsternas Akademi, och derifrån beder jag Gud bevara mig, ty okunniga och dertill anspråksfulla artister är min största plåga».¹⁵⁹ Hildebrand betraktar sig här huvudsakligen som museichef, något som förmodligen beror på adressatens egen ställning som sådan. Han skattade sig också lycklig att inte ha någon chef, ty »jag skulle lätt råka i tvist och måhända få besvär att sätta igenom de planer jag ansåg för Museum nödiga.»¹⁶⁰ Han »chef» var akademien och i den intog han själv en alltmer dominerande ställning. Inredningen av Nationalmuseum föranledde diskussion om sammanförandet av samtliga i byggnaden inrymda samlingar under en chef, vilket Hildebrand avstyrde.¹⁶¹ Allt förblev som förut, men Hildebrand önskade för framtiden att de antikvariska och numismatiska samlingarna skulle få var sin chef och sekreterarsysslan göras fristående. Önskemål i den vägen hade han hyst länge.¹⁶² »Dock hoppas jag, att när jag går bort, de antiqvariska och numismatiska samlingarne skola få särskilda vårdare. Det kunde gå an i Hallenbergs, Rutströms och Liljegrens tid att hafva en chef för alltsammans. Nu är det helt annat.»¹⁶³ Vid riksantikvarieskiftet 1879

förekom pressdiskussion om en delning av befattningarna men därav blev intet.¹⁶⁴

Hildebrand fortsatte alltså att med sitt museum införliva mindre samlingar av pretiosa och fornsaker i statlig ägo. Oskar II deltog som kronprins i många sammanträden under vilka han även yttrade sig i musei- eller fornvårdsangelägenheter. Han meddelade sålunda en förteckning över fornsaker på Drottningholm, som han ansåg borde tillföras Statens historiska museum. Akademien ombad Henning Hamilton att framföra ärendet hos kungen, vilken så småningom gav sitt bifall till överflyttningen.¹⁶⁵ Sedan fråga om upprättande av ett etnografiskt museum väckts av Vetenskapsakademien 1868, och en gemensam kommitté från de båda akademierna funnit en lämplig lokal i Karolinska institutets byggnad, överfördes en del av akademiens etnografiska dit.¹⁶⁶ Gränserna för Statens historiska museum drogs alltså snävare nu än förut, då Hildebrand gärna velat lägga under sig så mycket som möjligt med Thomsens museer i Köpenhamn som förebild.¹⁶⁷ Den blivande efterträdaren Hans Hildebrand ville däremot gärna vidga Statens historiska museums samling av föremål från nyare tiden (dock icke allmogeföremål), vilka planer senare medförde kontroverser med ledningen för Nordiska museet.¹⁶⁸

Störst av de samlingar, som förvärvades under Hildebrands senare år som sekreterare, var den Lorichska på totalt över 35.000 mynt, som hedersledamoten G. D. Lorichs insamlat under sina långa utlandsvistelser. Garde des médailles hade länge haft sina ögon riktade på den, men ägaren förstod ej inviten att donera den till akademien.¹⁶⁹ Det blev i stället arvingarna, som 1862 hembjöd den åt staten för 50.000 rdr. Hildebrand utarbetade en p.m. med två alternativ: inköp av större delen för 36.084 rdr eller endast en mindre del, huvudsakligen äldre spanska mynt, för 17.832 rdr. Akademien gick på den förra linjen, riksdagen på den senare.¹⁷⁰ Flera andra stora myntsamlingar inköptes också. Vidare kan noteras en samling Linnépretiosa, ett flertal smärre fornsakssamlingar, altarskåp, dopfuntar etc.¹⁷¹

Större och mindre guldfynd gjordes så gott som varje år, och det var alltid svårt att få pengarna att räcka till inlösen. Anslaget till samlingarnas ökande höjdes dock och utgjorde från 1872 5000 rdr, från 1877 6000 kr. Extra statsanslag måste dock ibland begäras även för fyndlösen, inte bara för inköp av stora privatsamlingar. För den

stora guldhalskragen från Färjestaden, som värderades till 1749 rdr måste sålunda den 2/10 1860 extra medel begäras, medan 1864 en ännu dyrbarare guldkrage från Västergötland kunde betalas med 2123 rdr av ordinarie anslaget tack vare att den var årets enda stora dyrbara fynd. Det förekom flera gånger att Kungl. Maj:t nekade akademien de begärda extra anslagen.¹⁷² Gotland ledde överlägset fyndstatistiken. Den 7/10 1873 drogs sålunda 37 mindre fyndärenden från denna provins, den 7/11 1876 hela 48.

I detta sammanhang borde kanske en kortfattad översikt av Statens historiska museums totala tillväxt under Hildebrands ämbetsperiod ges för att visa hans insats som samlare. År 1837 ägde museet omkring 200 fornsaker av sten och 60 av brons, 1879 utgjorde dessa kategorier 20.000 respektive 1.600. Föremålen av ädelmetall ökade från cirka 130 år 1837 till cirka 600 år 1874. Ytterligare ett perspektiv på tillväxten får man av uppgiften, att inventariet slutade 1836 med nr 744 och 1879 med nr 6478. Under ett inventarienummer sammanfördes då hela samlingar om flera tusen föremål.¹⁷³ Av de olika slagen av föremål företer de medeltida en ökning under Hildebrands senare år. Under sina inspektionsresor i olika landsändar antecknade riksantikvariern och hans amanuenser sådana kyrkoinventarier, som de ansåg lämpliga att införliva med statens samlingar.

I de nya lokalerna i Nationalmuseibyggnaden gjordes uppställningen av montrar och skåp och placeringen av föremål i dessa av Hildebrand själv med hjälp av sonen Hans och Oscar Montelius. Detta tidsödande arbete har haft den största betydelse för den arkeologiska vetenskapens utveckling under 1800-talet. Den typologiska metod, som de två unga forskarna kom att framföra, torde i mycket återgå på erfarenheter, som de gjort under utställningsarbetet i vilket otvivelaktigt den äldre Hildebrand var den bestämmande.¹⁷⁴

Museiväsendet utvecklades kraftigt under 1800-talet. Vid sidan av detta framväxte de nationella och internationella utställningar av olika slag, som kring seklets mitt blev allt populärare. De avsåg ursprungligen att visa den växande industrins produkter och teknikens framsteg men inneslöt också som jämförelsematerial naturfolkens alster och gångna tiders mästerverk på konstslöjdens område. Riksantikvariens inställning till dylika manifestationer var mycket negativ. Vid 1865 års internationella utställning i Dublin önskade den svenske kommissarien visa »keltiska» föremål ur Statens historiska museum. Det avstyrktes kategoriskt av Hildebrand,

som ansåg det riskabelt att sända museiföremål så långt bort, och att det föga gagnade forskningen att se dem lösryckta ur sitt sammanhang.¹⁷⁵ Kungl. Maj:t avslog begäran denna gång, men då centralkommittén för världsutställningen i Paris 1867 önskade utställa serier av museets föremål, villfors denna önskan trots att alla akademiens ledamöter yttrat betänkligheter.¹⁷⁶ De utställda föremålen inskränktes dock till stenyxor o.dyl., enligt vad Hildebrand uppger tack vare Manderströms inverkan. »Äfven kungen lånade öra åt mina skäl.» Hildebrand hade med skärpa framhållit, att de guld- och silverskatter, som utställningskommittén trodde skulle väcka uppteende, bestod av föremål som ej var tillverkade i Sverige. Det var den uppfattning man då hade. Numera torde dock åtskilliga av de här avsedda guldsmyckena anses vara nordiska konstnärers verk. Hildebrand tillade: »Vid nästa världsexposition förmodar jag att anspråken stegrats så, att man föreslår utsändandet af Gustaf Adolfs och Carl XII:s lik till den skådelystna publikens begäpande.»¹⁷⁷ Akademien fick tyvärr rätt i sin misstro mot utställningar, ty det visade sig efteråt att några små föremål förkommit.¹⁷⁸

Vad än Hildebrands mening om utställningar var, så hade de stor betydelse för arkeologins utveckling som vetenskap, liksom de kongresser som med jämna mellanrum började hållas fr.o.m. 1860-talet. För Sveriges del var den internationella arkeologkongressen i Stockholm 1874 av genomgripande betydelse. Generalsekreterare var Hans Hildebrand, som redan genom en stor utländsk resa som Letterstedtsk stipendiat och deltagande i tidigare kongresser knutit talrika vetenskapliga kontakter i många länder.

Akademiens ökade verksamhet på fornminnesvårdens område be-tingades mycket av ett ökat intresse överallt i landet och underlättades i hög grad av de förbättrade kommunikationerna sedan järnvägarnas tillkomst. Innan dessa fanns, var man beroende av ångbåtstrafiken för insändande av tyngre fynd, t.ex. kopparplåtar, vilket kunde ta år i anspråk, och inspektionsresor ställde sig dyra och besvärliga att företa. Det blev korrespondenter eller andra betrodda män på respektive orter, som fick i uppdrag att undersöka förstörda fornlämningar o.dyl. Riksantikvarien själv kunde inte hinna med sådant utan fick nöja sig med det viktigaste och det, som kunde kombineras med hans årliga rekreattionsresa. Något biträde att sända ut hade han inte heller. År 1860 tillkom antikvitetsintenden-ten, men dennes främsta uppgift kom att bli systematiska inven-

teringar av olika landskap och därför snarast ett slags utvidgad stipendiatverksamhet. Allteftersom järnvägsnätet utvidgades, blev det vanligare att riksantikvarien företog kortare tjänsteresor, vilka sedan under 70-talets lopp överläts på amanuenserna. Det blev nu också möjligt för akademien att själv verkställa smärre grävningar. År 1863 deltog sålunda Hildebrand tillsammans med anatomiprofessorn G. W. von Düben i en utgrävning av gånggrifter i Västergötland.¹⁷⁹ Järnvägarna och fornminnena berörde varandra också mer handgripligt genom de fynd, som gjordes vid byggandet av järnvägs-linjerna och de problem, som uppstod då fornlämningar låg i vägen för banan.¹⁸⁰ Utom de nyss nämnda grävningarna av Hildebrand i Västergötland företogs under 60- och 70-talen åtskilliga andra undersökningar både av akademien och enskilda med dess tillstånd.¹⁸¹ Den viktigaste av akademien understödda grävningen var undersökningen av den s.k. Torshögen vid Gamla Uppsala 1874 i samband med den arkeologiska kongressen. Till denna undersökning lämnades ett bidrag om 1000 kr.¹⁸² Betydelsefullare var dock Stolpes grävningar på Björkö under åren 1872—79 och 1881, till vilka han erhöll rikliga statsbidrag. Inte alla enskilda personer, som anhöll om tillstånd att få göra utgrävningar, beviljades detta. Som ett exempel kan nämnas, att Kalmar läns fornminnesförening 1876 genom den ivrige fornvännen, fyrmästare Sidén, önskade utföra grävningar och därvid behålla de gjorda fynden. Anhållan avslogs, ty riksantikvarien tillät inte några grävningar för enskilda samlingars riktande.¹⁸³ Ett annat skäl anfördes, då det från finskt håll gjordes en framställning om att R. Hausen skulle få utgräva något svenskt kloster, nämligen att grävningar i Sverige var förbehållna svenskar.¹⁸⁴

Reseanslaget, som efter övergången till riksmünt utgjorde 850 rdr, höjdes av riksdagen till 1300 rdr samtidigt som antikvitetsintendenten tillkom 1860. En intensifiering av inventeringsverksamheten kunde alltså väntas, särskilt som nödvändigheten av en sådan framhållits i riksdagsdiskussionerna av fornminnesfrågan 1857. Intendenterna ägnade sig till största delen åt systematisk genomgång av vissa landskap, såsom Öster- och Västergötland samt Gotland (Säve), och Värmland, Västergötland och några härad i Småland (Djurklou). Under 60-talets första år utdelades inte några större resestipendier utan liksom tidigare erhöi de förutvarande stipendiaterna Bruzelius, Brusewitz och Dybeck varierande summor, som inte översteg 300 rdr.¹⁸⁵ Från 1864 utgick ett extra statsanslag om 2000 rdr

för upptecknande av fornminnen. Akademien gick nu in för ett nytt system. De fyra till akademien anslutna fornminnesföreningarna (se s. 180) fick vardera 200 rdr att utdela till personer, som de fann lämpliga att utföra inventeringar, varjämte den gamle L. F. Rääf och korrespondenten, lektor P. G. Alander i Skara fick samma summa att förfoga över.¹⁸⁶ Den sistnämnde lyckades inte finna några personer lämpade att utföra fornminnesinventeringar, varför han 1872 återställde summan.¹⁸⁷ De gamla stipendiaterna blev inte heller nu utan anslag.¹⁸⁸ Under de följande åren fortsatte man att utdela rese- och inventeringsanslag både till föreningar och enskilda. Inom den sistnämnda gruppen tillkom nya personer såsom fil. dr. Karl Sidenbladh, friherre O. Hermelin, vilken särskilt uppmuntrades av Hildebrand, dr. Herman Hofberg m.fl. Sidenbladh inventerade i Ångermanland 1865—68, Hermelin i Södermanland och Hofberg i Närke. Hermelin, som gjorde vackra teckningar, var stipendiat 1866—72 och fick vissa år hela 1000 rdr i anslag.¹⁸⁹ Sedan antikvitetsintendentens tjänst med 1870 års utgång indragits, blev det enbart genom utdelande av anslag av ovan anförda slag, som akademien fortsatte sin inventeringsverksamhet.¹⁹⁰

Den romantiske fornentusiasten Dybecks förhållande till akademien försämrades med åren därhän, att han 1862 avsåg sig det korresponderande ledamotskapet i akademien.¹⁹¹ Anledningen till denna försämring var från akademiens sida de ofullständiga och inte alltid tillförlitliga reseberättelser, som Dybeck ingav. Själv tillhörde denne helt naturligt den riktning bland landets fornminnesintresserade, som önskade största möjliga frihet på det lokala planet. Dybeck synes också ha ivrat för en snar lösning av fornminneslagstiftningsfrågan, sedan den av riksdagen tagits upp till debatt 1857, och gjorde även själv upp ett förslag till förordning efter andra principer än akademiens.¹⁹² Från den tiden och framåt är hans brev till Hildebrand bittra i tonen. Denne å sin sida ansåg sig ha gjort allt vad han kunnat för Dybeck, och visst är att akademien med hänsyn till Dybecks medellöshet alltid stödde hans ansökningar om statsanslag.¹⁹³ Motsättningarna hade säkert till en stor del sin grund i Dybecks lynne och svärmiska natur. Hildebrand stötte sig förmodligen på hans »folklighet» men hade överseende med hans skriverier mot akademien och honom själv i pressen och annorstädes. Tilläggas bör att Dybeck donerade sina antikvariska samlingar till akademien.

Även under 60- och 70-talen handlades åtskilliga ärenden rörande

rivningar av kyrkor, medan akademien mera sällan fick yttra sig över reparationer. Ett stort och viktigt restaureringsärende hänsköts dock dit, nämligen Helgo Zetterwalls förslag till omdaning av Lunds domkyrka. Akademiens kommitterade (Nilsson, Nordström, Hildebrand) ansåg sig inte kompetenta att yttra sig över de arkitektoniska enskildheterna utan nöjde sig med ett principutlåtande i sju punkter bland vilka märkes en rekommendation att företa restaureringen etappvis. En återgång till den stil, som kyrkan ursprungligen byggdes i var önskvärd, men man ifrågasatte nödvändigheten av den myckna föreslagna dekoreringen av kyrkans inre genom målningar.¹⁹⁴ Mer tid och kraft ägnade akademien åt Visby ruiner, som vid flera tillfällen tidigare varit föremål för dess omsorg. Under 60-talet fick akademien åter att göra med ruinerna, i vilka nu även ringmuren inräknades. På grundval av antikvitetsintendenten Säves reseberättelse för 1864 begärde akademien av Kungl. Maj:t ett årligt anslag till ruinernas underhåll, vilket beviljades att utgå från 1867.¹⁹⁵ Akademien hade nämligen från 1863 överinseendet över vårderna av ruinerna.

Liksom under Hildebrands första tid som riksantikvarie är det dock påfallande att en merpart av de kyrkliga ärendena i akademien rörde inventarier, såsom altarskåp o.likn., eller målningar i kyrkorna, inte kyrkorna som arkitektur. Akademien tillsåg noga att lagstiftningens förbud mot avyttring av kyrkoinventarier efterlevdes.¹⁹⁶ I den nya fornminnesförordningen av år 1867 (se nedan) stadgades att dylika saker först skulle hembjudas åt kronan. Sekreteraren själv, antikvitetsintendenter och stipendiater bedrev även en aktiv insamlingspolitik på detta område.¹⁹⁷

Fornminnesvården tog inte bara mer av akademiens tid i anspråk, den gav också anledning till diskussioner och var orsak till stundtals mycket skarpa och markerade motsättningar mellan vissa ledamöter. Kring den ifrågasatta nya fornminneslagen bröt sig meningarna kraftigt.

År 1859 hade akademiens kommitterade sitt förslag till lag färdigt. (Jfr s. 176.) Det gick bl.a. ut på skärpt allmänt förbund mot fasta fornlämningars förstörande med bötesstraff för överträdelser och en bättre specificerad hembudsplikt omfattande alla slags fornsaker.¹⁹⁸ Av justitiekanslern von Koch utsattes förslaget emellertid för sträng kritik, vilken ledde till att akademien av Kungl. Maj:t ålades att författa ett nytt. Samma kommission som tidigare (Sparre, Nord-

ström, Hildebrand) erhöill ånyo akademiens uppdrag.¹⁹⁹ Deras nya utkast inlämnades först den 14/2 1865.

Under de mellanliggande åren hade fornminnesfrågan diskuterats livligt både i riksdag och press. Privatsamlarna, vilkas intressen i akademien företrädades främst av den mycket verksamme och stridbare Sven Nilsson, ville helst ha bort alla förbud. Nilsson var ivrigt verksam för att ändra den gamla fornminnesförordningen av 1828 redan innan det slutliga nya lagförslaget sett dagen. I akademien föreslog han den 7/5 1861 en revision av den gamla förordningen, som enligt hans mening lade hinder i vägen för enskilda samlare. Inspirerad av honom väckte en präst, J. Ternström, motion i riksdagen 1863 om ändring av hembudsplikten. Utom borttagandet av bötesstraff och hävandet av en ovillkorlig hembudsplikt för alla slags fornsaker ville Ternström organisera en tillsyn över fornminnena i landet distriktvis genom intresserade enskilda. Hildebrand skrev den p.m. som låg till grund för utskottets avstyrkande. Han hänvisade beträffande tillsynen över fornminnena till de nybildade fornminnesföreningarna, antikvitetsintendenten och akademiens stipendiater och beträffande en revision av lagen om hembudsplikt till den omständigheten att mer än tio privatsamlingar på senare år inköpts av Vitterhetsakademien, vilket borde bevisa att lagen ej hindrade anläggandet av dylika samlingar. Utskottets avstyrkande utlåtande bifölls av de tre högre stånden, i prästeståndet först efter en lång och »uppfriskande» debatt.²⁰⁰ Ternströms mening med motionen var främst att »skjuta på» utvecklingen, ty han fann (icke utan skäl) Vitterhetsakademien lida av en viss tröghet. Det längsta anförandet hölls av akademiens hedersledamot, prosten Gumaelius, som yrkade på återremiss av utskottsutlåtandet utan att för den skull i allt dela motionärens åsikter. Han ville ha ett friare tillstånd och ett allmännare deltagande i fornminnesvården. Genom bildandet av små arkeologiska samlingar vid läroverken skulle ett bredare intresse för fornforskning och fornminnesvård kunna skapas. Något klander mot akademien eller riksantikvariens förspordes inte, bortsett från påtalandet av långsamheten i revisionen av lagstiftningen. I bondeståndet förekom också en längre diskussion, som utmynnade i beslut om återremiss av utlåtandet. Bönderna ville revidera lagstiftningen i riktning mot större frihet.

Även akademiens sent omsider framlagda nya lagförslag kritiserades av justitiekanslern, varför det dröjde ända till den 29/11 1867,

innan den nya fornminnesförordningen utfärdades på administrativ väg utan riksdagens medverkan, alltså först arton år efter det Hildebrand börjat fundera på en ändring.²⁰¹ Förordningen byggde på akademiens senare förslag och gav skydd åt alla fasta fornlämnningar, inte åt vissa registrerade, som de juridiska myndigheterna velat. Dessa ansåg, menade Hildebrand, att »fäderneslandets och vetenskapens kraf på ett verkligt skydd för våra forntidsminnen böra stå tillbaka för den enskildes anspråk på fri dispositionsrätt öfver allt som finns på hans egor». I kollision med det enskilda intresset hade minnesvårdsintresset övertag enligt den nya förordningen, men ej då det råkade i konflikt med offentliga intressen av annan art, t.ex. vägbyggnad.²⁰² Hembudsskyldigheten inskränktes till föremål av guld, silver, koppar och brons, men denna sida av förordningen blev genast föremål för förnyad diskussion i pressen och de nybildade fornminnesföreningarna. Svenska fornminnesföreningen ingick som ett resultat av dessa diskussioner 1871 till Kungl. Maj:t med begäran, att bronsföremål skulle fritas från hembudspflicht, vilket akademien i en remisskrivelse avstyrkte.²⁰³ Hildebrand vederlade i ett långt utlåtande de av föreningen framförda skälen. Dess anhållan vållade honom mycken oro, ty han fruktade att om väl bronsföremålen frisläpptes skulle guld- och silversakerna snart följa efter, och alla svenska fornfynd utskeppas till England.²⁰⁴ Emellertid hade akademien, som tidigare stått på mycket god fot med regeringsmaktens utöfvere, inte längre gehör hos denna. Den dåvarande ecklesiastikministern Gunnar Wennerberg var ordförande i Svenska fornminnesföreningen och övertygad anhängare av den »fria» riktningen. Han avgav proposition till riksdagen 1873 om ändrande av lagen rörande hembud av bronsföremål med anseende till den arkeologiska vetenskapens bästa. Riksdagen biföll propositionen efter mycket långa och sakrika debatter. Lagutskottet, som hade velat gå en medelväg genom att låta hembudsskyldigheten för brons kvarstå med möjlighet för upphittaren att behålla fyndet, om han inte var nöjd med kronans pris, vann inte gehör för sitt förslag utan regeringens proposition antogs med stora majoriteter. I andra kammaren, där de flesta ledamöterna var för regeringsförslaget, uppträdde akademi ledamoten Gumaelius som en av dessa, medan i första kammaren Henning Hamilton och F. F. Carlson drog en lans för utskottet och försvarade akademiens ställningstagande i den tidigare nämnda remisskrivelsen. Sedermera hedersledamoten von

Möller hörde däremot till den »fria» riktningens förespråkare. Från båda sidor hävdades, att man endast avsåg arkeologiens bästa, och debatten fördes på ett mycket högt och sakligt plan med ytterst få personliga anspelningar.²⁰⁵ Bakom meningsbrytningarna skymtar emellertid den svenska arkeologins två bjässar, antagonisterna Sven Nilsson och Bror Emil Hildebrand. De båda partiernas åsikter i »bronsfrågan» hade också framlagts i broschyrform av Djurklou respektive Hans Hildebrand samt i pressen.

Djurklou påpekade i sin lilla skrift »Om svensk fornforskning och Kongl. Maj:ts nådiga förordning af 29 november 1867» (tr. 1872) att skiljaktigheterna mellan den »officiella» och den »privata» riktningen gällde medlen, inte målet, som för båda var den svenska fornforskningens blomstring. Djurklou ansåg bl.a. att folkupplysning genom undervisning i skolorna om fäderneslandets fornminnen var ett av de bästa sätten att bevara dessa. Han hävdade vidare, att lagstiftningens utformning hade den olyckliga konsekvensen att de vetenskapligt viktiga fyndomständigheterna ofta förblev okända, eftersom privata samlare inte ville röja hur de kommit över sina föremål, om det skett i strid med lagens alltför rigorösa bestämmelser. Att den statliga myndigheten inte alltid beivrat lagöverträdelser ansåg Djurklou också tala för att lättnader var nödvändiga. För att tala med en riksdagsledamot i debatterna 1873: »En lag, som icke kan tillämpas och som man icke vågar tillämpa, är en dålig lag, hvilken måste ändras». Det var inte heller alltid givet att just föremålen av ädelmetall i ett fynd, som hembjödts åt kronan, var de vetenskapligt värdefullaste. Enligt 1867 års förordning var det ju endast dessa, som måste hembjudas, inte föremål av trä, sten eller järn. Ett skäligare sätt för inlösen efter fyndens vetenskapliga värde med enbart förköpsrätt för staten skulle säkert medföra bättre förhållanden, menade Djurklou.

Hans Hildebrand uppehåller sig i sin mot Djurklou delvis polemiska skrift »Den vetenskapliga fornforskningen, hennes uppgift, behov och rätt» helt naturligt vid just de vetenskapliga behoven. Arkeologin är en vetenskap i sin begynnelse och vad som mest gagnar den är en stor, fritt tillgänglig, statlig fornsakssamling. De privata samlingarna kan aldrig bli stora nog för verkligt vetenskaplig forsknings behov och är dessutom inte allmänt tillgängliga på samma sätt. Däremot behövs naturligtvis små samlingar för undervisningsändamål vid universitet och läroverk.

Nära förknippat med den mycket diskuterade hembudsskyldigheten av bronsföremål var problemet centralmuseum-lokalmuseum. Hildebrands monopolistiska strävanden visade sig här särskilt tydliga. Inte så, att han direkt motarbetade anläggandet av museer i landsorten, men väl så, att han menade att alla de förnämsta föremålen ovillkorligen skulle förvaras i Statens historiska museum.²⁰⁶ De till akademien anslutna föreningarna fick sålunda i sina stadgar stipulera att föremål i deras samlingar, som riksantikvariens ansåg vara så betydelsefulla vetenskapligt sett, att de förtjänade en plats i Statens historiska museum, skulle överlämnas dit. På sin sida i denna fråga hade Hildebrand Rääf, som i en p.m. 1861 avstyrkte anläggandet av läns museer, medan han däremot sympatiserade med Djurklous planer att ansluta fornminnesföreningarna till akademien.²⁰⁷ Intressant är i detta sammanhang Bengt Hildebrands påpekande, att Hildebrand själv en gång som ung amanuens i Lund företrätt lokalmuseets krav gentemot centralmuseet.²⁰⁸ Ett generellt avsöndrande av dupletter ur Statens historiska museums samlingar motsatte sig Hildebrand också, anförande samma skäl som han använt mot C. D. Skogman, då denne opponerade sig mot de stora inköpen på 50-talet. Det var riksdagen, som 1860 i en skrivelse ömmade för lokalmuseerna, i det här fallet universitets- och gymnasiesamlingarna, som utgjorde våra första provinsmuseer. Kungl. Maj:t ställde sig vid detta tillfälle på akademiens sida.²⁰⁹ Senare visade sig Hildebrand dock villig att i undervisningssyfte överlämna forn-saksdupletter till folkskoleseminarierna.

Andra, smärre uttryck av missnöje med riksantikvarieämbetets utövande än det som rörde hembudsskyldigheten och lagstiftningen kring denna, förspordes också inom akademien. J. J. Nordström, vars förhållande till Hildebrand inte var särskilt gott, anmärkte på långsamheten i expedierandet av fornvårdsärenden. Jordägare, som genom lagen var skyldiga att hos akademien anhålla om tillstånd att bortta fornlämningar, borde vara berättigade att få svar fortast möjligt.²¹⁰

Vad slutligen beträffar akademiens enskilda medel är inte mycket att säga. Akademien erhöll inte några stora donationer under Hildebrands tid utan förblev fattig. Den måste leva på sina statsanslag, som visserligen långsamt ökades men inte helt i takt med arbetets utveckling och som inte tillät alltför extravaganta projekt. År 1844 mottog akademien symboliskt nog det upplösta Götiska förbundets

kvarlåtenskap, vilken utgjordes av 400 rdr.²¹¹ Donationsbrevet anbefalldes att pengarna skulle användas till en förteckning över akademiens handskrifts- eller fornsakssamlingar eller något liknande. Hildebrand diskuterade saken med Rääf, som gillade hans förslag att pengarna skulle kunna gå till avritningar av sigill för diplomatariet.²¹² I ett senare brev säger Hildebrand, att donationen torde komma att användas till en manuskriptkatalog. Därmed upphör allt tal om den.²¹³ Först i våra dagar har akademien använt en del av det till 10.000 kr i dagens mynt uppgående kapitalet till att bekosta utgivandet av ett arbete, som har anknytning till det hundrasjutton år tidigare avsomnade förbundet, nämligen B. Thordemans lilla skrift »Göternas gudar i Fogelbergs gestaltning» (1961).

Den andra donation, som akademien under Hildebrands tid mottog, var betydligt större. Bernhard von Beskow testamenterade vid sin död sin kvarlåtenskap till de akademier i vilkas arbete han så flitigt deltagit. På Vitterhetsakademiens andel kom dels en samling pretiosa och fornsaker, dels 10.000 rdr till understöd åt någon forskare inom akademiens vetenskapsgrenar.²¹⁴ Första utdelningen av det Beskowska stipendiet ägde rum 1882.

I detta sammanhang kan anföras, att akademien på årets sista sammanträde 1860 fick meddelande om att den av Jakob Letterstedt utsetts till en av de institutioner, som skulle utdela hans stora utländska resestipendium.²¹⁵ Vart sjätte år ålåg det akademien att fullgöra denna skyldighet. Första gången det utdelades under Hildebrands tid var 1863, då det söktes av fyra personer. Kanslisten N. Fr. Sander blev den utvalde, som hade att genom en berättelse hålla akademien underrättad om sin resa.²¹⁶ De båda andra gångerna tillföll stipendiet Hans Hildebrand respektive Oscar Montelius. Hildebrand hade fyra medtävlare, Montelius ingen.²¹⁷

Under sina senare år hade Hildebrand många gånger besvär med att bemöta anmärkningar från statens reviderande myndigheter. Han skötte nämligen akademiens räkenskaper själv, ett drygt arbete, ty de svälldes ut från ett par blad på Liljegrens tid till »en tjock foliant».²¹⁸ Upprepade gånger klagade därför Hildebrand över det besvärliga arbetet och över »riksdagsrevisorernas dumma anmärkningar».²¹⁹ Dessa gällde en gång jetongerna, som revisorerna ansåg »mindre behöfliga», trots att de ju bekostades av akademiens egna medel, en annan gång överskottet av statsmedel, som borde depone-

ras i riksbanken. Även kammarrätten var ute efter akademiens räkenskapsförare och kom 1873 på en felräkning om 3 kr för vilken denne fick betala 48 öre i anmärkningsarvode. Bristande verifikation förelåg vidare ett par gånger, liksom man hade svårt att komma överens om tiden för räkenskapernas överlämnande.²²⁰

MEDALJAKADEMIEN

Vid sidan av sina övriga funktioner hade akademien också uppgiften som inskrifts- och medaljakademi, men betydelsen av denna var inte längre så stor totalt sett som under 1700-talet. Författandet eller granskandet av devisförslag hänsköts vanligen till någon eller några ledamöter. Det var latinarnas funktion i akademien att hjälpa till med det latinska devisförfattandet, men tyngsta lasset kom så småningom att dras av sekreteraren, som visade sig skicklig i denna konst. Bernhard von Beskow var också verksam som inskriftsuppgivare liksom P. A. Wallmark och latinprofessorn C. J. Lundvall. Inskrifter på nybyggda kyrkor, hushållningssällskapens belöningsmedaljer och Svenska akademiens medaljer över berömda svenskar utgjorde de vanligaste inskriftsärendena, vilket framgår av de i *Handlingarna* tryckta förteckningarna över av akademien godkända förslag. År 1850 beslöts att mindre betydelsefulla inskriftsförslag ej skulle publiceras.¹

En mera principiell diskussion förekom 1839 i ett medaljärende. Järta kom med anledning av ett förslag av Stockholms magistrat till minnespenning över f. överståthållaren Sprengtporten med ett långt inlägg, bakom vilket skymtar den aktuella politiska situationen. Han ville, att medaljen skulle betraktas som hörande till den andra i Kungl. förordningen av 1786 omtalade kategorien av inskrifter, nämligen de enskilda, som akademien på begäran var *beredd*, ej *skyldig* att granska. Skälet härtill var att han inte ville, att det skulle bli bekant att akademien gillat den föreslagna medaljen, vilket kunde tolkas som ett politiskt ställningstagande. Sprengtporten hade avgått från sin post under oroligheterna i Stockholm 1838 och då hyllats av Stockholms borgerskap.² Brinkman gjorde invändningar mot distinktionen men nedröstades.

De egentliga inskrifterna var ganska enkla och väckte sällan opposition, t.ex. »Hedvig Eleonorae församlings skolhus 1850» och det av Beskow föreslagna för alla stockholmare välkända »Sophia

Albertina aedificavit» på Utrikesdepartementets nuvarande byggnad.³ Medaljförslagen kunde däremot ge anledning till kritik och debatt även utanför akademien. Ridderskapet och adeln hade sålunda invändningar att göra mot akademiens förslag till dess medalj över August von Hartmansdorff. Inskriften på framsidan »Enhälligt tillerkänd af vänner och motståndare» blev på riddarhusutskottets begäran ändrat till »Enhälligt tillerkänd af Svea rikes ridderskap och adel».⁴

Under 60-talet förefaller inskriftsärendena att ha ökat något i antal. Ehuru alltså de flesta kunde dras ganska rutinnmässigt, fanns det också besvärliga frågor, som väckte livliga diskussioner. Dit hörde främst den medalj, som Lunds universitet ämnade låta prägla till sitt 200-årsjubileum. Universitetets förslag, som emanerade från professor A. Lysander, visade på framsidan Karlavagnen över ett kustlandskap på vilket stod en gränspelare med svenska riksvapnet. Minerva nedlade en olivkvist på pelaren. Omskriften lød »Academia Carolina conciliatrix». Mot detta riktade Hildebrand i ett långt utlåtande sträng kritik. Medaljens grundtanke att enbart betona universitetets politiska betydelse vid stiftandet och på så vis bortse från dess vetenskapliga insats under de gångna seklerna var olämplig. Medaljen var dessutom olämpligt utförd, ty den avsedda gränspelaren kunde mycket lätt misstolkas som en gravvård. Ehuru sålunda grundtanken var olämplig och utförandet konstlat och oklart, ansåg likväl Hildebrand, att akademien av aktning för den vetenskapliga auktoritet som avgivit förslaget ej borde underkänna det. Hildebrand hade på Tornbergs begäran själv uppgett ett förslag, som inte gillats av universitetet. Hans medbedömare var ännu strängare. Akademien diskuterade medaljen på två sammanträden och enades slutligen om att i sin skrivelse till universitetet framföra sina åsikter om förslagets olämplighet men förklara att man ej ville hindra dess utförande. Förslag till mindre justeringar skulle också framläggas.⁵ Den utförda medaljen var något olik det av akademien kritiserade förslaget, men grundtanken hade bibehållits.

Även ett inskriftsförslag gav upphov till akademiens ogillande. Det rörde sig om Klemmings förslag att förse Kungl. bibliotekets nya byggnad i Humlegården med inskriften »Riksbiblioteket». Hildebrand ansåg som sin enskilda mening att inskriften var helt onödig som skylt, men att då plats var lämnad åt den, borde där stå den av

ålder brukliga benämningen Kongl. biblioteket. Akademien instämde till fullo i sekreterarens yttrande.⁶

Fastän medaljakademi har Vitterhetsakademien ytterst sällan låtit prägla egna minnespenningar, under den Hildebrandska tiden ingen, inte ens till 100-årsjubileet. Den var dock med om att fira Carl Johans 25-årsjubileum som regent med en medalj, vilken präglades av samtliga akademier i Stockholm.⁷ Akademiens andel måste betalas av dess räntemedel, varför Hildebrand förmodade att Rosenblad skulle finna utgiften mindre angenäm.⁸ Det var annars excellensen som väckt förslaget om akademiens deltagande. Sekreteraren hade haft andra planer (se s. 126). Det bör kanske också påpekas att akademien utdelade sina tävlingsmedaljer även som belöning för antikvariskt nit. Första gången detta ägde rum var 1829.⁹

I detta sammanhang kan det noteras, att Hildebrand 1868 på begäran av expeditionschefen i Ecklesiastikdepartementet skrev en p.m. om de svenska regenternas valspråk.¹⁰ Han bör ha varit väl insatt i hithörande frågor inte bara i sin egenskap av myntkännare utan också därför att han 1859 fått i uppdrag att ge Karl XV lämpliga förslag till valspråk. Denne hade nämligen »ej dermed sysselsatt sina tankar». Det kan alltså mycket väl tänkas att »Land skall med lag byggas» härstammar från Vitterhetsakademiens sekreterare, som i sin tur hämtat citatet ur Upplandslagen.¹¹

KANSLIEXAMEN

Skyldigheten att examinera sökande till kansliet hade efter kanslistyrelsens avskaffande 1833 återgått till akademien och utökades 1838 med uppgiften att pröva blivande generalstabsofficerare i franska språket. Akademien in pleno hade ingenting med dessa förhör att göra utom att anmälningarna till och resultatet av examina drogs som ärenden på sammanträdena. Examen förrättades av ett utskott av akademien på särskilda sammankomster, som periodvis är protokollförda. Utskottet utgjordes vanligen bara av en person jämte sekreteraren. Vid Hildebrands tillträde till ämbetet var det Wallmark, som skötte examineringen, sedan övertog Strinnholm sysslan, och då han 1854 undanbad sig, blev det Bowallius' tur. Undantag förekom emellertid från regeln att examenskommittén bestod bara av två personer. Den 16 december 1837 var sålunda både Järta, Adlerbeth och Rääf närvarande, då Wallmark examinerade stude-

randen C. F. G. Silfverstolpe i naturrätten, svenska grundlagarna och allmänna historien, varvid denne »ådagalade nöjaktiga insigter i dessa vetenskaper» och alltså godkändes. Protokollsanteckningarna är oftast mycket kortfattade. Den 9/10 1838 anmäldes exempelvis att »studerandena, grefve C. C:son Sparres och friherre L. G. de Geers [den blivande statsministern] inför Akademien aflagda specimina för inträde i Konungens Kansli befunnits antagliga». Det gällde för den sökande att avlägga skriftligt prov i latin och franska, varefter han undergick muntligt förhör i vissa ämnen inför examenskommittén. De flesta proven torde liksom tidigare ha godkänts, men komplikationer uppstod ibland.¹² I februari 1845 berättade Hildebrand för Järta om den t.f. ecklesiastikministern (statsrådet A. Faxe), som försökt utverka godkännande av en släktings, magister J. A. Thurgrens, prov i franska. Den rättrådige sekreteraren gav ej med sig, utan provet underkändes.¹³ Även senare samma år förekom ett underkännande. Stud. Lagerheims prov förklarades antagliga ehuru *svaga*, medan hans kamrat G. Hegardt måste återkomma efter tre månader.¹⁴ Särskilt talrika var ansökningarna inte. De utgjorde ungefär ett tiotal per år, inberäknat de blivande generalstabs-officerarna.

I början av 1864 anhöll akademien hos Kungl. Maj:t om befrielse från examinationsskyldigheten, som sedan ny förordning om ämbets-examina vid universiteten utfärdats var onödig. Enligt kungörelse av den 12/5 1865 upphörde akademien att fungera som examensanstalt för kansliet men enstaka förhör med personer, som avlagt sin universitetsexamen före den nya stadgans ikraftträdande, hölls senare. Skyldigheten att examinera blivande generalstabsofficerare upphörde först 1871.¹⁵

STATSANSLAGET FÖR LÄRDA VERKS PUBLICERANDE

Under år 1841 dyker ett nytt slags ärenden upp i akademiens protokoll. Det är fråga om remisser från Kungl. Maj:t av ansökningar om statsunderstöd för utgivande av »lärda verk». Dessa remisser är inte helt utan föregångare i akademiens historia, men medan de tidigare hade varit sällsynta, kom de från och med nu att utgöra ett konstant inslag i verksamheten. Akademien kunde naturligtvis bara till- eller avstyrka ansökningarna, men då dess funktion som ett slags föregångare till humanistiska forskningsrådet inte saknar lärdomshistoriskt intresse, har jag funnit det vara lämpligt att något närmare utreda bakgrunden till dessa ärenden.

Riksdagen 1840 beviljade ett anslag på 10.000 rdr¹ för »resestipendier, läroböcker och lärda verks utgifvande». Tidigare hade de som sett sig föranledda att anhålla om understöd av staten till publicerandet av vetenskapliga arbeten, urkundssamlingar el.dyl. brukat beviljas personliga anslag från någon post för extra utgifter.² Metoden att bevilja personliga understöd i form av årliga pensioner fortsatte även sedan det s.k. lärdaverksanslaget tillkommit. A. M. Strinnholm erhöll sålunda av samma riksdag 1840 ett årligt anslag på 1.000 rdr på allmänna indragningsstaten, vilket utgick under hela hans livstid.³ Vissa sökande hänvisades emellertid till det nya anslaget. Sålunda avstyrktes Geijers motioner 1840 om understöd åt Diplomatariet och tredje delen av *Scriptores rerum Suecicarum* med hänvisning till att riksdagen beviljat ett anslag till vilket arbeten av denna art borde komma ifråga före andra.⁴

Det nya anslaget förekom under femte huvudtiteln i statsverkspropositionen 1840 och beviljades av riksdagen utan längre diskussioner, ty man hade mer brännande problem att syssla med. Av statsutskottet hänfördes anslaget till extra statsregleringen, vilket ogillades av de tre högre stånden, men någon debatt förekom endast

hos borgarna.⁵ I voteringen segrade propositionen och den 23 december 1840 var denna punkt liksom femte huvudtiteln i övrigt godkänd av samtliga stånd. En månad senare hade Kungl. Maj:t i sin tur sanktionerat beslutet, och sedan dröjde det inte länge förrän de första ansökningarna inströmmade till ecklesiastikdepartementet.

Varifrån kom då tanken på inrättandet av detta årliga anslag till stöd för den vetenskapliga verksamheten i Sverige? Någon principdebatt, som kan ge ledning, förekom inte i riksdagen utan alla syntes vara eniga om nyttan och nödvändigheten av detta handtag åt forskningen. Propositionen motiverade den nya utgiftsposten med hänvisning till gjord framställning hos Kungl. Maj:t, en fras som vid undersökning i statsrådsprotokollet visade sig syfta på ett yttrande av Lunds universitets akademiska konsistorium i dess anslagsäskande. En hänvisning till Undervisningskommitténs betänkande av 1828 och Uppsala universitets likartade önskemål ges också.⁶ Den åsyftade skrivelsen från Lund hade till rättesnöre för anslagsäskandena Undervisningskommitténs stora betänkande till vilket det t.o.m. gavs sidhänvisningar. Som punkt C föreslogs ett anslag om 11.000 rdr till lärda arbeten och resestipendier, av vilket »Lunds Academies vetenskapsidkare få, i mån af befogenhet, sina andelar tillgodonjuta». Anslaget specificerades närmare till dels en fond för utgivande av lärda verk (för större arbeten 3.000, läroböcker 3.000, akademiska avhandlingar 1.000 och lärda tidskrifter 1.000), dels två resestipendier om 1.500 rdr för en vetenskapsman vid vardera universitetet.⁷ Vid en genomgång av akademiska konsistoriets protokoll visade det sig att den ursprunglige förslagsställaren var teologie professorn J. H. Thomander, som vid ett sammanträde i början av oktober 1839 framlade ett förslag till nya anslag för universitetet, vilket i stort sett följdes i dess slutliga skrivelse, vad ovan nämnda punkt C angår oförändrat. Thomander hade i sin tur kommittébetänkandet till inspirationskälla. Ifråga om lärda verk kom han med en personlig kommentar, som gällde de vetenskapliga tidskrifterna. Han påpekade, att Fysiografiska sällskapetets tidskrift måst nedläggas på grund av de höga omkostnaderna. Den ende, som i konsistoriets debatt vidrörde frågan om eventuella anslag för de lärda verken, var rektor, C. J. Schlyter, som ville lämna »derhän om detta hörer till det angelägnaste, som academien för det närvarande har att begära».⁸

Uppsala universitets motsvarande skrivelse är vad beträffar under-

stöd åt lärda arbeten mera inskränkt i sina krav, som begränsades till den egna läroanstalten. Man begärde 2.000 rdr årligen som kostnadsersättning åt de av universitetets lärare, som författat vetenskapliga arbeten, vilka inte kunde räknas ge tillräcklig avkastning, och vilkas värde prövats och godkänts av vederbörande fakultet. Detta anslag räknades till det nödvändigaste (1. klassen) jämte bl.a. resestipendier för 1.500 rdr. Förslaget är anonymt, ty i konsistoriets protokoll sägs endast, att man efter »förehavda öfverläggningar» enades om detta anslagsäskande. Undervisningskommitténs betänkande citeras inte i detta sammanhang, men väl på annat ställe i skrivelsen.⁹

Thomander skulle alltså på sätt och vis kunna betraktas som initiativtagare till lärdaverksanslaget. Emellertid var statssekreteraren, biskop Isak Heurlins insats avgörande, ty det var han som förde fram förslaget i propositionen. Påfallande är den ytterst korta tid, som förflöt mellan Lundaskrivelsens ankomst till ecklesiastikexpeditionen och föredragningen av budgetförslaget i statsrådet. Den förra är diarieförd den 9 januari, den senare ägde rum den 13. En förklaring är troligen att söka i omständigheterna kring statsverkspropositionens utarbetande. Enligt Heurlins egna uttalanden skulle det nämligen ha varit dåligt ställt med riksdagsförberedelserna, och då statsverkspropositionen i all hast uppgjordes fick man ett överskott på 3.000 rdr, som Heurlin skulle ha placerat genom att ta upp ett önskemål från Uppsala universitet på ungefär samma summa.¹⁰ Till Heurlins allmänna planer för ett positivt användande av statens överskottsmedel hörde enligt B. Langes framställning bl.a. resestipendier åt vetenskapsmän o. likn. Denna del av hans finansplan förverkligades alltså genom lärdaverksanslaget.¹¹ Hur pass förberedda hans stipendieplaner varit framgår inte av Lange, hos vilken detta ärende endast nämnes i förbigående, men just själva improvisationen i anslagets tillkomst kan tyda på att Heurlin, som tidigare haft sina tankar riktade på det latent behövet av understöd, nu gripit tillfället i flykten.

Heurlin kunde emellertid ha inspirerats även från annat håll än universiteten, ty i Vitterhetsakademiens skrivelse till Kungl. Maj:t av den 14 maj 1839 med anhållan om statsanslag till dess verksamhet framhäves också rent allmänt behovet av understöd åt litterära företag såsom Diplomatariet och *Scriptores rerum Suecicarum*. Bror Emil Hildebrand ansåg på äldre dagar för sin del att denna akademis framställning givit uppslaget till lärdaverksanslaget.¹²

Det yttersta ursprunget synes emellertid vara Undervisningskommitténs betänkande, där exakt samma förslag till anslag åt lärda verk återfinnes som i Lundaskrivelsen 1840. I dess kapitel om universiteten påtalas sålunda dels behovet av resestipendier, dels behovet av »publikt understöd» till vetenskapliga arbetens utgivande. Kommittén framhöll svårigheterna att i Sverige vinna avsättning för vetenskaplig litteratur jämfört med förhållandena i de stora kulturländerna. Den föreslog därför ett årligt anslag till utgivande av större vetenskapliga verk, vilka före publiceringen borde granskas av någon institution. Även Vitterhetsakademien nämnes i detta sammanhang. Inte bara originalarbeten utan också översättningar borde komma i fråga. Vidare önskade man en summa till vardera universitetet för utgivande av en vetenskaplig tidskrift i universitetsregi och för ersättning av tryckningskostnader för akademiska avhandlingar (dock ej magister- och doktorsavhandlingar).¹³ I sammandraget över de beräknade behoven för undervisningsverket upptas som punkt 3: »Till Fonder, att befordra utgifningen af Lärda verk, Läroböcker, Akademiska Afhandlingar och Vetenskapliga Tidskrifter, beräknas . . . 8.000 R:dr». Som punkt 4: »För 2:ne Rese-Stipendier, à 1.500 R:dr, åt en Lärdomsidkare från hvardera Universitetet, fordras 3.000 R:dr.»¹⁴ Summa 11.000 rdr.

Vad Thomander tog upp var alltså ingenting nytt utan en för elva år sedan framlagd plan, som nu kom att omsättas i praktiken av statsmakterna. Alldeles oförändrat i förhållande till betänkandet var inte anslaget, när det presenterades för riksdagen. En mindre justering av summan hade ägt rum, vidare hade tidskrifter och avhandlingar fallit bort ur anslagsrubriken. Anslaget delades inte heller upp i mindre poster, som i betänkandet. Enskilda riksdagsmän yttrade sig också emot en sådan fördelning i förväg.¹⁵ Prosten Ch. Stenhammar föreslog dock att 1/5 av lärdaverksanslaget skulle disponeras av Vetenskapsakademien för utdelning. Förslaget framlades i en motion, som rörde Vetenskapsakademiens ökade anslagsbehov i allmänhet, och denna detalj måtte ha försvunnit vid behandlingen av motionen, ty det talas aldrig något om detta Stenhammars förslag i debatterna.¹⁶ Då Thomander var riksdagsman 1840 och en mycket aktiv sådan, kunde det tänkas att han skulle intressera sig för lärdaverksanslagets behandling av ständerna, om han ansåg sig som den som inspirerat till det. Så är emellertid knappast fallet. Han var medlem av statsutskottet och inlade verkligen där en kortfattad reservation mot ut-

skottets förnyade beslut att hänskjuta lärdaverksanslaget till extra statsreglering.¹⁷ Det är allt, ty i prästeståndets debatt yttrade han ingenting av intresse.¹⁸ Att så var fallet är dock egentligen knappast ägnat att förvåna, ty fonderna till stipendier och lärda verk utgjorde bara en mindre väsentlig del av Thomanders förslag i akademiska konsistoriet. Vad som mest intresserade herrar professorer var deras löner och anslagen till de olika institutionerna samt inrättandet av nya tjänster. De allmänna universitetsanslagen ökades också betydligt av 1840/41 års riksdag till följd av statsverkets goda tillstånd.

Det är alltså Undervisningskommittén, som fört fram tanken på en fond för vetenskapliga arbetens utgivande. Dess protokoll är tyvärr synnerligen knapphändiga och ger ingen vägledning vid ett sökande efter den bland ledamöterna, som varit den ursprungliga idégivaren till anslaget. Förslaget om en fond för tryckandet av lärda verk finns emellertid upptagen bland de »momenter», som kommittén under sin session på hösten 1826 skulle diskutera.¹⁹ »Momenterna» torde ha satts upp av kommitténs dåvarande sekreterare, lektor L. M. Enberg, på grundval av punkter som flera olika ledamöter inlämnat. I protokollet för den 12 september 1826 sägs nämligen att en »schematisation» skall upprättas, och det anges att professor Grubbes punkter skulle såsom de utförligaste utgöra stommen.²⁰ Bland Grubbes papper i UUB finns emellertid inte några koncept av här åsyftat slag bevarade. Man kommer alltså inte längre än till en förmodan att Grubbe kan ha varit idégivaren. Han var redaktör för universitetsdelen av betänkandet och därigenom författare till motiveringen för anslaget.

Det finns emellertid en person, som efter lärdaverksanslagets godkännande av riksdagen, klart och tydligt anger sig som »uphofsman till den omsider beviljade anstalten», alltså som den ursprunglige idégivaren. Denne man är Hans Järta. Han upprepar vid flera tillfällen i brev, då det är tal om lärdaverksanslaget, att han själv redan 1816 yrkat på ett sådant.²¹ Han har dessutom redan före lärdaverksanslagets tillkomst i ett yttrande i Vitterhetsakademien talat om en av honom planerad åtgärd till vetenskapens främjande. Då akademien 1838 hade på remiss A. I. Arwidssons anhållan om inlösen för statens räkning av ett antal exemplar av vissamlingen Svenska forn-sånger, avgav Järta nämligen ett mycket intressant utlåtande. Efter att först ha meddelat vad han tänkte om det bistra klimatet för vetenskaplig litteratur i Sverige kom han fram till att statens in-

gripande till främjande av vetenskapliga verks publicerande var nödvändig. De krafter, som arbetade för ett utvidgande av fäderneslandets kultur, borde befordras likaväl som de som åstadkom materiella framsteg. Järta hänvisade så till en mening han »för nära 22 år sedan» omfattat, att av anslaget på nionde huvudtiteln för jordbruket, handeln och näringarna en summa borde anvisas till den litterära produktionens fromma. Denna hans åsikt hade kanske varit eller ansetts för vågsam, men hade den blivit förverkligad hade Sverige kanske haft en litteratur av annan beskaffenhet än den nuvarande.²²

Under sin korta tid som t.f. statssekreterare i finansexpeditionen november 1815—mars 1816 fick Järta tydligen inspiration till en aktion för vetenskaplig litteraturs främjande. I statsrådsprotokollen finns dock endast ett yttrande som tyder härpå, nämligen i samband med föredragning av frågan om medel till utgivande av biskop Nordins samlingar (d.v.s. *Scriptores rerum Suecicarum*) den 17 januari 1816, då Järta sade sig ha under beredning ett förslag rörande anslag till »undervisningsverket» och den »litterära odlingens befrämjande». Hans brevväxling ger närmare besked om planen. I ett brev till E. M. Fant, den blivande utgivaren av *Scriptores*, som rör den lyckade föredragningen av anslagsfrågan till verket, omtalar Järta också sin större plan »at befrämja nationens odling». Den gick ut på »at bereda någon fond för upmuntran til literära företag och för understöd til de lägre Scholaeeverken». Det rörde sig tydligen även om skolväsendet för vilket Järta livligt intresserade sig. Han sade sig vidare ha väckt fråga om fonden i Statsberedningen och hoppades på bifall.²³ I mars avgick Järta som statssekreterare men släppte inte sin plan ur tankarna, ty i ett brev till Geijer från april, vilket också gäller utgivningen av *Scriptores*, talar han om att han skrivit en p.m. i saken som han dock »skäms at aflämna emedan den blifwit alltför widlyftig och utswäfvande». Någon diskussion om hans plan hade ännu ej ägt rum.²⁴ Därmed är ärendet försvunnet ur handlingarna. Något koncept till den säkert intressanta skrivelsen finns tyvärr inte bland Järtas papper.²⁵ Då Järta ju var medlem av 1825 års undervisningskommitté vore det frestande att tro honom vara förslagsställare till dess lärdaverksanslag, men det visar sig att så knappast kan vara fallet. Järta deltog nämligen inte i kommitténs första session, då de ovan nämnda »momenterna» uppsattes. Han talar heller aldrig om lärdaverksanslaget i sina utförliga beskriv-

ningar av kommittéarbetet för sonen Thomas, vilket snarast tyder på att detta ej var hans idé. Det var de stora principfrågorna om undervisningen, som denna gång drog till sig hans intresse.²⁶

De personer, som önskade erhålla bidrag från det nya lärdaverksanslaget, hade att före september månads utgång insända sina ansökningar till ecklesiastikdepartementet.²⁷ Det första året var ansökningsförfarandet ännu inte reglerat utan ansökningarna remitterades till instanserna alltefter som de inkom, medan de senare översändes på en gång efter ansökningstidens utgång. Enstaka ansökningar kunde dock inkomma och behandlas vid andra tidpunkter på året. Remissinstanser var, utom Vitterhetsakademien, dess systerakademi Vetenskapsakademien, de båda universiteten och Sundhetskollegium. Till universiteten skickades de ansökningar som gjordes av dess egna vetenskapsmän. De granskade handlingarna, som skulle återsändas på en gång,²⁸ föredrogs vanligen i statsrådet i januari eller februari, från 1860-talet redan i slutet av december, varefter besked om beviljande eller avslag delgavs vederbörande via remissinstanserna. Inom akademien utsågs i början olika personer till granskare av varje inkommen ansökan, senare en tremannakommitté för samtliga.²⁹

Den första ansökningen om understöd av lärdaverksanslaget, som akademien fick att behandla, remitterades för yttrande till Järta och Strinnholm. Den gällde utgivandet av en urkundssamling och sökande var lektor P. THYSELIUS och amanuensen i Riksarkivet V. EKBLOM. Järta ansåg det viktigt att i början av det nya anslagets användning inte tillstyrka något som kunde bli prejudicerande. Han tyckte också att det var rätt anspråksfullt av »ett par unga handlingssamlare» att begära understöd för en samling ej angivna urkunder. Arwidssons Fornsånger var ju redan tryckta, när de fick akademiens förord. Visserligen hade han ej skäl att betvivla nyttan av den ifrågasatta samlingen, men blev den väl utan vidare understödd, skulle det vara svårt att vägra anslag åt utgivare av anekdotsamlingar av typen Crusenstolpe. »Grisen må ej köpas i säcken, äfven då man har ett välgrundat förtroende till säljaren. För mig som först väckt fråga om ett sådant anslag som Ständerna nu beviljat, är det af särskild vikt, att det disponeras efter väl betänkta allmänna grunder.» Järta hade redan vid jultiden 1840 talat med statsrådet Grubbe om uppgörandet av regler för det nya anslagets

användande och väntade sig som förslagens upphovsman att bli rådfrågad. En sönderstyckning av anslaget så att en viss summa tilldelades varje vetenskapligt samfund ogillade han.³⁰ Hans förslag om en plan för anslagets disponering anammades tacksamt av Hildebrand, som förmodade att Grubbe skulle önska en sådan. Om akademien skulle ombedjas uppgöra en plan, hoppades han på Järtas bistånd.³¹ Denne framförde i sitt svarsbrev den åsikten att medlemmar av de olika vetenskapliga samfunden borde utarbета ett förslag till en plan och förutspådde mycket gräl om reglerna. Han hoppades få tillfälle att tala med Grubbe igen.³²

I akademien väckte Geijer förslag att man skulle fastställa allmänna principer för bedömningen av ansökningarna. Ett förslag här till utarbetades och blev efter någon diskussion godkänt. Det hade ungefär följande innebörd.³³ De sökande borde sända in manuskript till sina arbeten eller en plan för utgivningen om det var en urkundssamling, så att akademien kunde bedöma värdet av den blivande skriften. Vidare borde anslag endast beviljas en del i sänder av ett arbete, som planerades i flera delar. Större summor än till läckande av utgiftskostnaderna borde ej tillstyrkas, och understödet skulle utgå genom inlösen för statens räkning av en viss del av upplagan, såsom redan tidigare brukat ske. De här framförda principerna stämmer ganska väl överens med vad Järta yttrat i sitt utlåtande över den första ansökningen. Hildebrands egna tankar framträder delvis i ett brev till Järta den 23 mars 1841 i vilket han yttrar att anslagen ej borde beviljas med högre belopp än att kostnaderna läckes. »Betalning för mödan må sökas i de exemplar, som kunna försäljas. Den som påräknar *enskildt förtjenst* af sina utgifna arbeten, må vända sig till den slags litteratur, som köpes och läses.» Geijer visade sig inta en strängare hållning än de övriga ledamöterna vid diskussionen i akademien, ty han ansåg att anslag ej borde beviljas andra arbeten än sådana, som redan var tryckta. Han trodde, att akademien omöjligt skulle kunna bedöma värdet av en framlagd plan till ett arbete, och att Kungl. Maj:t i sådant fall skulle överhoppas av »alltför talrika ansökningar af litterära äfventyrare», som kunde splittra bort anslaget, så att medel kom att saknas för så viktiga företag som exempelvis Diplomatariet. Att detta och *Scriptores rerum Suecicarum* borde ha förtursrätt var alla eniga om, liksom även ständerna hade varit.

Den andra ansökningen, inlämnad av häradshövding C. G.

KRÖNINGSVÄRD, som med biträde av med. dr. J. LIDÉN ämnade utgiva ett *Diplomatarium dalecarlicum* väckte vissa farhågor, ehuru inte riktigt av den art, som Geijer och Järta yppat. Hildebrand hyste inte något förtroende till Kröningsvärds förmåga att läsa diplom. Järta tyckte däremot att hans företag var värt uppmuntran, och att i allmänhet mödan att avskriva gamla handlingar borde vedergäillas mer än utgivandet av yngre och lättillgängligare.³⁴

I enlighet med akademiens ovan refererade riktlinjer avfordrades alltså de första sökandena en plan för sitt utgivningsarbete.³⁵ Akademien var mycket mån om att inte binda sig och statsverket för mer än de första häften av ett otryckt verk. I praktiken blev det emellertid ofta så att hade en sökande en gång fått anslag, kunde man ej vägra att inlösa även fortsättningen av hans arbete. A. I. ARWIDSSONS serie »Handlingar till upplysande af Finlands historia» i tio band utgör ett talande exempel, fast det i detta fall var Kungl. Maj:t som band sig, då akademien varken till- eller avstyrkt anslag. Akademiens bedömning av vilka böcker, som borde räknas till lärda verk var försiktig. Man ansåg, att anslaget främst var avsett för sådana arbeten som inte bar sig ekonomiskt, därför att de var för vetenskapliga eller speciella för att locka en vidare köpkrets, men krävde långvarig möda att utarbeta och befordra till trycket. Denna mening framhölls ständigt i remissyttrandena.³⁶ Flera ansökningar avstyrktes sålunda med hänvisning till ämnets popularitet och bokens goda avsättningsmöjligheter. Detta gällde flera av de på 1840-talet aktuella sagosamlingarna och folkböckerna men också Arwidssons nyss nämnda »Handlingar till upplysande af Finlands historia», vilka akademien förmodade skulle röna god åtgång i Finland. Kungl. Maj:t beviljade emellertid Arwidsson anslag men medgav ej inlösen av de här åsyftade folkböckerna.³⁷ Encyklopedier hörde också till det som akademien tyckte borde kunna bära sig utan offentligt stöd. Boktryckaren och bokhandlaren P. G. BERG ansökte nämligen 1846 om understöd för Svenskt konversationslexikon, det första svenska arbetet i sitt slag. Kritik riktades mot utformningen av lexikonets artiklar och dess planläggning i ett utförligt utlåtande av Palmblad och Hildebrand.³⁸ Akademien fäste tydligen inte något avseende vid att »läroböcker» uppräknades som åsyftade med lärdaverksanslaget, ty när den fick yttra sig över ansökningar om bidrag till utgivandet av sådana, avstyrktes alltid dessa med hänvisning till den goda och säkra avsättning läroböcker

kunde räkna med. Så avstyrktes exempelvis kyrkoherden och skalden G. MELLINS ansökan för »Den skandinaviska Nordens historia».³⁹ Det intressantaste utlåtandet över läroböcker rör kanslisten K. E. KINDBLADS »Katekes i svenska historien för folkskolor» för vilken författaren sökte bidrag 1859. Akademiens granskare (Nordström, Rydqvist, Hildebrand) yttrade bl.a. följande av pedagogiskt intresse: »Vid granskning af sökandens utgifna Katekes har Akademien trott sig böra först och främst anmärka att den form författaren valt synes göra denna lärobok otjenlig för folkskolans behof, emedan man med skäl måste befara att ifall den blefve i sådana skolor antagen, den skulle, om icke allmänt, dock på många ställen, komma att begagnas till ordagrann utanläsning, hvilken undervisningsmetod måste anses förkastlig af det skäl, att den endast öfvar minnet, utan att utbilda lärjungens omdöme och förmåga att själf ur det han läser upphemta och tillegna sig det väsentliga af innehållet. På grund av denna olägenhet hafva äldre i katekesform inrättade läroböcker så väl i historien som i andra kunskapsämnen, med undantag för religionsundervisningen, längesedan blifvit förvisade från skolorna. Att återgå till denna form skulle vara ett pedagogiskt bakslag, som icke bör tillåtas.»⁴⁰

Värdet av de sökandes skrifter, vare sig de redan var tryckta eller endast företeddes i manuskript eller utkast, blev föremål för noggrann bedömning av akademien, och en sträng granskning företogs. Det var inte många arbeten, som utan vidare anbefalldes till understödjande, även om det goda syftet alltid erkändes. Detta gäller framför allt de första tjugo åren av akademiens verksamhet som remissinstans. Från 1860-talet förefaller bedömningen att ha blivit positivare och mildare. Den sökandes arbete refererades nu tämligen ingående, och kritiken har övergått till goda vitsord för de allra flesta. Hildebrand, som var självskriven granskare, var sträng i sin kritik mot bristfälliga utgåvor av handskrifter. Kröningsvärd fick, då han sökte anslag för andra delen av *Diplomatarium dalecarlicum*, anmärkning för bristande korrekturläsning m.m. Innan hans ansökan tillstyrktes hade han måst lova att Rääf skulle kollationera hans läsningar av diplom. Järta yttrade i detta sammanhang en önskan om större frikostighet även mot ofullkomliga arbeten. Också fliten borde uppmuntras. Tyvärr medgäve de knappa tillgångarna dock inte detta.⁴¹

En annan sökande som blev ordentligt kritiserad var Peter WIESEL-

GREN, som 1842 sökte understöd för en tillämnad skrift »Bidrag till en svensk vapentolkning och ättlängd för äldre tider.» Hildebrand yttrade i sitt utlåtande först mera allmänt, att han nog fann syftet lofvärt, men att akademien ej borde tillstyrka anslags beviljande åt arbeten som ej förelåg i så pass utarbetat skick att de kunde underkastas granskning, såvida ej författaren genom tidigare skrifter av samma art som det ifrågasatta givit en borgen för det kommande. Den sistnämnda förutsättningen förelåg enligt Hildebrands mening ingalunda i Wieselgrens fall. Denne saknade totalt förmågan att läsa medeltida stil, vilket det av honom utgivna Dela Gardieska archivet, vars sextonde del nyligen utkommit, vittnade om. Denna utgåva visade även prov på bristande kritik och planmässighet. Särskilt reagerade Hildebrand mot Wieselgrens talrika gissningsförsök, som han illustrerade med exempel. Hildebrand var denna gång sinnad att verkligen ta bladet från munnen. I ett brev till Järta sade han om sitt utlåtande: »Det är skarpt och skall kanhända icke behaga alla. Men det får ej hjälpa. Sanningen skall fram. Man har länge nog krusat för att offentligen utsäga sin tanke om Wieselgrens litterära skojeri.»⁴² Diskussion uppstod i akademien, då detta utlåtande föredrogs, ty Geijer och Bergfalk ville tillstyrka ett reseanslag åt Wieselgren. Mot detta invände Berzelius att akademien härigenom band sig att tillstyrka fortsatt anslag. »Gr. Rosenblad blef het och begärde votering. Alla de öfriga Ledamöterna yrkade totalt afstyrkande och dervid stannade det således.»⁴³ Wieselgren fick inte något anslag och publicerade heller aldrig något genealogiskt arbete. Det planerade verkets omfång framgår emellertid av tio manuskriptband som förvaras i Göteborgs universitetsbibliotek.

Akademien hade alltså ställt upp riktlinjer för bedömningen, som den i fortsättningen följde. Någon allmän plan för anslagets fördelning synes däremot ej ha gjorts, vilket indirekt framgår av Järtas tidigare citerade brev från den 17/4 1844. Järta klagar i det över att en så stor del av lärdaoverksanslaget gick åt till reseunderstöd och att »ingen stadgad fördelning af henne [summan] ägt rum». Kungl. Maj:t följde i de allra flesta fall akademiens utlåtanden. Var detta avstyrkande, förekom aldrig att den sökande fick några pengar, medan däremot ett tillstyrkande helt naturligt inte alltid åtföljdes av ett bifall. Lärdaoverksanslaget var hårt ansträngt. Det förekom några fall, då akademien varken till- eller avstyrkte utan helt överlät avgörandet åt Kungl. Maj:t. Ett sådant gällde den tidigare nämnda

ansökningen av A. I. Arwidsson, som är det enda fall som påträffats, då Kungl. Maj:t var frikostigare än akademien. Ett liknande skulle i så fall vara samme persons ansökan om bidrag till utgivande av A. Schönbergs Historiska bref. Akademien ansåg, att endast den tidigare ej publicerade delen av dessa borde understödjas, medan Kungl. Maj:t gav medel till samtliga delars tryckning.⁴⁴ Däremot finns det naturligtvis belägg för att enstaka akademiledamöter av mer eller mindre privata skäl var missnöjda med departementschefens fördelning av anslaget. Tornberg utgöt sålunda sin galla över F. F. Carlson, när han 1868 blev utan anslag till sitt påbörjade utgivningsarbete av Ibn-el-Athirs arabiska historia. Carlson skulle nämligen 1864 ha lovat honom 800 rdr per volym. Hildebrand instämde i klagolåten med att finna det obilligt att lämna ett lärt verk utan hjälp, när »charlatanen Dybeck» fick 3500.⁴⁵

Då de första understödda böckerna utkommit, uppstod fråga var pliktexemplaren skulle avlevereras, och vem som skulle sköta distribueringen av dessa. Inom departementet menade man, att de borde förvaras i dess lokaler, vilket befanns omöjligt på grund av bristande utrymme, eller också i Riksarkivet, som brukade belastas med liknande ärenden. Hildebrand protesterade mot det senare förslaget och fick Grubbe att gå med på att de institutioner, som avgivit yttrande över ansökningarna, också skulle åta sig besväret med utdelningen och förvaringen av böckerna på villkor att de fick disponera vissa exemplar till byten med främmande samfund. »Då man vet hvilka rika återskänker dylika presenter medföra, anser jag det vara en verklig förmån att få detta uppdrag» skrev han till Järta.⁴⁶ Akademien fick också i uppdrag att föreslå lämpliga fördelningsgrunder för distribueringen av de inlösta böckerna. Ibland hade redan den bidragssökande kommit med förslag i den vägen såsom t.ex. Kröningsvärd. Hans förteckning ogillades emellertid, då den upptog en mängd ämbetsverk som inte kunde tänkas vara intresserade av ett diplomatarium.⁴⁷ Akademien föreslog i stället en inskränkning till de tolv gymnasiebiblioteken jämte katedralskolorna i Lund och Uppsala, Svea hovrätt, Kammar- och Bergskollegium, Svenska akademien, Krigsvetenskapsakademien, Vitterhetsakademien och Samfundet för utgivande af handlingar rörande Skandinavians historia samt, som Kröningsvärd önskat, landskansliet och landskontoret i Falun samt Kopparbergs läns 38 kyrkor, s:a 61 exemplar. Tio exemplar borde avsättas för utländska samfunds räkning. En lik-

nande fördelning föreslogs för Thyselius och Ekloms urkunds-samling.⁴⁸ Av vissa böcker utdelades hela den inlösta upplagan, såsom FAYE, Norriges historia, vilken skulle användas som premium i skolorna, och AFZELIUS, Svenska folkets sagohäfder, som utdelades till alla landets kyrkobibliotek.⁴⁹

De summor, som de sökande begärde, rörde sig under 1840-talet oftast om 400 à 600 rdr, i enstaka fall 1000 eller mer. De största summorna begärdes för resor. Tryckningskostnaderna var vid denna tid inte särskilt höga; däremot var det som alltid mycket dyrbart med planscher.⁵⁰ Marknaden för vetenskapliga böcker var i varje fall under förra hälften av 1800-talet mycket dålig. Järtas förut citerade utlåtande 1838 med anledning av Arwidssons ansökan ger en skildring av den svenska bokmarknaden som överensstämmer med vad andra iakttagare uppger. Järta vände sig mot »dagbladslitteraturen» och gav en eloge åt de författare, som ej velat förhyra sig åt vinstberäknande förläggare.⁵¹ Han pekade vidare på det för Sverige föga hedrande faktum att allvarligt syftande böcker såldes bättre i Finland än i Sverige, och fann det ur patriotisk synpunkt beklagligt att många berömda svenska vetenskapsmäns arbeten bara förelåg på främmande språk. Tråkigt var det också, att av arbeten i flera delar, den första delen ofta blev utsåld, medan de senare rön-te ringa åtgång. En annan vanlig företeelse var enligt Järta den, att äldre böcker inte efterfrågades utan försvann ur bokhandeln för att bli makulatur. »De finnas sedermera icke i boklådorna, utan endast då och då, till nedsatt pris i någon snusbod.» De dåliga kommunikationerna och bristfällig organisation av bokhandel och förlagsväsen gav upphov till de av Järta påtalade svårigheterna.⁵²

Konkurrensen om de 10.000 riksdalarna var redan från början stor. Särskilt var det många läkare och naturvetenskapsmän som sökte resestipendier. I genomsnitt kunde på 1840-talet årligen högst tre sökande av dem som akademien yttrat sig över räkna med att få sin ansökan beviljad. På 1850-talet, då antalet ansökningar för akademien del kulminerade, kunde upp till sju av tolv sökande få bidrag.⁵³ Efter en nedgång i början av 1860-talet ökade åter antalet ansökningar kring 1870, vilket år akademien yttrade sig över åtta ansökningar, som alla bifölls.⁵⁴ Det högsta antal remisser, som akademien mottog, var tolv stycken. De två första åren belöpte sig totala antalet ansökningar till något över 30.

Sundhetskollegium gjorde redan 1841 en framstöt i avsikt att få

3000 rdr av anslaget reserverade för resestipendier åt läkare, vilket förslag dock avvisades.⁵⁵ Kungl. Maj:t ville då inte binda sig. Akademien var av samma åsikt och såg ogärna att de sökande beviljades årsanslag, vilket dock i praktiken många gånger blev fallet. Småningom ändrade emellertid Kungl. Maj:t mening i detta avseende, och den 21/12 1852 bestämdes att tillsvidare två resestipendier, ett på 1800 och ett på 1200 rdr, årligen skulle tilldelas läkare på förslag av Sundhetskollegium och två liknande stipendier tillfalla vetenskapsmän vid universiteten. Ungefär 6000 rdr av ett anslag på icke fullt 11.000 var alltså på förhand disponerade för ett visst ändamål. Anmärkning mot detta sätt att använda lärda-verksanslaget framkom vid riksdagen 1856/58. Bonden Nils Svensson från Blekinge väckte då en motion om ökning av anslaget till 25.000 rdr rmt (el. 16.666,32 rdr b:co) under förutsättning att utdelningen av pengarna skedde under inseende av riksgäldsfullmäktige. Motionären anmärkte på disponeringen av medlen, på att »anslaget understundom blifvit använt på ett i hög grad godtyckligt sätt, och nästan öfvergått till ett slags pensioner åt mera gynnade personer» eller också utdelats »åt dem, som på ett eller annat sätt förstått att tillvinna sig eklektikministerns ynnest», eftersom denne avgjort fördelningen. För undvikande av missbruk, varmed menades, att anslaget kunde »användas för politiska eller enskilda afsigter», borde det därför fördelas av riksgäldsfullmäktige.⁵⁶ Motionen lämnades utan avseende av statsutskottet, som enligt vad som yttrades i diskussionen på riddarhuset, hade undersökt disponeringen av anslaget och då funnit att vissa år mer gått till resestipendier, vissa år mer till lärda verk. Sistförflutna år hade övervikten varit väl stor för resestipendierna. Under debatten på riddarhuset påpekade flera talare att statsanslaget till vetenskapliga skrifter i själva verket var mycket större än lärda-verksanslaget, då på extra statsregleringen fanns anvisade ytterligare summor till olika specificerade arbeten. Enligt E. W. af Edholm uppgick totalsumman anslag åt lärda verk till hela 50.000 utom de berörda 10.000. En mer frikostig talare replikerade att de anslag, som utgick på extra stat för lärda verk, var bestämda till ändamålet och att den odisponerade summan var »högst ringa och lumpen». De ekonomiska ledamöterna vidhöll att alla de mest utmärkta lärda verken blifvit understödda av staten, och att detta ändamål blifvit tillräckligt uppmuntrat. »Det vore visserligen ganska väl, om man kunde gifva ännu mera för detta ändamål, men icke kunna vi

smickra oss med att hafva en så outtömlig tillgång på lärda verk, att icke de medel, som blivit för ändamålet anslagna stå i ett någorlunda afpassadt förhållande dertill» yttrade greve Lagerbjelke. Slutklämman var, att då Kungl. Maj:t ej ökat anslaget fanns ingen anledning för riksdagen att göra det.⁵⁷

Att anslaget långtifrån motsvarade behovet var uppenbart trots invändningarna från sparsamma riksdagsmän. Inte förrän 1862 höjdes det och utgick därefter med 20.000 rdr rmt till 1872, då det ytterligare höjdes med 4000 rdr. Om anslaget inte räckte, anlidade man i stället andra utvägar, såsom antytts i adelns debatt 1857. När Henrik Reuter Dahl som ecklesiastikminister 1853 äskade 6000 rdr till utgivande av historiska källskrifter, förekom såsom motivering i propositionen bristen på allmänna medel för en sådan publikationsverksamhet, vars kostnader inte kunde täckas genom försäljning.⁵⁸ Staten visade här själv vägen till en lösning av problemet genom att föreslå extra anslag till vissa bestämda arbeten. Samma riksdag anvisade utom till ovan nämnda ändamål även extra medel till Diplomatariet, Svenska akademins ordbok och en fortsättning av U. Thersners planschverk »Fordna och närvarande Sverige». Härtill kom de personliga understöd som A. Strinholm, A. Cronholm och C. J. Schlyter uppbar för fullföljande av sina respektive forskningar. Hela tiden bortses då från liknande anslag till naturvetenskapliga skrifter.

Akademien var väl medveten om den möjlighet, som här öppnade sig, vilket ses av Hildebrands utlåtande 1856, då extra anslag till planschverk begärdes. Han yttrade i detta att det var allmänt känt, att lärdaverksanslaget inte räckte till för sitt ändamål, och att det därför inte lönade sig att söka pengar den vägen.⁵⁹ Även i följande riksstater efter 1853 kan man finna hur vissa arbeten erhåller extra anslag, såsom J. E. Rydqvists »Svenska språkets lagar» (1858—76). C. G. Malmström erhöll årligen 2500 rdr från 1868 till 1875 för historiska forskningar. Initiativen till dessa understöd togs omväxlande av riksdagen och Kungl. Maj:t. Hade en sökande ej erhållit anslag från lärdaverksmedlen, fanns möjligheten att motionsvägen försöka beveka ständerna till större givmildhet. Kröningsvärd uppträdde sålunda själv med en motion 1847 om bidrag för utgivande av Västmanlands urkunder, vilket arbete han var sysselsatt med sedan Diplomatarium dalecarlicum blivit färdigt. Hans motion avslogs dock liksom hans ansökning till lärdaverksfonden.⁶⁰

Av de 113 ansökningar⁶¹ om understöd från lärdaverksanslaget, som akademien under Hildebrands tid skulle yttra sig över, tillstyrkte den ett flertal eller 75,⁶² medan 38 avstyrktes som olämpliga. Av de tillstyrkta erhöll 19 inte något anslag. De 56, som fick anslag, erhöll dock inte alltid detta första gången de sökte. Man kan alltså säga att hälften av de sökande fick understöd.

Inte mindre än 16 av de beviljade anslagen gällde arkivforskningar eller resestipendier av annat slag, vartill kommer sex tillstyrkta men ej beviljade och fyra avstyrkta dylika ansökningar. Utom de redan behandlade urkundssamlingarna, Diplomatarium suecanum,⁶³ Kröningsvärds daladiplomatarium, Thyselius-Ekbloms »Handlingar till Sveriges reformation- och kyrkohistoria under Gustaf I» och Arwidssons finska urkundssamling i tio delar beviljades understöd åt O. S. RYDBERG, »Sveriges traktater» (del 1, 1877). Rydberg sökte anslag redan 1868, varvid akademien i sitt utlåtande (utarbetat av R. Bowallius och Hildebrand) kom med ingående direktiv för hur arbetet borde uppläggas. Samlingen borde inte börja förrän med Gustav Vasa, ty medeltiden skulle ju täckas av diplomatariet, eller ännu hellre med Westfaliska freden. Den borde också utges av en offentlig institution. Staten beviljade 500 rdr till inlösen av 40 exemplar.⁶⁴ En kategori arbeten, som nära sammanhänger med urkundssamlingarna, är utgåvorna av äldre historiska arbeten. Arwidsson är här representerad av sin utgåva av Schönbergs Historiska bref. Vidare hör dit C. G. STYFFES edition av Gustav II Adolfs skrifter (1861), och fastän av något annan karaktär, TORNBERGS stora edition av Ibn-el-Athirs arabiska världshistoria, ett jättelikt arbete i 13 band. Det trycktes i Leiden och hälsades med förtjusning av alla orientaller, men i Sverige hade Tornberg vissa svårigheter att erhålla understöd till detta sitt livsverk. Hans ansökningar remitterades först till Lund, där han var professor, men av någon anledning, »förmodligen av misstag», från och med 1867 till akademien. Detta år avslogs, som ovan nämnts, ansökan till både Tornbergs och Hildebrands stora harm. Hildebrand utlät sig nästa år i »så skarpa ordalag som möjligt visande att Svenska Statens heder fordrar att icke lemna företaget oafslutadt». Anslag erhöles denna gång och verket fördes i hamn.⁶⁵ En källpublikation som tillstyrktes men inte erhöll anslag var amanuensen TAUBES utgåva av Ridderskapets och adelns protokoll.⁶⁶ Helt avstyrkt blev Kröningsvärds plan att utge Västmanlands urkunder som en fortsättning av Dalarnas. Akademien ansåg, att

Västmanland inte intog en sådan särställning bland de svenska landskapen som Dalarna och riktade också kritik mot Kröningsvärds tidigare utgåva.⁶⁷ Detta planerade verk såg aldrig dagens ljus i motsats till en annan urkundssamling, vars understödjande akademien likaledes avstyrkte. Det gällde J. E. RIETZ' serie »Scriptores suecici medii aevi cultum culturamque respicientes». Schlyter och H. Reuter-dahl enades efter diskussion om att Rietz först borde insamla material och uppgöra en förteckning över samtliga handskrifter, till vilket arbete han möjligen kunde få understöd, fast Reuter-dahl inte ansåg honom vara den rätte mannen för detta katalogiserande.⁶⁸

Bland de historiska avhandlingar, som understötts av lärda-verks-anlaget, märkes Hans FÖRSSELLS »Sveriges inre historia», 1—2 (från 1869, tidigare ej remitterad till akademien), MALMSTRÖMS »Sveriges politiska historia», del 2, som erhöll mycket lovord i akademins utlåtande och STRINNHOLMS »Svenska folkets historia», bd 3—6.⁶⁹ CRONHOLM fick anslag till två av sina största verk, nämligen »Sveriges historia under Gustaf II Adolfs regering», 1—6, och »Teckning av 30-åriga kriget och underhandlingarna i Tyskland från konung Gustaf II Adolfs död till Westfaliska fredsslutet», medan hans »Skånes politiska historia» (1847—51) fick avslag. Författaren till det stora lokalhistoriska arbetet »Kalmar slotts och stads historia», adjunkten, sedermera lektorn W. SYLVANDER, sökte troget anslag år efter år, tills han äntligen 1873 erhöll 1000 rdr till den sista delen av sitt verk. Akademiens inställning till Sylvanders bok skiftade från avstyrkande till förslag om en gratifikation eller möjligen en mindre summa och slutligen tillstyrkande, då de sista delarna visade sig bättre än de föregående. Man vände sig framför allt mot Sylvanders vidlyftighet.⁷⁰ En mindre avhandling, som erhöll understöd, var lektor C. F. WIBERGS »De klassiska folkens förbindelse med Norden» (1868). Även en översättning, nämligen A. FAYE, »Norriges historia» (1842), översatt av F. B. Cöster, fick märkligt nog anslag, säkerligen i skandinavismens tecken. Två viktiga hjälpredor för historisk och biografisk forskning återfinns bland de understödda skrifterna: C. A. KLINGSPOR och B. SCHLEGELS »Den ointroducerade adelns ättartaflor» (1875) och A. T. LÅSTBOMS »Svea och Götha höfdingaminne sedan 1720» (1842—43). Den senare var en av de första arbeten som beviljades anslag.⁷¹ Däremot hade G. ANREP inte så stor tur med sina ansökningar om bidrag till utgivande av »Svenska släktboken». Endast en gång erhöll han 500 kr (1875),

oaktat akademien alltid tillstyrkte, eftersom den antog att förtjänsten av företaget i början inte skulle bli så stor.⁷²

Bland de övriga understödda böckerna återfinnes, utom de redan omtalade numismatiska kataloger som utgavs av akademien (se härom s. 147 f.), flera arkeologiska och konsthistoriska arbeten av betydelse. Främst står O. MONTELIUS' »Från jernaldern» (1—2, 1869) som lovprisades mycket av akademien. C. G. BRUNIUS' »Försök till förklaring öfver hällristningar» (1868) överensstämde väl inte precis med Hildebrands egna åsikter men fick dock hans tillstyrkande, liksom A. E. HOLMBERGS planschverk »Skandinaviens hällristningar» (1848). Brunius var flitig med sina ansökningar och fick understöd även till sina två konsthistoriska arbeten om Gotland och Skåne. Han försökte också få bidrag till en publicering av sina latinska skaldestycken⁷³, men i det fallet hade han ej lyckan med sig trots akademiens försiktiga tillstyrkande »sedan viktigare verk blifvit tillgodosedda».⁷⁴ Några arkeologiska arbeten, som tillstyrktes av akademien, blev på grund av anslaget knapphet utan bidrag. Dit hörde N. G. BRUZELIUS' »Svenska fornlemningar», som akademien icke fann vara vetenskapligt betydelsefulla men väl bidraga till vidgad kännedom om fornlämningar. Ett av DYBECKS planschverk, som skulle heta »Gamla Sverige», var akademien skeptiskt inställd mot, varför ett avslag inte var oväntat. Mindre betydande, populära historiska böcker avvisades av akademien, inte bara läroböcker som de tidigare nämnda av Mellin och Kindblad,⁷⁶ utan även andra såsom ett flertal arbeten av G. SWEDERUS om Carl Johan m.m. Längre än till en gratifikation sträckte sig inte akademien i det senare fallet. Ihärdig i sina ansökningar om understöd var lektor A. W. AF SILLÉN som sju gånger anhöll om bidrag till »Svenska handelns och näringsarnes historia», vilken utkom i fyra delar åren 1851—65. Akademien fann att han var väl beläst men ej kritisk nog i sin framställning, varför det blev avslag alla gånger utom en.⁷⁷ Det för läsare av historiska romaner bekanta namnet C. G. STARBÄCK dyker upp bland ansökningarna 1860, men akademien ansåg sig böra tills vidare avstyrka bidrag till hans »Berättelser ur svenska historien» då endast fyra ark utkommit. Det blev alltså avslag men inte utan förhoppningar. Någon förnyad ansökan fick emellertid inte akademien handlägga.⁷⁸ En planerad norsk historia av en kyrkoherde GULDBRAND avstyrktes, då intet prov på arbetet eller någon plan över det inlämnats.⁷⁹

Det enda kyrkohistoriska arbete, som akademien fick att bedöma,

var den norske prästen J. J. THOMAEUS' »Skandinaviens kyrkohäfder» (1—2, 1835—38). Det kritiserades skarpt av biskop V. Faxe och Reuterdahl. Den förre skrev i ett p.s. till sitt brev till Hildebrand den 19/2 1842: »Då ett sådant arbete är under händer som Dr Reuterdahls Kyrkohistoria, skulle det väcka minst sagt — förundran om Thomaeus vant belöning för sit drafvel», medan Reuterdahl själv var mildare i sin bedömning och inte hade något emot ifall Thomaeus fick understöd »men åt bättre förtjenst kan ett sådant lemnas». ⁸⁰ J. W. BECKMANS i häften utkommande svenska psalmhistoria, ett arbete vars publicering sträckte sig över en lång tidsrymd (1845—72) erhöll upprepade anslag. Vidare fick lektor K. F. KARLSON understöd för sin skrift »Blad ur Örebro skolas historia». Ytterligare en skolhistoria, J. E. RIETZ' »Skånska skolväsendets historia» erhöll anslag.

Även filologiska arbeten skulle granskas av akademien. Bland de viktigaste var lektor Gustaf RABES Latinsk-svenska ordbok, som akademien gav goda vitsord och tillstyrkande trots att den som lärobok borde få god avsättning. Rabe beviljades anslag 1869, men hans arbete var inte färdigt, då han avled påföljande år. Ett annat betydelsefullt lexikonarbete, som i motsats till Rabes blev avslutat, var J. E. RIETZ' »Ordbok öfver svenska allmogespråket», som akademien fick yttra sig över en gång. Den hade då tidigare fått understöd. Däremot fick inte dåvarande magistern Carl SÄVE något anslag till sitt gotländska dialektlexikon 1843 trots de kommitterade Järtas, Geijers och Schröders tillstyrkan. Järtas utlåtande var allmänt hålllet och redogjorde för tidigare forskningar på området. Han undrade också om inte utbetalningen av anslaget borde anstå något år, eftersom Säves arbete inte var fullt färdigt. Hildebrand föreslog i sitt svar härpå en fördelning av anslaget på två år. ⁸¹ Bland ansökningarna förekom naturligtvis också ett och annat kuriöst arbete, som utan vidare kunde avvisas, då det »icke [är] av den beskaffenhet att det förtjänar genom offentligt anslag befrämjas». ⁸² Bara titeln på det arbete som kyrkoherden DANELIUS sysslade med låter förstå att hans etymologiska funderingar inte hade mycket med verklig vetenskap att göra. Den löd nämligen: »Språkforskligt ljus i Putten öfver Pocker och Pockers afvel». Något besynnerligt förefaller också C. G. ZETTERQUISTS företag att till olika svenska dialekter och alla med svenska besläktade språk översätta en finsk runa. Syftet skulle vara jämförande språkstudier. ⁸³

Även tidskrifter förekom bland de understödda lärda verken. Ansökningar för naturvetenskapliga tidskrifters tryckning ingavs redan 1841, medan den första anhållan av detta slag, som akademien fick yttra sig över, dröjde till 1874. Då sökte SVENSKA FORNMINNESFÖRENINGEN bidrag till sin tidskrift. Akademien tillstyrkte liksom den gjort två år tidigare, då föreningen anhållit om statsunderstöd. Dess utlåtande är dock ganska knappt och refererar bara innehållet i de redan utkomna häftena av tidskriften och resultatet av en grävning, som föreningen utfört med akademiens tillstånd. »Om Svenska fornminnesföreningens verksamhet i öfrigt eger Akademien icke någon kännedom.» Anledningen till denna återhållsamhet i tillstyrkandet är att söka i motsättningarna mellan akademien och föreningen (se härom s. 193). 1875 sökte C. SILFVERSTOLPE understöd för »Historiskt bibliotek», Historisk tidskrifts föregångare. Han erhöll bidrag till del 2 och fortsättningen samt mycket lovord av akademien för sitt företag.⁸⁴ Även över ANTROPOLOGISKA SÄLLSKAPETS ansökan för dess »Tidskrift för antropologi och kulturhistoria» fick akademien tillfälle att avge ett positivt yttrande 1875.

Det var inte bara författarna själva, som inlämnade ansökningar om understöd. Vid flera tillfällen var det förläggaren, som kom med anhållan. Man kan onekligen fråga efter det vetenskapliga värdet av den skrift »Trettioåriga krigets märkvärdigaste personer. Text A. I. Arwidsson, bilder A. J. Salmson», som bokhandlaren L. G. RYLANDER 1850 önskade erhålla statsunderstöd till. Det var här fråga om en typisk förlagsartikel, som borde röna livlig efterfrågan. Varje förlag med självaktning förde vid denna tid ett sådant planschverk.⁸⁵ Att denna ansökan avstyrktes och avslogs förefaller därför föga underligt.⁸⁶ Andra exempel på förläggare, som sökte understöd är ABR. BOHLIN, framstående bokhandlare och förläggare, som 1845, 1847 och 1849 önskade bidrag till inlösen av P. O. BÄCKSTRÖM, »Svenska folkböcker» och G. O. HYLÉN-CAVALLIUS & G. STEPHENS, »Svenska folksagor och äfventyr». Akademiens inställning till dessa ansökningar varierade mellan avstyrkan och villkorligt bifall.⁸⁷ När bokhandlaren P. HANSELLI 1867 sökte understöd för sin serie »Samlade vitterhetsarbeten af svenska författare från Stjernhjelm till Dalin» hade akademiens inställning blivit positivare och Hanselli fick sitt anslag.⁸⁸ Den förnämsta orsaken härtill var dock den att Hansellis serie var ett ambitiöst företag, som inte kunde beräknas ge så stor avkastning som tidigare nämnda förlagsartiklar. Även P. A. NOR-

STEDT & söner figurerade bland de sökande. Firman sökte 1868 anslag för publicerandet av Peder Swarts krönika med G. E. Klemming som editör. Akademien föreslog uppskov med utgivningen och anvisade Svenska fornskriftsällskapet som lämpligt forum för en edition av detta 1500-talsarbete. Det blev också avslag, men boken utkom 1870.⁸⁹ Utom bokhandlare Rylanders planschverk förekom ansökningar för några arbeten av liknande slag. Thora THERSNER sökte bidrag till fortsättande av sin fars verk »Fordna och närvarande Sverige», vars första del utkommit 1816. Akademien avstyrkte, men staten beviljade den sökande på grund av hennes fattigdom ett mindre anslag av andra medel, vilket utgick i flera år. Ett liknande understöd fick P. A. SÄVE för utgivning av sina gotländska teckningar. Övriga planschverk skall behandlas i samband med resestipendierna.

Av de beviljade understöden återstår endast att nämna A. A. AFZELIUS, »Svenska folkets sagohäfder», om vilket akademiens granskare yttrade att författaren bättre bort iakttaga skillnaden mellan saga och historia,⁹⁰ Hj. LINNSTRÖMS »Svenskt boklexikon» och professor T. WISÉNS utgåva av den isländska Homilu-bók. Slutligen föreslog akademien 1860 en gratifikation åt G. THOMÉE för hans »Historisk-geografiskt och statistiskt lexikon», vilken även beviljades av Kungl. Maj:t.⁹¹

Bland de avstyrkta ansökningarna återfinnes OCTAVIA CARLÉN, »Stockholms kyrkor», RUDOLF HJÄRNES bok om Götiska förbundet, som ansågs otillräckligt utarbetad, en atlas med svensk text av kapten N. von HESS, vars syfte ansågs lovvärt, medan förlagorna var dåliga, samt en av organisten P. PAULSSON planerad serie minnesteckningar över lägre kyrkotjänstemän i Lunds stift, som akademien fann böra få god avsättning bland sökandens kollegor.

Den första ansökningen om resestipendium kom från A. I. ARWIDSSON, som 1841 sökte understöd av allmänna medel för en resa till S:t Petersburg och Novgorod i och för historiska arkivforskningar. Arwidsson nämnde särskilt att han ämnade söka efter de handlingar, som man förmodade att biskop Brask bortfört ur landet. Akademien tillstyrkte detta och framhöll vikten av att någon studerade de ryska arkiven, men ansökan avslogs av Kungl. Maj:t av brist på medel. Inte heller nästa år, då Arwidsson återkom, hade han framgång med denna ansökan.⁹² Arkivforskningar utomlands var vid denna tid något ännu ganska nytt, då det inte gått tio år sedan Fryxell

gjorde sin banbrytande färd till olika europeiska arkiv. Nästa anhållan om resestipendium för arkivforskningar kom från dåvarande amanuensen C. G. STYFFE, som 1848 önskade företa en resa till Danmark, Tyskland, eventuellt även Holland och Schweiz. Akademien ville inskränka Styffes resplaner till Köpenhamn och de nordtyska arkiven och skrev ner den åskade summan från 1500 till 666 rdr. I det skicket blev ansökan beviljad.⁹³ Styffe återkom 1854. Denna gång uppställde akademien som villkor att han företrädesvis skulle vistas i tyska och nederländska arkiv och särskilt leta efter det av Kristian II bortförda riksregistraturet, samt att han efter avslutad resa skulle avge en redogörelse och lämna eventuella avskrifter av dokument i offentlig vård.⁹⁴ Under 1860-talet började ansökningarna om understöd för arkivforskningar dugga tätare. För studier i domkapitelsarkiv sökte 1861 docenten TH. NORLIN och 1865 professor C. W. SKARSTEDT. Topografisk anknytning hade lektor C. J. BERGMANS anhållan om anslag för forskning i Köpenhamn rörande Gotlands historia.⁹⁵ Lektor A. G. AHLQVIST och professor N. TENGBERG förekommer också som sökande med historiska arkivforskningar som ändamål. Den förre ämnade syssla med Gustav Vasas söner, den senare med Gustav III. Amanuensen vid Riksarkivet V. GRANLUND sökte 1865 för forskningar i utländska arkiv avseende Gustaf I:s tid. Han erhöll hela 1500 rdr för dessa.⁹⁶ Ytterligare kan nämnas adjunkt A. O. STENKULAS anhållan om bidrag till forskningar i Karl XII:s historia och adjunkt M. ROTHs för efterforskningar av handlingar rörande Närke. Lektor G. WETTER önskade ett stipendium för en resa till Köpenhamn i och för utarbetande av en arkivförteckning över svenska handlingar i danska arkiv, ett värdefullt arbete enligt akademiens mening. Ett avslag kan noteras. Adjunkt O. NILSSON fick sålunda ej bidrag 1878 till forskningar i Salamancas-arkivet trots att akademien tillstyrkt.

Av övriga resestipendier som gällde annat än historiska forskningar märkas följande. Prästen och fornforskaren A. E. HOLMBERG, som 1851 önskade 1333 rdr för en resa till Island i avsikt att studera öns samhällsskick, sedvänjor o.dyl., blev av akademien avspisad med det beskedet att på Island var förhållandena numera så förändrade jämfört med de forntida, att Holmberg ingenting hade där att göra. Det som han sökte borde han kunna finna i den isländska litteraturen som dels redan var tryckt, dels befann sig utanför Island. Akademiens kommitterade fann vidare inte att Holmberg styrkt sig

ha förutsättningar att tillgodogöra sig en resa sådan som den han ämnade företaga, såsom t.ex. kännedom om fornisländska. Här bör man nog räkna med personliga motsättningar som gjorde akademiens d.v.s. Hildebrands yttrande extra kritiskt.⁹⁷ Intressant är akademiens yttrande över en annan stipendieansökan. Amanuensen vid Kungl. biblioteket G. O. HYLÉN-CAVALLIUS sökte 1849 1000 rdr för att studera biblioteksväsen i främmande länder, men akademien ansåg sig inte kunna tillstyrka detta med motiveringen att biblioteken bättre hjälptes genom större anslag till bokinköp och anstalter för böckernas ordnande än genom tjänstemännens studieresor. Likväl var det otvivelaktigt nyttigt för dessa att bese andra bibliotek och knyta kontakter, varför akademien överlämnade till Kungl. Maj:ts avgörande om någon summa kunde beviljas den sökande. Så blev emellertid inte fallet.⁹⁸ Bidrag till dialektstudier på Öland erhöll lektor N. LINDER, som till akademien avgav rapport om sitt arbete, i likhet med organisten W. HALLBERG, som bedrev hymnologiska forskningar i Italien och Tyskland.⁹⁹ Lektor C. V. THAMS stora »Beskrifning öfver Sveriges rike» fordrade studier i fältet, varför han sökte ett resestipendium, som han också erhöll, dock inte första gången. Avstyrkande och avslag fick däremot P. B. SKÖLDBERG, som för ett liknande ändamål (en geografisk handbok) sökte resestipendium liksom också G. LYTH, som ämnade resa till Rom för topografiska studier. Akademien ägde ingen kännedom om den sökande och fann hans intyg och avhandling endast vitsorda hans flit.¹⁰⁰

Även för antikvariska studieresor söktes understöd från lärda-verksfonden, men endast RICHARD DYBECK uppbar någon summa för ett sådant syfte. Övriga ansökningar avslogs eller också erhöll den sökande pengar från något annat håll.¹⁰¹ Härvidlag inverkade nog förekomsten av ett akademiens reseanslag hämmande vid departementets behandling av ärendena. Dybeck torde ha varit den person, som uppburit den största summan av lärda-verksanslaget med akademien som remissinstans. År 1845 sökte han första gången understöd men fick avslag. När han återkom 1847 hade han bättre lycka och uppbar sedan regelbundet varje år en summa, vilken så småningom ökades (från 200 till 2000 rdr, 1873 2300 kr.). Då riksdagen 1858 beviljade ett särskilt anslag till avteckning och publicerande av runstenar erhöll Dybeck ytterligare medel från detta till sina runuppteckningar.¹⁰² Akademien tillstyrkte hela tiden Dybecks ansökningar, i början med lovord över hans intresse och nit. Senare uppstod dock,

som tidigare omtalats, misshälligheter men som Dybeck var medellös ansåg sig akademien inte kunna avslå hans fortsatta ansökningar, trots att den menade att det vetenskapliga utbytet av hans resor var ganska torftigt. Allt som allt torde Dybeck under årens lopp ha uppburit omkring 35.000 rdr av lärdaverksanslaget vartill kommer åtskilliga tusen av runmedlen plus akademiens resestipendier.¹⁰³

Tilläggas bör i detta sammanhang att akademien utom de årliga ansökningarna till lärdaverksanslaget fick yttra sig också över andra ansökningar. År 1860 sökte sålunda SVEN NILSSON resestipendium för etnografiska studier i England m.fl. västeuropeiska länder, vilken ansökan naturligtvis tillstyrktes av akademien. Hit får också räknas de ansökningar som inlämnades av de två stridbara herrarna N. M. MANDELGREN och B. CRONSTRAND. Mandelgrens ansökningar hörde delvis in under lärdaverksanslaget, då han flera gånger begärde anslag ur detta till planschverk.¹⁰⁴ Som tidigare omtalats erhöll Mandelgren under 1840-talet understöd för konsthistoriska och antikvariska resor, men därefter undandrogs han allt stöd från akademiens sida vilket projekt det än gällde. Rörande Mandelgrens ansökningar kan här tilläggas ett exempel på Hildebrands ironi i ett utlåtande över Mandelgrens planerade »Atlas till svenska odlingshistorien». Inledningsvis observerar Hildebrand sålunda: »Till en början må anmärkas det egendomliga förhållandet, att den underdåniga ansökningen icke blifvit af Herr Mandelgren egenhändigt undertecknad — en uraktlåtenhet, som icke plägar medgifvas andra personer, än sådana, som icke sjelfva kunna skriva sitt namn.» Han övergår så till en granskning i detalj av Mandelgrens plan, t.ex.: »Således erbjuder redan denna första hufvudafdelning material för en obegränsad mängd teckningar, hemtadt ej blott från land och vatten, utan äfven ur skyn. I hvad mon dylika »utsigter» kunna anses höra till Svenska folkets odlingshistoria torde förmodligen den utlofvade texten komma att upplysa.» — — »man ser att det föreslagna planschverket skulle blifva ett brokigt allehanda, ett slags Svenskt »Pittoreskt universum», för vilket utgifvaren hemtat materialier, ej blott ur verkligheten, utan äfven ur fantasiens regioner, dit man torde få räkna »Påskkäringarne» hvilka förmodligen icke äro tecknade efter naturen.»¹⁰⁵ Det stora verkets utgivare tog mycket illa vid sig av dessa sarkasmer, ty i en pamflett mot Hildebränderna avtryckte han detta »opassande» utlåtande in extenso. Han ger i denna skrift en redogörelse för utgivandet av sitt arbete »mot-

verkad i fosterlandet, befördrat i andra länder».¹⁰⁶ Därav framgår att om Mandelgren mötte mothugg av akademien, så hade han andra förespråkare och utvägar. Av riksdagen erhöll han 1860 en summa av 4800 rdr och i fortsättningen 1500 rdr årligen t.o.m. 1873. För sitt stora arbete »Monuments scandinavies du moyen age» fick han franskt statsbidrag. »Atlas till svenska odlingshistorien» erhöll dock aldrig trots upprepade motioner något statsanslag. Två avdelningar av det brett upplagda verket utkom.¹⁰⁷

Cronstrand hade under en vistelse i Egypten gjort synnerligen noggranna uppmätningar och teckningar av de faraonska monumenten för vilkas renritning och publicering han 1842 sökte understöd av offentliga medel. Akademien tillstyrkte och vitsordade noggrannheten av teckningarna och den heder Sverige skulle röna av deras offentliggörande.¹⁰⁸ År 1844 fick Cronstrand 666 rdr mot redovisning för akademien av arbetets fortskridande. Riksdagen 1844/45 anvisade 3000 rdr att utgå med 1000 rdr om året på samma villkor. Snart var emellertid Cronstrand och akademien i delo med varandra om denna skyldighet. Den hetlevrade Cronstrand insände mångordiga förklaringar, varför han inte kom med någon rapport om sitt arbete, medan akademien ansåg att han ej uppfyllt villkoren för att utfå de återstående medlen.¹⁰⁹

Detta var också Kungl. Maj:ts åsikt. Riksdagen 1847/48 gav Cronstrand en sista chans att få ut pengarna, om han före 1850 års utgång styrkte att arbetet var färdigt. I elfte timmen, den 31/12 1850 »om aftonen» inkom mycket riktigt en skrivelse till akademien i vilken Cronstrand förklarade, att så var fallet men att han saknade förläggare. Då akademien begärde att få granska verket, började han åter svänga sig, och slutet på visan blev att hans ritningar aldrig publicerades trots att han fick ytterligare respit.¹¹⁰

Med hänsyn till de nyss nämnda herrarnas angrepp på akademien och det trassel, som deras ansökningar skapade för den och särskilt dess sekreterare, är det inte underligt att den åldrande Hildebrand suckade över de utlåtanden som han varje höst måste prestera. November och december var de värsta arbetsmånaderna ty »då måste utlåtanden hopsvarivas öfver talrika, dels rimliga, dels orimliga ansökningar om reseanslag och hjälp till tryckning af lärda och olärda skrifter m.m.»¹¹¹ Han uppgav också vid ett tillfälle allmänt att hans utlåtanden ådragit honom ovänskap från dem som inte erhållit förord.¹¹²

Som en avslutning på denna redogörelse för lärdaverksanslaget sett ur akademiens synvinkel, kan det ha sitt intresse att notera att det fanns kvar i statsbudgeten ännu 1966/67, om än reducerat och från och med budgetåret 1966/67 med en moderniserad rubrik. Det tidigare »Understöd för utgivande av tidskrifter, lärda verk och läroböcker» hade blivit »Bidrag för utgivande av pedagogiska och vetenskapliga publikationer». 100.000 kr. angavs i specifikationen skola gå till understöd av vissa uppräknade tidskrifter under 1966/67. Denna summa utgjorde bara en ringa del av det totala statsanslaget till vetenskap, konst och andra kulturella ändamål. Sedan tillkomsten av de olika forskningsråden saknade anslaget större betydelse. Som jämförelse kan nämnas att Humanistiska forskningsrådet fick 4.229.000 kr. att fördela under budgetåret 1966/67.¹¹³ I och med statsverkspropositionen 1969/70 har emellertid lärdaverksanslaget definitivt försvunnit.

SLUTORD

Efter B. E. Hildebrands tillträde till sekreterarposten blev en begynnande förändring av Vitterhets historie och antikvitetsakademien allt tydligare. Hildebrands intressen rörde sig liksom företrädaren Liljegrens innanför ramen av Antikvitetskollegiets verksamhet. I centrum för hans livsgärning stod en utveckling av de akademien underställda samlingarna. Hildebrand är Statens historiska museums skapare. Samtidigt med museets framväxt utvecklades kraftigt akademiens från början ytterst obetydliga funktion som statens organ för fornminnesvård. På det området är dock Liljegren banbrytaren, ty för Hildebrand kom museet före fornminnesvården. Akademien blev Antikvitetsakademien, ett ämbetsverk.¹ Sekreteraren var riksantikvarie och hade i denna egenskap till uppgift att sköta fornminnesvården. Någon genomförd fördelning av de olika ämbetsuppgifterna som sekreterare resp. riksantikvarie hade aldrig gjorts utan akademien fick delta i allt arbete, även om det mest blev passivt. Hildebrand sökte åtminstone formellt skilja på sina befattningar och kallar sig än »sekreteraren», än »riksantikvariern», än »garde des médailles» i protokollen. Han är för övrigt den förste av sekreterarna som i större utsträckning använde sig av riksantikvarietiteln. Före honom dominerade sekreteraresysslan över de andra.² Hildebrand önskade för framtiden en skilsmässa mellan de olikartade befattningar han förenade i sin person, men så blev inte fallet utan alltså är riksantikvariern identisk med Vitterhetsakademiens sekreterare. Det för Sverige säregna sambandet mellan en humanistisk vetenskapsakademi, den statliga fornminnesvården och den statliga arkeologiska centralmuseet består.³

Akademiens programförklaring 1839 angav »lingvistik, arkeologi, numismatik och historia» som de vetenskaper den ägde att beskydda. Vad som hörde till modersmålets förkovran hade av Gustav III överflyttats till Svenska akademien, men det hindrade inte att man exempelvis 1841 i Vitterhetsakademien ansåg att svensk språkhisto-

ria hörde till dess arbetsfält.⁴ Nordisk arkeologi och numismatik blev annars de vetenskaper som akademien under 1800-talets mitt och senare del främst omhuldade, i nära anslutning till sin verksamhet som fornvårdsorgan. Historien intog andra rummet, medan den klassiska arkeologin blivit undanskymd. Genom att akademiens ledamotskrets alltjämt inrymde representanter för många flera vetenskaper utom de här nämnda, såsom t.ex. klassisk språkvetenskap, kom dess Handlingar att bestå av bidrag med en helt annan sammanställning än de ärenden, som akademien sysslade med på sina sammanträden. Handlingarna speglar inte alls det arbete som bedrevs i verkligheten.

Akademiens inriktning kan sägas vara tämligen obestämd och allmän ända fram till mitten av 1800-talet, då tyngdpunkten genom Hildebrands verksamhet tydligt försköts till antikviteterna, till arkeologi och numismatik. Utvecklingen av Gustav III:s lärdomshistoriska medaljakademi till Antikviticsakademien berodde till stor del på valen av sekreterare. Både Liljegren och Hildebrand var fornforskare i vidsträckt mening. Sekreteraren intog den dominerande platsen i akademien, men ingen före Hildebrand regerade den så enväldigt. Excellensklassen var ännu under 1800-talets fyra första årtionden mäktig och ända fram till omkring 1847 var medverkan i arbetet livlig från flertalet ledamöters sida. Efter den tidpunkten är det sekreteraren som utträttar det mesta. Några av orsakerna till att så blev fallet har tidigare påvisats. Hildebrands maktvilja och starka personlighet hade sin stora betydelse, medan det allt större antalet universitetsprofessorer och därmed icke stockholmare bland de arbetande ledamöterna minskade denna klass' allmänna aktivitet. En följd av den fortgående politiska och sociala omvandlingen var hedersledamotsklassens minskade inflytande. Medan akademien under 1800-talets första decennier samtidigt hyst flera excellenser, och de honorära ledamöterna ännu in på 1840-talet hade visat större verksamhetsiver än de arbetande, var antalet fungerande statsråd bland akademiledamöterna under 1870-talet litet.

Akademien behöll sina yttre former under hela den här berörda epoken, ty Gustav III:s statuter gällde ännu. Den inre förändringen var däremot stor och tydligt märkbar även utåt. Akademien tenderade att bli ett ämbetsverk, som den stora allmänheten i bästa fall kände som den myndighet som gav tillstånd att ta bort gravhögar och som »den [akademi] som ger ut de många flintsakerna» för att

tala med förläggare Smith i Strindbergs Röda rummet. Den vetenskapliga verksamheten i form av föredrag, diskussioner och tävlingar med ämnen, som spände över ett brett register, bedrevs tämligen i skymundan. Vad som syntes och syns mest utåt av denna verksamhet var akademiens publikationer, en imponerande rad av volymer.

Den utveckling som börjat med den äldre Hildebrands sekretariat fortsatte under den yngres. Någon större förändring medförde inte sekreterarskiftet 1879.

SUMMARY

History of the Royal Swedish Academy of Letters, History and Antiquities, 1837—1879

The first part of this work consists of a summary of the last three volumes of Henrik Schück's comprehensive work, *Kgl. Vitterhets historie och antikvitets akademien. Dess förhistoria och historia*, and is based mainly on this work, but also on a personal study of the minutes of the Academy and other sources in the Academy archives. The principal part of the work, which continues from where Schück's history ends, treats of the history of the Academy of Letters, History and Antiquities during the period 1837—1879, when Bror Emil Hildebrand was the secretary and led the different branches of its work.

The Academy of Letters, History and Antiquities, which was founded on 20 March 1786 by King Gustav III, at the same time as he founded the Swedish Academy, was an immediate successor of the Academy of Letters, established by Queen Lovisa Ulrika, the King's mother. The members of the old Academy became automatically members of the new organization, which was given partly new tasks to perform, namely to study history and antiquities, to interpret and design medals, and compose inscriptions, and cultivate Latin and other "learned" languages. Gustav III took the two French academies as his prototypes — *Académie française* and *Académie des inscriptions et belles lettres*; the Royal Swedish Academy of Letters, History and Antiquities was to perform the same tasks as the latter for Sweden. When the post of secretary was given to G. J. Adlerbeth, who since 1778 had been head of the Antiquities Archives, the Academy also took over the work of this venerable but somewhat decayed institution.

During the life of its founder, the Academy was fully occupied scrutinizing competition entries, proposing inscriptions and discus-

sing questions pertaining to antiquities. But the great future this good beginning promised was not realized. After Gustav's death in 1792, the Academy lost favour with the Government. This was manifested in, among other things, the appointment of people in subordinate positions to the post of secretary. During the period around the turn of the century in particular the Academy was almost wholly passive, which may partly be explained by the fact that the members were very old. From about 1810 a slow recovery can be discerned, becoming more marked after 1826, when J. G. Liljegren became secretary. Liljegren was well versed in the matters which were the concern of the Academy, and had, before becoming a member, won several prizes in the Academy competitions. During his period as secretary, he endeavoured to infuse new life into the Academy, taking as his model the old *Antikvitetskollegiet* (College of Antiquities), founded during the seventeenth century.

According to the rules, the Academy of Letters, History and Antiquities was to consist of forty honorary, twenty active and sixteen foreign members. The numbers of foreign members was never complete at one time, however, but vacancies in the Swedish classes were filled as quickly as possible by newly-elected members. The elections were by secret ballot after a list of candidates had been presented. The correspondence between the members of the Academy frequently touched on the candidates at the different elections, which makes it possible to study motives for the election of the various members. This correspondence reveals that the secretary, Bror Emil Hildebrand, had great influence on the outcome of the elections. Nevertheless, he did not always get his own way. Most of the active members of the Academy represented history, while antiquities, which were gradually becoming predominant in the work of the Academy, had only few representatives. Other humanistic sciences had one or more representatives among the members. More than half of the active members were professors, and most of the others were attached to one or another of the "learned" departments, the Riksarkivet (National Record Office), for example. The honorary member class comprised a group of high Government officials and private persons interested in archaeology, numismatics or history. Generally speaking, they were of great age when elected, while quite a number of the active members were elected before reaching the age of forty years. During the period dealt with here,

more than half of the members of the foreign class were German, the Danes coming next. The foreign members included many internationally famous men, among them the Brothers Grimm and Leopold von Ranke. The Academy had corresponding members, too, both Swedish and foreign. Many of the latter received the honour only because they had presented the Academy with books or the like, while the Swedish corresponding members lived up to their title. A large number of these were archaeologists. Unlike the foreign member class, there was a predominance of people from the Romance countries among the foreign corresponding members, due probably to the efforts of Bernhard von Beskow.

Bror Emil Hildebrand (1806—1884), who became Secretary of the Academy and *Antiquarius regni* (riksantikvarie) in 1837, was the central figure in the Academy during his long term of office until 1879. Of decisive importance for Hildebrand's future work was a visit he paid in 1830 to C. J. Thomsen, the creator of the Oldnordiske Museum in Copenhagen, and one of the founders of the three-period system of archaeology. Thomsen became a fatherly adviser to Hildebrand, urging him to devote himself to numismatics and archaeology, although the prospects of earning a good living in this field seemed, in the beginning, to be poor. Hildebrand was faithful to the former of these sciences to the end, and it was in this sphere that he made his greatest scientific contributions. He also worked indefatigably in many other spheres, as archaeologist, for example, and as editor of several volumes of *Svenskt diplomatarium*. Hildebrand was a diligent worker, with a philosophy characterized by sober, rather pessimistic conservatism. In his many culturally and historically valuable letters, however, he could sometimes reveal a lighter mood. Hildebrand's position in the Academy became more powerful with time, until finally he dominated the institution almost completely. He did most of the work, and most of the initiatives were his. The total result of his work is very impressive.

The activities of the Academy of Letters, History and Antiquities as a scientific society were reflected in inaugural speeches, theses, lectures and so on, written and given by the members themselves, and in competitions in history, antiquities and the art of inscription held every year. The members' written work, both speeches and theses, and entries for competitions, were published in *Handlingar* (Transactions). The most interesting contributions were the in-

augural speeches, which tended with time to become long dissertations. Each active member had, within a year of his election, to take his seat in the Academy with a speech. Since the members of the Academy represented all the humanistic sciences, these speeches were not concerned only with history and archaeology, but also with problems of language and the like. Many of the speeches reported the results of research, which were of decisive importance in various fields. On the other hand, the methodical investigations common during the eighteenth century became rare. For most members, the inaugural speech was their only "work" for the Academy. Only few of them complied with the secretary's appeals for contributions to the meetings or *Handlingar* in the form of lectures or theses. The papers read were mostly concerned with archaeology. The famous zoologist Sven Nilsson, whose work in the realm of archaeology was also of fundamental importance, for example, entertained the Academy in the early 1860's with his fantastic theories on the Bronze Age in Sweden; nowadays however, these theories are of historical interest only.

The total results of the Academy's competitions in history, archaeology and the art of inscription during the period 1837—1879 are not particularly impressive quantitatively. In the course of forty-two years, no more than twenty-five competition entries were received, of which only seven were found worthy of awards. Three of those awarded prizes were of great historical value: one a work on military history by Henning Hamilton, another, by A. W. Stiernstedt, dealt with numismatics, while the third was by Oscar Montelius on archaeology. Rivalry with the competitions announced by the Royal Swedish Academy, particularly the competitions in oratory, whose subjects were frequently very similar to those of the Academy of Letters, History and Antiquities, may partly explain the lack of interest in the latter's competitions. In spite of the poor results, the Academy strove conscientiously to renew the competition programme and keep the subjects topical. Much work was expended on the scrutiny of the papers received, but it might well be asked whether the demands on scientific standard and originality of the work were not too severe.

In addition to *Handlingar*, prescribed in the regulations of the Academy, several works of a catalogue type and two periodicals were published by the Academy. Plans for an antiquarian periodical

had been suggested early by the secretary, but for financial reasons it was not until 1864 that the first issue of *Antiqvarisk tidskrift för Sverige* appeared. It proved to satisfy a need and had good sales, which encouraged the Academy a few years later to launch still another periodical, the more popular *Vitterhets historie och antiqviletsakademiens månadsblad*. The former contained long articles of a strictly scientific nature, while the monthly periodical contained short notices, reviews and reports from the spheres of archaeology and medieval art history. The monthly periodical appeared in 1872, partly, perhaps, in reply to adverse criticism levelled at the Academy by, among others, the Swedish Archaeological Association, which accused the Academy of "fearing publicity", and of neglecting to publish material collected by stipendiaries and others. Among the independent works published by the Academy are Hildebrand's numismatics catalogues, *Anglosaxiska mynt i svenska kongl. myntkabinettet*, *funna i Sveriges jord*, *Minnespenningar öfver enskilda svenska män och qvinnor*, and *Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar*. Together with *Numi cufici*, by C. J. Tornberg (a member of the Academy), and Hildebrand's *Svenska sigiller*, these three works make an impressive collection which is still a valuable source of information, particularly as they were very carefully compiled; indeed, in some respects they were scientifically long before their time. Considering the limited resources of the Academy, they are remarkably comprehensive.

One of the first problems confronting Hildebrand when he became Secretary to the Academy and Antiquarius regni (riksantikvarie) was to endeavour to improve the financial situation of the Academy, both as a scientific society and as a civil service department for the care of ancient monuments. In a request for a new budget, which was discussed in Parliament in 1840, the sum of 6433 riksdaler was asked for; this was about four times as much as the existing grant. The request included a higher salary for the Antiquarius regni, a grant for the Academy's publications and for antiquarian purposes, such as travelling expenses when seeking for prehistoric remains. The sum asked for was granted, which made it possible for the Academy to augment its small collections of prehistorical objects and coins and create a real museum. Hildebrand, whose ambition it was to build up a museum of national antiquities and numismatics, began, during the 1840's, buying and exchanging

coins systematically, as well as other types of objects such as medieval sculptures and peasant jewelry. The finds of objects made of precious metals, which as well as other kinds of find by law had to be offered to the Crown, could now be redeemed to a greater extent. Together with material purchased from private archaeological collections, these collections formed the nucleus of the museum arranged according to the three-period system that gradually emerged. It was found more difficult to obtain better premises for the exhibits than the rooms which the Academy disposed of in the Royal Palace, but, finally, in 1847, the collections were moved into larger and lighter rooms located in a house in Skeppsbron. Soon, however, these premises became too small.

During the first ten years of Hildebrand's period in office, the erection of a museum was in the focus of interest in the activities of the Academy. The work of preserving ancient remains was not forgotten, but in this field the Academy was rather passive. It was ensured that no prehistoric remains were destroyed, and reports were made on the antiquarian value of churches and other buildings that were to be demolished or restored. From 1842, the Academy was given an annual grant of 566 riksdaler to cover travelling expenses. From this sum grants were made to people who were to travel around the country taking down dialects, popular legends and folk-songs, and making inventories of ancient monuments remains, such as grave-fields and rock-carvings. One of the people to whom grants were made for some years was Richard Dybeck, recorder and amateur archaeologist. Unfortunately, the travelling fund was often used to make good deficits in other funds, and the grants became very small or were stopped altogether some years.

It was a long time before Hildebrand received any considerable help in his daily work. His capacity for work was astonishing. While working intensively for the Academy and its collections, he was also employed under Hans Järta in the Riksarkivet (National Record Office) until 1846, when J. J. Nordström was appointed chief. In addition, he continued working as editor of *Svenskt diplomatarium*. Hildebrand's friends tried to persuade him to delegate some of his work to others, but his demands on his co-workers were too great. Rather than see work done badly, he preferred to do it himself. C. G. Styffe, a historian, was in charge of the Academy library from 1843, and in 1855, G. E. Klemming, librarian and numismatist,

was attached to the institution. Hildebrand found the best help close at hand, when his eldest son, Hans, was engaged in 1865. In 1860, Parliament granted a new post at the Academy; an *antikvitets-intendent* (superintendent of antiquities) was appointed. His task was to travel around the country noting and inspecting ancient monuments in about the same way as had been done previously by stipendiaries. During the nine years this post was in existence, it was held in turn by P. A. Sève and N. G. Djurklou. In addition to Hans Hildebrand, another of the great figures of Swedish archaeology, Oscar Montelius, was working in the Academy collections during the 1870's.

During the 1850's work continued along the lines drawn up by the secretary. Hildebrand's position became stronger as he settled down in his post, and the old members of the Academy were replaced by new ones, who did not occupy such dominant positions, but who were his friends and equals. The financial resources of the Academy were strengthened in 1858, when a large sum of money was allocated for publications. The name of the Academy's collections, which were increasing rapidly, was fixed in 1855. From then onwards they were called *Statens historiska museum* (Museum of National Antiquities), with *Kungl. Myntkabinettet* (Royal Coin Cabinet) as an independent section. The preservation of ancient monuments was still passive. The Academy did not dare demand that valuable churches be preserved when parishes wanted to demolish them to build new ones. The number of prehistoric remains destroyed increased as a consequence of more intensive agriculture and the construction of railways. This brought a revision of the legislation pertaining to prehistoric monuments into the focus of interest, for the old regulations of 1828 were getting out-of-date. In 1857, the Academy appointed a committee to draft new legislation. At that time, interest in ancient monuments of all kinds was awakening throughout the country. The romantic Richard Dybeck must be regarded as the pioneer of this movement. He was succeeded by more practical people like N. G. Djurklou and G. O. Hyltén-Cavallius. From the 1860's the antiquities and the ancient monuments occupied more of the Academy's time, while its work as a scientific institution sank into the background. The problem of antiquities also gave rise to discussion, and caused much controversy among the members of the Academy, the proposed new legislation forming the nucleus of the

antagonism. In 1859, the Academy Committee, with Hildebrand in the van, presented a proposal that was severely criticized by the judicial instances and had to be redrafted. In 1867 the new regulations at last were published, in which the obligation of surrender was restricted to objects of gold, silver, copper and bronze. Against Hildebrand in this question was Sven Nilsson as representative of private collectors, who wanted to abolish all prohibitions, and were especially anxious to get the obligation to surrender bronze objects cancelled. Hildebrand's opponents were not only people who wished to start private collections, but also representatives of the local archaeological societies being founded then; they wanted to keep finds made in their provinces in local museums. The so-called "bronze question" was debated further in Parliament, after the Swedish Archaeological Association had persuaded the Government that the clause referring to obligation to surrender bronze objects should be repealed. Parliament accepted the Government's proposal, and bronze objects were made free. The consequences of this were not so fateful as Hildebrand had predicted. No great export of prehistoric finds to England was observed. Relations between the Academy and the local archaeological societies had been amicable at first, but soon they became somewhat strained. Hildebrand's ambition was to concentrate all scientifically important prehistoric objects to the national central museum.

The great external event during Hildebrand's later years as secretary was the removal of the Academy's collections to the National Museum in 1865. In conjunction with this, the question of whether all the collections in the building (except the Academy's collections they were *Kungl. Livrustkammaren* (the Royal Armoury) and the State collections of art) were to be under one chief was discussed. No change was made, however, although Hildebrand wanted the antiquarian and numismatic collections to have separate chiefs, and the secretary's post at the Academy to be separated from the museum. When a new *Antiquarius regni* (*riksantikvarie*) was appointed in 1879, there was a discussion in the press about the division of the posts, but nothing came of it, and the old arrangement is still in force. The museum continued to expand rapidly. The inventory, which in 1836 had contained 744 items, had increased to 6478 items by 1879, and then one item number might refer to several thousand objects. The number of stone implements, for

example, had increased from 200 to 20,000, and the number of objects of gold or silver from 130 to about 600. This increase was not always approved of by all the members of the Academy. During the 1850's there was opposition on a few occasions. Two contrary opinions were expressed, an old one which was concerned with the aesthetic value of the objects, and a new one which maintained that in order to gain scientific returns many similar specimens of ancient artefacts—stone axes, for example—should be collected. The *antikvitetsintendent* (superintendent of antiquities) and the stipendiaries drew up inventories of prehistoric monuments in Östergötland, Västergötland, Värmland and other provinces. Excavations were also made or authorized by the Academy, including one of the Old Uppala mounds and on the island of Björkö.

In addition to its ordinary tasks, the Academy was also an inscription and medal academy, but this part of its work was no longer of any great importance viewed relatively. The Academy scrutinized inscriptions in new churches and other public buildings, devices on medals awarded by agricultural societies, and medals in honour of famous Swedes issued by the Royal Swedish Academy. But during Hildebrand's period in office, the Academy struck no medals of its own.

From and including 1841, the academy had still another duty, namely to express an opinion on State subsidies for the publication of "learned works", i.e. scientific literature. The Academy acted in an advisory capacity for the Crown within the whole sphere of the humanities. Other advisory bodies were Vetenskapsakademien (the Royal Academy of Science), the universities and Sundhetskollegium (the Board of Health). The grant, which also included travelling and textbooks, amounted to 10,000 riksdaler the first year, and was allocated by Parliament after only a very brief debate. The proposal of the "learned works grant" was now advanced by the Government, although the real origin seems to have been a report published in 1828 by the Commission on Education. Thanks to the favourable financial situation, it became possible for the Government in 1840 to realize a detail—for Swedish scientific literature a very important detail—in this comprehensive report. A study of the Academy's reports shows that many of the more important scientific works in the field of the humanities printed in Sweden during the period dealt with here were recommended by the Academy.

General principles for the judging of the applications were drawn up by the Academy. Among these was the rule that the manuscript or a plan for the publication of a work should be delivered. The scrutiny was strict. It was considered that the grant was intended in the first place for works that could not be expected to be profitable, because they were too scientific or too specific. Several applications were rejected on the grounds that the works were too popular, and that they had good prospects of being sold; this latter was considered valid for textbooks, for example. Very few works were recommended for grants without further discussion. Of the 113 applications made during the years 1841—1879, however, 75 were recommended. But of these 75, there were nineteen who received no grants, for competition was very keen. A rather large proportion of the grants made referred to other activities than the printing of "learned works"; different kinds of travelling grants, for example. Several collections of documents were supported, and also historical works by Hans Forssell, C. G. Malmström and A. Cronholm, as well as O. Montelius' important book *Från jernåldern* (From the Iron Age). Among other works which were granted financial help from the "learned works fund" were Hj. Linnström's *Svenskt boklexikon* (National bibliography of Sweden for the years 1831—1865) and J. E. Rietz's *Ordbok öfver svenska allmogespråket* (Dictionary of Swedish dialects).

NOTER

Inledning

¹ Se uppsatsen Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademis instiftande i Fornvännen 1963.

² Hildebrand/Järta 26/8 —36.

Kungl. Vitterhets historie och antikvitetsakademis historia 1786—1837

Akademis instiftande

¹ För en utförlig framställning av förhistorien till och omständigheterna kring akademis instiftande se uppsatsen Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademis instiftande i Fornvännen 1963.

² Akademis statuter är tryckta i första delen av dess Handlingar. § 2—3 citerade här.

Akademis sammansättning

¹ De ordinarie ledamöterna i Fredrik II:s akademi var sedan i sin tur uppdelade efter fyra vetenskapsklasser och i »veterans», »pensionnaires» och »associés». Académie des inscriptions hade tre klasser: »honoraire», »pensionnaire», »associé» vartill kom »veterans», ledamöter som var oförmögna till arbete på grund av hög ålder. Harnack, Geschichte der K. preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin 1:1, s. 299 f. Maury, L'ancienne Académie des inscriptions et belles-lettres, s. 24, 38.

² En memoaruppgift från 1800-talet ger en pikant belysning åt dessa ordförandeval. H. Reuter Dahl säger nämligen följande: »Det är en vana i Akademien, att sist invalda ledamöter vid nästförekommande ordförande- och vice ordförandeval blifva utsedde. Akademien väljer en heders- och en arbetande ledamot. Lotten får avgöra hvilken af dessa, som skall vara ordförande, och hvilken vice. I äldre tider sörjde alltid secreteraren derföre att hedersledamoten — ofta en excellens eller ett blått band — tog den lott som gjorde honom till ordförande. Han ville en gång, då Brahe var vald, göra på samma sätt. Brahe försmädde den lumpna hyllningen och tog den kula, som man ville undanhålla honom. I början skall häpnaden hafva varit stor. Sedan bortlades fuseriet och ordförande bestämdes genom en verklig lottning. Till en annan kunde Hildebrand, som nu var secreterare och framräckte lotterna, icke nedlåta sig». Reuter Dahl, Memoarer, s. 174.

³ Krusius-Ahrenberg, Jacob von Engeström, s. 622 ff.

⁴ Schück, KVHAA VII, s. 377 ff. Ang. titeln riksantikvarie, en försvenskning av det ursprungliga »antiquarius regni» se Gödel, Riksantikvarieämbetet, s. 196. Hallenberg är den förste som i officiella papper bär denna titel.

⁵ Se även s. 65.

⁶ Schück, KVHAA VI, s. 38.

⁷ Kardinalen, greve de Bernis var franskt sändebud i Rom, kardinalen I. Buoncompagni-Ludovisi påvlig legat i Bologna, kardinal F. X. de Zelada chef för Vatikanbiblioteket, kardinal L. Antonelli styresman för Collegium de propaganda fide, L.-J. B. M. Mazarin, hertig de Nivernais, politiker, författare och ledamot av Académie française, M. G. F. A. greve de Choiseul-Gouffier diplomat och fornforskare samt J. S. Bailly astronom. De båda sistnämnda hade invalts i Académie française 1784 respektive 1783. Om Bernis och Nivernais se Schück, KVHAA VI, s. 31 och Ljunggren, Svenska akademiens historia, s. 7. De tre kardinalerna omtalas i Adlerbeths skildring av Gustav III:s italienska resa, i den tryckta utgåvan på s. 162 (Antonelli) och 201 (Buoncompagni), i det handskrivna originalet (KB) på s. 63 i bd 3 (Zelada).

⁸ Höpken, Skrifter 1, s. 299 f.

⁹ Schück, KVHAA VI, s. 396 ff.

¹⁰ Akad. prot. 9/3 —24, då en bok skänkt av den danske biskopen Frederik Münter diskuterades av Rutström.

¹¹ Som den förste av dessa räknas visserligen i akademiens matrikel Jacob Gråberg, men denne bör snarare betraktas som en utländsk kontakt, eftersom han under sina senare år vistades utomlands.

¹² Utförliga redogörelser för korrespondenternas verksamhet hos Schück, KVHAA VIII, s. 194 ff.

¹³ Några utlänningar hade dock tidigare kallats till korrespondenter. Schück, KVHAA VI, s. 39 ff.

¹⁴ Schück, KVHAA VI, s. 418 f.

¹⁵ Schück, KVHAA VI, s. 80 och 418 ff. Adlerbeth ville bli lagman.

¹⁶ Schück, KVHAA VI, s. 422 ff. och VII, s. 6.

¹⁷ Schück, KVHAA VII, s. 8 ff.

¹⁸ Det senaste och mest uttömmande bidraget till litteraturen om dennes person och författarskap är Ahnlunds minnesteckning i Svenska akademiens handlingar 1957. Det är beklagligt att denna minnesteckning, som präglas av förståelse och positiv värdering, inte hann bli fullbordad. Sålunda saknas kapitlet om Hallenberg som riksantikvarie. Förutom av Gödel och Schück behandlas Hallenberg som riksantikvarie även i B. Hildebrands avhandling om C. J. Thomsen.

¹⁹ B. E. Hildebrand, Jonas Hallenberg, s. 31.

²⁰ B. Hildebrand, C. J. Thomsen, s. 217 f.

²¹ B. Hildebrand, a.a. s. 157.

²² Akad. prot. 14/10 —07 och 8/3 —08.

²³ Ahnlund, Minne av Jonas Hallenberg, s. 227, 247. Akad. prot. 4/11 —17, 14/4 —29.

²⁴ Schück, KVHAA VII, s. 306 ff. B. Hildebrand, a.a. s. 238 ff.

²⁵ Schück, KVHAA VII, s. 313 ff.

²⁶ Schück, KVHAA VII, s. 377 ff.

²⁷ Som jämförelse kan anföras några exempel på goda löner, hämtade från Agrell, Nynirättade professorer inom filosofiska fakulteten i Lund. En professorslön vid Lunds universitet 1812 uppskattades sålunda (omräknad i pengar) till ca 3.000 rdr. Vid en allmän lönerereglering för läroverken i början av 1830-talet erhöill lektorer en lägsta inkomst av 1.000 rdr. De mycket varierande inkomsterna av pastorat låg i Malmöhus län på ett genomsnitt omräknat i pengar av 713/720 rdr 1812. Agrell, a.a. s. 73, 88, 90, 98 ff.

²⁸ För biografiska upplysningar om Rutström se B. Hildebrand, a.a. s. 398 ff. och Schück, KVHAA VII, s. 388 ff.

²⁹ Liljegrens person och verk finns berörda i skrifter, som behandlar de institutioner, där han utövade sin gärning, mest utförligt i B. Hildebrands avhandling om Thomsen, s. 364—374 med där anförd litteratur.

³⁰ Schück, KVHAA VII, s. 443 ff. Se även s. 53.

³¹ Schück, KVHAA VII, s. 448.

³² Först som t.f. Han utnämndes 1827. Schück, KVHAA VIII, s. 4 ff.

³³ Akad. prot. 14/11 och 12/12 —26. Schück, KVHAA VIII, s. 70 ff.

³⁴ Schück, KVHAA VIII, s. 77 ff.

³⁵ Schück, KVHAA VIII, s. 55. Ett annat exempel på hans känsla för tradition är att akademiens protokoll från 1831 ånyo kallas för »Dagbok», som de kallades på 1700-talet.

³⁶ Liljegren och diplomatariet behandlas på s. 151.

³⁷ B. Hildebrand, a.a. s. 742 ff.

³⁸ Om förhållandet mellan Liljegren och Hildebrand se s. 95 ff. B. E. Hildebrand, Lefnadsteckning (Prof. K.-G. Hildebrand), s. 178. 182.

Akademiens organisation och verksamhet

¹ Akad. prot. 17/9 —91.

² Akad. prot. 11/1 —91. Den 3/2 1789 kom endast Rosenstein, den 12/5 endast Nordin.

³ Schück, KVHAA VI, s. 26. Akad. prot. 18/6 —05.

⁴ Schück, KVHAA VII, s. 116 f.

⁵ Schück, KVHAA VI, s. 46 ff.

⁶ Schück, KVHAA VI, s. 15 f.

⁷ Schück, KVHAA VII, s. 13 ff.

⁸ Schück, KVHAA VII, s. 111 ff., 152 ff., VIII, s. 434 ff. Exempel på utövan-
det av funktionen som examinator ges på s. 200 f.

⁹ Akad. prot. 3/3 och 19/5 —29.

¹⁰ Cap. II § 1 i Vitterhetsakademiens Lagar lyder: »Vi updrage Akademien, at årligen, eller på kårtare tid, under namn af Handlingar, Journaux, eller Dagböcker, utgifva sit yttrande och omdöme öfver de utkomne Svenska och främmande Skrifter . . . » Tr. i dess Handlingar, del 1.

¹¹ Både Académie des inscriptions och Académie des sciences utgav liknande publikationer. Den förras handlingar kallades Histoire och Mémoires.

¹² Schück, KVHAA VI, s. 262, 267 ff.

¹³ Schück, KVHAA VI, s. 328.

¹⁴ Schück, KVHAA VI, s. 264 ff., VII, s. 91 f., 261. Enligt en litteraturuppgift (Gardberg, Boktrycket i Finland 2, s. 228) var ett pris av 5 rdr arket i enbart tryckningskostnader normalt vid 1800-talets början. Med akademiens 100 rdr kunde man alltså bekosta tryckningen av en volym på 20 ark. Handlingarna var i allmänhet omfattningsrika.

¹⁵ Schück, KVHAA VII, s. 91 f., 261, 426. Del 1 utkom 1789, del 2 1791, del 3 1793, del 4 1795, del 5 1796, del 6 1800, del 7 1802 men del 8 först 1808, del 9 1811, del 10 1816, del 11 1823, del 12 1826, och del 13 1830.

¹⁶ Handlingar 8, s. 1—34. Om Tychsen se t.ex. B. Hildebrand, C. J. Thomsen, s. 92 och där anförd litteratur.

¹⁷ Vitterhetsakademiens lagar hade varit betydligt mildare, ty enligt dem skulle avhandlingar inges bara vart tredje år, och de ledamöter som var sjuka, gamla eller hade viktiga ämbetssysslor fritogs från åliggandet. (Cap. II § 4.) Även i utländska akademier förekom lika stränga bestämmelser, men då var de ordinarie ledamöterna »pensionnaires» och hade alltså lön. Harnack, Geschichte der K. preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin 1:1, s. 301. Histoire de l'Académie Royale des inscriptions et belles lettres 1, s. 14 (§ 21).

¹⁸ Denna mening kom inte med i den slutgiltiga versionen av statuten.

¹⁹ 1787. 1788: Avhandling rörande kläde- och ylle-tyger i konung Gustaf I:s tid. 1790: Historiska anmärkningar om Stockholm näst för och under sista danska regeringen i Sverige. 1791: Mynt och myntning i K. Gustaf I:s tid. 1793: Om Bränwinets ålder i Sverige samt Berättelse om de tre äldsta Gustavianska prinsessornas utstyr och hemgift. 1794: Angående krutets bruk och ålder i allmänhet samt i synnerhet i Sverige [egentligen ett presidietal]. 1804: Kort berättelse om Collegium Regium et illustre eller Skyttianum vid Riddarhuset i Stockholm.

²⁰ Handlingar 6, s. 1—27. Han avlämnade ytterligare två avhandlingar och Bengt Ferrner en.

²¹ Handlingar 4, s. 36—51 och 6, s. 37—106.

²² Handlingar 6, s. 28—36.

²³ Handlingar 8, s. 96—131. Schück, KVHAA VII, s. 256 f.

²⁴ Handlingar 7, s. 61—67, 68—75, och 8, s. 132—149.

²⁵ Schück, KVHAA VII, s. 87 och 257 f. Manuskript till den förstnämnda uppsatsen finns i akademiens arkiv. Fant utgav 1797 en disputation med titeln *De luxu aulæ Johannis Ducis Finlandiæ 1563*. Innehållet i denna utgöres liksom i manuskriptet av den inventarieförteckning över hertigens lösöre, vilken upprättades 1563. Den kortfattade kommentaren är något olika formulerad.

²⁶ Två av hans bidrag trycktes i Handlingar 2, s. 1—80 resp. 5, s. 101—106. De andra är endast kända till titlarna. Thordeman & Rasmusson, Jacob von Engeströms beskrivning av Styrafyndet, s. 104, 107 f. B. Hildebrand, a.a. s. 107 f. och där anförd litteratur.

²⁷ Handlingar 8, s. 35—95 resp. 3, s. 1—74. Schück, KVHAA VI, s. 257 f.

²⁸ Schück, KVHAA VII, s. 88. Skjöldebrands avhandling ligger i arkivkapseln Skrifter och tal 1786—1828, 1848 i akademiens arkiv.

²⁹ Handlingar 10, s. 367—399. Schück, KVHAA VII, s. 259 f. sablar ordentligt ner de Gråbergiska fantasierna. Akademien mottog flera alster av Gråbergs hand,

men detta var det enda av dem som befordrades till trycket. Även en tävlings-skrift av honom från 1819 om katolicismen finns i akademiens arkiv.

³⁰ Schück, KVHAA VIII, s. 58 ff.

³¹ Schück, KVHAA VIII, s. 60 ff. Den är tryckt i Geijers Samlade skrifter 3, 1925, s. 555—587.

³² Akad. prot. 14/9 —31. Akademiens korrespondent N. J. Ekdahl var svensk representant vid delningen av arkivet mellan de tre nordiska länderna.

³³ Schück, KVHAA VIII, s. 67. Manuskript finns i akademiens arkiv.

³⁴ Handlingar 14, s. 367—376. Jämför B. Hildebrand, a.a. s. 388 ff. m.m.

³⁵ Schück, KVHAA VIII, s. 53.

³⁶ Akad. prot. 9/1 och 10/4 —27 samt 11/11 —28.

³⁷ Akad. prot. 16/10 —32.

³⁸ Akad. prot. 3/12 —33. Brunius hållristningslära utgavs 1868 av honom själv.

³⁹ Praxis på B. E. Hildebrands tid ses exempelvis av hans kallelsebrev till L. Manderström. »Vid inträdet äger en Heders Ledamot att välja om han vill föredraga en afhandling i någon af de kunskapsgrenar, som utgöra föremål för Akademiens verksamhet eller endast med en helsning till Akademien intaga sitt rum.» Hildebrand/Manderström 17/11 —47.

⁴⁰ Handlingar 2, s. 417—590. Referat av talet finns hos Schück, KVHAA VI, s. 234 ff. Kronologiskt sett är Hallenbergs tal inte det allra första, då von Engeströms nedan nämnda tal hölls året innan hans och även trycktes tidigare.

⁴¹ Ahnlund, Minne av Jonas Hallenberg, s. 163 ff., 168. Se även Torstendahl, Källkritik och vetenskapssyn, s. 13.

⁴² Mustelin, Studier i finländsk historieforskning, s. 29.

⁴³ Handlingar 1, s. 192—223 resp. 7, s. 244—262. Schück, KVHAA VI, s. 226 ff., VII, s. 63 ff. B. Hildebrand, a.a. s. 32. Mustelin, a.a. s. 29 f.

⁴⁴ Handlingar 5, s. 223—285. Schück, KVHAA VI, s. 253 f. Mustelin, a.a. s. 30 ff. har ett kort referat av Rosenhanes framställning.

⁴⁵ Fant använde sig av Nordins material om förfalskade historiska verk i några disputationer 1814—15. Jfr Schück, KVHAA VI, s. 245 f.

⁴⁶ Handlingar 4, s. 1—35. A. Schück, Kungl. Vitterhets historie och antikvitets-akademiens förbindelser med Finland, s. 222.

⁴⁷ Schück, KVHAA VI, s. 228, 261.

⁴⁸ Handlingar 1, s. 367—380. Schück, KVHAA VI, s. 233.

⁴⁹ Handlingar 1, s. 102—174. B. Hildebrand, a.a. s. 105 f. Schück, KVHAA VI, s. 221 ff.

⁵⁰ Handlingar 1, s. 224—235. Schück, KVHAA VI, s. 225.

⁵¹ Schück har ej observerat manuskriptet. KVHAA VII, s. 227. Jfr om Brinkmans kritiska syn på sägner Henningsson, Geijer, s. 250 not 2.

⁵² Handlingar 10, s. 152—197. Norberg utgav 1822 Turkiska rikets annaler, där arbetet ingår. Schück, KVHAA VII, s. 239. Angående krönikan se S. A. Nilsson, Rasjids krönika, s. 64 ff.

⁵³ Handlingar 13, s. 29—112.

⁵⁴ Handlingar 13, s. 115—135. Henningsson, a.a. s. 370 ff. Schück, KVHAA VII, s. 232 noterar att talet inte kan bedömas, därför att det inte blev tryckt.

⁵⁵ Schück, KVHAA VIII, s. 27 f.

⁵⁶ Denna berättelse tryckte han 1836 i första delen av sin urkundssamling *Handlingar rörande Sveriges historia*. Schück, KVHAA VIII, s. 49 ff.

⁵⁷ Handlingar 16, s. 116—196.

⁵⁸ Handlingar 15, s. 1—102. Schück, KVHAA VIII, s. 48 f.

⁵⁹ Handlingar 15, s. 107—144 och 16, s. 67—85. Lindfors utarbetade tillsammans med H. Reuter Dahl en berättelse om upptäckten av graven, som inlämnades samtidigt med talet och trycktes i samma del av Handlingarna. Den hade dessförinnan varit införd i *Theologisk kvartalsskrift* 1838.

⁶⁰ Tryckt i Leopolds Samlade skrifter 6, 1833. Schück, KVHAA VII, s. 73 ff. Blads tal i Handlingar 10, s. 207—224. Schück, KVHAA VIII, s. 244 ff.

⁶¹ Ödmanns tal är tryckt i Handlingar 13, s. 1—28. Schück, KVHAA VII, s. 418 ff. Wallmarks tal trycktes i Handlingar 11, s. 234—308. Henningsson, Geijer, s. 224. Schröders tal i Handlingar 13, s. 279—318. Schück, KVHAA VIII, s. 44 f.

⁶² Handlingar 8, s. 376—386. Schück, KVHAA VII, s. 65 f. Se även litteraturanvisningar hos B. Hildebrand, C. J. Thomsen, s. 55, not 55.

⁶³ Handlingar 9, s. 280—303. Schück, VII, s. 172 f. Bergstedt fortsatte med en berättelse om Egypten i äldre och nyare tid, som föredrogs för akademien men inte blev tryckt och inte heller finns i manuskript i akademiens arkiv.

⁶⁴ Se för de övriga Schücks framställning.

⁶⁵ Handlingar 3, s. 427—494. Schück, KVHAA VI, s. 242 ff.

⁶⁶ Handlingar 12, s. 277—334. Schück, KVHAA VII, s. 417 f.

⁶⁷ Handlingar 15, s. 258—337. Schück, KVHAA VII, s. 38 ff. med utförligt referat.

⁶⁸ Kungens koncept till statuterna. I marginalen till § 23 (§ 24 i den tryckta versionen).

⁶⁹ B. Hildebrand, Kungl. Svenska vetenskapsakademien, s. 647.

⁷⁰ Schück, KVHAA VI, s. 216 ff.

⁷¹ Schück, KVHAA VII, s. 76, 177 ff. och 250.

⁷² Schück, KVHAA VII, s. 408 ff., 416.

⁷³ Rasmusson, Medaljer och jetonger, s. 33 f. Se även Sällström, Kring Kungl. Vitterhetsakademiens medalj över Gudmund Göran Adlerbeth.

⁷⁴ Schück, KVHAA VIII, s. 104 f.

⁷⁵ Hallenbergs tal är ej tryckt, de övriga återfinns i Handlingarna.

⁷⁶ Schück, KVHAA VI, s. 78.

⁷⁷ Schück, KVHAA VII, s. 89 f.

⁷⁸ Schück, KVHAA VI, s. 376 ff.

⁷⁹ Se härom nedan s. 147.

⁸⁰ Schück, KVHAA VI, s. 405 ff.

⁸¹ Schück, KVHAA VII, s. 36 f.

⁸² Akad. prot. 16 och 30/1 —87.

⁸³ Se t.ex. Akad. prot. 21/1 —94.

⁸⁴ Schück, KVHAA VI, s. 349 ff.

⁸⁵ Schück, KVHAA VI, s. 365.

⁸⁶ Akad. prot. 5/4 —08, 10/11 —12, 3/1 —20.

⁸⁷ Akad. prot. 9/12 —94.

⁸⁸ Akad. prot. 2 och 29/1 —28, 9/6 —31.

- ⁸⁹ Akad. prot. 15/8 —27. Schück, KVHAA VIII, s. 262.
- ⁹⁰ Akad. prot. 11/2 —34. Det trycktes i Handlingar till Skandinavians historia del 19, vilken redigerades av Liljegren.
- ⁹¹ Rasmusson, a.a. s. 7, 13 ff.
- ⁹² Rasmusson, a.a. s. 21.
- ⁹³ Den senare annonseringen innebar en dryg utgift för akademien. Akad. prot. 15/7 —89. Den 15/4 1823 beslöt man att upphöra med den utländska annonseringen. Man annonserade i Inrikes tidningar och på franska i Staats und gelehrte Zeitung des Hamburgischen unpartheyischen Correspondenten.
- ⁹⁴ Schück, KVHAA VI, s. 98 f. Akad. prot. 24/1 —92 och 27/1 —95.
- ⁹⁵ T.ex. Akad. prot. 1/4 —86 och Schück, KVHAA VI, s. 99.
- ⁹⁶ Akad. prot. 20/3 —87.
- ⁹⁷ Någon större variation företer inte heller de förslag till prisämnen, som underställdes kungen. Samma ämnen återkommer även här monotont år efter år.
- ⁹⁸ Svenska akademiens ordbok, art. Antikvit. Jfr även Gödel, Riksantikvarieämbetet, s. 25 f.
- ⁹⁹ Man var tydligen inte alltid riktigt på det klara med gränserna och benämningarna, ty Bernhard von Beskow kallas vid ett tillfälle för författaren till skriften i det filosofiska ämnet. Akad. prot. 4/3 —34.
- ¹⁰⁰ Dessutom förekom under några år på 1700-talet, då C. R. Berch var ledamot av akademien, tävlingar i inskriftskonst. Schück, KVHAA V, s. 689 f. Rasmusson, a.a., s. 12.
- ¹⁰¹ Vitterhetsakademiens dagbok, s. 55 ff., 94 ff.
- ¹⁰² Akad. prot. 1 och 11/4 —86. Schück, KVHAA VI, s. 68 f.
- ¹⁰³ Schück, KVHAA VI, s. 98 ff., Kumlien, Hanseaterna, s. 36 ff. Se även förteckning över akademiens medaljörer hos Rasmusson, a.a. s. 58 ff.
- ¹⁰⁴ En utförlig behandling av ämnet gavs först av Henning Hamilton i en tävlingsskrift 1839. Se härom s. 128.
- ¹⁰⁵ Schück, KVHAA VI, s. 103 ff.
- ¹⁰⁶ Schück, KVHAA VII, s. 43 ff.
- ¹⁰⁷ Stora Kopparbergets historia 1, s. 153.
- ¹⁰⁸ Schück, KVHAA VII, s. 48 f. B. Hildebrand, a.a. s. 107 ff. I sistnämnda bok omnämnes Blads arbete dock inte.
- ¹⁰⁹ Schück, KVHAA VII, s. 45, 51 f.
- ¹¹⁰ Schück, KVHAA VII, s. 52 f., 153 ff.
- ¹¹¹ Schück, KVHAA VII, s. 158 f.
- ¹¹² Schück, KVHAA VII, s. 267 ff. Handlingar 8, s. 138 ff. Lönnroth, Statsmakt och statsfinans, s. 8 ff.
- ¹¹³ Akad. prot. 13/1 —18. Schück VII, s. 273 ff.
- ¹¹⁴ Hammarsskölds avhandling kom emellertid aldrig att inflyta i Handlingarna utan trycktes av författaren utan akademiens vetskap och utan de stipulerade ändringarna. Schück, KVHAA VII, s. 433 ff.
- ¹¹⁵ Schück, KVHAA VII, s. 443 ff. Den publicerades först 1832 och då separat, ej i Handlingarna. Den hade omarbetats och bar titeln Run-lära. B. Hildebrand, a.a. s. 630 ff.
- ¹¹⁶ Schück, KVHAA VII, s. 445 f. Tryckt i Handlingar 12, s. 1—210.

¹¹⁷ Den omfattande avhandlingen trycktes ej, troligen på grund av stilistiska brister. Schück, KVHAA VII, s. 447.

¹¹⁸ Ej tryckt. Manuskriptet till denna liksom till Liljegrens övriga otryckta prisskrifter finns i akademiens arkiv. Schück, KVHAA VII, s. 448.

¹¹⁹ Schück, KVHAA VII, s. 448 ff.

¹²⁰ Schück, KVHAA VIII, s. 441 f.

¹²¹ Handlingar 14, s. 179—366. Schück, KVHAA VIII, s. 446 f.

¹²² Beskows avhandling återfinns i Handlingar 16, s. 208—329 och Reuterdahls i Handlingar 15, s. 158—257. Schück, KVHAA VIII, s. 448 ff. Reuterdahl, Memoarer, s. 107.

¹²³ Om Rydqvists arbete se Santesson, Johan Erik Rydqvist, s. 214 ff. Det återfinns i Handlingar 19, s. 1—96.

¹²⁴ Se i övrigt om dessa tävlingar Schücks ingående framställning och förteckningen över de belönade alstren i Rasmusson, Medaljer och jetonger, s. 60 ff.

¹²⁵ Av paragrafens ordalydelse utläser man visserligen bara att akademien skulle på begäran granska inlämnade förslag till deviser, inte att en sådan granskning var nödvändig. Inte heller av ett samtidigt med akademiens stiftande utfärdat kungabrev framgick det klart hur härmed förhöll sig. Först 1787 uttalade sig Gustav III bestämt till förmån för den senare uppfattningen. Akademien erhöi då rättighet att granska alla inskriftsförslag. Schück, KVHAA VI, s. 182 ff.

¹²⁶ Akad. prot. 14/10 —07.

¹²⁷ Akad. prot. 16/8 —86. Schück, VI, s. 200.

¹²⁸ Schück, KVHAA VII, s. 262 ff.

¹²⁹ Schück, KVHAA VI, s. 126 ff.

¹³⁰ Schück, KVHAA VI, s. 273 ff., 306.

¹³¹ Det största torde ha varit Hemselyngefyndet 1820—21 på över 9000 äldre medeltidsmynt, som delvis nedsmältes.

¹³² Schück, KVHAA VI, s. 314 ff., 324.

¹³³ Schück, KVHAA VI, s. 329 ff.

¹³⁴ Schück, KVHAA VII, s. 196 ff.

¹³⁵ Schück, KVHAA VII, s. 337 ff., 352. B. Hildebrand, C. J. Thomsen, s. 222 ff.

¹³⁶ Akad. prot. 16/2 —36.

¹³⁷ Schück, KVHAA VIII, s. 280.

¹³⁸ Gustawsson, Anders Lignell, s. 28.

¹³⁹ Så hade kungen exempelvis själv författat utkastet till den minnespenning, som bonden i Isala skulle få bära till minne av sin förfaders insats i svensk historia. Akad. prot. 16/1 —87.

¹⁴⁰ Akad. prot. 14/6 —96. Sammanträden utan annat än justering och jetonger förekom så sent som 22/3 —08 och 10/6 —17.

¹⁴¹ Akad. prot. 7/6 —25.

Kungl. Vitterhets historie och antikvitetsakademiens historia 1837—1879

Akademiens sammansättning 1837—1879

¹ Akad. prot. 21/4 —46. Järta/Hildebrand 18/1 och 1/4 —46. Hildebrand tyckte, att Vetenskapsakademien kunde ha dröjt något, ty prinsarna var väl unga (20 och 19 år). Hildebrand/Järta 7/4 —46.

² Hildebrand/Tornberg 23/9 —72. »Kungen som mellanåt helsar på i Museum uppehöll mig så länge att brevet ej kunde afgå med dagens post.» Hildebrand/Räaf 15/4 —67. Karl var ju ivrig samlare och i sin ungdom tydligen arkeologiskt intresserad. Det var på hans initiativ, som Hildebrand grävde i Uppsala högar 1846—47. Hildebrand/Järta 1/5 —46.

³ Schück, SA 5, s. 6 och 6, s. 31.

⁴ »Förslagen behöfva ej omständligen motiveras. Till hvarje plats kan föreslås huru många personer som helst.» Hildebrand/Nilsson 21/9 —52.

⁵ »Då man vistas i en aflägsen landsort, är det mycket svårt att, såsom sig bör, föreslå ledamöter för ett lärdt samfund i hufvudstaden. För att likväl ej synas liknöjd tager jag mig friheten bifoga inneliggande lilla anteckning. Om Du ej gillar den, så anhåller jag att densamma anses som icke insänd.» Brunius/Hildebrand 8/2 —62.

⁶ Hildebrand/Schlyter 6/10 —37.

⁷ Hildebrand/Nilsson 18/5 —38 och Hildebrand/Räaf 5/6 —38.

⁸ Till Hildebrand 18/4 —38. Även Fryxell föreslog honom. Fryxell/Hildebrand 13/9 —37.

⁹ Reuter Dahl, Memoarer, s. 173. Hildebrand/Schröder 25/10 —38. Reuter Dahl fick 11 röster av 13.

¹⁰ 1/11 —39. Thomas Järta avled redan 1841.

¹¹ Uppflyttningarna måste begäras särskilt, ty av Hildebrands brev framgår, att röster på en arbetande ledamot vid val av hedersledamot kasserades. Hildebrand/Tornberg 2/4 —70.

¹² Brinkman/Hildebrand 30/3 —41. De andra personer, som fick röster, var A. A. Afzelius och friherre C. G. d'Albedyhll. Hildebrand/Järta 4/5 —41. Schröder/Hildebrand 25/4 —41.

¹³ Hildebrand/Tornberg 11/2 —40.

¹⁴ Järta/Hildebrand 18/9 —42.

¹⁵ Hildebrand/Järta 10/9, 27/9, 15/11 och 22/11 —44. Järta/Hildebrand 22/9 och 1/12 —44. Järta hade tidigare, 28/1 1842, uppfört Hamilton på förslag och med hans prisskrift som argument.

¹⁶ Till Hildebrand 19/11 —44.

¹⁷ Geijer/Hildebrand 17/11 —44.

¹⁸ Reuter Dahl/Hildebrand 18/5 —47.

¹⁹ Hildebrand/Tornberg 29/10 —47.

²⁰ Hildebrand/Tornberg 25/1 —48. Om stämningarna se även Hildebrand/Wallmark 7/2 —48.

²¹ Hildebrand/Tornberg 25/1 och odat. [febr. el. mars] —48. Hildebrand/Schröder 5/2 —48. Beskow & Rydqvist, Brevväxling 3, s. 38.

²² Hildebrand/Thomsen 22/2 —56.

²³ Hildebrand/Räaf 24/1 —53.

²⁴ Till Räaf skrev Hildebrand rent ut, att Wallins merit var att han bodde i Stockholm, hans fel att han var lat. 15/3 —53. Wallins merit förbyttes snart i sin motsats, då han redan 1855 blev kyrkoherde i Skåne.

²⁵ Hildebrand/Tornberg 15/3 och 1/9 —53. Tornberg/Hildebrand 4/10 —53.

²⁶ Hildebrand/Reuter Dahl 23/10 —55. Reuter Dahl/Hildebrand 10/11 —55.

- ²⁷ Hildebrand/Tornberg 7/5 —58. Hildebrand/Reuter Dahl 30/3 och 16/4 —58.
- ²⁸ Hildebrand/Reuter Dahl 22/3, 8/4 och 31/5 —59.
- ²⁹ Hamilton/Hildebrand 22/3 —62. Carlson/Hildebrand 19/3 —52. Jfr Hildebrand/Reuter Dahl 17/3 —62 och Hildebrand/Rydqvist 31/3 —62.
- ³⁰ Hildebrand/Tornberg 24/1 —70.
- ³¹ Hildebrand/Tornberg 21/12 —71.
- ³² Om Djurklou som medeltidsgenealog se B. Hildebrand, Gabriel Djurklou som genealog. Förhållandet mellan Hildebrand och Djurklou skiftade och hade varit gott på 1860-talet. Se Waldén, »Två slår den tredje».
- ³³ Djurklou fick 6 röster, Hans 5, Säre och Bugge 2 samt Tham 1. Hildebrand/Tornberg 14/11 —72 och 18/1 —73. Säre/Hildebrand 29/11 —72 och 27/4 —73. P. Säre blev hedersledamot 1885. Nilssons förslag av 10/10 —72 i Brevserien 1 (VHAA). Se vidare s. 192 ff.
- ³⁴ Hildebrand/Tornberg 8/5 —76.
- ³⁵ Odhner/Hildebrand 23/3 —78.
- ³⁶ Odhner/Hildebrand 27/1 —79.
- ³⁷ Rosenblad/Hildebrand 23/5 —47. Rosenblads välvilja mot Hildebrand rubades inte av att Hildebrand motsatte sig ett inval av brorsonen. B. E. Hildebrand, Lefnadsteckning (Prof. K.-G. Hildebrand), s. 161.
- ³⁸ Järta/Hildebrand 22/9 —44. Hildebrand/Järta 10/9 —44. Broomé, Handskriftssamlarna, s. 196.
- ³⁹ Att observera är dock ett synnerligen positivt uttalande av Hildebrand om Arwidsson 1837. Hildebrand/Räaf 7/7 —37.
- ⁴⁰ Reuter Dahl/Hildebrand 12/4 —58. Wallmark/Hildebrand 26/9 —53.
- ⁴¹ Hildebrand/Tornberg 24/1 —70. Tidigare invalda pristagare: Wallman, Rydqvist, Hamilton m.fl.
- ⁴² Om Sjöborg se s. 57 f. Han fungerade som ett slags konkurrerande riksantikvarie på 1810-talet.
- ⁴³ Hans Hildebrand höll 1873 en arkeologisk studiekurs. Sveriges förste professor i arkeologi var Olof Verelius, som 1662 erhöill en personlig professur i antikviteter. Den första verkliga universitetsprofessorn i detta ämne var O. Almgren, som 1913 tillträdde professuren i nordisk och jämförande fornknuskap i Uppsala. Docenturer i arkeologi förekom däremot på 1800-talet (Liljegren, Bruzelius). J. H. Schröder hade titeln professor i lärdomshistoria och arkeologi men var egentligen bibliotekarie. N. H. Sjöborg var professor i historia men sysslade mycket med fornforskning. O. Montelius erhöill professors titel. Han höll föreläsningar vid Statens historiska museum.
- ⁴⁴ Nilsson lancerade sin protegé pastor A. E. Holmberg som ledamot 1844. Nilsson/Hildebrand 10/9 —44. Hildebrand hade föreslagit honom till korrespondent samma år, men fann hans kunskaper otillräckliga för ordinarie ledamotskap. Mera om Holmberg på s. 167.
- ⁴⁵ Nilsson till akademien 16/11 —71. Brevserien 1 (VHAA).
- ⁴⁶ Palin som avlidit 1842, efterlämnade stora samlingar av egyptiska antikviteter och mynt. Enligt akademiens beslut 14/8 —44 skulle B. Fogelberg yttra sig om värdet av samlingarna. Om hans myntsamlingar se W. Schwabacher, Nils Gustaf Palin. — Svenska Minerva No 104, 107, 114 m. fl. (5, 12, 28 och 30 sept.

etc.) 1843. Jfr även Svenska biet och Allehanda. Akademien kan absolut inte beskyllas för brist på uppmärksamhet mot egyptologin under ett tidigare skede av sin historia. Jmfr ovan s. 17, 38, (Åkerblads och Palins inval, Bergstedts inträdestal).

⁴⁷ Om Cronstrand se även s. 83, 226. Jfr Boëthius, Baltzar Cronstrand. Cronstrand hade varit i Egypten och gjort noggranna uppmätningar av de faraoniska templen.

⁴⁸ Hildebrand/Järta 15/9 —43.

⁴⁹ Akademiens ende egyptolog under Hildebrands tid utom Palin återfinns i den utländska klassen. Det var Richard Lepsius.

⁵⁰ B. Hildebrand, C. J. Thomsen, s. 55 f., 58 f.

⁵¹ Hildebrand/Järta 10/9 —44.

⁵² Hildebrand/Tornberg 12/11 —44. Hildebrand/Järta 22/11 —44. Hildebrand/Nilsson odat. [1844].

⁵³ Schröder/Hildebrand 30/3 —53. Hildebrand/Wallmark 7/2 —48. Hildebrand/Tornberg 25/1 —48. Rääf/Hildebrand t.ex. 15/5 —47.

⁵⁴ Tornberg/Hildebrand 8/4 —58.

⁵⁵ Rörande Genberg som kandidat se Reuter Dahl/Hildebrand 27/8 —49.

⁵⁶ Rääf/Hildebrand 14/11 —46.

⁵⁷ Ihre avsåg sig dock ledamotskapet i Svenska akademien.

⁵⁸ Akad. prot. 26/11 —39.

⁵⁹ A. Schück, K. Vitterhets historie och antikvitetsakademien, s. 632.

⁶⁰ Gåvan utgjordes av en avgjutning av en egyptisk cippus. Akad. prot. 15/9 —41.

⁶¹ Järta/Hildebrand 19/9 —41. Hildebrand/Berzelius 2/10 —41. Metternich var riksfurste, inte riksgreve, men en kardinal kommer ändå i ranghänseende högre.

⁶² Hamilton/Hildebrand 22/3 — 62. Som exempel på vilka bevekelsegrunder, som kunde ligga bakom ett förslag, kan anföras Tornbergs kandidat J. T. Reinaud, chef för Bibliothèque nationale's orientaliska handskriftsavdelning. Tornberg ville att denne skulle bli ledamot, därför att han i så fall hoppades lättare kunna få låna arabiska handskrifter från Paris. Hildebrand/Rääf 15/3 —53.

⁶³ Hildebrand/Berzelius 2/10 —41. Akad. prot. 5/10 —41.

⁶⁴ Järta/Hildebrand 20/11 —42.

⁶⁵ Reuter Dahl/Hildebrand odat. [nov. 1842].

⁶⁶ Hildebrand/Beskow 21/3 —44.

⁶⁷ Hildebrand/Järta 18/11 och 2/12 —45. Hildebrand/Schröder 18/11 —45.

⁶⁸ Geijer/Hildebrand 19/11 —45.

⁶⁹ Tornbergs i not 62 omtalade kandidat Reinaud fick genom dessa manövrer bara 3 röster. Hildebrand/Tornberg 27/5 —53.

⁷⁰ Reuter Dahl/Hildebrand 9/5 —58.

⁷¹ Reuter Dahl/Hildebrand 30/3 —62.

⁷² Hildebrand/Rääf 12/11 —66. Stephens tillhörde den »fria», oppositionella riktningen inom nordisk fornforskning.

⁷³ Hildebrand/Tornberg 23/2 —[70].

⁷⁴ Schlyter/Hildebrand 14/11 —71.

⁷⁵ Hildebrand/Schröder 15/11 —42.

⁷⁶ Därmed åsyftades historikerna C. F. Allen och C. P. Paludan-Müller. Hildebrand/Tornberg 2/4 — 70 och 30/5 —76. Hildebrand ogillade skandinavismen.

⁷⁷ Carlson/Hildebrand 19/3 —62.

⁷⁸ Säre/Hildebrand 19/11 —71. Säre jämförde med bruket i andra akademier, där normmännen räknades in bland svenskarna. Dahlgren, Kungl. Svenska vetenskapsakademiens personförteckningar, s. 30 f.

⁷⁹ Odhner/Hildebrand 23/3 —78.

⁸⁰ Den av Schröder 23/1 —38 föreslagne Carlo Bonucci, ledare av grävningarna i Pompeji, fick vänta ett år på sitt medlemskap, ty av någon anledning, som ej framgår av källmaterialet, ansåg akademien att valet borde uppskjutas. Schröder var ledsn för detta. Schröder/Hildebrand 29/4 —38.

⁸¹ Schück, KVHAA VI, s. 39. Om »jakten» på akademiska diplom jfr Berzelius, Självbiografiska anteckningar, s. 116.

⁸² Akad. prot. 16 och 23/4 —39. 1863 mottogs åter ett liknande önskemål, denna gång från J. Bertrand Payne i London, som sysslade med heraldik och genealogi och av den anledningen fann ett korresponderande ledamotskap av Vitterhetsakademien vara det lämpligaste sättet att uppnå kontakt med svenska lärda. Det ansåg emellertid inte akademien, som lade hans skrivelse till handlingarna. Akad. prot. 2/1 —63.

⁸³ Gaumont skänkte en bok till Oskar I. Akad. prot. 25/5 och 2/6 —47.

⁸⁴ Ihre/Hildebrand 4/10 —52.

⁸⁵ Hur det kunde gå till, då en landsortsbo röstade, illustrerar ett brev från Reuterdaahl till Hildebrand 1842 odat. [nov.]. Han sände in röster från biskop Faxe och sig själv lydande på Ihre och Hartmansdorff men tillade, att om Hildebrand önskade Skogman hellre än den senare, skulle han begagna det kuvert, som var märkt med ett S ner till till vänster, ty det innehöll en röst på Skogman. Hildebrand tog det S-märkta kuvertet, ty Hartmansdorff fick bara en röst vid valet.

⁸⁶ Carlson/Hildebrand 19/3 —62.

⁸⁷ Nilsson/Hildebrand 4/11 —52.

⁸⁸ Hamilton/Hildebrand 29/9 —52. Fryxell/Hildebrand 4/2 —62. Böttiger/Hildebrand 1/6 —74.

Bror Emil Hildebrand

¹ Nilsson/Hildebrand 12/11 —53.

² Hildebrand/Eurén 31/1 —76. Eventuellt har de börjats tidigare.

³ Hildebrands far dog då sonen var fem år.

⁴ Av självbiografin framgår, att Thomsen 1830 uppgjort lockande planer för Hildebrand. Obs. följande yttrande av Hildebrand 1832: Således står jag nu nära det mål, år 1830 syntas mig så fjerran, och hvars uppnående jag ansåg nästan omöjligt, då De uppgjorde förslaget derom för mig i Khvn». Till Thomsen 14/11.

⁵ B. Hildebrand, C. J. Thomsen, s. 587 ff.

⁶ Hildebrand/Thomsen 6/9 —31.

⁷ B. Hildebrand, a.a., s. 654 ff.

- ⁸ Lefnadsteckning (Prof. K.-G. Hildebrand), s. 182.
- ⁹ Hildebrand/Thomsen 19/8 —35. »Jag älskar mera att framdraga källorna än att begagna dem.» Jfr även 24/4 —36.
- ¹⁰ Lefnadsteckning, s. 179 ff.
- ¹¹ Enligt skildringen i självbiografin s. 178. I ett brev till Thomsen 4/4 —35 meddelar Hildebrand att fortsättande av katalogen inhiberats men vill ej uppge orsaken.
- ¹² Del 5, s. 292.
- ¹³ Lefnadsteckning, s. 92 f. Wieselgren hade 1830 velat ha Hildebrand till sin vikarie som bibliotekarie i Lund, men planen hade gått i stöpet och medfört obehag för Hildebrand, som blev betraktad som en streber. Wieselgren hade också varit förlovad med Hildebrands svägerska Ebba Hildebrandsson, född af Wirsén. Grenholm, Din tillgivna Ebba, s. 53 ff.
- ¹⁴ Lefnadsteckning, s. 193.
- ¹⁵ Även Berzelius, Adlerbeth och Rosenblad. Lefnadsteckning, s. 159 ff. Hildebrand/Thomsen 27/6 —37.
- ¹⁶ Lefnadsteckning, s. 163.
- ¹⁷ Bergh, Svenska riksarkivet 1837-46, s. 11, 15 f., 21.
- ¹⁸ Lefnadsteckning, s. 197.
- ¹⁹ Collijn, Svenska fornskriftsällskapet, s. 15. Jfr även brev från Hildebrand till C. Molbech dat. 8/2 1844 i vilket han säger sig ha avböjt ett erbjudande att ställa sig i spetsen för det nya sällskapet. Molbech, Brevveksling 2, s. 300.
- ²⁰ Äktenskapet var inte lyckligt. Hustrun blev med åren grubblande och greps av den pietistiska väckelserörelsen. Flera år var hon nervsjuk. B. Hildebrand, Hans Hildebrand (Scandia), s. 98 f., Grenholm, a.a. s. 162, 177.
- ²¹ Hildebrand/Thomsen 24/4 —57.
- ²² Lefnadsteckning, s. 77.
- ²³ Hildebrand/Thomsen odat. [febr. el. mars 1837].
- ²⁴ Hildebrand/Rääf 20/12 —59 m.fl.
- ²⁵ Hildebrand/Rääf 7/8 —58. Liknande tongångar återkommer då och då i breven både till Rääf och andra.
- ²⁶ Breven till Järta ger flera goda exempel: en skildring av Svenska akademins högtidsdag 1846 och en dramatisk interiör från riksarkivet 1845. Se även de som en bilaga i Jacobowsky, Gustafsberg, tryckta breven.
- ²⁷ N. J. Ekdahls sätt att sköta utgivningen av Samfundets för utgifvande af handlingar rörande Skandinavien historia publikationer och P. Wieselgrens slarviga redaktion av De la Gardieska arkivet var föremål för Hildebrands kritik. Se SBL art. Ekdahl, och nedan s. 212.
- ²⁸ Hans uppsats om hällristningarna i ATS 2. B. Hildebrand, B. E. Hildebrand, s. 278.
- ²⁹ Hildebrand/Djurklou 13/3 —62.
- ³⁰ Jfr den engelske numismatikern Dolleys höga uppskattning (Numismatic circular 1956).
- ³¹ Hildebrand/Thomsen mars 1850.
- ³² S. 145.
- ³³ Hildebrand/Järta från Särö 1843. »Detta lättjefulla lif pinar mig.»

³⁴ Nilsson/Hildebrand 12/1 —76.

³⁵ Reuterdaahl, Memoarer, s. 163.

³⁶ B. Hildebrand, Hans Hildebrand (Scandia), s. 284.

Akademien som vetenskapligt samfund

¹ Hildebrand/Thomsen 28/10 —37 och 7/2 —38.

² Akad. prot. 16/2 och 5/10 —41.

³ Akad. prot. 26/4 —42 och 10/3 —57.

⁴ Akad. prot. 25/10 och 21/12 —42. Beskow anställde jämförelse med bruket i andra samfund. Nyheten sparade onekligen papper, ty med dåtidens långa titlar och Hallenbergs stora handstil hade listan över närvarande i seklets början ofta upptagit en hel sida eller mer i protokollet.

⁵ Kungl. Maj:ts brev 19/11 —39.

⁶ Jetongerna var just vid denna tid föremål för diskussion i riksdagen. Se s. 158. Fryxell/Hildebrand 20/1 —40.

⁷ Nilsson till akademien 16/11 —71. Brevserien 1 (VHAA).

⁸ Hildebrand/Rääf 20/12 —59.

⁹ Hildebrand/Järta 26/1 och 29/11 —44. Det första av dessa brev innehåller också en gliring åt naturvetenskaperna. »Men det är icke heller så lätt att åstadkomma något nytt eller märkvärdigt hos oss. Med Hr naturforskare hafver det sig annorlunda. En fluga med en ny fläck på vingen kan gifva ämne för en lång afhandling.» En liknande inställning till naturvetenskaperna var vanlig i konservativa Uppsalakretsar vid denna tid.

¹⁰ Hildebrand/Thomsen 6/4 —41.

¹¹ Den preussiska vetenskapsakademien hade exempelvis den bestämmelsen i sina statuter av 1812 (även i de förnyade av 1838) att ordinarie ledamöter måste bo i Berlin. Dess storhetstid under 1800-talet berodde säkert till stor del på dess anknytning till det 1810 upprättade universitetet i Berlin. Harnack, Geschichte der K. preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin 1:2, s. 659. Likaså Académie des inscriptions i sina statuter av 1701 (§ 4). »Pensionnaires» måste bo i Paris. Histoire de l'Académie Royale des inscriptions et belles lettres 1, s. 11.

¹² Hildebrand/Järta 16/3 —41. Handlingar 19, s. 97—126. Den tryckta versionen var något ändrad. Sjöbring var medlem av den sedan 1805 verkande bibelkommissionen.

¹³ Det blev inte tryckt, men manuskriptet finns i akademiens arkiv. B. Hildebrand, C. J. Thomsen, s. 376 not 38 och där anförd litteratur.

¹⁴ Hildebrand/Nilsson 5/1 —41. Ett brev från Westin till Hildebrand tyder dock på att han någon gång rådfrågats i inskriftsärenden. Det var ju av den anledningen han invalts.

¹⁵ Handlingar 18, s. 198—224.

¹⁶ Nilsson/Hildebrand 12/4 —44. Nilsson själv ansåg det mera trängande att besvara C. Molbechs negativa recension av hans bok Skandinaviska Nordens urinvånare.

¹⁷ Hildebrand/Rääf 10/12 —35. Se s. 37.

¹⁸ Handlingar 18, s. 1—36, tryckt under titeln Några undersökningar om de första försöken att bearbeta Bibeln på svenska.

- ¹⁹ Reuterdahl, Memoarer, s. 173 f. Jfr Akad. prot. 19/2 —39 då Reuterdahl meddelade en svensk översättning från 1500-talet av Davids psalmer.
- ²⁰ Handlingar 18, s. 103—191.
- ²¹ Tryckt posthumt i Handlingar 18, s. 49—100 med något längre titel.
- ²² Tornbergs tal trycktes först 1857 i Handlingar 21, s. 61—103 och var då fört å jour med fynden till 1846. Det hölls under en något avvikande rubrik. — Afzelius tal återfinns i Handlingar 19, s. 131—143.
- ²³ Hildebrand/Järta 16/1 —46. Till Rääf yttrade sig Hildebrand inte fullt så nedsättande som till Järta. Talet var »vackert men kanhända något magert». Hildebrand/Rääf 31/3 —43.
- ²⁴ Handlingar 18, s. 263—304. Mer om Nilsson på s. 113 f.
- ²⁵ Hildebrand/Nilsson 20/12 —44. Hildebrand/Rääf 5/1 —45.
- ²⁶ Nilsson/Hildebrand 22/11 —44. Nilssons ursprungliga avsikt hade varit att tala om landskapsvapen ur zoologisk synpunkt. Detta föredrag höll han emellertid för en större publik i Naturforsk. sällskapet och sölade med att skriva ett nytt. Nilsson/Hildebrand odat. [maj 1841] och 12/4 —44.
- ²⁷ Talet trycktes ej och finns inte i akademiens arkiv, ty författaren önskade det tillbaka. Palmblad/Hildebrand 15/12 —45. Det finns inte heller bland Palmblads papper i UUB.
- ²⁸ Hildebrand/Järta 16/1 —46. En annan ledamot, en ungdomsvän till Palmblad, hade högre tankar om hans förmåga. Rääf/Hildebrand 8/11 —45.
- ²⁹ Handlingar 20, s. 1—98, 19, s. 159—389 och 20, s. 103—162. Rydqvists tal trycktes även separat före Handlingarna. Jfr Beskow & Rydqvist, Brevväxling 3, s. 53.
- ³⁰ Handlingar 21, s. 181—219. Jfr Rydbeck, C. G. Brunius, s. 510.
- ³¹ Handlingar 21, s. 221—331.
- ³² Handlingar 21, s. 335—353.
- ³³ Handlingar 22, s. 151—193 och s. 239—416. Titeln något annorlunda formulerad. Plikten att skriva inträdestal gjorde Svedelius bekymrad, ty utmärkelserna var oväntad. Svedelius, Anteckningar, s. 530. Jfr inledningen till talet.
- ³⁴ Handlingar 24, s. 229—331. Torstendahl, Källkritik och vetenskapssyn, s. 131 f.
- ³⁵ Handlingar 24, s. 333—361.
- ³⁶ Se s. 333 i talet.
- ³⁷ Handlingar 26, s. 1—235.
- ³⁸ Handlingar 25, s. 261—286.
- ³⁹ Handlingar 26, s. 237—290 och 321—364. Säves tal tryckt under avvikande titel.
- ⁴⁰ Möjlighet till snar publicering erbjöd sig, men av olika skäl dröjde det ändå innan talet blev tryckt. Säve/Hildebrand 20/9, 3/10, 4/10, och 28/10 —68.
- ⁴¹ Handlingar 27, s. 1—35. Böttiger/Hildebrand 21/4 —73.
- ⁴² Handlingar 27, s. 37—370. Det har här en annan titel.
- ⁴³ Handlingar 28, s. 131—192. B. Hildebrand, Hans Hildebrand (Scandia), s. 119 ff.
- ⁴⁴ Handlingar 28, s. 1—60. B. Hildebrand, Gabriel Djurklou, s. 8 ff.
- ⁴⁵ Handlingar 28, s. 91—129.
- ⁴⁶ Handlingar 28, s. 65—90 och 30, s. 1—336.

⁴⁷ Handlingar 18, s. 225—259 och 19, s. 149—155. Valerius' bidrag hade i tryckt form den kortare titeln Om romerske författaren Lucius Apulejus.

⁴⁸ Hwasser/Hildebrand 23/2 —59. Den lilla skriften trycktes av Hwasser själv redan samma år i nästan exakt lika skick med det upplästa talet, vars manuskript finns i akademiens arkiv. Beskow hade skrivit en minnesteckning över Hoffvenius 1856.

⁴⁹ Något manuskript till Gumælius' tal finns inte i akademiens arkiv eller bland hans papper i Örebro läns museum. Landgrens papper i UUB och Härnösands landsarkiv innehåller inte något manuskript om lapska språket.

⁵⁰ Hildebrand/Rääf 5/1 —45. Fries/Hildebrand 3/12 —64. Hildebrand/Fries 12/12 —64. Fries överlämnade resultatet av sina forskningar om växtnamnen till Svenska akademien. Beskow & Rydqvist, Brevväxling 6, s. 101 not 1.

⁵¹ Akad. prot. 2/1 och 29/1 —39. Manuskriptet, nio ark, finns i Svenska akademis arkiv.

⁵² Akad. prot. 28/5 —39. Reuterdaahl, Memoarer, s. 178.

⁵³ Handlingar 16, s. 358—372. Akad. prot. 21/1 och 16/9 —40. Jfr s. 33.

⁵⁴ Akad. prot. 12/4 och 8/10 —44. S. Anskarii Pigmenta trycktes av J. M. Lappenberg i Zeitschrift des Vereins für hamburgische Geschichte 1847.

⁵⁵ Akad. prot. 24/2 —46. Manuskript bevarat i akademiens arkiv.

⁵⁶ Akad. prot. 14/12 —47, 15/2 —48, 26/3 —50 och 22/7 —51. Wallmans manuskript finns delvis i Nordiska museets arkiv, där bl.a. hans anteckningar om runor och alfabet förvaras. Övriga här nämnda arbeten synes ej ha bevarats. Föredraget om gränspunkterna torde ha ingått i ett planerat arbete om Nordens gamla geografi, till vilket manuskript finns i Nordiska museet.

⁵⁷ Se B. Hildebrand, C. J. Thomsen, s. 533 f. m.m. Hildebrand/Rääf 2/8 —53.

⁵⁸ Handlingar 20, s. 171—260. Föredrogs i akademien 23/1 —49 och 1/4 —51. Fredsfördraget var besvärligt ur diplomatarisk synpunkt och framkallade vecklagan hos sin utgivare.

⁵⁹ Akad. prot. 5/11 —44.

⁶⁰ Akad. prot. 21/10 —51. Det trycktes i första delen av Rääfs stora Ydrebeskrivning 1856. Hildebrand hade velat publicera det i Handlingarna men hade för ögonblicket inte plats åt det. Hildebrand/Rääf 13/2 —52.

⁶¹ Utom Nilssons bok refererades N. M. Petersens Svenska språkets historia, den norska antikvariska tidskriften Urda's första häfte m.m.

⁶² Om Nilsson, Thomsen och olika bedömningar av deras insatser se B. Hildebrand, a.a. s. 703 ff.

⁶³ Akad. prot. 6/3 —38. Hildebrand/Nilsson 6/3 och 18/5 —38.

⁶⁴ Hildebrand/Järta 17/10 —43. Järta/Hildebrand 22/10 —43.

⁶⁵ Se ovan s. 254 not 16.

⁶⁶ Nilssons bok översattes till både tyska, engelska och franska på 1860-talet. Av Vetenskapsakademien hade han erhållit guldmedalj för sitt arbete Skandinaviens fauna och det är förmodligen denna hedersbetydelse som spökar.

⁶⁷ Hildebrand/Nilsson 15/8 och 28/12 —75. Nilsson/Hildebrand 11/11 och 23/12 —75. Deras tidigare brevväxling handlar till stor del om Nilssons teorier vars utveckling kan väl följas. — Missämjan mellan de båda herrarna behandlas också längre fram.

- ⁶⁸ Akad. prot. 25/2, 2/3 etc. —40. Författaren själv var blygsam och satte sig emot förslaget, som ej förverkligades. Hildebrand/Thomsen [dec.] —40. Manuskriften finns bevarade i akademiens arkiv.
- ⁶⁹ Akad. prot. 13/4 —38 och 23/4 —39.
- ⁷⁰ Akad. prot. 12/1 —41.
- ⁷¹ Akad. prot. 29/3 —42. Hällristningarnas upphov skulle vara »okynniga pojkar». Hildebrand/Järta 24/3 —43. Hildebrand publicerade senare själv en uppsats om hällristningarna i ATS 2, 1869.
- ⁷² Akad. prot. 7/12 —41. Jfr s. 226.
- ⁷³ Akad. prot. 16/9 —40, 31/3 —43 och 24/3 —46. Om Runamo se B. Hildebrand, a.a. s. 40 ff. och 692 ff. m.m.
- ⁷⁴ Gödel, Riksantikvarieämbetet, s. 206 ff.
- ⁷⁵ Om 1700-talets dokumentpublikationer se E. Hildebrand, Svenska publikationer af historiska handlingar, s. 342 ff.
- ⁷⁶ Hildebrand, Lefnadsteckning (Prof. K.-G. Hildebrand), s. 153 ff. Jfr även Bergh, Kungl. Samfundet, s. 84.
- ⁷⁷ Bergh, a.a. s. 52.
- ⁷⁸ E. Hildebrand, a.a. s. 358 ff.
- ⁷⁹ Akad. prot. 3/10 —37. Se s. 54 om Järtas prisskrift.
- ⁸⁰ Akad. prot. 13/4, 8/5 och 2/6 —38. Järta demonstrerade också 1500-talskartor, som visade att bokskogen då gick längre norrut än nu. Akad. prot. 23/10 —38.
- ⁸¹ Akad. prot. 27/2 —38 och 30/4 —39. Utdraget ur Bircherods dagböcker upplästes ur en tryckt utgåva av C. Molbech, medan Banérs anteckningar var arkivalier, förvarade på Djursholm.
- ⁸² Akad. prot. 21/1 —40.
- ⁸³ Akad. prot. 24/10 —37. Stenbock, Till brevväxlingen mellan Gustaf II Adolf och Ebba Brahe, s. 112 not 1.
- ⁸⁴ Akad. prot. 17/11 —40 och 19/3 —44.
- ⁸⁵ Akad. prot. 14/8 —44. I protokollen förekommer ingenting mer om denna sak.
- ⁸⁶ Akad. prot. 24/3 —46.
- ⁸⁷ Akad. prot. 2 och 16/11 —47.
- ⁸⁸ Akad. prot. 16/12 —51 och 26/9 —55.
- ⁸⁹ Akad. prot. 27/4 och 11/5 —52. Rydqvist föredrog annars detta arbete i Svenska akademien. Berlins uppsatser skulle tryckas, vilket beslut även delgavs författaren, men aldrig verkställdes. Hildebrand/Berlin 17/7 —52. Den senare uppsatsen finns i akademiens arkiv.
- ⁹⁰ Akad. prot. 24/1 —54. Wallmark/Hildebrand 30/12 —53 och 4/10 —55. Wallmark hade redan tidigare tänkt insända några uppsatser. Wallmark/Hildebrand 1/10 —49. Bland Wallmarks papper på KB finns inga spår av uppsatsen.
- ⁹¹ Akad. prot. 17/4 —55 och 6/4 —58. Tryckta i Beskows Minnesbilder 2, respektive Handlingar 22, s. 129—150.
- ⁹² Akad. prot. 30/11 —58.
- ⁹³ Akad. prot. 4/1 —59. Rydqvist/Hildebrand 3/1 —59. Vid ett tidigare tillfälle förklarade sig Rydqvist på grund av trötthet ej kunna uppfylla sin »pligt»

ifråga om föredrag. Rydqvist/Hildebrand 7/5 —53.

⁹⁴ Akad. prot. 1/2 och 1/3 —59. Handlingar 21 med fortsättning i 24 och 25. Det kan tilläggas, att prins Oskar höll ett liknande föredrag i Samfundet för utgivande af handskrifter rörande Skandinaviens historia den 11 januari 1859. Bergh, Kungl. Samfundet, s. 56.

⁹⁵ Akad. prot. 30/3 och 18/4 —59. Däremot förekom refusering ett par gånger under akademiens svaghetsperiod. Äreminnet finns ej i arkivet.

⁹⁶ Akad. prot. 15 och 30/3 —59. Rydqvist/Hildebrand 17/3 —59. Hildebrand kommenterade uppsatsen med följande ord: »Fähræus i Göteborg har knackat på Akademiens dörr genom att insända en afhandling.» Hildebrand/Reuter Dahl 8/4 —59. Den trycktes senare i Handlingarna 25, 1867, s. 287—310.

⁹⁷ Akad. prot. 18/8 och 21/9 —59. Tryckt i Handlingar 22, s. 197—237.

⁹⁸ Akad. prot. 11/4 —48.

⁹⁹ Akad. prot. 3/4 —55 och 29/4 —56.

¹⁰⁰ Akad. prot. 23/1 —55 och 11/10 —59.

¹⁰¹ Hildebrand/Reuter Dahl 22/3 —59. Som villkor uppställde Hildebrand att få ta sin sjuttonårige son Hans med sig. Hildebrand/Räaf 22/3 —59.

¹⁰² Bååth, De skandinaviska historiska expeditionerna, s. 56 ff. Klemming var också påtänkt som delegat. Jfr om Munchs exceptionella ställning brev av honom tryckta i Munch, Laerde brev 2, s. 309, 318, 340 f., 399.

¹⁰³ Akad. prot. 18/8 och 21/9 —59, 31/1, 17/2, 3/4 och 17/6 —60, 22/1, 9/4 och 18/6 —61. Bååth, a.a. s. 58.

¹⁰⁴ Akad. prot. 2/2 och 25/5 —41. Den 3/12 —44 anmäldes en gåva av en skråordning från 1600-talet från samme givare.

¹⁰⁵ Wiede: Akad. prot. 28/1 —45 bl.a. originalbrev och topografiska avskrifter, 24/3 —46 handlingar i avskrift rörande kanalprojektet, 16/5 —48 59 st. avskrifter samt ett manuskript till Kristoffers landslag etc. För sitt nit erhöi han 1865 200 rdr i gratifikation. Akad. prot. 15/7 —65. Räaf: Akad. prot. 16/4 —67 53 st. originaldokument, varav 1 från 1300-talet och 6 från 1400-talet. Han testamenterade vidare sitt diplomatarium och sin stora skråcksamling. Se härom Nygren, Det svenska diplomatarieverket, s. 165 och K. R. V. Wikmans företal till utgåvan av skråcksamlingen 1957 i VHA AH Fil-fil. ser. 3.

¹⁰⁶ Akad. prot. 13/12 —59. De överlämnades den 1/11 —64 till Riksarkivet.

¹⁰⁷ Akad. prot. 15/4 —62. De har utgivits först i våra dagar, i Historiska handlingar, 37: 1, tr. 1961.

¹⁰⁸ Akad. prot. 20/10 och 1/12 —68. Handlingarna finns tryckta i Acta cameralia 1280—84.

¹⁰⁹ Ett exempel på en annan kontakt var Vetenskapsakademiens i St. Petersburg anhängan om lån av en jordebok över Ingermanland. Akad. prot. 30/6 —59.

¹¹⁰ Hildebrand/Räaf 10/3 —67. En katalog fanns dock redan, upprättad av Klemming 1855. Antalet pergamentsbrev utgjorde då 1105 st.

¹¹¹ Akad. prot. 10/4 —64. Uppsatsen trycktes i del 5 av Ydrebeskrivningen, som gavs ut posthumt 1875. Hildebrand visade sig något skeptisk. Hildebrand/Räaf 28/12 —65.

¹¹² Akad. prot. 25/11 —73. Något manuskript finns inte i akademiens arkiv, då Fryxell, som vistades i Stockholm för tillfället, själv uppläste skriften. Inte

heller i Fryxells samlingar på Riksarkivet och KB finns något manuskript med den här anförda rubriken. Troligen är uppsatsen identisk med Om det aristokratiska samhällselementet inom svenska folket, vilken publicerades i månadskriften Nu 1877.

¹¹³ Hökerbergs uppsats finns ej i akademiens arkiv, trots att protokollet ut-säger att den skulle läggas till akterna. Akad. prot. 13/12 —59.

¹¹⁴ Akad. prot. 1/10 och 15/10 —67. Beckmans uppsats trycktes i del 26 av Handlingarna under titeln Konung Gustaf II Adolfs krigssalm, n:o 378 i Sven-ska psalmboken Litterär-historisk undersökning. Beckman/Hildebrand 6/11 —67.

¹¹⁵ Skriften granskades av Bergfalk, Styffe och Hildebrand. Akad. prot. 2/1 och 20/1 —74. Den finns i akademiens arkiv.

¹¹⁶ Akad. prot. 29/10 —61, 24/5 —64, 19/2 —65, 13/4 —75 och 10/4 —77.

¹¹⁷ Akad. prot. 30/3 —75 och 29/2 —76. I VHAAM 1875 är publicerad en kort uppsats Var Erik Segersäll en Göta rikets konung? som torde utgöra en del av det här anförda föredraget. Iakttagelserna om fibulorna är tryckta som bihang till Vilhelm Thomsens bok om Ryska rikets grundläggning, 1882. De utgör tillägg 2: Om fynd af nordiska fornsaker i Ryssland.

¹¹⁸ Akad. prot. 29/1 —78.

¹¹⁹ B. Hildebrand, Hans Hildebrand (Scandia), s. 112.

¹²⁰ Sammanträdena hölls 21 à 22 ggr om året.

¹²¹ Nilsson/Hildebrand 19/6 —36.

¹²² Akad. prot. 13/3 och 20/11 —60, 8/1 och 12/11 —61, 29/4 —62, 8/3 —64, 20/9 —65 och 27/3 —66. Självreferat finns ibland bifogat.

¹²³ Hildebrand/Thomsen 11/7 —62.

¹²⁴ Nilsson/Hildebrand 10/1 —75. Hildebrand/Rääf 28/11 —62.

¹²⁵ Nilsson/Hildebrand 27/6, 1/7, 11/11 och 23/12 —75 samt 12/1 —76. Hilde-brand/Nilsson 15/8 och 28/12 —75.

¹²⁶ Hildebrand trodde t.ex. att Nilsson var avundsjuk på honom för den plats i Svenska akademien, som han erhöill 1866. Hildebrand/Eurén 12/3 —76.

¹²⁷ Nilsson/Hildebrand 1/8 —65. B. Hildebrand, a.a. s. 106.

¹²⁸ Hildebrand/Eurén 12/3 —76.

¹²⁹ Nilsson/Hildebrand 22/2 —68 och 4/4 —69.

¹³⁰ Akad. prot. 19/2 —61, 19/2 —67 och 14/2 —75. Föhlagenfyndet publicerades i ATS. Runinskrifter anmäldes av Gumælius den 3/3 —63, av J. W. Alsterlund den 21/4 —63 etc.

¹³¹ Schröder/Hildebrand 7/11 —41. Jfr dens. 9/8 —43 och 2/4 —46.

¹³² Arrangemangen tycks ha varit Schröders eget initiativ. Hildebrand/Järta 18/1 —41. Minnesteckningen är tryckt i Handlingar 18, s. 305—357.

¹³³ Hildebrand/Thomsen 7/2 —38.

¹³⁴ Fryxell/Hildebrand 20/1 —40. Franzén/Hildebrand 15/8 —44. Franzén hän-visade till Järtas tal över Porthan i Svenska akademien. Se nedan s. 141.

¹³⁵ Två i Handlingar 15, över Oxenstierna och Fleming, en i del 20, över Skjöldebrand.

¹³⁶ Adlerbeth drucknade under bad i Värtan. Både Hildebrand och Järta miss-tänkte självmord. Hildebrand/Järta [odat. trol. 6/9] —44. Järta/Hildebrand 8/9 —44.

¹³⁷ Akad. prot. 26/3 och 9/4 —50.

¹³⁸ Hildebrand/Rääf 21/2 —70.

¹³⁹ Schück, KVHAA VI, s. 71. Den 27/4 —41 skänkte expeditionsssekreterare Forsslund akademien Schröderheims porträtt, den 20/10 —63 fick man ett porträtt av Rutström och den 26/11 —67 skänkte Beskow sitt. Ytterligare ett porträtt av Schröderheim inköptes den 21/1 —51 och den 15/4 —62 Palins porträtt för 200 rdr.

¹⁴⁰ Akad. prot. 9/1 —72.

¹⁴¹ Hildebrand/Rääf 10/2 —53.

¹⁴² Akad. prot. 22/2 —53.

¹⁴³ Hedners sång byggde på material, som hans gode vän Rääf sammanställt. Rääf/Hildebrand 22/1 och 26/2 —53. Den passus, som rörde Geijer, ansåg Hildebrand behöva en liten justering, innan sången sedermera publicerades. Hildebrand/Rääf 14/3 —56. Exakt vari justeringen bestod framgår inte, men den gällde Geijers »avfall». Samtliga tal etc. vid jubileet trycktes i första delen av Handlingarnas nya serie.

¹⁴⁴ Priset var värt 297 rdr. Dukaten=8 rdr 25 öre rmt. Akad. prot. 23/3 och 6/4 —58. Carlson föreslog 40 dukater, men akademien stannade vid 36.

¹⁴⁵ Akad. prot. 20/2, 13/3 och 10/4 —38. Schlyter förmodade, att författaren var dansk, och Hildebrand tycks ha givit honom närmare upplysningar om hans identitet, men det framgår av korrespondensen ej klart vem som åsyftas. Schlyter/Hildebrand 10/2 och 23/3 —38. Hildebrands svarsbrev finns inte i Schlyters brevsamling i Lund.

¹⁴⁶ Se ovan s. 48. Den trycktes såsom Handlingar 17. Akad. prot. 12/3 —39. Den inlämnade skriften var inte fullständig. Ett utlovat kapitel om taktiken finns med i den tryckta versionen, däremot inte det om flottan.

¹⁴⁷ Akad. prot. 3/3 och 10/3 —40. Nilsson/Hildebrand odat. [1840]. Upphovsman till ämnet var Reuter Dahl.

¹⁴⁸ Akad. prot. 16/3 —41. Järtas utlåtande är som vanligt mycket långt. Hildebrand/Järta 9/3 —41.

¹⁴⁹ Järta/Hildebrand 7/2 och 17/2 —41. Hildebrand/Järta 9/2 —41. Schröder skrev till Hildebrand den 14/2 —41: »Af stilen igenkänner jag säkert vår erkecompilerator här i Upsala, som sedan han förgäfvos nu i vers som prosa täflar flera år bortåt i Svenska Acad. nu förflyttar sig med sina i fyrsprång förfärdigade vitterhetsarbeten till Witt. Hist. Ant. Acad. Du gissar väl hvem jag menar.» Skriften finns i akademiens arkiv, men en jämförelse med Lenströms handstil gav negativt resultat. Manuskriptet är skrivet med en typisk renskrivarhandstil.

¹⁵⁰ Akad. prot. 15/3 —42. Schröder kunde tänka sig ett accessit, om akademien ville gå med på det. Schröder/Hildebrand 27/2 —42.

¹⁵¹ Akad. prot. 25/2 och 11/3 —45. Då yttrandena ej är bilagda protokollet, saknas närmare kommentarer. Allt som finns är Hildebrands kommentar i ett brev till Rääf den 5/1 —45: »Den tycks vara en god sockenbeskrifning men kan väl näppeligen belönas med något akademiskt pris.» Enligt påteckning på manuskriptet i akademiens arkiv hette författaren L. Restadius. Han var kyrkoherde i Tortuna.

¹⁵² Det första av Reuter Dahls ämnen påminner ganska mycket om ett av

Svenska akademiens ämnen som Svedelius 1841 fick pris för. Se nedan not 176.

¹⁵³ Akad. prot. 26/3 —50. Det första språkliga ämnet hade diskuterats med Rydqvist. Rydqvist/Hildebrand 9/4 —50.

¹⁵⁴ Hans manuskript finns i akademiens arkiv. Det trycktes inte av akademien. Samma material användes av Lignell i annorlunda form i hans stora arbete *Beskrifning öfver grefskapet Dal* som utkom 1851—52 i två band.

¹⁵⁵ Akad. prot. 18/2 —51. Manuskriptet är kladdigt. Den okände författaren med adress i Västerås anhåller på namnsedelns omslag att få tillbaka skriften för fullbordan, vilket alltså inte beviljats. Även Sevede-beskrivningen finns i arkivet. Dess författare är okänd.

¹⁵⁶ Akad. prot. 16/3 —52. Skriften trycktes ej, men manuskriptet, försett med talrika laveringar av runstenar och andra monument, finns i arkivet.

¹⁵⁷ Akad. prot. 21/2 —54.

¹⁵⁸ Akad. prot. 21/3 —54.

¹⁵⁹ Författaren är okänd liksom författaren till den latinska skriften. Manuskriptet finns i arkivet.

¹⁶⁰ Akad. prot. 10/3 och 19/3 —57. För det mildare alternativet röstade Hamilton, Sparre, Strinnholm, Nordström, Bowallius och Hildebrand (6), för en s.k. mention honorable i Statstidningen af Nordin, Beskow, Reuter Dahl, Anjou och Rydqvist (5). Majoriteten var alltså knapp, men Schröder ansågs stå på den segrande sidan genom sitt positiva utlåtande, ehuru han ej var närvarande vid röstningen. Skriften trycktes jämte fortsättning såsom Handlingar 23 och i del 24, s. 229—331.

¹⁶¹ Yttranden av Hildebrand i brev till Rääf den 3/10 —65 visar klart detta. Rääf var mycket positivt inställd till Stiernstedts »otroliga» forskning, medan Hildebrand klagade över att han förde en »trubbig penna» vilket medförde mycket arbete för honom, då arbetet skulle tryckas. Hildebrand/Rääf 28/1, 12/9 —62 och 3/10 —65.

¹⁶² Akad. prot. 17/2 —57.

¹⁶³ Akad. prot. 20/4 —58.

¹⁶⁴ Akad. prot. 18/2 och 4/3 —62. Den finns inte kvar i akademiens arkiv.

¹⁶⁵ Akad. prot. 28/2 och 14/3 —65. Den trycktes inte men finns i arkivet. Hildebrand/Reuter Dahl 6/3 —65.

¹⁶⁶ Akad. prot. 27/3 —66. Skriften hade inlämnats utan namnsedel. Manuskriptet finns i arkivet.

¹⁶⁷ Akad. prot. 12/4 —70.

¹⁶⁸ Akad. prot. 14/3 —71.

¹⁶⁹ Priserna var vid detta tillfälle värda 315 rdr. Akad. prot. 21/3 —71.

¹⁷⁰ Kinbergs manuskript finns i arkivet. Han fick ta tillbaka det för omarbetning enligt beslut 30/3 —75. Utdrag ur arbetet trycktes i *Tidskrift för veterinärer och lanthushållare* 1876—78. Bland Montelius papper i akademiens arkiv finns i en bunt rubricerad »Utkast och förarbeten till Sveriges forntid» bevarade de tabellbilagor över fynd och fornsaker som åtföljt tävlingsskriften.

¹⁷¹ Akad. prot. 17/3 —74. Det finns ej i arkivet. Författaren ville enligt protokollet av den 2/6 —74 ha del av anmärkningarna.

¹⁷² Akad. prot. 2/3 —75. Författare var bruksägaren och politikern C. G.

Indebetou, enligt den brutna namnsedeln till manuskriptet i arkivet. Jfr s. 122.

¹⁷³ Akad. prot. 22/1 —79.

¹⁷⁴ Manuskripten i arkivkapseln Tävlingsskrifter i inskrifter och sinnesbildskonsten 1773—1853.

¹⁷⁵ Schück, SA 5, s. 262.

¹⁷⁶ Schück, SA 5, s. 280 ff. De hette Försök till historisk framställning af de orsaker, vilka under konung Karl XI:s regering föranledde statsskicket förändring respektive Berättelse om riksdagen i Stockholm 1713—1714.

¹⁷⁷ Schück, SA 5, s. 281 f.

¹⁷⁸ Lindfors/Hildebrand 16/1 —38. Exakt vad Hildebrand uppgivit för orsak till bristen på tävlingsbidrag förblir obekant, då hans brev ej synes vara bevarade. I LUB finns de inte. Brevväxlingen rörde mest akademiska förhållanden i Lund och var mycket öppenhet, varför Lindfors säger sig ha bränt breven.

¹⁷⁹ Järta, Recension av Hamiltons prisskrift i Frey 1846, s. 154.

¹⁸⁰ Hildebrand/Thomsen 2/1 —34.

¹⁸¹ Lindfors/Hildebrand 16/1 —38. J. G. Ek, adjunkt i latin; P. Genberg, docent i latin; A. Borgström, docent i historia.

¹⁸² Se härom riksdagstrycket 1865/66. Carlsons föreslagna akademi var ett inlägg i debatten om ett universitet i Stockholm.

¹⁸³ Berzelius, Själfbiografiska anteckningar, s. 127 f. Om Vetenskapsakademiens prisfrågor se B. S. Nordin-Pettersson, K. Svenska vetenskapsakademiens äldre prisfrågor och belöningar 1739—1820 i KVA:s årsbok 1959.

¹⁸⁴ Harnack, Geschichte der K. preussischen Akademie der Wissenschaften 1: 2, s. 608 ff., 792 f. not; 2, s. 456 ff., 615 ff.

¹⁸⁵ Se s. 97.

¹⁸⁶ Akad. prot. 30/3 —47. 1845 utbetalades 815 rdr till tryckning. Genomsnittet 1843—46 blev 502 rdr per år.

¹⁸⁷ Akad. prot. 29/4 —56.

¹⁸⁸ Kungl. Maj:ts skriv. 9/6 —71. Från och med 1872 uppbars alltså denna summa.

¹⁸⁹ Akad. prot. 12/11 —72. Kungl. Maj:ts skriv. 6/8 —73. Det blev 500 rdr på var.

¹⁹⁰ Akad. prot. 5/11 —73.

¹⁹¹ Hildebrand/Tornberg 31/1 —74.

¹⁹² AK prot. 1874: 3, s. 446 ff.

¹⁹³ FK prot. 1874: 3, s. 166 ff.

¹⁹⁴ Akad. prot. 28/4 —74.

¹⁹⁵ FK prot. 1874: 3, s. 240 ff.

¹⁹⁶ Akad. prot. 16/2 —75. Kungl. Maj:ts skriv. 2/11 —75.

¹⁹⁷ Hildebrand fick arvode för arbetet om de svenska kungliga medaljerna 1875, alltså efter tvisten med Wennerberg. Det utgjorde 1500 kr. Akad. prot. 19/10 —75. Enligt utg. skriv. 6/11 —74 betalades ej korrekturläsningsarvode för Månadsbladet. Tidigare hade detta arvode utgått av besparingarna på amanuenslönen. Se t.ex. Akad. prot. 17/1 —43. På Sparres förslag utgick det från 1861 med 8 rdr per ark. Akad. prot. 22/1 —61.

¹⁹⁸ Liljegren/Adlerbeth 19/8 —36. Tryckningen var i gång redan i juli 1837.

Hildebrand/Räaf 7/7 —37.

¹⁹⁹ Akad. prot. 3/6 —39 och 2/6 —40.

²⁰⁰ Akad. prot. 26/3 —50. Upplagan hade från och med del 15 ökat från 300 till 500 ex. Jfr även Schück, KVHAA VIII, s. 107.

²⁰¹ Hildebrand/Järta 20/1 —46. I typografiskt hänseende står Lovisa Ulrikas Handlingar i särklass.

²⁰² Akad. prot. 20/2, 6/3, 3/4, 9/10 och 23/10 —55. Akademien kom med anmärkningar rörande kolumnernas bredd, då provarket uppvisades. Den ansågs vara för stor i förhållande till höjden.

²⁰³ Del 23 och 24 kom resp. 1863 och 1864, 25 1867, 26 1869 men 27 först 1876. Den stora luckan mellan delarna 26 och 27 berodde på anslagets otillräcklighet. Se ovan s. 139.

²⁰⁴ Akad. prot. 20/9 —65.

²⁰⁵ Redan för nästa del, den 27:e var man dock åter hos Norstedts, medan Klemmings bokhandel övertog distribueringen. Akad. prot. 9/5 —76.

²⁰⁶ Järta & Beskow, Brevväxling 4, s. 69. Schück, SA 5, s. 448. Hildebrand/Järta 16, 20, 30/1 —46. Järta/Hildebrand 18/1 —46.

²⁰⁷ Järta sade sig likväl ha »ett fragment» som skulle kunna passa. Järta/Hildebrand 24/2 —46.

²⁰⁸ Akad. prot. 3/12 —39.

²⁰⁹ De antogs till införande 1867. Akad. prot. 5/2 —67. Handlingar 25, s. 311—326.

²¹⁰ Akad. prot. 26/3 —39 och 17/6 —40. Jfr även s. 156.

²¹¹ Akad. prot. 16/1 —44. Jfr Berzelius' införande av årsberättelser i Vetenskapsakademien. Berzelius, Själfbiografiska anteckningar, s. 118 ff. Oldskrifts-selskapet, stiftat 1825, utgav bl.a. från 1845 Antiquarisk tidskrift, som innehöll dess årsberättelse i utvidgad form. Beslut härom fattades den 27 jan. 1844, alltså senare än i akademien.

²¹² Hildebrand/Järta 28/5 —44.

²¹³ Hildebrand/Järta 24/1 —45. Nilsson/Hildebrand 24/11 —44.

²¹⁴ Det kostade 76 rdr för en upplaga av 1000 ex. Häftet omfattade 39 sidor och kostade i bokhandeln 12 sk. bco. Akad. prot. 14/5, 28/5, 19/6 —44.

²¹⁵ H. Hildebrand, B. E. Hildebrand, s. 126.

²¹⁶ Akad. prot. 30/4 —39. Räaf gillade högeligen detta och tyckte att fyndberättelserna också borde tryckas i Handlingarna, vilket ju Berzelius redan föreslagit. Se not 211. Räaf/Hildebrand 4/1 —43.

²¹⁷ Reuter Dahl/Hildebrand 5/12 —40 och 9/3 —41. Tidskriften utkom endast åren 1840—45.

²¹⁸ B. Hildebrand, B. E. Hildebrand, s. 278.

²¹⁹ Akad. prot. 2/2 —47. Hildebrand/Säve 26/4 —63.

²²⁰ Räaf hade nämligen undrat hur det gick med »den lärda tidskrift» han »länge förordat». Räaf/Hildebrand 23/12 —48. Hildebrand/Räaf 29/1 —49.

²²¹ Akad. prot. 1/4 —62.

²²² Djurklou/Hildebrand 12/2 —62. Jfr Waldén, »Två slår den tredje», s. 84.

²²³ Djurklou/Hildebrand odat. [1862].

²²⁴ Akad. prot. 5/4 —53.

²²⁵ B. Hildebrand, a.a. s. 303, not 135.

²²⁶ Den trycktes av Norstedts, som också distribuerade den, och drog en kostnad av 1219 rdr för en upplaga om 1000 ex. Det var illustrationerna, som drev upp kostnaderna i höjden. I bokhandeln kostade den 2 rdr. Akad. prot. 17/8 och 18/10 —64. Titeln »för Sverige» föranleddes av Oldskriftsselskabets Antiquarisk tidsskrift.

²²⁷ Hildebrand/Rääf 6/11 —64.

²²⁸ Djurklou/Hildebrand 1/7 —62. Närkesföreningens årsredogörelser 1859—60 och 1861 hade tryckts på dess egen bekostnad.

²²⁹ Den gav på ett år 528 rdr, alltså nära hälften av tryckningskostnaden. Akad. prot. 20/9 —65. Hildebrand/Fries 5/12 —64.

²³⁰ Hildebrand önskade exempelvis bidrag av Rääf till den rubrik »Antiquariska notiser», som han tänkt sig i fortsättningen. Hildebrand/Rääf 4/12 —64. Se även Hildebrand/Säve 26/4 —63 och Hildebrand/Fries 5/12 samt 12/12 —64.

²³¹ Dess tryckår är 1869. Akad. prot. 18/1 —70.

²³² Akad. prot. 10/8 —70.

²³³ Akad. prot. 12/7, 9/8 och 7/11 —71.

²³⁴ Akad. prot. 28/1 och 1/4 —73.

²³⁵ Bland bidragsgivarna till Månadsbladet märks den äldre Hildebrand, Säve, Tornberg, Nilsson, Stiernstedt, Bruzelius, A. Kurck m.fl. Säve erbjöd på våren 1873 en liten avhandling, som han tyckte passade bäst för Månadsbladet. Den trycktes i septemhernumret och hade titeln Kyrkodörrsringen i Angelstad. Säve/Hildebrand 26/3 —73.

²³⁶ Sv. fornminnesför. tidskr. 1, s. 200 ff. Diskussionsreferat.

²³⁷ Sv. fornminnesför. tidskr. 1, s. 190 ff. Ingen antydan härom finns i akademins protokoll och skrivelsen kan ej återfinnas i akademins arkiv.

²³⁸ Sv. fornminnesför. tidskr. 1, s. 197.

²³⁹ VHAAM 1873, s. 108 ff.

²⁴⁰ Wahlfisk, N. G. Djurklou, s. 8.

²⁴¹ Djurklou/Hildebrand 15/1 —68.

²⁴² Först i våra dagar har Djurklous berättelser tryckts i Värmland förr och nu 1954 och 1956.

²⁴³ Djurklou/Hildebrand 13/3 —68 och 4/8 —71.

²⁴⁴ Akad. prot. 25/10 —42. Hildebrand/Thomsen [dec.] —40. Utdrag ur berättelsen trycktes i dagspressen, så i Statstidningen 15/11 1842, som innehåller ett tämligen ordagrant referat av den upplästa berättelsen.

²⁴⁵ B. Hildebrand, B. E. Hildebrand, s. 275 f.

²⁴⁶ Akad. prot. 14/11 och 28/11 —43. Hildebrand/Thomsen 9/1 —44.

²⁴⁷ Det förde enligt vad Hildebrand själv uppger honom i närmare beröring med kronprinsen och prins Gustaf. Hildebrand/Thomsen 30/1 —47. Katalogens tryckning gick på 1635 rdr.

²⁴⁸ Akad. prot. 22/9 —79. Utg. skriv. 25/9 —79.

²⁴⁹ Akad. prot. 3/6 och 9/7 —39. Hildebrand/Thomsen 3/10 —38.

²⁵⁰ Akad. prot. 15/8 —42. Redan ett och ett halvt år tidigare ansåg Hildebrand att Tornbergs arbete måste ersättas i reda pengar. Enligt hans brev till Järta den 2/8 —42 hade akademien tyckt att den erbjudna summan, 100 rdr, var för liten för att »med heder kunna bjudas», men Hildebrand menade att

»något är bättre än intet». Tornberg erhöll 6/10 —46 133 rdr och 2/5 —48 400 rdr, det senare i författarhonorar.

²⁵¹ 1864 fick han 500 rdr för detta arbete. Akad. prot. 15/6 —64.

²⁵² 1000 rdr erhöles denna väg, men slutsumman för tryckningen gick upp till 2022 rdr. Kungl. Maj:ts skriv. 2/2 —47.

²⁵³ Akad. prot. 24/11 —40. Schück, KVHAA VI, s. 133 ff., 149.

²⁵⁴ Akad. prot. 31/1 och 14/2 —43. Hyllningen av Carl Johan fick i stället formen av en medalj. Se s. 200.

²⁵⁵ Akad. prot. 2/2, 13/4 och 17/8 —47. Schück, KVHAA VIII, s. 149.

²⁵⁶ Akad. prot. 4/3 och 15/4 —56, 25/8, 8/12 —57 och 23/3 —58. Upplagan var 100 ex. varav endast 20—30 skulle säljas i bokhandeln för 20 rdr.

²⁵⁷ Hildebrand/Rääf 5/1 —45.

²⁵⁸ Akad. prot. 7/6 —59. Upplagan var 1000 ex. Litografier för 1200 rdr fick göras enligt beslut av 6/11 —60.

²⁵⁹ För detta arbete tilldelades som tidigare nämnts Hildebrand 1500 rdr i författarhonorar av akademien. Akad. prot. 6/6 —71 och 19/10 —75.

²⁶⁰ Scheffer, J. G. Liljegrens provtryck, s. 99 ff.

²⁶¹ Reuterdahl hade själv haft anledning att syssla med sigill under sina kyrkohistoriska forskningar och publicerade i andra delen av sin kyrkohistoria ett kapitel »De äldsta svenska sigillerna» med planscher (1843).

²⁶² Hildebrand/Järta 11/11 —42.

²⁶³ Hildebrand/Rääf 5/1 —45. Rääf/Hildebrand 22/2 —45.

²⁶⁴ Akad. prot. 1/10 —51.

²⁶⁵ Akad. prot. 13/4 —52 och 4/3 —56. Hildebrand/Rääf 8/1 —61. Jfr företalet till första häftet av Sigillerna och Scheffer, a.a. s. 98.

²⁶⁶ Utg. skriv. 29/4 —56.

²⁶⁷ Akad. prot. 4/12 —60. Hildebrand/Rääf 19/11 —60.

²⁶⁸ Akad. prot. 4/3 —62 och 24/3 —63. Bokhandelspris 7: 50, upplaga 1000 ex. Det andra häftet, som var något större, var mer än dubbelt så dyrt att framställa. Det kostade 9818 rdr. Bokhandelspris 12 rdr. Akad. prot. 30/4 —64. Jfr företalet till sigillerna, s. X f.

²⁶⁹ Akad. prot. 20/5 —73.

²⁷⁰ Den följdes av en tredje upplaga 1877. Montelius fick författarhonorar om 168 kr. Tryckningen gick på 464 rdr för en upplaga av 2000 ex. Katalogen utdelades gratis till akademiledamöterna. Akad. prot. 11/6 och 26/11 —72.

²⁷¹ Nygren, Antikvariernas insats i Diplomatariearbetet. Akademien och Liljegrens diplomatarium: Akad. prot. 12/9 —27, 31/10 —28, 1 och 15/12 —29, 31/1 —32 och 28/2 —37.

²⁷² Schück, KVHAA VIII, s. 124 ff. Ahnlund, Svenska medeltidsurkunder, s. 145 ff. B. Hildebrand, C. J. Thomsen, s. 544 ff. Dens., N. J. Ekdahl och diplomatariet.

²⁷³ Seton hade dragit på sig skulder för diplomatariet, som Liljegen efter hans död övertog och därmed också äganderätten till verket. Diplomatariet gick mycket dåligt. 1832 var 50 ex. sålda. Schück, KVHAA VIII, s. 157 ff.

²⁷⁴ »Genom dessa rikliga understöd hade utgifvaren icke blott sina kostnader betäckta utan äfven derjemte ett betydligt överskott.» Hildebrands ansökan om understöd till diplomatariet 8/5 —41. Eckl. dep. inkommande handlingar 1841.

Enligt Schücks beräkningar uppgick understödet till 3091 rdr per del, vilket onekligen är mer än vad Hildebrand fick för den första av honom utgivna delen. Schück, KVAA VIII, s. 170.

²⁷⁵ Schück, KVHAA VIII, s. 175. B. Hildebrand, N. J. Ekdahl och diplomatariet, s. 296 ff.

²⁷⁶ Hildebrand/Rääf 13/10 —37. Jfr Mustelin, Studier i finländsk historieforskning, s. 389.

²⁷⁷ Hildebrand/Thomsen 30/5 —41.

²⁷⁸ Hildebrand/Thomsen [mars] 1850.

²⁷⁹ Se sid. 202.

²⁸⁰ Akad. prot. 25/5 —41. Kungl. Maj:ts skriv. 19/6 —41.

²⁸¹ Hildebrand/Thomsen 7/1 —42.

²⁸² Akad. prot. 13/10 —40. Hildebrand/Thomsen [dec.] —40.

²⁸³ Hildebrand fick för dem 850 rdr.

²⁸⁴ Till detta häfte beviljades 956 rdr från lärda-verksanslaget, fördelat med hälften vardera på åren 1843 och 1844. Molbech, Brev 2, s. 300. Hildebrand har ej på ett år kunnat ägna sig åt diplomatariet på grund av ögonsjukdom. (8/2 1844.)

²⁸⁵ Från lärda-verksanslaget erhöles c:a 1020 rdr för 4:1 och 1133 för 4:2. Kungl. Maj:ts skriv. 21/2 —52, 21/3 —53 och 2/2 —55. Enligt Akad. prot. 14/2 —52 redovisade Hildebrand för 794 rdr, 13/12 —53 för 205 rdr som utlagts för resor och avskrifter.

²⁸⁶ Av lärda-verksanslaget erhöles 1200 resp. 900 rdr rmt. Kungl. Maj:ts skriv. 19/3 —57 och 11/3 —59.

²⁸⁷ Prästest. prot. 1856/58: 1, s. 600 ff.

²⁸⁸ Rääf beklagar i ett brev av 28/12 —65 detta.

²⁸⁹ Schlyter/Hildebrand 13/3 —74. Hildebrands egna brev till Schlyter synes ej vara fullständigt bevarade. Jfr ovan s. 260 not 145.

²⁹⁰ Det glädde Hildebrand att se en son fortsätta denna del av hans arbete. Hildebrand/Eurén 24/10 —75. Hildebrand/Wiede 5/9 —78. E. Hildebrand, Svenska publikationer af historiska handlingar, s. 355.

²⁹¹ Reuterdaahl/Hildebrand 5/12 —40.

²⁹² Schlyter/Hildebrand 7/12 —41.

²⁹³ Dolley, B. E. Hildebrand, s. 66.

Akademien som ämbetsverk

¹ Till inventeringsmän utsågs 11/7 1837 Wallmark, Järta och Beskow samt Strinnholm, trots att denne ännu ej tagit inträde. I praktiken deltog aldrig Järta och Beskow i arbetet utan i stället Adlerbeth och ibland Rääf.

² Akad. prot. 18/2 —39.

³ Hildebrand/Thomsen 27/8 —37. Akad. prot. 7/11 —37 och 7/5 —50. Angående inventeringsarbetets mödor se Hildebrand/Rääf 13/10 —37 och 5/6 —38.

⁴ Hildebrand/Tornberg 24/12 —39.

⁵ Hildebrand/Thomsen 3—5/6 —38.

⁶ Akad. prot. 14/2 —37. Rummen i Kommendantsflygeln skämdes man

att behöva visa för besökande utlänningar såsom den ryske storfursten Alexander. Hildebrand/Thomsen 3—5/6 —38.

⁷ Skrivelsen, daterad 14/5, trycktes och utdelades bland riksdagsledamöterna 1840.

⁸ Anförandet är tryckt i Statstidningen 4 och 5 juli 1837. Anledning till talet var en fråga om understöd till en vetenskaplig undersökning liknande den ansökning av A. I. Arwidsson, som tre kvarts år senare föranledde Järta att hålla ett intressant anförande i Vitterhetsakademien. Se därom s. 206 f.

⁹ Sekreteraren och amanuensen erhöi dessutom några mindre summor av akademiens egna medel som kompensation för uteblivna lönehöjningar.

¹⁰ Hildebrand/Thomsen 12/3 —40.

¹¹ Enligt Gödel skrevs motionen av Hildebrand. Gödel, Riksantikvarieämbetet s. 234. Hildebrand uppger dock själv endast att Löwenhielm fick en avskrift av akademiens skrivelse till Kungl. Maj:t och grundade motionen därpå. Lefnadsteckning (Prof. K.-G. Hildebrand), s. 205.

¹² Angående dessa besvärigheter se de utförliga redogörelserna i Thorde-mans uppsats Lokalfrågor i Ad patriam illustrandam och Bergh, Svenska riks-arkivet 1837-46, s. 67 ff.

¹³ Kungl. Maj:ts skriv. 22/12 —41.

¹⁴ Se härom Rasmusson, Medaljer och jetonger, s. 27. Den 11 maj 1841 beslöt man utdela 13 jetonger vid varje sammanträde, den 4 januari 1848 minskades antalet till 11. Se också Akad. prot. 26/4 —42, 2/1 —43 och 8/11 —44. Det var framför allt Rosenblad som genomdrev beslutet. »Gubben Rosenblad brummade senast vid första sammankomsten på nya året öfver jetongernas indragning.» Hildebrand/Järta 7/1 —41. Räkntan utgjorde då 469 rdr bco.

¹⁵ Hildebrand/Järta 27/11 —40.

¹⁶ Att Hildebrand höll på sin rätt, även om han ej blivit jämställd med sina närmaste likar i den lärda ämbetsmannavärlden, visas av följande lilla kontrovers med Statskontoret om sekreterarens ljuspenningar. Sedan 1804 hade akademien nämligen utbetalat ur egen kassa en summa till täckande av en brist på ljus-pengar, men 1843 ansågs, att detta borde upphöra, och man beslöt att rekvirera hela summan från Statskontoret. Akademiens sekreterare borde få lika många pund ljus som en expeditionsskreterare. Akad. prot. 4/4 och 12/9 —43. Statskontoret vägrade, men akademien vidhöll för principens skull och avgick slutligen med segrern. I februari 1844 erhöi sekreteraren kungligt beslut på sina 25 pund vita vaxljus. Akad. prot. 31—10 —43 och 19/3 —44.

¹⁷ Akad. prot. 9/7 och 22/10 —39. För detta nit på en privat resa erhöi han Kungl. Maj:ts tack den 7/13 —39. Aktien bröt isen för fortsatta inköp. Lefnadsteckning, s. 212. Redan tidigare samma år hade mynt inköpts på auktioner i Danmark och Norge. Akad. prot. 22/1 och 28/5 —39.

¹⁸ Akad. prot. 15/2 —42. Hildebrand/Thomsen 20/4 —42. Akad. prot. 15/8, 28/9 —42 och 31/1 —43. Köpet av mässhaken ansågs först mindre passande, då det rörde sig om en gåva till kyrkan. Jfr Thordeman, Lokalfrågor, s. 106.

¹⁹ Till Kungl. Museum (Nationalmus.). Akad. prot. 8/5 —38 och 14/7 —41. Betr. Värendsdräkten se Bringéus, Gunnar Olof Hyllén-Cavallius, s. 251.

²⁰ En möjlighet att utdryga anslaget erbjöd den stora mängd »odugligt

silver», d.v.s. oläsliga eller skadade mynt, som ibland följde med de inlösta fynden. Redan 1838 påpekade Hildebrand möjligheten av att kunna nedsmälta dylikt silver. 1840 erhöles 147 rdr bco från myntverket för nedsmält silver. Akad. prot. 15/8 —38, 19/11 —39 och 21/1 —40. Mandelgren (se nedan) ogillade liknande åtgärder, som vidtogs på 60-talet, och anförde dem som bevis på vanvård av museet. Sv. fornminnesför. tidskr. 1, s. 125.

²¹ 1837 var utgifterna 566 rdr, 1838 1198. Akad. prot. 23/1 —38 och 26/3 —39.

²² B. Hildebrand, B. E. Hildebrand, s. 271. Nerman, Statens historiska museum, s. 184.

²³ Akad. prot. 4/4 —43 och 2/1 —44. Hildebrand/Thomsen 19/9 —45. Hildebrand/Järta 5/12 —43.

²⁴ Hildebrand/Järta 19/4 —44.

²⁵ Hildebrand/Thomsen 9/1 —44.

²⁶ Hildebrand/Järta 21/3 —45. För hithörande frågor se Malmborgs utförliga redogörelse Nationalmusei byggnad.

²⁷ Hildebrand visade i denna skrivelse vad akademiens samlingar omfattade och hur litet som kunde utställas av dessa dyrbarheter. Tryckt i Nyaste dagligt allehanda 26 och 27 febr. 1845.

²⁸ Ordinarieföring av ökningen ägde rum 1850/51 utan att möta hinder. Endast i bondeståndet höjdes en röst: »Denna akademis verksamhet är så ringa märkbar, att den ej synes förtjena något dylikt anslag». Rösten tillhörde Nils Andersson från Kristianstads län. Bondest. prot. 1850/51: 4, s. 400.

²⁹ Akad. prot. 14/10 —45 och 21/4 —46.

³⁰ Akad. prot. 19/5 och 27/10 —46. Ursprungligen begärdes 1200 i extra anslag vilken summa alltså prutades.

³¹ Hildebrand/Järta 8/12 —46.

³² Anbud gjordes redan 1843, men Nilsson ville då behålla samlingen t.v. för att utöka den. Hildebrand/Nilsson 1/9 —45 och 28/7 —46. Nilsson/Hildebrand 7/8 —45. »Nilssons samling är oss nu *icke behöflig*. Så långt har jag kommit med ungefärligen 1/3 af den summa han begär för samlingen. Han är ock ytterst förbittrad på mig.» Hildebrand/Thomsen 13/9 —47. Samlingen såldes senare till Lunds universitet för 4000 rdr. Priset i anbudet till akademien nämns tyvärr ej i korrespondensen.

³³ Akad. prot. 22/10 —44.

³⁴ Akad. prot. 16/2 —41.

³⁵ Akad. prot. 11/5 —41: Forssa i Hälsingl. 18/1 —48: Styrnäs i Ångermanl. 1/2 —48: Skön i Medelp. 6/2 —49: Heda i Österg. (reparation). Flera exempel under de senare perioderna.

³⁶ Westlund, Byggnadsminnen, s. 334 ff.

³⁷ Akad. prot. 7/11, 24/11 —37; 10/1, 15/8 —38.

³⁸ Akad. prot. 25/8 —41, 9/12 —45.

³⁹ Akad. prot. 15/2, 29/3, 25/10 —42. Hildebrands rapport i ATA. Den trycktes i utdrag i Statstidningen 15/11 1842.

⁴⁰ Akad. prot. 7/4, 21/4 —46. Jfr även 15/7 —46. Brev från pastor A. E. Holmberg om åtgärder för inhägnande av den hopstörtade ruinen.

⁴¹ Akad. prot. 12/8, 27/10 —46, 30/3 —47, 11/7 —48.

⁴² Akad. prot. 19/1 och 16/2 —41. Uppsatsen upptar endast en sida och bär

titeln Om vården af lemningar från forntiden. Även i 1843 och 1851 års almanackor.

⁴³ Akad. prot. 27/7 —42. Nilsson råkade för övrigt 1840 i misshugg bli åtalad av en nitisk kronobetjänt för olaga grävning. Åtalet föranledde ingen åtgärd från akademiens sida, eftersom denna gett honom lov. Akad. prot. 16/9 —40 och 12/1 —41. Pastor A. E. Holmberg, som utan tillstånd grävt i Bohuslän, slapp undan utan åtal, då det ansågs, att han företagit grävningarna i vetenskapligt syfte. Akad. prot. 12/4 —42.

⁴⁴ Hildebrand/Rääf 20/9 —46. Akad. prot. 5/5 och 2/6 —46 samt 2/6 —47. Lindqvist, Uppsala högar, s. 77, 129 ff. Grävningen medförde ovänskap med Schröder, som ansåg att det var han, som skulle ha fått utföra den. Hildebrand/Thomsen 7/1 —47. Tidigare hade Hildebrand grävt 1842 vid Hall på Södertörn och som nyss nämnts vid Vårfruberga. Se bl.a. Hildebrand/Järta 30/8 —42.

⁴⁵ Akad. prot. 5/5. Rapport om fynd insändes 15/7.

⁴⁶ Akad. prot. 28/2 och 14/3. Statstidningen 31/3 1843.

⁴⁷ Henningsson, Geijer som historiker, s. 233.

⁴⁸ Akad. prot. 4/4 —43. Hildebrand meddelade sina omdömen om kandidaterna i brev till Järta 24/3 —43. Han hade hört sig för med Säve, innan han lade fram planen. Hildebrand/Säve 17/2 —43.

⁴⁹ Se t.ex. häfte 4 av Runa, tr. 1844, s. 36, 84 f. Hildebrand/Järta 12/4 —44. Rörande Dybecks person se Mangårds biografi.

⁵⁰ Akad. prot. 30/4 —44. Bibliotekarien L. C. Wiede hade varit i åtanke men kunde ej åta sig uppdraget.

⁵¹ Geijer/Hildebrand 15/5 —44. Hildebrand/Järta 7/6 —44.

⁵² Akad. prot. 11/3 —45 och 24/2 —46. I det senare står dock endast att frågan om stipendier uppskötts. Det var köpet av Ekmans stora samling som slukade summor.

⁵³ Akad. prot. 14/11 —43, 16/1 och 16/4 —44, 14/1 och 25/2 —45. Bergstedt, Berättelse om en resa i Nerike, 1844, i akademiens arkiv. Borgström, Berättelse öfver en resa i Vermland. Originalen i akademiens arkiv, tryckt 1875, omtryckt i Meddelanden från Vermlands naturhistoriska och fornminnesförening 13 (1915). Originalen till Åbergs berättelse är numera förkommet.

⁵⁴ Han hade av sin släkt satts under förmyndare. Jfr Bergh, Svenska riksarkivet 1837—46, s. 23.

⁵⁵ Hildebrand påtalade den stora förmånen att kunna pröva och uppöva nya tjänstemän och tillade, att om den funnits tidigare, så hade akademien sluppit Silfversparre. Hildebrand/Järta 13/6 —53.

⁵⁶ Lönen var 200 rdr från besparingarna på amanuenslönen. Järta/Hildebrand 9/4 —43.

⁵⁷ I akad. prot. 22/10 —44 anmäldes, att Styffe uppgjort en katalog över bokdupletter, som skulle försäljas.

⁵⁸ Hildebrand/Järta 15/12 —42. Mera positivt yttrade sig Hildebrand om Styffe 6/1 —46 till samme adressat om hans arbete i Riksarkivet, där han också var amanuens. Till Thomsen sade Hildebrand 4/4 —47, att Styffe ej passar till »vårt fack».

⁵⁹ I Tornberg hade Hildebrand dock redan tidigt (1838) funnit ett vetenskapligt biträde på ett specialområde. Se därom s. 147.

- ⁶⁰ Bringéus, Gunnar Olof Hyllén-Cavallius, s. 20.
- ⁶¹ Nilsson/Hildebrand 10/9 och 4/10 —44.
- ⁶² Holmberg/Hildebrand 1/10 —45. Hildebrand/Järta 21/10 —45 och Hildebrand/Thomsen 4/11 —45. Andra påtänkta kandidater nämns i ett brev till Thomsen 4/4 —47. Förhållandet Holmberg—Hildebrand blev några år senare mycket spånt. Holmberg, som 1846 avyttrat en samling fornsaker till akademien, hade 1851 köpt en dopfunt och ämnat sälja den till England, något som Hildebrand avstyrde, vilket hade till följd tidningsskriverier mot akademien från Holmbergs sida. Akad. prot. 22/7 —51. Hildebrand/Rääf 13/2 —52.
- ⁶³ Reuter Dahl/Hildebrand odat. [1849] och 13/4 —50.
- ⁶⁴ Bruzelius/Hildebrand 22/4 och 6/6 —57.
- ⁶⁵ Hildebrand/Tornberg 31/5 —59. Thomsen/Hildebrand 23/9 —58. Om Bruzelius' betydelse se Engström, Nils Gustaf Bruzelius, s. 28 m.m.
- ⁶⁶ Thomsen/Hildebrand 27/2 —55.
- ⁶⁷ Reuter Dahl/Hildebrand odat. [april —49] och 4/12 —49. Hildebrand/Thomsen 19/5 —43, 17/1 och 11/3 —47. Thomsen/Hildebrand jan. —43.
- ⁶⁸ 1838 hade Hildebrand endast 14 dagars tjänstledighet.
- ⁶⁹ Akad. prot. 19/6 —39.
- ⁷⁰ Akad. prot. 17/6 —40.
- ⁷¹ Akad. prot. 14/7 och 2/6 —43. 1845 låstes nycklarna till samlingarna in i Kungl. Kabinettets valv, 1848 fick Styffe behålla biblioteksnyckeln. Akad. prot. 16/7 och 30/5 —48.
- ⁷² Svenska Minerva No 103 torsdagen 28 aug. 1845. Hildebrand/Rääf 14/11 —45.
- ⁷³ Troyon valdes till korrespondent 12/8 —46.
- ⁷⁴ Hildebrand/Rääf 14/11 —45. Rääf/Hildebrand 27/9 —45 med ironisk kommentar till påståendet att samlingarna varit tillgängliga under Hallenbergs tid, vilket ingalunda varit fallet. De var tvärtom totalt avspärrade. Se ovan s. 22.
- ⁷⁵ Hildebrand/Järta 20/1 och 7/4 —46.
- ⁷⁶ Hildebrand/Thomsen 11/3 —47.
- ⁷⁷ Hildebrand/Rääf 19/2 —47.
- ⁷⁸ Skrivelserna är daterad 13/5 1856. Den trycktes för utdelning bland riksdagsledamöterna.
- ⁷⁹ Den 10/9 —50 anställdes för detta ändamål Arvid Drake.
- ⁸⁰ Hildebrand/Thomsen 15/2 —53. Liknande även i Hildebrand/Reuter Dahl 2/4 —52. G. E. Klemming, som senare också skulle knytas till myntkabinettet, rekommenderade Pettersson hos Hildebrand. Om Petterssons person se Klemming, Släkten Klemming, s. 87 f. Uppgiften att Pettersson redan 1843 skulle ha börjat sin tjänstgöring vid myntkabinettet är felaktig.
- ⁸¹ Hildebrand/Klemming 20/7 —54.
- ⁸² Akad. prot. 2/1 —52. Uppgiften i Elgenstierna, Svenska adelns ättartavlor, att Silversparre avled 1852 måste vara felaktig.
- ⁸³ Drake fick bara 50 rdr. Till skrivhjälp åtgick 1852 11 rdr, medan återstoden, 38 rdr, gick till Pettersson som uppmuntran.
- ⁸⁴ Hildebrand/Rääf 16/1 —72. Hildebrand skulle t.o.m. för Klemmings skull ha skjutit fram sin middag till kl. 1/2 5! Denna framställning måste dock tas med en nypa salt, ty den är tydligt polemisk.

- ⁸⁵ Hildebrand/Tornberg 31/5 —59. Hildebrand hade hört sig för om Hellman hos Wiede, som kände honom, och erfarit att Hellman som skolpojke varit »ytterst lättsinnig», varmed avsågs en viss bråkighet, men nu stadgat sig. Wiede/Hildebrand 19/5 och 9/8 —56. Hildebrands svar finns ej i Wiedes brevsamling i Stifts- och landsbiblioteket i Linköping. Akad. prot. 9/12 —56.
- ⁸⁶ Visningarna sköttes delvis av en ung pojke, O. Lundin. Akad. prot. 23/10 —55 och 18/11 —56.
- ⁸⁷ Akad. prot. 18/5 —58.
- ⁸⁸ Hildebrand/Tornberg 7/5 —58.
- ⁸⁹ Hildebrand/Thomsen 9/12 —55. Hans var då ej fyllda tretton år.
- ⁹⁰ Akad. prot. 8/5 —48. Hildebrand/Thomsen odat. [jan. —48] och 31/1 —48.
- ⁹¹ För 1000 rdr. Akad. prot. 21/10 —51.
- ⁹² Akad. prot. 22/2 —53. Gåvor av liknande art mottogs likaledes.
- ⁹³ Enligt vad Hildebrand själv uppger var det första gången en reservation inlades mot ett beslut under hans ämbetsperiod. Hildebrand/Rääf 21/7 —52.
- ⁹⁴ Akad. prot. 14/11 —48.
- ⁹⁵ Lefnadsteckning (Prof. K.-G. Hildebrand), s. 271. Kungl. Maj:ts bifall till det stora köpet erhöles och dessutom bidrag med hälften av summan. Akad. prot. 21/2, 21/3 och 3/7 —54.
- ⁹⁶ Akad. prot. 15/8 —49. Sveriges största fynd av smyckeguld gjordes på 1960-talet i Skedemosse på Öland. Det utgjordes av sju guldringar om sammanlagt 1,3 kg.
- ⁹⁷ Exempelvis Bellmans mandolin. Akad. prot. 1/10 —50.
- ⁹⁸ T.ex. Häverö, Uppl. (reparation), Akad. prot. 12/1 och 26/11 —50 samt 4/2 och 15/4 —51; Flisby, Små. 22/2 —53; Korsberga, Små. 21/3 —53; Silfbergs kapell, Dalarna 4/4 —54; Kalvsvik, Små. 13/6 —54.
- ⁹⁹ Akad. prot. 13/9 —58. Då Hille kyrka i Hälsingland skulle rivas 1858, beslöt akademien att använda sig av den nya fotograferingskonsten för avbildandet av dess valvmålningar, men sakkunskapen förklarade, att det var omöjligt att avfotografera sådana, varför en tecknare måste rycka in. Sedan denne fullgjort sitt uppdrag, revs kyrkan. Akad. prot. 5/10 och 9/10, 16/11 och 30/11 —58.
- ¹⁰⁰ Akad. prot. 29/4 och 21/10 —56. Del 21, s. 361—84.
- ¹⁰¹ Församlingens klockare hade hand om skötseln av kyrkan mot 50 rdr om året från akademien. Akad. prot. 18/8 —59 och 15/5 och 13/6 —60. Kungl. Maj:ts skriv. 23/12 —59.
- ¹⁰² Akad. prot. 11/7, 12/9, 31/10 —48, 2/1 och 9/4 —50.
- ¹⁰³ Akad. prot. 15/2 —59.
- ¹⁰⁴ Akad. prot. 7/6 och 13/6 —54. Järnvägen Örebro—Hult. Utg. skriv. 9/10 —55 till chefen för statens järnvägsbyggnader.
- ¹⁰⁵ Akad. prot. 22/1 —56 och 5/5 —57.
- ¹⁰⁶ De Geer, Minnen I, s. 185.
- ¹⁰⁷ Borgarst. prot. 1856/58: 3, s. 37.
- ¹⁰⁸ Akad. prot. 17/1, 15/8, 6/11 —60. Om Kiviksgraven se C. A. Moberg, Kiviksgraven, Sthlm 1957.
- ¹⁰⁹ Hildebrand/Rääf 21/7 —49. Rääf/Hildebrand 30/8 —49. Rääf hade på sin tid i Iduna lagt fram förslag till fornminneslag.
- ¹¹⁰ Akad. prot. 3/6 —51. Jfr även Hildebrand/Rääf odat. [1854].

¹¹¹ B. Hildebrand har pekat på det brev till Thomsen, som visar vems initiativet var. Förf:s B. E. Hildebrand, s. 274. — Det kan även påpekas, att den fria riksnågens representanter redan vid 1847/48 års riksdag motionerat om ändring i lagen till underlättandet av enskildas fornsakssamlande. Motionen, av N. Munck af Rosenschöld, avlogs. Adelsn. prot. 1, s. 506.

¹¹² Akad. prot. 25/8 och 13/10 —57. Riksdagsskrivelsen är tryckt i ATS 1, s. 3—5.

¹¹³ 1851 och 1852 utgjorde den 125 rdr. Se Hildebrands översikt över Dybecks antikvariska verksamhet i ATS 1, s. 187 f.

¹¹⁴ Akad. prot. 7/5 och 21/5 —50.

¹¹⁵ Akad. prot. 25/5 och 16/6 —52.

¹¹⁶ Akad. prot. 2/3 —52. Dybeck hade 1846 fått 50 rdr för grävningar på Selå-ön. Akad. prot. 15/7 —46.

¹¹⁷ Akad. prot. 6/4 —58 och 24/6 —59.

¹¹⁸ Axelsson utgav *Vandringar i Vermlands Elfdal och finnskogar*, 1852. Brusewitz' berättelser Anteckningar rörande fornlemningar, äldre byggnader och historiska minnen i Halmstad . . . utgavs av trycket 1952. Originalen, som är rikt illustrerade, återfinns liksom övriga berättelser och ritningar utom Axelssons i akademins arkiv.

¹¹⁹ Rörande Mandelgren se bl.a. en kort biografi av Lageson.

¹²⁰ Hildebrand/Rääf 16/7 —47. Rääf/Hildebrand 8/7 —48. Kungl. Maj:ts skriv. 15/5 —46, 14/6 —47, 10/10 —48, 1/10 —49.

¹²¹ Hildebrand/Thomsen 19/1 —49.

¹²² Se Mandelgrens egen framställning i pamfletten mot Hildebrand, s. 11 ff. Jfr s. 225 f.

¹²³ Om Nationalmuseumprojektet se Malmberg, Nationalmusei byggnad, s. 78 ff. I ledningen av Slöjdföreningen och Tekniska skolan återfinnes för övrigt en annan arg vedersakare till akademien, kapten B. Cronstrand.

¹²⁴ Dess titel lyder: Några bidrag till den svenska arkeologiska forskningens historia under den tid . . . Bror Emil Hildebrand innehaft riksantikvarieembetet. Ett otal titlar uppräknas före Hildebrands namn.

¹²⁵ Hildebrand/Rääf 28/8 —71.

¹²⁶ Hylltén/Cavallius, *Ur mitt framfarna lif*, s. 122.

¹²⁷ Litteraturen om hithörande frågor är inte särskilt rik annat än i form av detaljstudier. Den enda översikten av betydelse är Gösta Bergs Hazeliusbibliografi. Mera begränsad är Waldéns uppsats »Två slår den tredje», som behandlar det skiftande förhållandet mellan Djurklou, Hildebrand och Dybeck, de tre förgrundsfigurerna. N. A. Bringéus' monografi över Hylltén-Cavallius som etnolog är huvudsakligen lärdomshistorisk men tangerar även museiproblemet m.m.

¹²⁸ Betänkande med förslag till lag angående kulturminnesvård, s. 139. Berg, Artur Hazelius, s. 44.

¹²⁹ Akad. prot. 8/1, 29/10, 12/11 och 10/12 —61. Underhandlingar med Djurklou och Möller fördes av Hildebrand i januari 1861. Han synes ha bett Möller att stifta en halländsk fornminnesförening. Möller/Hildebrand 10/12 —60. Djurklou/Hildebrand 11/11 —61. Jfr Hildebrand/Fåhræus 4/11 —61 i vilket brev Hildebrand undrar om inte en bohuslänsk fornminnesförening skulle kunna bildas.

- ¹³⁰ Ang. Hildebrändernas uppfattning av de lokala föreningarna se B. E. Hildebrands uppsats i ATS 1, s. 193 ff. och H. Hildebrands i ATS 2, s. 333 ff. Berg a.a. s. 48 f.
- ¹³¹ Akad. prot. 18/8 —59. Kungl. Maj:ts skriv. 29/12 —60. Tryckt i ATS 1.
- ¹³² Waldén, a.a. s. 82 f. (citat av Hildebrands brev till Djurklou). Den arkeologiintresserade, danskorienterade godsägaren Möller föreslag dansken V. Boye. Möller/Hildebrand 18/11 —60.
- ¹³³ Dybeck blev bitter över motgången och försökte hos Sparre och Manderström få tjänsten uppdelad på tre personer. Dybeck/Hildebrand 21/5 —61.
- ¹³⁴ Akad. prot. 9/4 —61. Instruktionen tryckt i ATS 1, s. 52—55.
- ¹³⁵ Hildebrand/Reuter Dahl 19/4 —61.
- ¹³⁶ Akad. prot. 7/5 och 4/6 —61.
- ¹³⁷ Sæve/Hildebrand 17/3 —64.
- ¹³⁸ Nilsson/Hildebrand 1/8 —65.
- ¹³⁹ Anjou/Hildebrand 12/7 —65.
- ¹⁴⁰ Hildebrand/Eurén 23/4 och 8/7 —65.
- ¹⁴¹ Se härom B. Hildebrand, B. E. Hildebrand, s. 304 not 139.
- ¹⁴² Djurklou/Hildebrand 19/6 —65. Waldén, a.a., s. 94. Kungl. Maj:ts skriv 21/6 —65.
- ¹⁴³ I ett av de sista breven till den gamle Thomsen gav Hildebrand uttryck åt sina önskemål i personalhänseende på följande sätt: »Jag önskar icke någon stor personal med fasta löner på ordinarie stat; men jag ville hafva en fast medhjälpare i Museet och en annan i myntkabinettet, en fast vaktmästare för hvartera, men för resten anslag till understöd för extra biträden.» Hildebrand/Thomsen 9/4 —65.
- ¹⁴⁴ Akad. prot. 3/2 och 26/6 —63.
- ¹⁴⁵ Akad. prot. 21/6 —65.
- ¹⁴⁶ Hildebrand/Thomsen 9/4 —65.
- ¹⁴⁷ Hildebrand/Rääf 28/1 —62.
- ¹⁴⁸ Ytterligare en tjänsteman tillkom på 60-talet, nämligen en tecknare. Till denna tjänst antogs 1867 C. F. Lindberg, dock utan lön. Akad. prot. 19/3 —67. Lindberg hade redan långt dessförinnan tecknat åt Hildebrand (sedan 1848).
- ¹⁴⁹ Carlson/Hildebrand 13/2 —67. Hildebrand/Rääf 10/3 —67.
- ¹⁵⁰ Statsutskottets betänkande 1870 nr 28 s. 21. Hildebrand/Tornberg 14/11 —72.
- ¹⁵¹ Riksdagsrevisorerna anmärkte på detta förhållande. Akad. prot. 26/11 —67.
- Djurklous försvar citerat av Waldén, a.a., s. 101 f.
- ¹⁵² Utg. skriv. 29/11 —70.
- ¹⁵³ Kungl. Maj:ts skriv. 9/6 —71.
- ¹⁵⁴ Akad. prot. 24/10, 7/11 och 19/12 —71.
- ¹⁵⁵ Hildebrands framställning av saken i brev till Rääf 16/1 —72.
- ¹⁵⁶ Kungl. Maj:ts skriv. 6/6 —76.
- ¹⁵⁷ Akad. prot. 5/12 —76 och 23/1 —77.
- ¹⁵⁸ Hildebrand/Eurén 31/12 —64 m.fl.
- ¹⁵⁹ Hildebrand/Thomsen 15/12 —45.
- ¹⁶⁰ Hildebrand/Thomsen 8/7 —50.
- ¹⁶¹ Hildebrand/Thomsen 9/4 —65. Jfr Malmberg, a.a. s. 125 ff.

¹⁶² Hildebrand/Tornberg 18/4 —48. Hildebrand/Rääf 16/11 —52.

¹⁶³ Hildebrand/Thomsen 8/5 —65. Se även Hildebrand/Tornberg 17/7 —77 och Hildebrand/Rääf odat. [1860].

¹⁶⁴ B. Hildebrand, H. Hildebrand (Scandia), s. 125.

¹⁶⁵ Akad. prot. 15/5 —60, 9/12 —62 och 20/8 —63.

¹⁶⁶ Akad. prot. 1/12 —68 och 20/6 —71. Hildebrand var naturligtvis en av akademiens representanter i kommittén.

¹⁶⁷ När det 1879 föreslogs, att Livrustkammaren skulle ställas under Statens historiska museum, avvisades detta av brist på utrymme. Livrustkammaren, som också inhysts i det redan för trånga Nationalmuseum, borde enligt Hildebrands mening flyttas till en annan lokal och ställas under ledning av »någon bildad militärperson». Akad. prot. 27/5 —79.

¹⁶⁸ Yttrande över Hazelius' erbjudande till staten av sina samlingar. Akad. prot. 18/11 —79.

¹⁶⁹ Hildebrand/Thomsen 22/2 —56.

¹⁷⁰ Akad. prot. 21/10 —62. Angående köpet och Lorichs se en redogörelse av Hildebrand i ATS 1, s. 296 ff. med biografiska uppgifter, som ej noterats av Bengt Hildebrand för akademiens matrikel.

¹⁷¹ Akad. prot. 24/3, 19/5 1863.

¹⁷² T.ex. 1866 för ett större fynd från Blekinge, värderat till 971 rdr. Akad. prot. 16/1 —66. Likaså 1878, då det gällde guldringar från Gudhem, värderade till hela 3192 kr. Akad. prot. 19/11 —78.

¹⁷³ Se i övrigt Nerman, Statens historiska museum och Montelius' översikt Svenska fornsakssamlingar i Sv. fornminnesfören. tidskr. 2, 1874. Tillväxten 1863 publicerad i ATS 1, s. 288 ff. Malmberg anför ett brev av Scholander, som inte alls var nöjd med resultatet av Hildebrands samlarverksamhet. Nationalmusei byggnad, s. 125.

¹⁷⁴ Thordeman, Lokalfrågor s. 116 ff. Bertil Almgren har påvisat möjligheten av ett samband mellan den arkeologiska typologin och uppställningen av fornsaker i Statens historiska museum. Utvecklingsprinciper i arkeologin, s. 115 ff. Se även Nerman, a.a. s. 188.

¹⁷⁵ Akad. prot. 14/3 —65.

¹⁷⁶ Akad. prot. 2/10 —66.

¹⁷⁷ Hildebrand/Rääf 12/11 —66. Hildebrand/Manderström 1/11 —66. Karl XV hade själv varit med om att utvälja föremålen.

¹⁷⁸ Akad. prot. 4/2 —68.

¹⁷⁹ Publicerad av Hildebrand i ATS 1, s. 255 ff. Akad. prot. 19/5, 26/6 och 28/7 —63. Även 1868 var Hildebrand i Västergötland och grävde. Nilsson erhöll både 1863 och 1864 ekonomiskt bidrag av akademien till sina utgrävningar i Skåne.

¹⁸⁰ Akad. prot. 17/8 —64, 25/7 och 15/8 —66.

¹⁸¹ T.ex. av von Möller i Halland 1864 och 1868 med dansken V. Boye som vetenskaplig ledare, av prosten Mellin i Skåne 1866, av Hans Hildebrand och von Düben i Västergötlands gånggrifter 1868 som fortsättning på 1864 års arbete, av Montelius på Gotland samma år, med Montelius som kontrollant av Alma-restäket 1870, av Dalarnas fornminnesförening i Stora Tuna 1871, av agronom H. Cullberg i Tjust 1872 etc.

- ¹⁸² Akad. prot. 28/4 och 19/8 —74 samt 13/4 —75. Om grävningen se Månadsbladet 1876 s. 250 ff. och kongresspublikationen samt S. Lindqvist, Uppsala högar.
- ¹⁸³ Akad. prot. 22/8 —76.
- ¹⁸⁴ Akad. prot. 18/9 —72.
- ¹⁸⁵ Akad. prot. 14/2 och 15/5 —60, 4/6 —61, 1/4 —62 samt 5/5 —63.
- ¹⁸⁶ Akad. prot. 26/1, 23/2 och 5/4 —64. Föreningarna var Närke, Gästriklands, Värmlands och Hälsinglands. Östergötlands fornminnesförening erhöi också 200 rdr den 17/8 —64 och Närkeföreningen ytterligare 100 den 1/11.
- ¹⁸⁷ Akad. prot. 2/4 —72. Hans erbjudande att betala ränta på pengarna avböjdes.
- ¹⁸⁸ Brusewitz fick 300, Bruzelius 350+50 till grävningar. Akad. prot. 19/4 och 10/5 —64.
- ¹⁸⁹ Deras reseberättelser finns i akademiens arkiv.
- ¹⁹⁰ Anslaget utgjorde 1871—75 5000 rdr. 1876—79 3200.
- ¹⁹¹ Hildebrand trodde att det var av harm över det senaste invalet av Säre och inte honom sjäiv till arbetande ledamot. Hildebrand/Säre 27/5 —62.
- ¹⁹² Dybeck/Hildebrand 10/10 —57, 19/1 och 23/1 —58. Se vidare Mangård, Richard Dybeck, kap. Fornforskaren och hans samtida. Dybecks förslag finns i akademiens arkiv. Jfr Waldén, »Två slår den tredje», s. 68.
- ¹⁹³ Hildebrand/Rääf 8/1 —61. Jfr kap. Statsanslaget för lärda verks publice-rande.
- ¹⁹⁴ Akad. prot. 14/2, 14/3 och 11/4 —65.
- ¹⁹⁵ Kungl. Maj:ts skriv. 29/6 —66. Hildebrand/Säre 4/6 —65. Se härom bl.a. Lunds domkyrkas historia 1145—1945, del 2, Sthlm 1946, s. 412 ff.
- ¹⁹⁶ Akad. prot. 19/3 —72.
- ¹⁹⁷ Tex. Akad. prot. 6/8 —62 (Hildebrand har rest på Gotland), 28/7 —63 (dens. har rest i Västergötland).
- ¹⁹⁸ Utg. skriv. 12/7 —59. Betänkande med förslag till lag angående kulturminnesvård, s. 21 ff.
- ¹⁹⁹ Akad. prot. 21/5 —61.
- ²⁰⁰ Hildebrand/Rääf 2-13/4 —63. Akad. prot. 3/2 —63. Prästest. prot. 1862/63: 2, s. 237 ff.
- ²⁰¹ Betänkande med förslag till lag angående kulturminnesvård, s. 27 ff. och 41 ff.
- ²⁰² Hildebrand/Rääf 4/12 —64. Akad. prot. 18/6 —73, då det beslöts att Kö-pingshus ruin fick borttas för Bergslagsbanans byggnad.
- ²⁰³ Utg. skriv. 12/7 —71, tryckt i ATS 4, s. 264 ff. Se även Sv. fornminnesfören. tidskr. 1 med redogörelse för debatten på dess möte i Växjö 1870 och ett brev till föreningens sekreterare från Nilsson. Betänkande med förslag till lag angående kulturminnesvård, s. 46.
- ²⁰⁴ Akad. prot. 6/6 —71. Hildebrand-Rääf 23/6 —71.
- ²⁰⁵ FK prot. 1873: 3, s. 201 ff. AK prot. 1873: 4, s. 143 ff.
- ²⁰⁶ Hans inställning till provinsmuseerna deklarerats i ATS 1, s. 194 ff.
- ²⁰⁷ Rääf/Hildebrand 12/1 —61 och 8/3 —62.
- ²⁰⁸ B. Hildebrand, B. E. Hildebrand, s. 301 not 123.
- ²⁰⁹ Akad. prot. 5/3 och 9/4 —61. Kungl. Maj:ts skriv. 4/5 —61.

²¹⁰ Akad. prot. 26/11 —67 och 16/9 —68. Liknande gåvor till Arbetareföreningens museum i Norrköping 13/9 —71.

²¹¹ Akad. prot. 3/12 —44. Därtill kom dess arkiv, bl.a. Jacob Adlerbeths brev-växling, och en fornsakssamling m.m. Donationen mottogs den 11/11 —45 och insattes till att börja med i Beskows brors kontor. Den 2/1 —50 köptes 4 obligationer à 100 rdr i Stockholms läns brandstodsbolag för pengarna.

²¹² Hildebrand/Rääf 5/1 —45. Rääf/Hildebrand 22/2 —45. Rääf tyckte också att Hildebrands medaljarbete var ett lämpligt objekt. Jfr s. 148.

²¹³ Hildebrand/Rääf 14/11 —45. Donationsfonder, s. 4, 6, 8 ff.

²¹⁴ Akad. prot. 2/3 —69. Föremålen mottogs den 27/7 —69 men deponerades i Nationalmuseum den 6/2 —72. Beskows hustru avled först 1873 varefter penningdonationen övergick till akademien. Donationsfonder, s. 20 ff.

²¹⁵ Donationsfonder, s. 12 ff.

²¹⁶ Akad. prot. 15/12 —63. Stipendiet löd då på 4700 rdr. Två sökande inkompetensförklarades.

²¹⁷ Av 12 röster erhöll Hans 11. Den felande rösten tillhörde enligt Hildebrand seniors uppgift Nordström, som passade på tillfället att demonstrera sin ovilja. Akad. prot. 7/12 och 14/12 —75. Hildebrand/Eurén 11/12 —69.

²¹⁸ Hildebrand/Eurén 20-21/3 —75.

²¹⁹ Hildebrand/Tornberg 24/11 —70.

²²⁰ Akad. prot. 26/11 —67, 23/11 —69, 17/9 —73 och 2/1 —74.

Medaljakademien

¹ Akad. prot. 12/3 —50.

² Akad. prot. 12 och 19/2 —39.

³ Akad. prot. 29/10 —50 och 30/3 —57.

⁴ Handlingar 25, s. 339. Akademiens förslag kom från Hartmannsdorffs kusin Rääf.

⁵ Akad. prot. 4/6 och 10/7 —67. Utg. skriv. 4/9 —67. Tornberg/Hildebrand 6/4 —67.

⁶ Akad. prot. 15/7 —74.

⁷ Rasmusson, Medaljer och jetonger, s. 36.

⁸ Hildebrand/Järta 3/3 —43. Jfr ovan s. 158. Rosenblad höll styvt på akademi-jetongerna, som betalades av räntemedel.

⁹ Se förteckning i Rasmusson, a.a. s. 66 f.

¹⁰ Utg. skriv. 2/3 —68.

¹¹ Manderström/Hildebrand 8/7 —59.

¹² Betygsgraderna var »godkänd» och »antaglig». Hildebrand/Manderström 13/11 —67. En del krior förvaras alltså i akademiens arkiv.

¹³ Akad. prot. 7/2 och 10/2 —45.

¹⁴ Akad. prot. 18/10 —45.

¹⁵ Akad. prot. 26/1 —64, 16/2 —69 och 17/1 —71.

Statsanslaget för lärda verks publicerande

¹ Egentligen 10.850, då till den ursprungliga summan kom 450 från Kansli-styrelsens handkassa, som 1841 överlämnades till Statskontoret, och 400 som Sundhetskolegium disponerade över för stipendieresor.

² Om tidigare statsunderstöd till vetenskaplig verksamhet se bl.a. Järtas tal i Vetenskapsakademien 1837, tr. i Statstidningen 4—5 juli 1837 och Annerstedts skildring i Uppsala universitets historia 3: 2, s. 264 f. samt riksdagsdebatten 1815 med anledning av motion om understöd till utgivande av Nordins samlingar. Adelsn prot. 1815: 4, s. 11.

³ Det förnyades av varje riksdag och höjdes något med tiden, så att det sista anslaget utgjorde 2.250 rdr. Strinnholm hade redan 1828 erhållit statsanslag. Ett exempel på anhållan om understöd före lärda-verksanslaget utgör den på s. 206 omtalade ansökningen.

⁴ SU Utl. 1840/41 nr 354. Riksdagens skrivelse nr 395.

⁵ Borgarst. prot. 1840/41: 4, s. 21 ff.

⁶ Stadsrådsprot. 13/1 —40.

⁷ Originalskrivelsen finns införd i ecklesiastikexpeditionens diarium 9 januari 1840 tillsammans med Uppsala universitets likartade skrivelse. Enligt anteckning i diariet har de överlämnats till statsutskottet. Längre har det inte gått att spåra dem. I stället har jag använt konceptet i Consist. acad. exp. böcker 19/10 —39 (LUB).

⁸ Consist. maj. prot. 5/10 —39 (LUB).

⁹ Consist. acad. conceptexpeditioner 15/10 —39. Consist. prot. 11/10 (UUA).

¹⁰ Lange, Heurlin, s. 371 ff. Heurlin, Självbiografi, s. 110 ff.

¹¹ Lange, a.a. s. 377 f.

¹² Hildebrand, Lefnadsteckning (Prof. K.-G. Hildebrand), s. 204 f.

¹³ Undervisningskomm. betänkande s. 135 f., 229 f.

¹⁴ Undervisningskomm. betänkande Litt. V.

¹⁵ Adelsn prot. 1840/41, s. 428 (Lagergren). Borgarst. prot. 1840/41: 5, s. 1070 (Halling).

¹⁶ Prästest. prot. 1840/41: 1, s. 426.

¹⁷ SU Utl. 1840/41 nr 213, s. 9.

¹⁸ Han gav bara några upplysningar om förefintliga stipendier vid Lunds universitet. Prästest. prot. 1840/41: 6, s. 397.

¹⁹ 1825 års undervisningskommitté. Handlingar 1826 (RA). Av protokollen från sessionen på våren 1828 framgår att översten J. P. Lefrén kommit med förslaget att även översättningar från de klassiska språken skulle vara anslagsberättigade. Förslaget har tydligen först väckt opposition men senare godkänts, eftersom översättningar är uppräknade i betänkandets text.

²⁰ Det finns två schematisationer i kommitténs handlingar för 1826, en längre, kallad »Frågor» och en kortare, »Moment», båda med numrering av diskussionspunkterna. Lärda-verksanslaget är nr 104 resp. 63. Den senare punkten är utförligast.

²¹ Järta/Hildebrand 10/3 och 14/3 —41 samt 17/4 —44.

²² Akad. prot. 2/1 —38.

²³ Järta/Fant 18/1 —16. (C 70, UUB.) Statsberedningens protokoll (RA) ger tyvärr inte några upplysningar, då de är tämligen knapphändiga. Endast avgjorda ärenden uppräknas, och Järtas plan torde endast ha diskuterats. Om Statsberedningen se Heckscher, Konung och statsråd, s. 36.

²⁴ Järta/Geijer 25/4 —16. (F 857 g, UUB.)

²⁵ Ordalagen i brevet gör det ju ovisst, om Järta verkligen lämnat ifrån sig sin p.m. Några stickprov bland de handlingar i Riksarkivet, där akten möjligen kunde befinna sig, har gjorts men med negativt resultat. Då ingen åtgärd vidtogs, är det mycket svårt att räkna ut var den eventuellt kan ha hamnat.

²⁶ Järtas brev till Thomas i F 857 i: I (UUB). Järta satt i kommitténs avdelningar för universiteten och finanserna.

²⁷ Kungl. Maj:t skriv. 16/12 —42.

²⁸ Enligt önskan av statsrådet Silfverstolpe. Kungl. Maj:t skriv. 5/11 —44.

²⁹ T.ex. 1848—50: Valerius, Nordström, Hildebrand. 1852—58: Nordström, Rydqvist, Hildebrand.

³⁰ Järta/Hildebrand 10 och 14/3 —41. Det bör observeras att Thyselius givit ut en urkundspublikation 1839, nämligen Handlingar rörande svenska kyrkan och läroverkens historia.

³¹ Hildebrand/Järta 23/3 —41.

³² Järta/Hildebrand 28/3 —41.

³³ Akad. prot. 30/3 och 27/4 —41.

³⁴ Järta/Hildebrand 28/3 —41.

³⁵ Akad. prot. 11/5 —41.

³⁶ T.ex. Utg. skriv. 23/11 —69 (Swederus) och 21/1 —71 (Cronholm).

³⁷ Utg. skriv. 16/11 —47. Att Arwidsson tvärtemot akademiens förmodan hade svårigheter att avsätta sin urkundssamling framgår av Mustelin, Studier i finländsk historieskrivning, s. 389 f., 403 f.

³⁸ Akad. prot. 8/12 —46.

³⁹ Akad. prot. 28/11 —48.

⁴⁰ Utg. skriv. 3/1 —60.

⁴¹ Akad. prot. 6/12 —42 och 28/11 —43. Järta/Hildebrand 4/12 —42. Jfr även dens. 22/10 —43.

⁴² Akad. prot. 22/11 —42. Hildebrand/Järta 11/11 —42. Förhållandet mellan Hildebrand och Wieselgren var av personliga orsaker dåligt. Se ovan s. 253 not 13.

⁴³ Hildebrand/Järta 24/11 —42.

⁴⁴ Akad. prot. 16/11 —49 etc.

⁴⁵ Hildebrand/Tornberg 27/3 —68. Tornberg/Hildebrand 20/4 —68 och 27/1 —69. I det sista brevet kallas Carlson »den sjelfrådande mannen» som »börjat anse dessa medel såsom en god prise för utdelande af gratifikationer o.d.» Hildebrand klagade också vid ett annat tillfälle över Dybecks rikliga anslag, medan den skicklige friherre Hermelin av Carlson vägrats resestipendium. Hildebrand/Räaf 15/4 —67. Carlson var ungdomsvän med Dybeck och beskyddade honom.

⁴⁶ Hildebrand/Järta 22/4 —42. Akad. prot. 26/4 —42.

⁴⁷ Akad. prot. 25/4 —41. Kungl. Maj:ts skriv. 19/6 —41.

⁴⁸ Akad. prot. 25/5 —41. Som ytterligare exempel kan meddelas, att av Svenskt diplomatarium inlöstes 204 ex. varav 20 utdelades till svenska institutioner och 25 skulle gå till utländska samfund. Låstboms Svea och Göta höfdinga-minne sedan 1720 hade ett allmännare intresse, och akademien ville därför att det skulle utdelas bl.a. till statsdepartementen, landshövdingarna och amtmännen i Norge, allt som allt 89 ex. av 200. Akad. prot. 5/10 —41.

⁴⁹ Akad. prot. 24/2 —45 (Faye) och 16/2 (Afzelius).

- ⁵⁰ Som exempel kan nämnas att akademiens Handlingar del 22, som omfattade 416 sidor, år 1862 drog 547 rdr i tryckningskostnad.
- ⁵¹ Akad. prot. 2/1 —38. Jfr Rinman, Studier i svensk bokhandel, s. 44 ff.
- ⁵² Svenska förlagsföreningen stiftades 1843. De flesta vetenskapliga böcker utgavs på författarens eget förlag eller genom subskription. Rinman, a.a. s. 34, 38, 40, 42. Citat av Reuterdaahl angående svårigheten att uppdryva äldre böcker på s. 40.
- ⁵³ År 1854, s:a 2766 rdr.
- ⁵⁴ S:a 5798 rdr. Över 1/4 av hela anslaget tillföll av akademien granskade sökande.
- ⁵⁵ Statsrådsprot., ecklesiastika ärenden 24/5 —41 (RA).
- ⁵⁶ Bondest. prot. 1856/58: 2, s. 465.
- ⁵⁷ Adelsn. prot. 1856/58: 9, s. 640 f.
- ⁵⁸ Kungl. Maj:ts nådiga prop. om Statsverket 1853. Utdrag af prot. öfver ecklesiastika ärenden 9/11 1853, s. 15 (punkt 21). Se även E. Hildebrand, Svenska publikationer af historiska handlingar, s. 358 f.
- ⁵⁹ Akad. prot. 29/4 —56.
- ⁶⁰ Utg. skriv. 10/1 —54.
- ⁶¹ Cirka 113, därför att det är svårt att på grundval av akademiens källmaterial alltid säga om en sökande önskade resp. erhöill anslag från just lärda-verksanslaget. Antalet sökande var betydligt högre än det här uppgivna, då många återkom med förnyad anhållan, och jag endast räknat de *olika* ansökningarna en gång.
- ⁶² Även denna siffra är obestämd, därför att vissa ansökningar inte tillstyrktes första gången understöd begärdes el. likn. Alla ansökningar som överhuvudtaget tillstyrktes utgör emellertid 75.
- ⁶³ Se härom s. 150 ff.
- ⁶⁴ Kungl. Maj:ts skriv. 31/12 —68. År 1876 erhöill Rydberg 800 kr till fortsättning av arbetet. Året därpå var första delen av verket färdigt.
- ⁶⁵ Kungl. Maj:ts skriv. 31/12 —67. Tornberg/Hildebrand 20/4 —68, 27/1 och 17/2 —69. Hildebrand/Tornberg 27/3 —68 och 29/1 —69.
- ⁶⁶ År 1876. Jfr E. Hildebrand, a.a. s. 359 ff.
- ⁶⁷ Utg. skriv. 10/1 —54.
- ⁶⁸ Akad. prot. 14/11 —43. Reuterdaahl/Hildebrand 17/3 —43.
- ⁶⁹ Kungl. Maj:ts skriv. 31/12 —69 (Forssell). Utg. skriv. 26/1 —58 (Malmström). Strinnholm fick även andra anslag, se ovan s. 277 not 3.
- ⁷⁰ Utg. skriv. 12/12 —65 - 9/12 —73.
- ⁷¹ Akad. prot. 5/10 —41. Kungl. Maj:ts skriv. 16/2 —42.
- ⁷² Utg. skriv. 19/12 —73 etc.
- ⁷³ Brunius var egentligen professor i grekiska. Jfr Rydbeck, C. G. Brunius, s. 508.
- ⁷⁴ Utg. skriv. 8/1 —55.
- ⁷⁵ Utg. skriv. 3/1 —60.
- ⁷⁶ Kindblad erhöill en gratifikation om 300 rdr 1851 och en om 450 rdr 1858, båda av extra statsmedel, för sin Handbok i svenska historien. Kungl. Maj:ts skriv. 1/2 —51 och 27/3 —58.
- ⁷⁷ Kungl. Maj:ts skriv. 30/12 —64.

- ⁷⁸ Utg. skriv. 17/1 —60.
- ⁷⁹ Utg. skriv. 2/12 —51.
- ⁸⁰ Akad. prot. 1/3 —42. Reuterdaahl/Hildebrand 19/2 —42.
- ⁸¹ Akad. prot. 28/11 —48. Järta/Hildebrand 9/4 —43. Hildebrand/Järta 18/4 —43.
- ⁸² Akad. prot. 28/11 —48.
- ⁸³ Utg. skriv. 10/1 —54 och 9/1 —55.
- ⁸⁴ Utg. skriv. 24/11 —74, 30/11 —75.
- ⁸⁵ Rinman, Studier i svensk bokhandel, s. 96.
- ⁸⁶ Utg. skriv. 12/11 —50.
- ⁸⁷ Akad. prot. 28/11 —45, 16/11 —47 och 27/11 —49. Jfr ovan s. 210.
- ⁸⁸ Akad. prot. 31/12 —67, 31/12 —69 etc.
- ⁸⁹ Utg. skriv. 17/11 —68.
- ⁹⁰ Akad. prot. 26/10 —41.
- ⁹¹ Akad. prot. 3/1 —60. Kungl. Maj:ts skriv. 3/2 —60.
- ⁹² Akad. prot. 21/12 —41 och 6/12 —42.
- ⁹³ Akad. prot. 28/11 —48.
- ⁹⁴ Utg. skriv. 9/1 —55 och 8/1 —56. Jfr ovan s. 121.
- ⁹⁵ Utg. skriv. 26/11 —61, 12/2 —65 och 22/12 —62.
- ⁹⁶ Kungl. maj:ts skriv. 29/12 —65.
- ⁹⁷ Akad. prot. 2/12 —51. Jfr ovan s. 167. Holmberg utgav 1852—54 ett populärt arbete Nordbon under hednatiden.
- ⁹⁸ Akad. prot. 26/11 —49.
- ⁹⁹ Hallberg fick dock avslag två gånger (1871, 1880).
- ¹⁰⁰ Akad. prot. 27/11 —49. Utg. skriv. 30/11 —75.
- ¹⁰¹ T.ex. J. E. M. Axelson, som erhöll 200 rdr av extra statsmedel den 19/5 —53. Kungl. Maj:ts skriv. Jfr Hildebrands yttrande om det uteblivna anslaget till Hermelin, ovan s. 278, not 45.
- ¹⁰² Akad. prot. 28/11 —45. Kungl. Maj:ts skriv. 27/3 —58. Jfr om Dybeck ovan s. 177, 190.
- ¹⁰³ Utg. skriv. 12/12 —65, 11/12 —66, 21/11 —71 etc. En beräkning av de av Dybeck uppburna anslagen för 1843—64, både akademiens och lärda-verksanslagets, finns i ATS I, s. 187 ff. Summan slutar på 28.025 rdr. Mangård uppger den totala summan av Dybeck uppburna medel till 60.000. Mangård, Richard Dybeck, s. 91.
- ¹⁰⁴ För hans ansökningar se kap. s. 177 f.
- ¹⁰⁵ Utg. skriv. 15/11 —75.
- ¹⁰⁶ Mandelgren, Några bidrag till den svenska arkeologiska forskningens historia, s. 7 ff., 19 ff.
- ¹⁰⁷ Afd. V, Bostäder och husgeråd och Af. IX, Helgedomar, 1878—84. Samlingarna till det övriga verket donerades av Mandelgren till Lunds universitet.
- ¹⁰⁸ Akad. prot. 8/11 —42.
- ¹⁰⁹ År 1845 hade han lyft de första 1000 rdr. Akad. prot. 2/1, 10/3 och 10/11 —46.
- ¹¹⁰ Akad. prot. 7/1 och 4/3 —51. Ritningarna befinner sig nu i Nationalmusei ägo. Boëthius, B. Cronstrand (SBL), s. 341.
- ¹¹¹ Hildebrand/Eurén odat. [1870].

¹¹² Hildebrand/Eurén odat. [1875].

¹¹³ En översikt av det statliga stödet åt vetenskaplig publiceringsverksamhet i modern tid utgör 1945 års universitetsutrednings sjätte delbetänkande, kap. 1.

Slutord

¹ Den signifikativa benämningen Antikvitetsakademien är vanlig, t.ex. i riksdagsdebatterna på 60-talet. Sekreteraren förklarade själv att hans akademi blivit ett ämbetsverk. Hildebrand/Nilsson odat. [1875?].

² Gödel, Riksantikvarieämbetet, s. 230, 249.

³ Sambandet mellan akademi och museum är dock inte utan paralleller. Det K. norske videnskabers selskab i Trondheim, grundat 1760, är ett exempel på en allmän vetenskapsakademi med ett museum och ett offentligt bibliotek.

⁴ B. E. Hildebrand, Svar på P. Sjöbrings inträdestal, Handlingar 19, s. 128.

I nottexten har använts följande förkortningar:

ATS=Antikvarisk tidskrift för Sverige.

KVHAA=Kgl. Vitterhets historie och antikvitets akademien.

SA=Svenska akademiens historia.

Undervisningskomm. betänkande=Betänkande af Comitén till öfverinseende af

Rikets Allmänna Underswinningsverk . . .

VHAAM=Kongl. Vitterhets historie och antiqvities akademiens månadsblad.

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Otryckta källor

K. Vitterhets historie och antikvitetsakademiens arkiv (VHAA)

Akademiens protokoll. 1786—1879.

Akademiens koncepter. 1837—79.

Kongl. Maj:ts skrivelser till KVHAA. 1837—79.

Instiftelseurkund för KVHAA. [Koncept.]

Inträdestal. 1794, 1838—79 m.m.

Skrifter och tal. 1786—1828, 1848.

ADLERBETH, J., Inträdestal i Kongl. Vitterhets, Historie och Antikvitets akademien.

K. Academiens prisämnen. 1778—1830.

Täflingsskrifter i historia och antikviteter. 1792—1826; 1841—49.

Täflingsskrifter inlämnade till KVHAA. 1841—89.

Täflingsskrifter i inskrifter och sinnebildskonsten. 1773—1853.

HILDEBRAND, B. E., & THOMSEN, C. J., Brevväxling.

HILDEBRAND, B. E., Bref från svenskar.

Brev till J. Adlerbeth. (Från J. G. Liljegren.)

Brevserien 1. (Brev från S. Nilsson.)

BERGSTEDT, C. F., Berättelse om en resa i Nerike.

BORGSTRÖM, F. L., Berättelse öfver en resa i Vermland.

DAHLGREN, V., Försök till antiqvarisk-topografisk beskrifning öfver Färentuna härad 1851.

Riksarkivet (RA)

Statsrådsprotokoll. Handels- och finansärenden. 1815—16.

Statsrådsprotokoll. Ecklesiastika ärenden. 1815—16, 1840—41.

Ecklesiastikdepartementets diarium öfver inkommande skrivelser. 1839—42.

Ecklesiastikdepartementet. Inkommande handlingar. 1840—41.

Statsutskottets protokoll och diaries. 1840—41.

1825 års comité till öfverseende af Rikets Allmänna undervisningsverk.

Handlingar. 1826.

Koncept, protokoll m.m. 1828.

JÄRTA, H., & HILDEBRAND, B. E., Brevväxling.

Statskommissionens arkiv. Statsberedningens arkiv.

Protokoll. 1815—19.

Inkommande skrivelser. 1793—1820.

Kungliga biblioteket (KB)

- Ep. K 3:6. (Brev från B. E. Hildebrand till G. E. Klemming.)
Ep. M 1:2. (Brev från B. E. Hildebrand till L. Manderström.)
Ep. V 4:10. (Brev från B. E. Hildebrand till P. A. Wallmark.)
M 216:1—3. Adlerbeth, G. J., Bref af en svensk om dess resa i Italien åren 1783 och 1784.

Svenska akademiens arkiv (SA)

- HILDEBRAND, B. E., Brev till B. v. Beskow.
HILDEBRAND, B. E., Brev till J. E. Rydqvist.

Vetenskapsakademiens arkiv (KVA)

- HILDEBRAND, B. E., Brev till N. J. Berlin.
HILDEBRAND, B. E., Brev till J. J. Berzelius.

Uppsala universitetsbibliotek (UUB)

- F 857 g, i: I, q, u. (Hans Järtas papper.)
C 70. (Brev från Hans Järta till E. M. Fant.)
G 70 p. (Brev från B. E. Hildebrand till E. Fries.)
X 251. Adlerbeth, G. J., Fullmagter och självbiografi.

Uppsala universitets arkiv (UUA)

- A I 263. Consistorii protokoll. 1839.
B II 13. Consistorii academici concept expeditioner. 1839.

Lunds universitetsbibliotek (LUB)

- A I 133. Consistorii majoriis renoverade protokoll. 1839.
B I a 36. Consistorii academici Lundensis expeditionis böcker. 1835—41.
HEURLIN, C. I., Självbiografiska anteckningar.
B I 8. Sven Nilssons saml. (Brev från B. E. Hildebrand.)
H. Reuterdahls saml. 2. (Brev från B. E. Hildebrand.)
C. J. Schlyters saml. (Brev från B. E. Hildebrand.)
Brevsaml. Tornberg. 2. (Brev från B. E. Hildebrand.)

Stifts- och landsbiblioteket i Linköping

- HILDEBRAND, B. E., Brev till L. C. Wiede.

Örebro läns museum

- HILDEBRAND, B. E., Brev till N. G. Djurklou.

Nordiska museets arkiv

J. H. Wallmans papper.

Professor K.-G. Hildebrand, Uppsala

HILDEBRAND, B. E., Lefnadsteckning.

Tryckta källor

- ADLERBETH, G. G., Gustaf III:s resa i Italien. Anteckningar utg. af H. Schück. Sthlm 1902. (Svenska memoarer och bref. 5.)
- Antiquarisk tidskrift för Sverige. D. 1—4. Sthlm 1864—80.
- BERZELIUS, J. J., Själfbiografiska anteckningar. Utg. af Kongl. Svenska vetenskapsakademien genom H. G. Söderbaum. Sthlm 1901.
- BESKOW, B. VON, & FRYXELL, A., Brevväxling. 1—2. Sthlm 1959—60. (SAH ifrån år 1886. D. 67—68.)
- & RYDQVIST, J. E., Brevväxling. 2—6. Sthlm 1949—58. (SAH ifrån år 1886. D. 59, 61—63, 66.)
- Betänkande af Comitén till öfverinseende af Rikets Allmänna Underwisningsverk i underdånighet afgifvet den 20 december 1828. Sthlm 1829.
- DAHLGREN, E. W., Kongl. Svenska vetenskapsakademien. Personförteckningar 1739—1915. Sthlm 1915.
- DJURKLOU, G., Hvad den privata fornforskningen väntar af 1873 års riksdag. Sthlm 1873.
- Om svensk fornforskning och Kongl. Maj:ts nådiga förordning af den 29 november 1857. Örebro 1872.
- DYBECK, R., Runa. En skrift för fäderneslandets fornvänner. H. 1—4. Sthlm 1842—43.
- FANT, E. M., De luxu aulæ Johannis Ducis Finlandiæ 1563. Ups. 1797.
- HILDEBRAND, B., Matrikel över ledamöter av Kungl. Vitterhetsakademien och Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien 1753—1953. Sthlm 1953.
- HILDEBRAND, B. E., Anteckningar ur Kongl. Vitterhets, Historie och Antikvitets Akademiens Dagbok samt om de under Akademiens inseende ställda Kongl. samlingarna för år 1843. Sthlm 1844.
- Anglosaxiska mynt i Svenska Kongl. myntkabinettet, funna i Sveriges jord. Sthlm 1846. — Ny tillökt uppl. Sthlm 1881.
- Minnespenningar öfver enskilda svenska män och qvinnor. Sthlm 1860.
- Svenska sigiller från medeltiden. Bd 1: H. 1—2. Sthlm 1862—67.
- Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer. D. 1—2. Sthlm 1874—75.
- HILDEBRAND, H., Den vetenskapliga fornforskningen, hennes uppgift, behof och rätt. Sthlm 1873.
- Histoire de l'Académie Royale des inscriptions et belles lettres depuis son établissement jusqu'à present. Avec les mémoires de littérature . . . T. 1. Paris 1736.
- HYLTÉN-CAVALLIUS, G. O., Ur mitt framfarna lif. Hågkomster och anteckningar. Sthlm 1929.

- HWASSER, I., Pehr Hoffvenius. Den svenska medicinens fader och grundläggare. En minnesskrift. Ups. 1859.
- HÖPKEN, A. J. VON, Skrifter. Saml. och i urval utg. af C. Silfverstolpe. Bd 1. Sthlm 1890.
- JÄRTA, H., & BESKOW, B. VON, Brevväxling. 1—4. Sthlm 1929—33. (SAH ifrån år 1886. D. 39—41.)
- [Rec. av] H. Hamilton, Afhandling om svenska krigsmaktens och krigskonstens tillstånd. (Frey. 1846.)
- Valda skrifter. Utg. af H. Forssell. D. 1. Sthlm 1882.
- MANDELGREN, N. M., Några bidrag till den svenska arkeologiska forskningens historia . . . Sthlm 1876.
- MUNCH, P. A., Lærde brev fra og til P. A. Munch. Utg. af Det K. Frederiks universitet ved G. Indrebö og O. Kolsrud. Bd 2. Oslo 1955.
- REUTERDAHL, H., Memoarer. Lund 1920.
- Riksdagsprotokoll med bihang. [Specificerade i noterna.]
- Skådepenningar öfver de förnämsta händelser, som tillhöra konung Gustaf III:s historia. Sthlm 1858.
- Statuts de l'Académie des inscriptions, belles-lettres, histoire et antiquités. Sthlm 1788.
- SVEDELIUS, W. E., Anteckningar om mitt förflutna lif. Sthlm 1889.
- Svenska fornminnesföreningens tidskrift. Bd 1—2. Sthlm 1871—74.
- Svenskt diplomatarium. Bd 1—6: 1. Utg. af J. G. Liljegren, B. E. Hildebrand, E. Hildebrand. Sthlm 1829—78.
- Teckningar ur Svenska statens historiska museum. Utg. af B. E. Hildebrand och H. Hildebrand. Sthlm 1873—78.
- TORNBERG, C. J., Numi cufici Regii numophylacii Holmiensis quos omnes in terra Sueciae repertos digessit . . . Ups. 1848.
- WIESELGREN, P., Sveriges sköna litteratur. D. 5. Sthlm 1849.
- Kungl. Vitterhetsakademiens dagbok 1773—1782. Utg. av Svenska akademien. Sthlm 1930.
- Kongl. Svenska vitterhetsakademiens handlingar. D. 1—5. Sthlm 1755—88.
- Kongl. Vitterhets historie och antiquitets akademien handlingar. D. 1—27. Sthlm 1789—1876.
- Kongl. Vitterhets historie och antiquitets akademien månadsblad. Bd 1—7. Sthlm 1872—80.
- Kongl. Vitterhets historie och antiquitets akademien underdåniga hemställan om akademien behof af ökade anslag. Sthlm 1840. — Sthlm 1848. — Sthlm 1851. — Sthlm 1857.

Tidningar

- Nyaste dagligt allehanda. 1845.
- Statstidningen. 1837, 1843.
- Svenska Minerva. 1843, 1845.

Litteratur

- AGRELL, J., Nyinrättade professurer inom filosofiska fakulteten i Lund under 1800-talets första hälft. Lund 1949. (*Studia psychologica et paedagogica*. Ser. 2: 2.)
- AHNLUND, N., Carl Gustaf Nordin som kritiker och hyperkritiker. (*Archivistica et mediaevistica* E. Nygren oblata. Sthlm 1956.)
- Minne av Jonas Hallenberg. Sthlm 1957. (SAH ifrån år 1866. D. 65.)
- Svenska medeltidsurkunder. (HT 1938.)
- ALMGREN, B., Utvecklingsprincipen i arkeologin. (Udviklingsproblemer. Nordisk sommaruniversitet 1958. Khvn 1959.)
- ANERSTEDT, C., Uppsala universitets historia. D. 3: 2. Ups. 1914.
- BACHMAN, M.-L., Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien instiftande. (Fornv. 1963.)
- BERG, G., Artur Hazelius. Mannen och hans verk. Sthlm 1933.
- BERGH, S., Kungl. Samfundet för utgivande af handskrifter rörande Skandinaviens historia under första århundradet af dess tillvaro. (HH Bihang 25.)
- Svenska riksarkivet 1618—1837. Sthlm 1916. (MRA N.F. 2: 5.)
- Svenska riksarkivet 1837—46. Sthlm 1927. (MRA N.F. 2: 7.)
- Betänkande med förslag till lag angående kulturminnesvård samt organisation av kulturminnesvården . . . 1. Sthlm 1922. (SOU 1922: 11.)
- BOËTHIUS, B., Baltzar Cronstrand. (SBL 9.)
- BRINGËUS, N. A., Gunnar Olof Hyllén-Cavallius som etnolog. Sthlm 1966. (Nordiska museets handlingar. 63.)
- BROOMË, B., Handskriftssamlarna och de svenska arkiven. (Historiska studier tillägn. F. Lindberg. Sthlm 1963.)
- BÄÄTH, L. M., De skandinaviska historiska expeditionerna till Rom 1920—1939. (*Archivistica et mediaevistica* E. Nygren oblata. Sthlm 1956.)
- BÖTTIGER, C. W., Minne af Nils von Rosenstein. Sthlm 1877. (SAH ifrån år 1796. D. 52.)
- COLLIJN, I., Svenska fornskriftsällskapet 1843—1943. Historik. Sthlm 1944. (SSFS 56.)
- DOLLEY, R. H. M., Bror Emil Hildebrand. (Spink & son's Numismatic circular. 1956.)
- ENGSTRÖM, B., Nils Gustaf Bruzelius. Hans arkeologiska, etnografiska och museala verksamhet. Lund 1926.
- GARDBERG, C. R., Boktrycket i Finland. D. 2. Hfors 1957.
- GRENHOLM, E., Din tillgivna Ebba. Ett människoliv speglad i brev. Saml. och komment. Sthlm 1955.
- GUSTAWSSON, K. A., Anders Lignell som upptecknare av dalsländska fornminnen. (Hembygden. 1937.)
- GÖDEL, V., Riksantikvarieämbetet. Sthlm 1930. (VHAAH 41: 1.)
- HARNACK, A., Geschichte der K. preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Bd 1—2. Berl. 1900.
- HECKSCHER, G., Konung och statsråd i 1809 års författning. Upps. & Sthlm 1933.
- HENNINGSSON, B., Geijer som historiker. Upps. 1961. (*Studia historica Upsaliensia*. 5.)

- HERNLUND, H., En undertryckt historisk akademi. (HT 1885.)
- HILDEBRAND, B., Akademihistorisk litteratur. (HT 1938.)
- Bror Emil Hildebrand. Hans liv och gärning. (Fornv. 1934.)
- C. J. Thomsen och hans lärda förbindelser i Sverige 1816—1837. Bidrag till den nordiska forn- och hävdaforskningens historia. 1—2. Sthlm 1937—38. (VHAAH 34: 1—2.)
- Gabriel Djurklou som genealog och historisk forskare. (Från bergslag till bondebygd. 1958.)
- Hans Hildebrand. Ett sekelminne 1842—1942. (Fornv. 1943.)
- Hans Hildebrand. Till hundraårsminnet. (Scandia. 1943.)
- Johan Gustaf Liljegren. (Fornv. 1937.)
- N. J. Ekdahl och diplomatariet. (Historiska studier tillägnade N. Ahnlund. Sthlm 1949.)
- & WESTIN, G., Nils Johan Ekdahl. (SBL 12.)
- Kungl. Svenska vetenskapsakademien. Förhistoria, grundläggning och första organisation. 1—2. Sthlm 1939.
- HILDEBRAND, B. E., Berättelse om Kongl. Svenska vitterhetsakademiens stiftelse, öden och verksamhet. (VHAAH 21. Sthlm 1853.)
- Minnesteckning öfver Jonas Hallenberg. Sthlm 1880.
- HILDEBRAND, E., Svenska publikationer af historiska handlingar. (HT 1886.)
- HILDEBRAND, H., Bror Emil Hildebrand. (VHAAH 1884.)
- K. Vitterhets historie och antiqvitets akademien hundraårsfest den 2 april 1886. (VHAAH 31, Sthlm 1886.)
- JACOBOWSKY, C. V., Gustafsberg, Sveriges äldsta badort. Sthlm 1958. (Nordiska museets handlingar. 51.)
- KLEMMING, S., Släkten Klemmings historia. Västerås 1952.
- KRUSIUS-AHRENBORG, L., Jacob von Engeström. (SBL 13.)
- KUMLIEN, K., Sverige och hanseaterna. Studier i svensk politik och utrikeshandel. Sthlm 1953 (VHAAH 86.)
- LAGESON, F., Nils Månsson Mandelgren. Konstnär och kulturhistoriker. (Byahornet. 1949.)
- LANGE, B., C. I. Heurlin som politiker. Från det politiska framträdandet vid 1827 års statsrevision till 1840—41 års riksdag. Lund 1948.
- LINDQVIST, S., Uppsala högar och Ottarshögen. Sthlm 1936. (KVHAA. Arkeologiska monografier. 23.)
- LJUNGFORS, Å., Bidrag till svensk diplomatik före 1350. Lund 1955.
- LJUNGGREN, G., Svenska akademien historia 1786—1886. 1. Sthlm 1886.
- LÖNNROTH, E., Statsmakt och statsfinans i det medeltida Sverige. Gbg 1940. (GHÅ 46: 3.)
- MALMBORG, B. v., Nationalmusei byggnad. Ett bidrag till dess tillkomsthistoria. (Nationalmusei årsb. 1941.)
- MANGÅRD, C., Richard Dybeck, romantikern och fornforskaren. En biografi. Sthlm 1937. (VFÅ 25.)
- MAURY, L.-F. A., L'ancienne académie des inscriptions et belles-lettres. Paris 1864.
- MOLBECH, C., Brevveksling med svenske forfattere og videnskabsmænd. 2. Lund & Khvn 1956.

- MONTELIUS, O., Bror Emil Hildebrand. Minnsteckning. Sthlm 1915. (Lefnads-teckningar öfver K. Svenska vetenskapsakademiens ledamöter. Bd 5: 1.)
- MUSTELIN, O., Studier i finländsk historieforskning 1809—1865. Hfors 1957. (SSLF 361.)
- NERMAN, B., Statens historiska museum: samlingar och verksamhet. (Ad patriam illustrandam. Festskrift till S. Curman. Sthlm 1946.)
- NILSSON, S. A., Rasjids krönika. (KFÄ 1954.)
- NYGREN, E., Antikvariernas insats i Diplomatariearbetet. (VHAAH 80. Sthlm 1952.)
- Det svenska diplomatarieverket. (Nord. familjeboks månadskrönika. 1938.)
- ODHNER, C. T., Inträdestal [öfver B. E. Hildebrand]. (SAH ifrån år 1796. D. 62. Sthlm 1886.)
- Sveriges politiska historia under konung Gustaf III:s regering. D. 2. Sthlm 1896.
- OLSSON, H., Drottningens akademi (1753—56). (VHAAÄ 1953.)
- PETERSSON, S., Nils Månsson Mandelgren. (Kullens hembygdsför. årsskr. 1928.)
- RASMUSSEN, N. L., Medaljer och jetoner slagna av Kungl. Vitterhetsakademien och Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien 1753—1953. Lund 1953.
- RETZIUS, G., Sven Nilsson. Minnsteckning vid Kongl. Vetenskaps-akademiens högtidsdag den 30 mars 1901. Sthlm 1901.
- RINMAN, S., Studier i svensk bokhandel. Svenska bokförläggareföreningen 1843—1887. Sthlm 1951.
- RYDBECK, O., Den arkeologiska forskningen och historiska museet vid Lunds universitet under tvåhundra år, 1735—1937. (HVLÄ 1942/43.)
- Carl Georg Brunius. (SBL 6.)
- SALIN, B., Minnsteckning öfver Oscar Montelius. Upps. 1922. (VHAAH 34: 1.)
- SANTESSON, C., Johan Erik Rydqvist. Kritikern och publicisten. Sthlm 1944.
- SCHEFFER, C. G. U., J. G. Liljegrens provtryck av sigillteckningar för Diplomatarium Suecanum. (MRA 1948.)
- SCHÜCK, A., En humanistisk vetenskapsakademi och dess anor. (Ad patriam illustrandam. Festskrift till S. Curman. Sthlm 1946.)
- Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien. Några konturer ur dess 150-åriga historia. (OoB 1936.)
- Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien förbindelser med Finland. (Fornv. 1940.)
- SCHÜCK, H., Ett porträtt från frihetstiden. Carl Reinhold Berch. Sthlm 1923.
- Riksantikvarieämbetet genom 300 år. (Fornv. 1931.)
- Svenska akademien historia. 1, 5—6. Sthlm 1935—38.
- Kgl. Vitterhets historie och antikvitets akademien. Dess förhistoria och historia. 5—8. Sthlm 1936—44.
- Äldre akademier före den svenska. Sthlm 1934.
- SCHWABACHER, W., Nils Gustaf Palin. Ett svenskt samlaröde i södern. (Fornv. 1948.)
- STENBOCK, C. M., Till brefväxlingen mellan Gustav Adolf och Ebba Brahe. (PHT 1914.)

- Stora Kopparbergets historia. 1. Förberedande undersökningar av S. Tunberg. Upps. 1922.
- SÄLLSTRÖM, F., Kungl. Vitterhetsakademiens medalj över Gudmund Göran Adlerbeth. (Fornv. 1946.)
- THORDEMAN, B., Ett museum växer fram. 1. Lokalfrågor och inredningsproblem. (Ad patriam illustrandam. Festskrift till S. Curman. Sthlm 1946.)
- & RASMUSSEN, N. L., Jacob von Engeströms beskrivning av Styrafyndet. (Nordisk numismatisk årsskr. 1936.)
- Medieval wooden sculpture i Sweden. Vol. 1. Sthlm 1964.
- Vitterhetsakademiens arbetsuppgifter i nutiden. (VHAAÅ 1953.)
- TORSTENDAHL, R., Källkritik och vetenskapssyn i svensk historisk forskning 1820—1920. Upps. 1964. (Studia historica Upsaliensia. 15.)
- WAHLFISK, J., N. G. Djurklou. (Meddel. fr. Örebro läns fornminnesför. 1904.)
- WALDÉN, B., Nils Gabriel Djurklou. (SBL 11.)
- »Två slår den tredje». Gabriel Djurklou — Bror Emil Hildebrand — Richard Dybeck. (Från bergslag och bondebygd. 1956.)
- WELLANDER, E., Svensk akademisk språkvård. (Septentrionalia et orientalia. Studia B. Karlgren dedicata. Sthlm 1959. VHAAH 91.)
- WESTLUND, P. O., Byggnadsminnen. (Ad patriam illustrandam. Festskrift till S. Curman. Sthlm 1946.)
- K. Vitterhets historie och antikvitets akademiens donationsfonder och andra fonder. 2. uppl. Sthlm 1955.
- 1945 års universitetsberedning. 6. Den vetenskapliga publiceringsverksamheten . . . Sthlm 1951. (SOU 1951:9.)

Några i noterna en enstaka gång nämnda arbeten har inte medtagits i litteraturförteckningen.

Beträffande ovan använda förkortningar hänvisas till förkortningslistan i Svensk historisk bibliografi (årsvolymerna).

PERSONREGISTER

Hänvisning har inte gjorts från i noterna omnämnda brevskrivare eller brev-mottagare, inte heller från namn i boktitlar.

Till samtliga akademiledamöters namn har fogats den förkortade beteckningen för arten av deras ledamotskap jämte nummer enligt akademins matrikel. För biografiska data rörande dem hänvisas till B. Hildebrand, Matrikel över leda-möter av Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien 1753—1953.

SH = svensk hedersledamot

SK = svensk korrespondent

SL = svensk ledamot

UH = utländsk hedersledamot

UK = utländsk korrespondent

UL = utländsk ledamot

Ledamotsbeteckningen har satts inom parentes i de fall, då vederbörande er-hållit ledamotskap först efter den här behandlade perioden.

Adlerbeth, Gudmund Jöran, <i>SL 13</i> ,
riksantikvarie, författare
13, 16, 20, 28, 30 f., 35, 39, 56, 82,
107, 125, 148, 231.	Allen, Carl Ferdinand, <i>UK 74</i> , dansk
professor, historiker
89, 252.
Adlerbeth, Jacob, <i>SL 50</i> ,
expeditionsskreterare
17, 32, 36, 65, 70, 77, 82, 126, 140,
170, 200, 253, 259, 266, 276.	Almgren, Oscar, (<i>SL 138</i>), amanuens
vid VHAA, professor
250.
Adlersparre, Carl, arkivsekreterare,
kansliråd
48, 79.	Alsterlund, Johan Wilhelm, magister
259.
Afzelius, Arvid August, <i>SL 76</i> , prost
69, 74, 107, 119 f., 214, 222, 249.	Alströmer, Carl Jonas Oscar, ämbets-
man, statsråd
139.
Agardh, Carl Adolf, biskop
79, 81, 175.	Ampère, Jean Jacques Antoine, <i>UK 47</i> ,
fransk professor, litteraturhistoriker
89.
Ahlqvist, Alfred Gustaf, (<i>SL 103</i>), lektor
75 f., 223.	Andersson, Nils, bonde, riksdagsman
268.
Alander, Pehr Gustaf, <i>SK 35</i> , lektor
190, 275.	Andersson, Olaus, gästgivare
175 f.
Alexander II, rysk kejsare
267.	Anjou, Lars Anton, <i>SH 67</i> , statsråd,
biskop
68, 72, 261.

- Anrep, Johan Gabriel, genealog
218.
- Antonelli, Lionardo, italiensk kardinal
18, 241.
- Arwidsson, Adolf Ivar, kungl. bibliotekarie
70, 72, 75, 80, 152, 206, 208, 210, 213 f., 217, 221 f., 250, 267, 278.
- Askelöf, Johan Christoffer, publicist
77.
- Atterbom, Pehr Daniel Amadeus, *SL* 82, professor, skald
72, 78.
- August, prins av Sachsen, *FH* 5,
67.
- Axelson, Johan Eugène Maximilian, författare
177, 280.
- Bailly, Jean Sylvain, fransk astronom
18, 242.
- Beckman, Johan Wilhelm, hymnolog
119, 122, 220.
- Bellman, Carl Michael, skald
272.
- Benzelstierna, Mathias, *SH* 13, överpostdirektör
41.
- Berch, Carl Reinhold, sekreterare i Antikvitetsarkivet
247.
- Berg, Per Gustaf, boktryckare
210.
- Bergfalk, Pehr Eric, *SL* 73, professor
65, 69, 76, 82, 106, 128, 133, 169, 212, 259.
- Bergman, Carl Johan, *SK* 45, (*SH* 91), lektor
223.
- Bergman, Johan Wilhelm, *SK* 34, diplomat
88, 121.
- Bergstedt, Carl Fredrik, publicist
166.
- Bergstedt, Erik, *SL* 37, statssekreterare
38, 246, 251.
- Berlin, Nils Johan, professor
118, 257.
- Bernis, François Joachim Pierre de, *UL* 1, fransk kardinal
18, 242.
- Berzelius, Jöns Jacob, *SH* 43, professor
17, 33, 65 f., 69 ff., 80 ff., 101, 105, 112, 115, 136 f., 141 f., 162 ff., 170, 253, 263.
- Beskow, Bernhard von, *SH* 48, hovmarskalk, författare
17, 54, 65 f., 69 ff., 73, 81 f., 84, 87 f., 90 ff., 103, 112, 119, 126, 130, 136, 196, 198, 233, 247, 254, 256, 259, 261, 266, 276.
- Biberg, Nils Fredrik, *SL* 41, professor
17.
- Björnstjerna, Johan, *SL* 29, kungl. bibliotekarie
31, 35.
- Björnstjerna, Oscar, *SH* 79, utrikesstatsminister
74.
- Blad, Anders, *SL* 43, läkare
17, 38, 49, 247.
- Blomberg, Anton, bibliotekarie vid VHAA
184.
- Boeckh, August, *UK* 35, tysk språkman
89.
- Bohlin, Abraham, bokhandlare, förläggare
221.
- Bonucci, Carlo, *UK* 28, ledare av utgrävningarna i Pompeji
90, 252.
- Borgström, Anders, docent
137, 262.
- Borgström, Ferdinand Ludvig, docent
166.
- Bosworth, Joseph, *UK* 41, engelsk professor, språkman
90.
- Botin, Anders af, *SL* 3, kammarråd, historiker
15, 46.

- Bowallius, Robert, *SL 84*, riksarkivarie
66, 72, 76, 90, 108, 133, 136, 200, 217,
261.
- Boye, Vilhelm, (*UK 97*), dansk arkeolog
273 f.
- Brahe, Magnus, *SH 47*, riksmarskalk
17, 65, 126, 163, 241.
- Bring, Ebbe, professor
76, 96.
- Bring, Erland, professor
76.
- Brinkman, Carl Gustaf von, *SL 47*,
hovkansler
17, 36, 65, 68 f., 71, 117, 126, 129, 198,
245.
- Brocman, Nils Reinhold, assessor i
Antikvitetsarkivet
42.
- Brunius, Carl Georg, *SL 83*, professor
33, 72, 108, 219, 245, 279.
- Brusewitz, Gustaf, (*SK 65*),
museiintendent
177, 189, 275.
- Bruzelius, Johan, prost
174.
- Bruzelius, Magnus, *SK 11*, prost
126, 250.
- Bruzelius, Nils Gustaf, *SK 40*,
rektor, arkeolog
87 f., 167 f., 175, 177, 181, 189, 219,
264, 270, 275.
- Bugge, Sophus, (*SL 106*),
norsk professor, språkman
86, 250.
- Bunsen, Christian Carl Jonas von,
UK 24, tysk ambassadör, arkeolog
89.
- Buoncompagni-Ludovisi, Ignazio,
italiensk kardinal
18, 242.
- Burenstam, Carl, diplomat
134.
- Burman, Fale, docent
48 .
- Bäckström, Per Olof, ämbetsman,
författare
221.
- Böningh, Gustaf Fredrik von, *UK 65*,
finsk handelsombudsman, samlare
89.
- Böttiger, Carl Wilhelm, *SL 94*,
professor
73, 78, 109.
- Calonius, Matthias, *UL 13, SL 33*,
professor
126.
- Carlén, Octavia, författarinna
222.
- Carling, Olof, magister
29.
- Carlson, Fredrik Ferdinand, *SL 86*,
professor
72 f., 76, 86, 91, 108, 119, 127, 132,
137, 153, 176 f., 181 ff., 193, 213, 260,
278.
- Castiglioni, Carlo Ottavio, *UK 27*,
italiensk språkman
90.
- Caumont, Arcisse de, *UK 51*,
fransk arkeolog
89.
- Celsius, Olof, d.y., *SH 15*, biskop
16.
- Champollion, Jean François, *UL 29*,
fransk egyptolog
19.
- Chantre, Ernest, *UL 104*, fransk musei-
man, fornforskare
89 f.
- Choiseul-Gouffier, Marie Gabriel
Florent Auguste de, fransk diplomat
18, 242.
- Christy, Henry, *UK 69*,
engelsk fabrikör, samlare
90.
- Collén, Justus, prost
153.
- Cousin, Victor, *UK 45*, fransk under-
visningsminister, filosof
89.
- Cronholm, Abraham, *SL 92*, professor
72 f., 76, 109, 129, 137, 216, 218, 240,
278.

- Cronstrand, Baltzar, kapten
77 f., 83, 88, 115, 225 f., 251, 272.
- Crusenstolpe, Magnus Jacob, författare
208.
- Cullberg, Hjalmar, *SK 46*, godsägare
274.
- Cöster, Fredrik Bernhard, publicist
218.
- Dahlgren, Victor, lantmätare
131, 135.
- Dahlmann, Friedrich Christopher,
UL 43, tysk professor, historiker
84.
- D'Albedyhll, Carl Gustaf,
överceremonimästare
249.
- Danielius, Daniel, kyrkoherde
220.
- De Geer, Louis, *SH 72*,
justitiestatsminister
73, 81 f., 176, 201.
- De la Gardie, Jacob, *SH 50*, general
68, 79.
- Djurklou, Gabriel, *SL 97*,
antikvitetsintendent, genealog
74, 77, 87, 110, 143 f., 146, 179 f., 182,
184, 189, 194 f., 237, 250, 272.
- Drake, Arvid, kanslist
270.
- Dybeck, Richard, *SK 21*,
notarie, fornforskare
87 f., 143, 146 f., 165, 176 f., 179 ff.,
189 f., 213, 219, 224 f., 236 f., 272 f.,
275, 278, 280.
- Düben, Gustaf Wilhelm von, professor
189, 274.
- Edelcrantz, Abraham Niclas, *SH 28*,
överintendent
42.
- Edholm, Erik Wilhelm af, hovmarskalk
215.
- Ehrenheim, Fredrik Wilhelm von,
SH 23, kanslipresident
17, 33.
- Ehrenhoff, Johan Mathias,
generalkonsul
120.
- Ek, Johan Gustaf, adjunkt
137, 262.
- Eklom, Vilhelm, amanuens i Riks-
arkivet
152, 208, 214, 217.
- Ekdahl, Nils Johan, *SK 6*,
kyrkoherde, fornforskare
19, 43, 245, 253.
- Ekecrantz, Mathilda
98, 253.
- Ekman, Otto Christian, *SK 18*,
läkare, samlare
87, 161, 269.
- Elers, Joachim, *SL 4*,
expeditionssekreterare, författare
16, 28, 41.
- Enander, Adolph Daniel, lantbrukare
49.
- Enberg, Lars Magnus, rektor
206.
- Enequist, Johan, *SK 23*, prost
88.
- Engelstoft, Laurids, *UL 38*,
dansk historiker
84.
- Engeström, Jacob von, *SL 10*,
kansliråd, numismatiker
15 f., 30 f., 34, 39, 41, 245.
- Engeström, Lars von, *SH 19*,
utrikesstatsminister
16, 22 ff., 58, 82.
- Essen, Gustaf von, *SH 75*,
överhovstallmästare, samlare
74 f.
- Eurén, Axel, prost
98.
- Fahlerantz, Christian, *SH 73*, biskop
73, 75.
- Fant, Carl Johan,
universitetsbibliotekarie
80.
- Fant, Eric Michael, *SL 26*, professor
16, 31, 34 f., 207, 244 f.

- Faxe, Arvid, statsråd
201.
- Faxe, Vilhelm, *SH 44*, biskop
37, 220, 252.
- Faye, Andreas, norsk präst, historiker
214, 218.
- Fleming, Clas, *SH 30*, riksmarskalk
39, 259.
- Flintenberg, Johan David, *SL 30*,
riksantikvarie
20 f., 31, 42, 48, 82.
- Floderus, Johan, *SL 14*, professor
31.
- Fogelberg, Bengt, *SK 17*, bildhuggare
87 f., 126, 250.
- Forssell, Hans, *SL 101*,
statsråd, historiker
31, 74, 76, 82, 218, 240.
- Forsslund, Nils Vilhelm,
expeditionssekreterare
260.
- Fræhn, Christian Martin, *UL 21*,
ryske professor, orientalist
19.
- Franks, Augustus Wollaston, *UL 62*,
engelsk museiman
85.
- Franzén, Frans Michael, *SL 54*,
biskop, skald
17, 36, 64, 71, 126.
- Fredenheim, Carl Fredric, *SH 20*,
SL 28, överintendent
20, 38.
- Fries, Elias, *SH 68*, professor
72, 75, 80 f., 111, 256.
- Fryxell, Anders, *SL 68*, prost, historiker
18, 32, 37, 65, 82, 92, 104, 118, 121 f.,
125, 131, 133 ff., 177, 222 f., 249, 258 f.
- Fähræus, Olof, *SH 76*, statsråd
67, 74, 82, 119, 258.
- Fägersten, Lars Olof, *SH 56*,
kammarråd, boksamlare
70 f., 75, 111.
- Gahm Persson, Sigfrid,
kammarskrivare, samlare
42.
- Gedda, Daniel, postmästare
41.
- Geijer, Erik Gustaf, *SL 57*, professor,
skald
17, 32, 36, 65, 70, 81, 84, 106, 128 f.,
152, 165 f., 202, 207, 209 f., 212, 220,
260.
- Genberg, Paulus, docent, statsråd
80, 137, 251, 262.
- Georgii, Carl Fredrik, professor
76.
- Gerhard, Edward, *UK 49*,
tysk professor, arkeolog
89.
- Gíslason, Konráð, *UK 64*,
isländsk professor, språkman
89 f.
- Gjörwell, Carl Christopher, publicist
16.
- Gozzadini, Giovanni, *UL 58*,
italiensk arkeolog
85.
- Granberg, Per Adolf, författare
49.
- Grandel, Lars, *SL 46*, professor, grafiker
78.
- Granlund, Victor, amanuens i Riks-
arkivet
223.
- Grimm, Jacob, *UL 37*,
tysk professor, språkforskare
84, 233.
- Grimm, Wilhelm, *UL 46*,
tysk professor, språkforskare
84, 233.
- Grubbe, Samuel, *SL 63*, *SH 62*,
professor
18, 39, 71, 107, 206, 208 f., 213.
- Gråberg, Jacob, *SK 1*, skriftställare
32, 87, 242, 244 f.
- Guizot, François Pierre Guillaume,
UL 34, fransk konseljpresident,
historiker
83 f., 86.
- Guldbrand, Gabriel, kyrkoherde
219.

- Gumælius, Gustaf Wilhelm, *SH* 74,
prost
73, 110 f., 192 f., 256, 259.
- Gustav, svensk prins
67, 264.
- Gustav III
13 ff., 18, 26 f., 39, 46, 59, 148, 228,
231, 248.
- Gustav V
67.
- Günther, Klas Efraim, statsråd
71, 75
- Gynther, Wilhelm, landshövding
176.
- Hafvell, Lars, arbetskarl
162.
- Hagberg, Carl August, professor
79, 81.
- Hallberg, Wilhelm, musiker
224, 280.
- Hallenberg, Jonas, *SL* 19,
rikshistoriograf, riksantikvarie
16, 21 ff., 30, 33 f., 40, 42, 48 f., 55,
58, 82, 156, 169, 185, 242, 245, 254,
270.
- Hallgren, Acke, målare
173.
- Halling, Karl Kristian, borgmästare
277.
- Hamilton, Henning, *SL* 80, *SH* 69,
statsråd
70 ff., 79 f., 82 f., 103, 108, 120, 128,
130 ff., 135, 137, 139 ff., 186, 193,
234, 247, 249 f., 261.
- Hammaršköld, Lorenzo, författare
50, 247.
- Hammer, Joseph von, *UK* 12,
österrikiskt hovråd, orientalist
84.
- Hanselli, Per, bokhandlare
221.
- Hartmansdorff, August von,
president, politiker
70 f., 76, 80, 95, 199, 252.
- Hausen, Reinhold, finsk historiker
189.
- Hazelius, Artur, museiman
274.
- Hedenborg, Johan, *SK* 29,
läkare, vicekonsul
87 f.
- Hedlund, Sven Adolf, publicist
164.
- Hedner, Anders, *SK* 27, prost
88, 127, 260.
- Hegardt, G.
201.
- Hellman, C. J., amanuens vid VHAA
172 f., 183, 271.
- Herbst, Christian Frederik, *UK* 72,
UL 70, dansk museidirektör,
numismatiker
89.
- Hermelin, Olof, *SK* 48, målare,
fornforskare
190, 278.
- Hertzberg, Ewald Friedrich von, *UL* 3,
preussisk utrikesminister
18.
- Hertzenhielm, Adrian von, löjtnant
57.
- Hess, Nicolas von, kapten
222.
- Heurlin, Isak, biskop
80, 204.
- Hildebrand, Bror Emil, *SL* 70,
riksantikvarie
8, 25, 61, 65 f., 68 ff., 77 ff., 81 ff.,
90 f., 93 ff., 110 ff., 136 ff., 146 ff.,
156 ff., 204, 209 ff., 216 f., 220 ff.,
228 f., 231 ff., 235 ff., 241, 243, 248 ff.,
252 f., 255, 258 ff., 264 ff., 278.
- Hildebrand, Emil, (*SL* 112),
riksarkivarie
153.
- Hildebrand, Hans, *SL* 98, riksantikvarie
67, 74, 76, 81 f., 93, 98, 110, 122, 124,
135, 142 ff., 173, 182 ff., 186 ff., 194,
196, 237, 250, 258, 271, 274 f.
- Hildebrandsson, Ebba
98, 253.

- Hildebrandsson, Hildebrand, bergsmekaniker 94.
 149, 156 f., 166 f., 169 f., 198, 200 f., 206 ff., 220, 236, 249, 257, 259 f., 263, 266 f., 277 f.
- Hjärne, Rudolf, författare 222.
 Järta, Thomas; *SL* 74, professor 69, 76, 106 f., 136, 208, 249.
- Hofberg, Herman, *SK* 49, läkare, fornforskare 87, 190.
 Karl XIV Johan 127 f., 148, 200, 265.
- Hohenhausen, Michael Silviu von, *SH* 58, landshövding 71, 88.
 Karl XV 67, 164, 188, 200, 249, 264, 274.
- Holmberg, Axel Emanuel, *SK* 16, pastorsadjunkt, fornforskare 88, 166 f., 219, 223, 250, 268 ff., 280.
 Karlson, Karl Fredrik, lektor 220.
- Holmboe, Christopher Andreas, *SK* 13, (*SH* 84), norsk professor, orientalist 87 f.
 Kellgren, Johan Henrik, skald 45.
- Holmström, Hans Olof, *SH* 64, ärkebiskop 72.
 Keyser, Rudolf, *SK* 25, norsk professor, historiker 87.
- Hoijer, Jean Godefroi [Johann Gottfried], tysk löjtnant 48.
 Kinberg, Hjalmar, professor 134 f., 137.
- Hultin, Måns, författare 177.
 Kindblad, Karl Edvard, författare 211, 219, 279.
- Hwasser, Israel, *SH* 70, professor 72 f., 80 f., 110, 256.
 Klemming, Gustaf Edvard, *SL* 90, överbibliotekarie 73 f., 82, 109, 121 f., 138, 168, 172 f., 184, 199, 222, 236, 258, 270.
- Hyltén-Cavallius, Gunnar Olof, *SH* 86, etnolog 167, 179, 221, 224, 237.
 Klingspor, Carl Arvid, *SK* 51, riksheraldiker 218.
- Höckerberg, G., landssekreterare 122.
 Koch, Nils Samuel von, justitiekansler 191 f.
- Höpken, Anders Johan von, *SH* 1, kanslipresident 18, 40.
 Koehne, Bernhard von, *UK* 40, rysk arkeolog, numismatiker 89.
- Ihre, Albrecht, *SH* 54, utrikesstatsminister 70, 81, 121, 148, 251 f.
 Kraszewski, Jozef Ignacy, *UK* 83, polsk författare 90.
- Indebetou, Carl Gustaf, bruksägare, politiker 261 f.
 Kröningsvärd, Carl Gustaf, häradshövding 209 ff., 213, 216 ff.
- Johan, prins av Sachsen, *UH* 19, 83.
 Kunik, Ernst, *UK* 68, rysk arkeolog 89.
- Järta, Hans, *SH* 46, landshövding 17, 37, 54, 65, 67, 69 f., 75, 81 ff., 97, 103, 114, 116 f., 128 f., 135 f., 140 f., 149, 156 f., 166 f., 169 f., 198, 200 f., 206 ff., 220, 236, 249, 257, 259 f., 263, 266 f., 277 f.
- Kurck, Arvid, ryttmästare 174, 264.
 Kylander, Pehr, komminister 42.
- Lagerbjelke, Gustaf, lantmarskalk 216.

- Lagerbring, Sven, *SL 1*, professor
15.
- Lagergren, Per Johan,
ämbetsman, politiker
277.
- Lagerheim, Nils Olof, kammarskrivare
201.
- Landgren, Lars, *SH 81*, biskop
74, 111, 256.
- Lange, Christian, *SK 26*,
norsk riksarkivarie
87, 117.
- Lappenberg, Johan Martin, *UK 23*,
UL 42, tysk arkivarie
84.
- Laureani, Gabriele, *UK 38*, överbiblio-
tekarie vid Vatikanbiblioteket
88.
- Lefrén, Johan Peter, överste
277.
- Lehnberg, Magnus, biskop
81.
- Lenström, Carl, författare
129, 260.
- Leopold, Carl Gustaf af, *SL 34*,
kansliråd, skald
16, 38.
- Lepsius, Richard, *UL 54*,
tysk professor, egyptolog
85, 122, 251.
- Lettenhove, Kervyn de, belgisk baron
121.
- Lidbeck, Anders, bibliotekarie
80.
- Lidén, Johan, historisk samlare
210.
- Lidén, Johan Henrik, *SL 15*,
tit. professor
15, 27.
- Lignell, Anders, *SK 24*,
prost, fornforskare
87, 130, 135, 137, 261.
- Liliestråle, Joachim, *SH 21*, *SL 2*,
justitiekansler
16, 40 f.
- Liljegren, Johan Gustaf, *SL 58*,
riksantikvarie
19, 23 ff., 32, 39 f., 42 f., 53 f., 58 f.,
61, 94 ff., 125 f., 137 f., 140 ff., 147,
149 ff., 155 f., 168 f., 185, 196, 228 f.,
232, 243, 247 f., 250.
- Lindberg, Carl Fredrik, (*SK 56*),
VHAA:s tecknare
149 f., 273.
- Linder, Nils, språkforskare
224.
- Lindfors, Anders Otto, *SL 61*, professor
37, 136 f., 246, 262.
- Lindh, G., lagman
49.
- Lindh, Johan Per, boktryckare
29.
- Linnström, Hjalmar, bokförläggare
222, 240.
- Lisch, Georg Christian Friedrich,
UK 31, *UL 50*, tysk fornforskare
85, 91.
- Livijn, Claes, ämbetsman, författare
70.
- Ljunggren, Gustaf, *SL 99*, professor
74, 110.
- Ljungström, Claës Johan, *SK 44*,
kyrkoherde
87.
- Lorichs, Gustaf Daniel, *SH 61*,
diplomat, myntsamlare
71, 75, 77, 186, 274.
- Lovisa Ulrika
13, 28, 39, 231.
- Lundblad, Johan, *SL 53*, professor
18.
- Lundin, Oscar
271.
- Lundvall, Carl Johan, *SL 66*,
professor
198.
- Lysander, Albert, professor
199.
- Lyth, Gustaf, lektor
224.

- Låstbom, August Teodor, boktryckare 218.
- Löwenhielm, Carl, statsråd 169.
- Löwenhielm, Gustaf, *SH* 51, diplomat, general 68, 79, 117, 158, 160, 267.
- Macaulay, Thomas Babington, *UL* 48, engelsk historiker 84.
- Mai, Angelo, *UL* 22, italiensk kardinal 19, 93.
- Malmström, Carl Gustaf, *SL* 93, professor 73, 76, 109, 134, 216, 218, 240.
- Malmström, Per, professor 40, 80.
- Mandelgren, Nils Månsson, tecknare, kulturforskare 88, 177 ff, 225 f., 268, 272, 280.
- Manderström, Ludvig, *SH* 57, utrikesstatsminister 66, 71 f., 81, 120 f., 188, 273.
- Masreliez, Louis, *SL* 35, hovintendent, målare 78.
- Maurer, Konrad von, *UL* 60, tysk professor, rätthistoriker 85.
- Meinander, Curt Fredrik, *SH* 71, expeditionschef, samlare 72 f., 75, 77.
- Melanderhjelm, Daniel, *SL* 7, professor 30.
- Mellin, Gustaf, prost, skald 211, 219, 274.
- Mestorf, Johanna, *UK* 78, (*UL* 85), tysk museidirektör 89.
- Metternich, Clemens, *UL* 35, österrikisk statskansler 83 f., 86, 89, 251.
- Mezzofanti, Giuseppe Gaspardo, *UL* 41, italiensk kardinal 84, 87.
- Mignet, Auguste, *UK* 46, fransk arkivarie, historiker 89.
- Molbeck, Christian, *UK* 25, *UL* 44, dansk professor, historiker 84, 114, 165, 254.
- Montani, Francesco Fabi, *UK* 37, påvlig kammarherre 88.
- Montelius, Oscar, *SL* 100, riksantikvarie 67, 76 f., 82, 93, 110, 134 f., 137, 140, 145, 150, 180, 183 f., 187, 196, 219, 234, 237, 240, 250, 265, 274.
- Munch, Peter Andreas, norsk historiker 120, 258.
- Munck af Rosenschöld, Tomas, expeditionschef 272.
- Murberg, Johan, *SL* 17, rektor 15 f., 30 f., 40.
- Müller, Carl Ludvig, *UK* 60, *UL* 61, dansk museiman 85.
- Münter, Frederik, *UL* 16, dansk biskop, fornforskare 242.
- Möller, Peter von, *SH* 77, godsägare 74, 77, 194, 272 ff.
- Naezén, Daniel Eric, läkare 57.
- Neikter, Jacob Fredrik, *SL* 20, professor 16, 38.
- Nilsson, Olof, adjunkt 223.
- Nilsson, Sven, *SL* 75, *SH* 82, professor 65 f., 69, 74 f., 77, 82, 88, 91, 95, 100 f., 104, 106 ff., 112 ff., 123 f., 128, 142, 161, 164, 167, 170, 179, 181 f., 191 f., 194, 225, 234, 238, 250, 254 ff., 259, 264, 268 f., 274 f.
- Nivernais, Louis-Jules Barbon Mancini Mazarini de, *UL* 2, fransk politiker 18, 242.
- Norberg, Mathias, *SL* 40, professor 17, 36.

- Nordin, Carl Gustaf, *SL 18*, biskop
16, 35, 207, 243, 245, 277.
- Nordin, Gustaf af, *SH 66*, diplomat
66, 72, 261.
- Nordström, Johan Jakob, *SL 79*,
riksarkivarie
66, 71, 76, 84, 97, 108, 113, 119 123 f.,
132, 176, 182, 184, 191, 195, 211, 236,
261, 276, 278.
- Norlin, Theodor, kyrkoherde
133, 135, 223.
- Norstedt, Per Adolf, boktryckare,
förläggare
140 f., 221 f.
- Odhner, Claes Theodor, *SL 96*,
professor
74, 76, 86, 109.
- Oehlschläger, Adam, *UK 20*,
dansk skald
20.
- Oskar I
67, 70, 156, 160, 252.
- Oskar II
67, 119, 121, 186, 258.
- Oxenstierna, Johan Gabriel, *SH 14*,
kanslipresident, skald
259.
- Palin, Nils Gustaf, *SL 44*, *SH 49*,
diplomat, myntsamlare
68, 77, 250 f., 260.
- Pallas, Peter Simon, *UL 5*, rysk zoolog
18.
- Palmblad, Vilhelm Fredrik, *SL 78*,
professor, bokförläggare
70, 79, 108, 210.
- Paludan-Müller, Caspar Peter,
dansk historiker
252.
- Paulsson, Per, organist
222.
- Payne, J. Bertrand,
engelsk genealog
252.
- Peringskiöld, Johan,
sekreterare i Antikvitetsarkivet
42.
- Pertz, Georg Heinrich, *UL 45*,
tysk bibliotekarie, historiker
84.
- Petersen, Nils Matthias, *UK 48*, *UL 51*,
dansk professor, språkforskare
85 f.
- Pettersson, J., prost
164.
- Pettersson, Wilhelm, dansör
171 f., 270.
- Pigorini, Luigi, *UK 79*, (*UL 73*),
italiensk professor, paleoetnolog
89.
- Piper, Sten, *SH 5*, hovmarskalk
39.
- Porthan, Henrik Gabriel, *SL 21*,
professor
16, 30, 35, 141, 259.
- Posse, Erik, ämbetsman
154.
- Quatrefages, Armand de, *UL 57*,
fransk professor, antropolog
85.
- Rabe, Gustaf, *SL 87*, rektor
72, 74, 109, 220.
- Rafn, Carl Christian, *UK 6*,
danskt konferensråd, fornforskare
143.
- Rangabès, Alexandros Rizos, *UK 63*,
grekisk utrikesminister, skald
90.
- Ranke, Leopold von, *UL 49*,
tysk professor, historiker
84, 233.
- Rask, Rasmus Christian, *UL 24*,
dansk språkforskare
19.
- Rawlinson, Henry, engelsk arkeolog
85.
- Reiffenberg, Frédéric Auguste Ferdi-
nand Thomas de, *UK 29*,
belgisk överbibliotekarie
89.

- Reinaud, Joseph Toussaint,
fransk orientalist
251.
- Restadius, Lorenz, kyrkoherde
260.
- Reuterdahl, Henrik, *SL 72, SH 63*,
ärkebiskop
54, 66, 68 72, 75 f., 84, 101, 106 f.,
112 f., 118, 126, 128, 130 f., 133,
142, 149, 154, 156 f., 160, 162, 164,
166 ff., 175, 216, 218, 220, 241, 246,
249, 252, 255, 260 f., 265, 279.
- Riant, Paul, *UK 70*, fransk historiker
89.
- Rietz, Johan Ernst, *SK 41*,
prost, språkman
87, 218, 220, 240.
- Ristell, Adolph Fredrik, *SL 16*,
kungl. bibliotekarie
35 f.
- Ritter, Carl, *UL 39*,
tysk professor, geograf
84.
- Rosenblad, Bernhard, kammarherre
68 ff., 75, 79.
- Rosenblad, Mathias, *SH 25*,
justitiestatsminister
16, 57, 65, 69 f., 75, 84, 108, 114, 166,
170, 200, 212, 250, 253, 267, 276.
- Rosenhane, Schering, *SL 24*,
statssekreterare, boksamlare
16, 27, 35, 245.
- Rosenstein, Nils von, *SL 8*, kansliråd
13, 16, 41 f., 46, 48, 50, 65, 243.
- Roth, Magnus, adjunkt, utgivare av
kartor
223.
- Runeberg, Johan Ludvig, *UK 54, UL 55*,
lektor, skald
85 f.
- Russwurm, Carl, *UK 82*,
baltisk arkivarie, historiker
89 f.
- Rutström, Carl Birger, *SL 42*,
riksantikvarie
23 f., 39, 53, 82, 185, 242 f., 260.
- Rydberg, Olof Simon, (*SL 108*),
arkivarie
217, 279.
- Rydvist, Johan Erik, *SL 81*,
bibliotekarie
55, 66, 71, 78, 90, 108, 118 ff., 122,
131, 211, 216, 250, 257, 261, 278.
- Rühs, Christian Friedrich,
tysk historiker
37.
- Rylander, Lars Gustaf, bokhandlare
221 f.
- Rääf i Småland, Leonard Fredrik, *SK 3*,
SL 62,
godsägare, hembygdsforskare
17, 32, 37, 58, 66, 71, 76 f., 80 f., 88,
98 ff., 113, 117, 120 f., 126, 133, 143,
149, 152 ff., 165, 176, 178, 183, 190,
195 f., 200, 211, 258, 260 f., 263 f.,
266, 271, 276.
- Sabatier, Pierre Justin, *UK 56*,
fransk numismatiker
89.
- Sacken, Eduard von, *UL 56*,
österrikisk museidirektör
85.
- Salmson, Axel Jakob, litograf
221.
- Sander, Nils Fredrik,
skald, konstkännare
196.
- Schiller, Friedrich von, *UL 11*,
tysk professor, skald
19.
- Schive, Claudius Jacob, *UK 32*,
norsk tullinspektör, numismatiker
87 f.
- Schlegel, Bernhard,
skriftställare, genealog
218.
- Schlyter, Carl Johan, *SL 71*, professor
65, 68, 76, 82, 85, 99, 105 ff., 118, 127,
153 f., 164, 203, 216, 218, 260.
- Schlözer, August Ludwig von,
tysk historiker
37.

- Scholander, Fredrik Wilhelm, *SL* 95,
professor
74, 79, 110, 274.
- Schröder, Johan Henric, *SL* 60,
universitetsbibliotekarie, professor
17, 32, 38, 66, 69, 71, 77, 84 f., 88,
90 f., 108, 112, 116 f., 125, 127 ff.,
131 f., 147, 220, 250, 252, 259, 261, 269.
- Schröderheim, Elis, *SH* 17,
statssekreterare
40, 260.
- Schönberg, Anders, *SL* 6,
rikshistoriograf
15, 31, 213, 217.
- Scott, Walter, skotsk författare
19.
- Seton, Alexander, *SK* 4, fornforskare
43, 151, 265.
- Sidén, H., fyrmästare
189.
- Sidenbladh, Karl, språkforskare
144, 190.
- Silfversparre, Nils Gustaf,
amanuens vid VHAA
166, 172, 269 f.
- Silfverstolpe, Carl, (*SL* 120), arkivarie
221.
- Silfverstolpe, Carl Fredrik Gustaf,
ämbetsman, direktör
201.
- Silfverstolpe, Fredrik Otto, statsråd
80, 169, 278.
- Sillén, Abraham Wilhelm af, lektor
219.
- Sismondi, Jean Charles Léonard
Simonde de, *UL* 27,
schweizisk historiker
19.
- Sjöborg, Nils Henric, professor
17, 22 f., 57 f., 76, 250.
- Sjöbring, Pehr, *SK* 5, *SL* 65, professor
78, 105 ff., 141, 254.
- Skarstedt, Carl Wilhelm, professor
223.
- Skjöldebrand, Anders Fredrik, *SH* 35,
general
17, 259.
- Skjöldebrand, Erik, *SL* 32,
kommerseråd, samlare
32, 40, 244.
- Skogman, Carl David, *SH* 55,
ämbetsman
66, 70, 81, 110, 173 f., 195, 252.
- Sköldberg, Pehr Benjamin, lärare
224.
- Sommelius, Gustaf, universitetsbiblio-
tekarie, orientalist
80.
- Soret, Frédéric, *UK* 57,
schweizisk numismatiker
90.
- Sparre, Carl C:son, häradshövding
201.
- Sparre, Gustaf Adolf, *SH* 59,
justitiestatsminister
66, 71, 82, 88, 120, 130, 176, 191,
261 f., 273.
- Sprengtporten, Jacob Wilhelm,
överståthållare
198.
- Starbäck, Carl Georg, författare,
historiker
219.
- Stenhammar, Christian, prost
205.
- Stenkula, Anders Oskar, adjunkt
223.
- Stephens, George, *UL* 53,
tit.professor, fornforskare
85, 221, 251.
- Stierneld, Adolf Ludvig, *SH* 36,
överkammarherre, historisk samlare
57, 61, 95, 115 f.
- Stiernstedt, August Wilhelm,
ceremonimästare, numismatiker
76, 132, 135, 137, 234, 261, 264.
- Stolpe, Hjalmar, (*SL* 122),
amanuens vid VHAA, professor
184, 189.
- Strinnholm, Anders Magnus, *SL* 67,
historiker
18, 37, 65 f., 73, 80, 106 f., 113, 119,
128 f., 131 f., 169, 200, 202, 208, 216,
218, 261, 266, 277, 279.

- Styffe, Carl Gustaf, *SL* 88, amanuens vid VHAA, universitetsbibliotekarie 73, 76, 109, 117, 121, 133, 153, 167, 171 f., 217, 223, 236, 259, 269 f.
- Suchtelen, Peter van, *UL* 17, rysk ambassadör, samlare 19.
- Suhm, Peter Frederik, *UL* 4, dansk historiker 18.
- Sundberg, Anton Niklas, *SH* 78, ärkebiskop 74.
- Sundel, Olof, *SL* 52, sekreterare i Riksarkivet 17, 38, 49.
- Svedelius, Wilhelm Erik, *SL* 89, professor 72 f., 76, 108, 136, 255, 261.
- Swederus, Georg, skriftställare 219, 278.
- Svensson, Nils, bonde, riksdagsman 215.
- Sybel, Heinrich von, *UL* 64, tysk professor, rättshistoriker 85.
- Sylvander, Wolmar, *SK* 50, lärare, historiker 88, 175, 218.
- Säve, Carl, *SK* 33, *SL* 91, professor 73 f., 78, 85 f., 109, 164 ff., 177, 220, 250, 252, 264, 269, 275.
- Säve, Pehr Arvid, *SK* 37, (*SH* 89), antikvitetsintendent 74, 87, 146, 177, 181 f., 189, 222, 237, 250.
- Tannström, Nils Magnus af, *SL* 59, *SH* 53, kanslerssekreterare 69, 75, 80, 105.
- Taube, Bernhard, (*SL* 118), arkivarie 217.
- Tegnér, Esaias, *SL* 56, *SH* 52, biskop, skald 17, 66, 69.
- Tegnér, Esaias, d.y., *SL* 102, professor 75, 78, 82.
- Tengberg, Niklas, professor 76, 223.
- Ternström, Johan, kyrkoherde 192.
- Tham, Carl Vilhelm, lektor 73 f., 76, 224, 250.
- Tham, Per, *SH* 34, godsägare, fornforskare 82.
- Thersner, Thora 222.
- Thersner, Ulrik, militär, tecknare 216.
- Thomaeus, Jöran Jakob, norsk präst 220.
- Thomander, Johan Henrik, biskop 81, 203 ff.
- Thomée, Gustaf, författare 222.
- Thomsen, Christian Jürgensen, *UK* 5, *UL* 47, dansk museidirektör 21, 78, 84, 94 ff., 98 ff., 114, 124, 147, 152, 160 f., 167 ff., 171, 178 f., 183, 185 f., 233, 252.
- Thurgren, Johan Adolf, juridisk författare 201.
- Thyselius, Carl Johan, statsråd 73, 80.
- Thyselius, Pehr, kyrkoherde 208, 214, 217, 278.
- Tibell, Gustaf Wilhelm af, *SH* 39, ämbetsman 17, 33.
- Tieck, Ludwig, *UK* 19, tysk författare 20.
- Tihleman, Georg Frans, *SL* 31, riksantikvarie 21, 27, 82.
- Timm, P. C. J., dansk premierlöjtnant 112.
- Tornberg, Carl Johan, *SK* 14, *SL* 77, professor 69, 72, 75 f., 78, 82, 86, 88, 90, 107, 120, 123, 139, 147, 173, 199, 213, 217, 235, 251, 264 f., 269.

- Troil, Uno von, *SH 11*, ärkebiskop
35.
- Trolle-Bonde, Gustaf, *SH 65*,
godsägare, samlare
70, 72, 75, 82.
- Troyon, Frédéric Louis, *UK 50*,
schweizisk arkeolog
90, 164, 169, 270.
- Tychsen, Oluf Gerhard, *UL 8*,
tysk professor, orientalist
19, 30, 244.
- Ugglas, Gustaf af, statsråd
74, 139.
- Uppström, Anders, *SK 30*, professor
87 f.
- Wærn, Carl Fredrik, *SH 80*, statsråd
67, 74.
- Waitz, Georg, *UL 65*,
tysk professor, historiker
85.
- Valerius, Johan David, *SH 60*, skald
71, 110, 278.
- Wallin, Johan Olof, *SH 41*,
ärkebiskop, skald
17, 103, 125.
- Wallin, Josef, *SL 85*, prost
72, 79, 81, 108, 249.
- Wallman, Johan, *SL 64*, lektor
18, 53, 55, 66, 77, 84, 112 f., 130, 175,
250, 256.
- Wallmark, Pehr Adam, *SL 49*,
kungl. bibliotekarie
17, 38, 65, 68, 75, 82, 118 f., 128, 198,
200, 257, 266.
- Wegener, Casper Frederik, *UK 53*,
UL 52, danskt geheimekonferensråd,
historiker
85 f.
- Wennerberg, Gunnar, statsråd, skald
139, 193, 262.
- Verelius, Olof, professor
250.
- Westin, Fredrik, *SL 69*,
professor, målare
78, 105 ff., 254.
- Wetter, Gustaf, *SK 39*, rektor, domprost
117, 223.
- Wetterstedt, Gustaf af, *SH 31*,
utrikesstatsminister
16, 82.
- Wiberg, Carl Fredrik, *SK 36*, lektor
218.
- Wiede, Levin Christian, *SK 19*,
bibliotekarie
87, 117, 120, 153, 177, 258, 269, 271.
- Wieselgren, Peter, domprost
97, 211 f., 253, 278.
- Wilda, Wilhelm Eduard, *UL 40*,
tysk professor
84.
- Villemain, François, *UL 36*, fransk
undervisningsminister, historiker
84.
- Wingård, Carl Fredrik af, *SH 45*,
ärkebiskop
69 f., 126.
- Virchow, Rudolf, *UL 63*,
tysk professor, antropolog
85.
- Virgin, Christian Adolf,
kommendörkapten
173.
- Wisén, Theodor, professor
222.
- Wittlock, Janne, *SK 42 (SL 116)*,
läkare, fornsakssamlare
87.
- Worsaae, Jens Jacob Asmussen, *UK 58*,
UL 59, dansk museidirektör
85, 115, 179.
- Wäsström, Elof, komminister
49.
- Zelada, Francesco Saverio (Xavier) de,
italiensk kardinal
18, 242.
- Zetterquist, Carl Gustaf, lärare
220.
- Zetterwall, Helgo, (*SH 87*),
överintendent
191.

Åberg, Lennart, magister
165.

Åkerblad, Johan David, *SL* 38,
diplomat, egyptolog
17, 251.

Ångman, Johan Erik, bergsfogde
48.

Ödman, Samuel, *SL* 55, professor
17, 38.

Österberg, C. G., folkskollärare
122.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord	5
Inledning	7
Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien 1786—1837	11
Akademiens instiftande	13
Akademiens sammansättning	15
Akademiens organisation och verksamhet	26
Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien 1837—1879	63
Akademiens sammansättning	65
Förste hedersledamöter	67
Svenska ledamöter	67
Utländska ledamöter	82
Korrespondenter	86
Bror Emil Hildebrand	93
Akademien som vetenskapligt samfund	103
Inträdestal	105
Avhandlingar, föredrag och notiser	111
Levnadsteckningar	125
Tävlingar	127
Publikationer	138
Diplomatariet	150
Akademien som ämbetsverk	155
1837—1847	155
1847—ca 1860	169
1860—1879	179
Medaljakademien	198
Kansliexamen	200
Statsanslaget för lärda verks publicerande	202
Slutord	228
Summary	231
Noter	241
Källor och litteratur	282
Personregister	290

I Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens HANDLINGAR, HISTORISKA SERIEN, har följande arbeten utkommit:

- 1 BERTIL BOËTHIUS: Dalarnas bränsleskatter och Stora Kopparbergs bergsfrälse under äldre Vasatid. 1957 15:—
- 2 ARVO VILJANTI: Gustav Vasas ryska krig 1554—1557. 1—2. 1957 40:—
- 3 SVEN AXELSON: Sverige i dansk annalistik 900—1400. 1956 15:—
- 4 SVEN INGEMAR OLOFSSON: Efter Westfaliska freden. Sveriges yttre politik 1650—1654. 1957 35:—
- 5 BIRGITTA ODÉN: Kopparhandel och statsmonopol. Studier i svensk handelshistoria under senare 1500-talet. 1960 25:—
- 6 GOTTFRID CARLSSON: Från Erik Segersäll till Gustav Vasa. Undersökningar och rön. 1961 20:—
- 7 BIRGER FAHLBORG: Sveriges yttre politik 1668—1672. 1—2. 1961 50:—
- 8 ARNOLD SOOM: Der baltische Getreidehandel im 17. Jahrhundert. 1961 25:—
- 9 BIRGER STECKZÉN: Birkarlar och lappar. En studie i birkarleväsendets, lappbefolkningens och skinnhandelns historia. 1964. Utgången.
- 10 Gustavianska opinioner. M. Anckarsvärds brev till N. G. Schultén 1790—1808 utgivna av OLOF MUSTELIN. 1965 25:—
- 11 BIRGIT KLOCKARS: Birgitta och böckerna. En undersökning av den heliga Birgittas källor. 1966. 30:—
- 12 SARA EKWALL: Vår äldsta Birgittavita och dennas viktigaste varianter. 1965 25:—
- 13 ARNE STRÖM: Huvuddragen av Olof Håkanssons politiska verksamhet åren 1726—1743. 1967 25:—
- 14 MARIE-LOUISE BACHMAN: Studier i Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens historia. 1969 30:—

ALMQVIST & WIKSELL
STOCKHOLM

Pris kr. 30:—

LUND 1969
CARL BLOMS BOKTRYCKERI A.-B.